

ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

นายหริรักษ์ แก้วกับทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา

คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR) are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

PSYCHOLOGICAL EXPERIENCE OF WIDOWS FROM THE UNREST IN SOUTHERN
BORDER PROVINCES

Mr. Harirak Kaewkabthong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Counseling Psychology

Faculty of Psychology

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์
	ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้
โดย	นายหิรัญ แก้วทับทอง
สาขาวิชา	จิตวิทยาการศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	อาจารย์ ดร.ณัฐสุดา เต็มพันธ์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.จิราพร เกศพิชญวัฒนา

คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต

.....คณบดีคณะจิตวิทยา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คัทธนา ศรีสวัสดิ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กวรรณิการ์ นลราชสุวัจน์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์ ดร.ณัฐสุดา เต็มพันธ์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์ ดร.จิราพร เกศพิชญวัฒนา)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา ต้อยคำภีร์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ดร.เก็จกนก เอื้อวงศ์)

หริรักษ์ แก้วกับทอง : ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้. (PSYCHOLOGICAL EXPERIENCE OF WIDOWS FROM THE UNREST IN SOUTHERN BORDER PROVINCES) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : อ. ดร.ณัฐสุดา เต็มพันธ์, อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม : รศ. ดร. จิราพร เกศพิชญวัฒนา, 250 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แนวปรากฏการณ์วิทยา ผู้ให้ข้อมูล คือ หญิงผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ อายุระหว่าง 37 ถึง 54 ปีจำนวน 10 ราย เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาจากบทสัมภาษณ์และข้อมูลภาคสนาม

ผลจากการศึกษา พบว่า หญิงม่ายผู้ให้ข้อมูล มีประสบการณ์ทางจิตใจ ดังนี้ ประการแรก หญิงม่ายมีความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ 3 ลักษณะ คือ 1) ความทุกข์จากการพลัดพราก แสดงออกด้วยอาการสับสน ไม่รู้จะอยู่อย่างไร และเศร้าใจ อาลัยอาวรณ์ 2) ความทุกข์จากการขาดที่พึ่ง แสดงออกด้วยอาการ ว้าวุ่น สิ้นหวัง ก้าว ขาดความมั่นใจในชีวิต 3) ความทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ เกิดจากความเจ็บปวดใจเมื่อลูกตอกย้ำ และถูกบีบคั้นจากคนรอบข้าง ประการต่อมา สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ 3 ลักษณะ คือ 1) รู้สึกเหมือนสามีผู้ล่วงลับยังคงเวียนอยู่ ด้วยการรับรู้การกลับมาของสามีและความรู้สึกเหมือนสามีคอยดูแลช่วยเหลือ 2) การหวนระลึกถึงสามีผู้ล่วงลับ ด้วยการย้อนระลึกและหลีกเลี่ยงข้าวของเครื่องใช้ รวมทั้งสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิต และ 3) การดำรงชีวิตโดยยึดแบบอย่างสามีเป็นแนวทาง ด้วยการเอานิสัยบางอย่างของสามีมาใช้ การใช้คุณลักษณะของสามีเป็นแนวทางอบรมเลี้ยงดูลูก และการทำความปรารถนาของสามีให้สำเร็จ ประการสุดท้าย ชีวิตสู่การผ่านพ้นความทุกข์ 2 ลักษณะ คือ 1) กลวิธีเยียวยาจิตใจตนเอง ด้วยการทำใจยอมรับ การสร้างพลังทางบวกด้วยตนเอง การมีวิถีเสริมสร้างพลังใจจากแหล่งภายนอก และการได้รับความช่วยเหลือเยียวยาทางสังคม 2) การเห็นคุณค่าชีวิตจากความทุกข์ ด้วยการเข้าใจว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต การสู้ชีวิตเพราะต้องเป็นทั้งพ่อและแม่ รวมทั้งการเรียนรู้ความเข้มแข็งจากความยากลำบากในชีวิต

ผลการศึกษานี้ ทำให้เข้าใจประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และนำผลการศึกษาที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางการฟื้นฟูและช่วยเหลือทางด้านจิตใจแก่สูญเสียคนรักอย่างกะทันหันต่อไป

สาขาวิชา จิตวิทยาการปรึกษา ลายมือชื่อนิสิต.....
ปีการศึกษา..... 2554 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม.....

5278127638 : MAJOR COUNSELING PSYCHOLOGY

KEYWORDS: PSYCHOLOGICAL EXPERIENCE / GREIF AND LOSS / WIDOWS / THE UNREST IN SOUTHERN BORDER PROVINCES / QUALITATIVE RESEARCH.

HARIRAK KAEWKABTHONG: PSYCHOLOGICAL EXPERIENCE OF WIDOWS FROM THE UNREST IN SOUTHERN BORDER PROVINCES. ADVISOR: NATTASUDA TAEPHANT, Ph.D., CO-ADVISOR: ASSOC.PROF. JIRAPORN KESPICHAYAWATTANA, Ph.D., 250 pp.

The purpose of this research was to study psychological experience of widows from the unrest in Southern Border Provinces using phenomenological qualitative research methodology. Key informants were 10 widows who lost their spouse in the unrest in the Southern Border Provinces, aged ranging from 37 to 54 years. Data were collected using in-depth interviews, which were tape-recorded and transcribed verbatim. Content and context analyses were used for data analysis.

Results were as follows:

Suffering experienced by these widows could be classified as: 1) grief and loss as manifested in confusion, lack of life direction, and mourning; 2) a lack of life security as manifested in the sense of loneliness, desperation, anxiety; and 3) a lack of understanding from social network as manifested in the frustration from those surrounding these widows. The continuing bonds that these widows had their partners could be classified as: 1) the feeling of their spouse's presence, 2) the reminiscence of their spouse, and 3) withholding their spouse's ways of living. These widows reported that: 1) they overcame the suffering by healing themselves through accepting their losses, empowering themselves, and obtaining social support and 2) they learn to value life from this suffering, understanding that death is a part of living.

The study helped enhance the understanding of psychological experiences of widows from the unrest Southern Border Provinces. Findings could be used as guidelines for psychological rehabilitation and support for woman who loss their spouse without anticipation.

Field of Study : Counseling Psychology...

Academic Year : 2011.....

Student's Signature

Advisor's Signature

Co-advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เนื่องจากบุคคลหลายท่านได้กรุณา อนุเคราะห์ ช่วยเหลือ ให้ข้อมูล คำแนะนำ ตลอดจนการสนับสนุนและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยตลอดมา ได้แก่ อาจารย์ ดร.ณัฐสุดา เต็มพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ดูแลเอาใจใส่ ให้คำแนะนำ ตรวจสอบ และสร้างกำลังใจให้ผู้วิจัยมีพลังในการสร้างสรรควิทยานิพนธ์ให้สำเร็จสมบูรณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.จิราพร เกศพิชญวัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่เมตตา ให้คำชี้แนะ ชัดเกล้าและฝึกฝนทักษะทางด้านการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กวรรณิการ์ นลราชสุวัจน์ ครูผู้ให้โอกาสและจุดประกายความคิดเรื่องการศึกษาความทุกข์ของผู้ได้รับความเจ็บปวดภายในใจ และอาจารย์ยังเมตตา ให้เกียรติเป็นประธานกรรมการในการสอบครั้งนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา ต้อยคำภีร์ และ ดร.เก็จกนก เอื้อวงศ์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้ข้อเสนอแนะ และเสนอมุมมองที่เป็นประโยชน์ต่อความสมบูรณ์ของวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ สุภาพรพรณ โคตรจรัสและรองศาสตราจารย์ ดร.โสรัช โพธิ์แก้ว สองครูผู้ยิ่งใหญ่ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชา ทำให้ผู้วิจัยรักและศรัทธาในจิตวิญญาณความเป็นครูของท่านทั้งสอง ศาสตราจารย์ ดร.ศรีเรือน แก้วกังวาล ครูผู้สร้างกำลังใจ เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยได้มุ่งมั่นศึกษาหาความรู้จนประสบผลสำเร็จ ตลอดจนครูอาจารย์ทุกท่าน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาและขอกราบขอบพระคุณ ไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ พันจ่าเอกพิเศษวัชรา สัมฤทธิ์ รองหัวหน้าชุดปฏิบัติการ บำบัดต้นบาตุ ที่คอยช่วยเหลือ เอาใจใส่ ดูแลผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดระยะเวลาการฝังตัวเก็บข้อมูล คุณอ้อยใจ ศรีสุวรรณ ประธานกลุ่มสตรีผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมู่บ้านรอดต้นบาตุ ที่คอยให้ความอนุเคราะห์ ปฏิบัติเสมือนผู้วิจัยเป็นสมาชิกในครอบครัว คุณฟาร่าห์ นีบือฮา หัวหน้าสำนักงานคณะกรรมการศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศวชต.) ที่ช่วยติดต่อประสานงานและสอบถามชีวิตความเป็นอยู่ของผู้วิจัยขณะลงพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ ที่ขาดมิได้ขอขอบพระคุณสมาชิกหมู่บ้านรอดต้นบาตุทุกท่าน ที่ถ่ายทอดเรื่องราวและประสบการณ์อันมีค่า ทำให้ผู้วิจัยได้สัมผัสกับความรักและมีตรภาพอันแสนงดงาม

ขอขอบคุณอาจารย์นัดพลพิชัย ดุลยวาทิต อาจารย์อุไรวรรณ พัฒนศักดิ์วงศ์ ครูเฉลิมวุฒิ เป้าทองคำที่คอยอยู่เคียงข้าง ให้กำลังใจผู้วิจัยตลอดมา คุณสิทธิพร ครามานนท์ คุณปาริชาติ ธงภักดี เพื่อนนักวิจัยที่ช่วยแนะนำ และขยายมุมมองบางประเด็นให้ชัดเจน ทำให้การวิจัยครั้งนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอขอบคุณเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา รุ่น 25 ที่ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ก้าวเดินและเติบโตมาด้วยกัน

เหนือสิ่งอื่นใด ผู้วิจัยขอโน้มระลึกถึงพระคุณความรักจากพ่อแม่ น้ำทั้งสองและสมาชิกทุกคนในครอบครัว ผู้ให้ความรัก ส่งเสริมการศึกษา เป็นกำลังใจตลอดจนเกื้อหนุนให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาแด่ พระคุณพ่อ พระคุณแม่ ครูอาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ช่วยเหลือ สนับสนุนและเป็นกำลังใจในการศึกษาตลอดมา

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	6
คำถามการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
แนวคิดเรื่องสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้.....	9
แนวคิดเรื่องประสบการณ์ความสูญเสีย.....	14
แนวคิดเรื่องสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง.....	26
แนวคิดเรื่องการเยียวยาจิตใจตนเองภายหลังเหตุการณ์ความสูญเสีย.....	29
แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา.....	38
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	44
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	51
การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัย.....	52
การศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนาม.....	57
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	71
การตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือของงานวิจัย.....	72

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	77
ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล.....	78
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ.....	115
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ.....	127
ชีวิตสู่การข้ามผ่านความทุกข์.....	137
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	156
สรุปผลการวิจัย.....	157
การอภิปรายผล.....	158
ข้อจำกัดการวิจัย.....	170
ข้อเสนอแนะ.....	170
รายการอ้างอิง.....	172
ภาคผนวก.....	183
ภาคผนวก ก.....	184
ภาคผนวก ข.....	191
ภาคผนวก ค.....	208
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	250

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สรุปเหตุการณ์ความไม่สงบและลักษณะความรุนแรง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2547-2553.....	11
2	สรุปแนวคิดปฏิกิริยาการตอบสนองความสูญเสีย.....	18
3	ลักษณะการอนุমানสาเหตุ.....	24
4	ความสัมพันธ์ระหว่างมิติ ลักษณะการมองโลกในแง่ร้าย และลักษณะที่ปรากฏ.....	25
5	ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล.....	79

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	การเปรียบเทียบเหตุการณ์ระดับจังหวัดระหว่างปี พ.ศ. 2547 ถึง เดือน มกราคม 2553.....	12
2	จำนวนเด็กกำพร้าและหญิงม่ายจากเหตุการณ์ไม่สงบในจังหวัด ชายแดนใต้.....	13
3	รูปแบบกระบวนการของความเครียดตามทฤษฎีความเครียด Lazarus.....	31
4	แนวความคิดเบื้องต้นในการวิจัย.....	50
5	สรุปการดำเนินงาน.....	76
6	ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัด ชายแดนภาคใต้.....	114

บทที่

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องเผชิญ ด้วยสภาวะที่ผู้สูญเสียต้องประสบกับการพลัดพราก แยกจาก หรือใช้ชีวิตโดยปราศจากบุคคลที่มีความผูกพันร่วมกัน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครอบคลุมทุกด้าน โดยเฉพาะผลกระทบทางด้านจิตใจและอารมณ์ ที่ส่งผลกระทบต่อผู้สูญเสียและบุคคลใกล้ชิด ทำให้เกิดอาการเศร้าโศก เสียใจ และความทุกข์ใจ หากเหตุการณ์เกิดขึ้นอย่างกะทันหันและเกิดจากวิธีการที่รุนแรง ย่อมส่งผลให้ผู้ได้รับผลกระทบรู้สึกหวาดกลัว และสะท้อนใจต่อเหตุการณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสูญเสีย จึงเป็นการดำรงอยู่โดยปราศจากสิ่งที่มีค่า มีความหมาย ผลของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน ผู้สูญเสียจึงไม่ได้เตรียมใจเอาไว้ ทำให้ขาดความเข้มแข็งและความมั่นคงภายในจิตใจ (อัมภา ศรารัตน์, 2546; ภาวนิต บุญตระกูล, 2549) เกิดภาวะเสียสมดุลทางอารมณ์ โดยแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อความสูญเสียแต่ละช่วงเวลาแตกต่างกัน ระยะแรกเป็นระยะขาดสมดุล นับเป็นช่วงวิกฤตทางอารมณ์ที่ผู้สูญเสียมีอาการปฏิเสธ งุนงง สับสน หดหู่ ว้าวุ่น ต่อมาเป็นระยะรับรู้ความจริง โดยผู้สูญเสียเริ่มยอมรับเรื่องราวที่เกิดขึ้น แต่ยังคงทุกข์ใจกับภาระหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ครุ่นคิดอยู่กับเหตุการณ์ จนรู้สึกเครียด วิตกกังวล ท้อแท้ สิ้นหวัง หมดกำลังใจ รู้สึกไร้ค่า และขาดจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิต และระยะสุดท้ายเป็นการปรับตัวเข้าสู่ภาวะปกติ โดยบุคคลทำใจยอมรับเหตุการณ์มากขึ้น ปรับตัว จัดระบบชีวิตใหม่ มีสภาพจิตใจแข็งแกร่งขึ้น แม้การดำเนินชีวิตเริ่มกลับเข้าสู่ภาวะปกติ แต่บางเหตุการณ์ ผู้สูญเสียอาจหวนคิดถึงสามีผู้ล่วงลับ เช่น วันครบรอบการจากไปของสามี หรือการหวนระลึกเมื่อเห็นข้าวของเครื่องใช้ของสามี (Bowlby, 1980 อ้างถึงใน Potter & Perry, 2005; Engel, 1964 อ้างถึงใน Ruth & Contance, 2003; Bower, 1980; Vacarolis, 1994; ชวนชม พิษพันธุ์ไพศาล, 2542)

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการสูญเสียและผลกระทบทางจิตใจจากงานวิจัยในประเทศ และต่างประเทศ พบว่า การสูญเสีย สามารถจำแนกเป็น 3 ลักษณะ คือ การสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รัก หรือมีความสำคัญต่อชีวิต การสูญเสียลักษณะบางอย่างของบุคคล เช่น สูญเสียอวัยวะ และการสูญเสียวัตถุภายนอก เช่น การสูญเสียทรัพย์สิน ข้าวของเครื่องใช้ สัตว์เลี้ยง หรือการย้ายถิ่น

จูน (Wilcox, Aragaki, Mouton, Evenson, Wassertheil-Smoller, & Loevinger, 2003; Field & Friedrichs, 2004; Boelen, Stroebe, Schut, & Zijerveld, 2006; Powell, Butollo, & Hagl, 2010; Rensshaw, Rodebaugh, & Rodrigues, 2010; ชวนชม พีชพันธุ์ไพศาล, 2542 ; จริยา ชำรัมย์, 2547; นิรัญญา ฝานูญมา, 2548; ผานิต บุญตระกูล, 2549; รัตนา ปรีชาสุชาติ, 2552) งานวิจัยส่วนใหญ่แสดงให้เห็นว่า การสูญเสีย โดยเฉพาะการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก เป็นประสบการณ์ชีวิตที่ทั้งความเจ็บปวดไว้ให้บุคคลที่มีชีวิตอยู่ภายหลัง (Parkes, 1998) เนื่องจากสัมพันธ์ภาพระหว่างสามีกับภรรยา มีลักษณะเป็นสายสัมพันธ์แบบลึกซึ้ง ที่ทั้งคู่ร่วมทุกข์ ร่วมสุขด้วยกันมา จึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมและมีลักษณะบางประการเป็นสื่อกลางร่วมกัน เช่น ลักษณะทางชีวภาพ จิตวิทยา และจิตวิญญาณ รวมทั้งมีความผูกพันต่อกัน (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2549) ทำให้คู่สมรสเรียนรู้ ปรับตัว และใกล้ชิดสนิทสนมกัน การสูญเสียชีวิตจึงก่อให้เกิดความทุกข์แก่บุคคลที่มีชีวิตอยู่ต่อไปที่ต้องทนแบกรับการเปลี่ยนแปลงจากความสัมพันธ์ที่สร้างร่วมกันมา สู่อารมณ์ที่ต้องใช้ชีวิตอย่างลำพัง และขาดที่พึ่งพิง (Nalen-Hoeksema & Lason, 1999 อ้างถึงใน Gilbar & Benzur, 2002)

การสูญเสียชีวิต ยังส่งผลกระทบต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป รวมถึงการรับรู้และการแสดงออกเกี่ยวกับบทบาททางเพศ ทั้งการสร้างสัมพันธ์ภาพกับคนใหม่ และผลกระทบต่อสภาพจิตใจ (Potter & Perry, 2005) จากงานวิจัยของ Aranda และ Milne (2000) ยังพบว่า อายุมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปรับตัวต่อความสูญเสีย โดยผู้สูญเสียที่มีอายุมากกว่า มีผลต่อการปรับตัวได้ดีกว่า นอกจากนี้จากการศึกษาของ Chen, Bierhals, Prigerson, Kasl, Mazure, และ Jacobs (1999) พบว่า ความคาดหวังจากสังคมระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ทำให้เกิดการตอบสนองต่อความสูญเสียมีลักษณะแตกต่างกัน โดยเพศหญิงจะมีระดับอาการของความเศร้าโศกที่ซับซ้อน (complicated grief) อาการซึมเศร้า (depression) รวมทั้งความวิตกกังวล (anxiety) มากกว่า ส่วนเพศชายจะมีลักษณะการแสดงออกต่อความสูญเสียในเรื่องความรู้สึกลึกซึ้งและมักโทษตัวเองมากกว่าเพศหญิง (Steele, 1992) งานวิจัยข้างต้นเห็นได้ว่า การสูญเสียชีวิต ทำให้เกิดผลกระทบต่อสภาพจิตใจเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเพศหญิง ที่ต้องทนแบกรับภาระเลี้ยงดูบุตรตามลำพัง ต้องเปลี่ยนบทบาทตนเองอย่างกะทันหัน ทำให้รูปแบบการดำรงชีวิตเปลี่ยนแปลงไป จากงานวิจัยของ Khosravan, Salehi, Ahmadi, Sharif, และ Zamani (2010) ที่ศึกษาประสบการณ์หญิงม่ายลูกติดในประเทศอิหร่าน ที่สูญเสียชีวิตจาก อาการเจ็บป่วย อาชญากรรม อุบัติเหตุ พบว่า หญิงม่ายกลุ่มนี้มีอาการเศร้าโศกรุนแรง แสดงออกด้วยการปฏิเสธ โกรธแค้น วิตกกังวล ซึมเศร้า ระลึกถึงคนรัก สิ้นหวัง ไร้จุดหมาย เศร้าเสียใจกับการจากไปของสามี และมีสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องในใจ

ทำให้ไม่ยอมแต่งงานใหม่และยังคงหวงคิดถึงสามี กลุ่มหญิงม่ายจึงสวดมนต์ ขอพรจากพระเจ้า เพื่อปลดเปลื้องบาปให้สามี นอกจากนี้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นเหตุการณ์ที่กลุ่มหญิงม่ายมิได้คาดคิด และเตรียมใจไว้ก่อน จึงส่งผลต่อรูปแบบการใช้ชีวิตและภาระหน้าที่ความรับผิดชอบแตกต่างไปจากเดิม ผลกระทบจากเหตุการณ์ความสูญเสียมีอิทธิพลต่อสภาพจิตใจของหญิงม่ายมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความรุนแรงจากเหตุการณ์ที่สูญเสีย (Potter & Perry, 2005) ประสบการณ์และการเผชิญกับความสูญเสียในอดีตที่ผ่านมา (Reid & Dixon, 2000) วุฒิภาวะและเซาว์นปัญญา (Canine, 1996) การสนับสนุนและการประคับประคองจากบุคคลรอบข้าง (Johnson, Palmieri, Varley, Canetti, Galea, & Hobfoll, 2009; Besser & Neria, 2010) รวมทั้งความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรม (Bonanno, Papa, Lalande, Noll, & Zhang, 2005; Chan, Chow, Ho, Tsui, Tir, Koo, & Koo, 2005)

เหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นสถานการณ์ความรุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวและการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เกิดความหวาดระแวงต่อชีวิต ทรัพย์สินถูกคุกคาม อากาศบาดเจ็บ และการสูญเสีย ทำให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความรู้สึกว่ากำลังตกอยู่ในภาวะอันตรายที่อาจทำให้เกิดความสูญเสียทางด้านร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน และจิตใจ ตลอดเวลา (Hollifield, Eckert, Warner, Jenkins, Krakow, Ruiz, & Westermeyer, 2005) ในอดีตกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการโจมตีและก่อเหตุการณ์ความไม่สงบอย่างต่อเนื่อง แม้ช่วงหนึ่งเหตุการณ์ความรุนแรงจะลดลง (Mayin, Chanlett-Avery, Cronin, Niksch, & Vaughn, 2004; Smith, 2004; Croissant, 2005) แต่นับจากปี พ.ศ.2547 เป็นต้นมา หลังจากเหตุการณ์ปล้นปืนที่กองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้หวนกลับมาและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นมีหลายรูปแบบ เช่น การลอบวางระเบิด การใช้อาวุธสงคราม การลอบยิง การลอบทำร้ายประชาชนผู้บริสุทธิ์ การลอบวางเพลิง สถานที่ราชการ ปัญหาบุคคลสูญหาย เป็นต้น เหลือผู้ได้รับผลกระทบมีทั้งเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาประชาชน โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยสังคม, 2552)

ข้อมูลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2554) ที่นำเสนอสถิติหญิงม่ายและเด็กกำพร้าจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า มีจำนวนหญิงม่ายทั้งหมดรวม 2,295 คน โดยจังหวัดปัตตานี มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 849 คน จังหวัดนราธิวาส จำนวน 714 คน จังหวัดยะลา จำนวน 657 คน และจังหวัดสงขลา จำนวน 75 คน ส่วน

ใหญ่มีอาชีพเป็นแม่บ้านและรับจ้างทั่วไป ส่วนเด็กกำพร้าจากเหตุการณ์ความไม่สงบ มีจำนวน 4,455 คน จังหวัดปัตตานี มีจำนวนมากที่สุด จำนวน 1,691 คน รองลงมาคือ จังหวัดนราธิวาส 1,586 คน จังหวัดยะลา จำนวน 1,027 คน และจังหวัดสงขลา จำนวน 150 คน นอกจากนี้ ข้อมูลของกลุ่มผู้หญิงกับสันติภาพ (WE PEACE) ที่ทำหน้าที่ให้การบริการการปรึกษาและดูแลผู้หญิง ที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัว จากสถิติการปรึกษากรณีความรุนแรงต่อผู้หญิง ระหว่างเดือน กรกฎาคม 2552 ถึงเดือนกันยายน 2552 พบว่า มีการให้บริการการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแก่ผู้หญิง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสงขลา จำนวน 181 คน ส่วนใหญ่ ขอคำปรึกษาเกี่ยวกับเหตุความรุนแรงจากสถานการณ์ในเรื่องการเสียชีวิตของสามี การดูแลลูก ตามลำพัง การพึ่งพาตนเองไม่ได้ รัฐไม่ให้การเยียวยา และความหวาดกลัวการกลับมาซ้ำดั้งเดิม ของเหตุการณ์ (อังคณา นีละไพจิตร, 2552)

ผู้หญิงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์โดยตรง ทั้งที่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมและไม่ได้เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง แต่กลับเป็นผู้แบกรับภาระหลังจาก สูญเสียสามีหรือสมาชิกในครอบครัว ทำให้บทบาทหน้าที่และระบบความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เปลี่ยนแปลงไป (สุชาดา จิตระวีวงศ์, 2553) เพราะต้องปรับตัวประกอบครอบครัวในสภาพที่ทุกข์ยากให้ดำเนินต่อไป จากการศึกษาของ อังคณา นีละไพจิตร (2552) เกี่ยวกับบทบาท ภาระหน้าที่ ของหญิงที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า มีผู้หญิง จำนวนมากที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ต้องพลิกบทบาทจากภรรยา หรือลูกสาว มาเป็นผู้นำและหัวหน้าครอบครัวที่ต้องแบกรับภาระดูแลลูกและบุคคลในครอบครัว รวมทั้งต้องทำงานหารายได้จุนเจือครอบครัว ทำให้โครงสร้างทางสังคมและความผูกพันระหว่าง แม่กับลูกมีความเหินห่าง เกิดปัญหาอื่นตามมา เช่น ปัญหาเด็กถูกละเลยทอดทิ้ง ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรม นับเป็นความยากลำบาก และเป็นความท้าทายในการเผชิญปัญหาที่รุนแรง หลังจากดำรงชีวิตโดยลำพัง นอกจากนี้จากเหตุการณ์ความไม่สงบยังส่งผลกระทบต่อกลุ่มหญิง ม่าย ครอบครัวทุกมิติของชีวิต ทั้งด้านร่างกาย ด้านจิตสังคม และด้านจิตวิญญาณ ด้านร่างกาย พบว่า หญิงม่ายเกิดอาการนอนไม่หลับ ปวดศีรษะ หมดแรงอ่อนเพลีย มีปัญหาเกี่ยวกับระบบย่อยอาหาร ด้านจิตสังคม พบว่า หญิงม่ายมีความรู้สึกโดดเดี่ยว สิ้นหวัง หวาดระแวง ไม่มีสมาธิและ กำลังใจในการทำงาน ทำให้สภาพวิถีชีวิต ความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไป และด้านจิตวิญญาณ สถานการณ์ความไม่สงบได้ลดความศรัทธา เชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อเจ้าหน้าที่ และทำให้ วิถีการปฏิบัติศาสนกิจเปลี่ยนแปลงไป (กรมสุขภาพจิต, 2550; ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2551)

การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับหญิงม่ายที่สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่ายังมีอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยในเชิงปริมาณที่ศึกษาเจาะจงเฉพาะด้าน เช่น ความเครียดและการเผชิญความเครียด (พรทิพย์ พันธันรธา, 2549) การปรับตัว (อรุโณทัย พูลเทพ, 2552) การฝ่าฟันอุปสรรค การสนับสนุนทางสังคมและคุณภาพชีวิตหญิงม่าย (รัตนา ปรีชาสุชาติ, 2552) ผลที่ได้จากการศึกษาส่วนใหญ่เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงมิติใดมิติหนึ่ง แต่ความจริงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความสูญเสียเป็นมิติที่กว้าง ครอบคลุมชีวิตโดยรวม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ แนวปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) ซึ่งเป็นการแสวงหาความจริงในสภาพที่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ (naturalistic inquiry) ด้วยการมองภาพรวมทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ที่สนใจกับสภาพแวดล้อมรอบตัว มุ่งเน้นการทำความเข้าใจ ความรู้สึก โลกทัศน์ ความหมายและวัฒนธรรมด้วยการเข้าไปสัมผัสกับผู้ใช้ข้อมูลหรือปรากฏการณ์โดยตรง (lived experience) (สุภางค์ จันทวานิช, 2550 ; ชาย โพธิสิตา, 2552) เพื่อใช้ศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่ามีความเหมือนหรือความแตกต่างจากทฤษฎีหรืองานวิจัยในต่างประเทศในแง่ของลักษณะวิถีคิด ความรู้สึก สภาพจิตใจ รวมทั้งผลกระทบด้านอื่นที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังสนใจเกี่ยวกับประเด็นการเยียวยาจิตใจตนเองหลังจากผ่านประสบการณ์ความสูญเสีย ในแง่ของแนวคิดเรื่องความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ อนึ่ง การทำความเข้าใจประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามบริบทของความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรมของคนในพื้นที่เป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีความลุ่มลึกและซับซ้อน ไม่มีบุคคลใดจะอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ดีเท่ากับตัวผู้ประสบความสูญเสียเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความหมายและประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ตามบริบทของสังคมอย่างเปิดกว้าง เพื่อทำความเข้าใจโลกทัศน์และประสบการณ์ชีวิตของหญิงม่ายหลังสูญเสียสามี ทั้งในเรื่องประสบการณ์ทางด้านจิตใจภายหลังสูญเสียสามี รูปแบบการปรับตัว การช่วยเหลือเยียวยาจิตใจทั้งจากตนเองและบุคคลแวดล้อม จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับศาสตร์จิตวิทยา การปรึกษา ในการทำความเข้าใจสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมรูปแบบของการช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจ เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านการปรึกษาเชิงจิตวิทยาตามบริบทของสังคมไทย และเป็นประโยชน์ในการวางแนวทางประยุกต์ความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรมตามวิถีท้องถิ่น มาใช้ร่วมกับกระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยา ซึ่งอาจนำไปศึกษาขยายผลเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของนักจิตวิทยาการปรึกษากับกลุ่มบุคคลที่ประสบเหตุสูญเสียในรูปแบบอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำถามในการวิจัย

หลังสูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หญิงม่ายมีประสบการณ์ทางจิตใจ อย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) เพื่อศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายหลังสูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชีวิตในด้านต่าง ๆ โดยมุ่งทำความเข้าใจประสบการณ์ตามทัศนคติและความรู้สึกของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละคน ดังนั้นการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนย่อมส่งผลต่อคุณภาพของข้อมูล ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตของการวิจัย ได้แก่ สนามในการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลหลัก และผู้ให้ข้อมูลประกอบ ดังนี้

1. **สนามในการวิจัย** เป็นพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประสบเหตุการณ์ความรุนแรงจากกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ ครอบคลุมจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และบางอำเภอของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภอจะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือก หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง ศูนย์รอดันบาตูล ตำบลกะลุวอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เป็นสนามที่ใช้ในการวิจัย เนื่องจากหมู่บ้านนี้เป็นสถานที่รองรับผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบครอบคลุมทั้งสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้

2. **ผู้ให้ข้อมูลหลัก** เป็นหญิงม่ายผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นผู้สูญเสียสามีในช่วงระยะเวลาไม่เกิน 7 ปี เนื่องจากระยะเวลาดังกล่าว เป็นระยะที่ผู้สูญเสียสามารถจัดระบบความคิด เพื่อทำใจยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น และไม่ยาวนานเกินจนทำให้ลืมรายละเอียดของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาไทยได้ดี และยินดีในการให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมการวิจัย ตามแบบการขอความร่วมมือเป็นผู้ให้ข้อมูลตามใบพิทักษ์สิทธิจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน Institutional Review Board (IRB) และเป็นผู้ที่พร้อมจะให้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นได้ โดยข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลหลักที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์

3. ผู้ให้ข้อมูลประกอบ คือ ผู้เกี่ยวข้องกับหญิงมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น คนในครอบครัว เพื่อนบ้าน ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนาที่อาจให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ โดยข้อมูลส่วนนี้จะนำมาใช้ในการประกอบการวิเคราะห์เพิ่มเติม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยมิได้มีจุดมุ่งหมายในการสรุปอ้างอิงข้อมูลที่ได้ไปยังประชากรกลุ่มอื่น แต่ใช้เป็นการอ้างอิงในกรณีที่อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มเฉพาะที่มีเอกลักษณ์เหมือนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ศึกษาในงานวิจัยนี้เท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ประสบการณ์ทางจิตใจ หมายถึง การรับรู้เหตุการณ์หรือการบอกเล่าถึงความรู้สึก ความคิด ความเชื่อ มุมมอง สภาวะทางอารมณ์ รวมทั้งลักษณะโดยภาพรวมทั้งที่เกิดจากผู้ให้ข้อมูล เกี่ยวกับประสบการณ์ภายหลังสูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

หญิงม่าย หมายถึง หญิงที่สามีเสียชีวิต จากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเกิดจากการก่อเหตุของกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบด้วยอาวุธสงคราม การลอบยิง การลอบวางระเบิด หรือเหตุการณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง มีระยะเวลาไม่เกิน 7 ปีนับตั้งแต่การสูญเสียจนถึงปัจจุบัน

เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นจากกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบโดยการใช้อาวุธสงครามในการคุกคามชีวิตและทรัพย์สินของคนในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และบางพื้นที่ของจังหวัดสงขลา ได้แก่ อำเภोजะนะเทพา นาทวี และสะบ้าย้อย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยให้เกิดความเข้าใจมุมมองการรับรู้เหตุการณ์ความรุนแรง สภาวะทางด้านอารมณ์ การให้ความหมาย รูปแบบการเยียวยา การเผชิญปัญหา และการประสบการณ์โดยภาพรวมของหญิงผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. สามารถนำรูปแบบการเผชิญปัญหา การปรับตัว การเยียวยาตนเองและการเกื้อหนุนทางสังคมของกลุ่มหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาใช้เป็นแนวทางในการทำงานในฐานะนักจิตวิทยาการปรึกษาหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้สูญเสียจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาปรากฏการณ์ที่สนใจ เป็นลักษณะสำคัญของงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้วิจัยเปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญในการศึกษา ดังนั้นเพื่อให้ข้อมูลที่ได้มาเป็นธรรมชาติและสามารถเข้าถึงลักษณะเฉพาะของผู้ให้ข้อมูลแต่ละบุคคลได้อย่างแท้จริง (ชาย โพธิ์สิตา, 2552) ผู้วิจัยจึงต้องตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ ด้วยการทำตนให้ปราศจากอคติ ความคาดหวังกรอบแนวคิด หรือความโน้มเอียงส่วนตัว (สุภางค์ จันทวานิช, 2550) แต่ในทางปฏิบัตินับเป็นเรื่องยากสำหรับนักวิจัยเชิงคุณภาพที่จะไม่มีกรอบความคิด ความคาดหวัง และประสบการณ์ที่เคยผ่านมา (Denzin & Lincoln, 1994) ดังนั้น ผู้วิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องแสดงจุดยืนของตนเองในแง่ความรู้ ความเชื่อ และอคติที่มีให้ชัดเจน ผู้วิจัยจึงโดยแบ่งเนื้อหาส่วนนี้ไว้ในฐานะ “แนวคิดเบื้องต้น” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษา และใช้เป็นฐานทำความเข้าใจประสบการณ์ของหญิงผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ รวมทั้งเป็นแนวทางในการสร้างแนวคำถาม แต่ผู้วิจัยตระหนักเสมอที่ไม่ให้แนวความคิดนี้สกัดกั้นข้อค้นพบที่ได้ อันจะเป็นการจำกัดความคิด หรือจำกัดการตีความของผู้วิจัย ดังนั้นผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดเบื้องต้นในการศึกษา ดังนี้

1. แนวความคิดเรื่องสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้
 - 1.1 ภูมิหลังปัญหาความขัดแย้ง
 - 1.2 เหตุการณ์ความไม่สงบและลักษณะความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้
 - 1.3 ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้
2. แนวคิดเรื่องประสบการณ์ความสูญเสีย
 - 2.1 ลักษณะของการสูญเสีย
 - 2.2 ปฏิกริยาตอบสนองต่อการสูญเสีย
 - 2.3 ปัจจัยที่มีผลต่อปฏิกริยาตอบสนองต่อภาวะสูญเสีย
 - 2.4 ผลกระทบของเหตุการณ์ความสูญเสียต่อหญิงม่าย
 - 2.5 การอนุমানสาเหตุจากประสบการณ์ความสูญเสีย
3. แนวคิดเรื่องสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง
4. แนวคิดเรื่องการเยียวยาจิตใจตนเองภายหลังเหตุการณ์ความสูญเสีย
 - 4.1 การเผชิญปัญหา (coping)

- 4.2 ความมั่งคั่งทางจิตใจหลังประสบเหตุการณ์ร้ายแรง
5. แนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1.1 ภูมิหลังปัญหาความขัดแย้ง

ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ บริเวณจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นปัญหาเรื้อรังที่สั่งสมรอยร้าวเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จากอดีตจนถึงปัจจุบันภาพความรุนแรงได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549) ด้วยประวัติศาสตร์อันยาวนาน ลักษณะเฉพาะด้านทางชาติพันธุ์ ศาสนา เศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ (ชูลีพร วิรุณหะ, 2549) เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองด้วยการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง ทำให้ผู้ปกครองเดิมเสียอำนาจทางการเมือง (สุรินทร์ พิศสุวรรณ, 2543) รวมทั้งนโยบายการบริหารงานของรัฐในสมัยนั้นไม่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น เห็นได้จากปัญหาการเอาเปรียบ การถูกเหยียดหยามทางชาติพันธุ์ ทำให้เกิดกระแสต่อต้านอำนาจการปกครองจากส่วนกลาง สร้างความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชนในท้องถิ่น จนนำไปสู่ปัญหาการใช้ความรุนแรงตามมา (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, พะเยาว์ ละกะเต็บ, ราชีตีระ ระเด่นอาหมัด, และ อาคม ไสวงนา, 2543)

ความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดำเนินมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งในปี พ.ศ. 2520 รัฐบาลในยุคนั้นได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ หรือ ศอ.บต. (The Southern Border Province Administration Center) เพื่อเป็นองค์กรพิเศษในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น รวมทั้งดูแลประสานงานให้ส่วนราชการ มีความเป็นเอกภาพ และมีประสิทธิภาพในการทำงาน เพื่อลดภาพความขัดแย้งที่รุนแรงและสร้างความสันติสุขให้ประชาชนในพื้นที่ (รักสกุล ชีวะโกเศรษฐ, 2551)

การบริหารงานของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ดำเนินงานมาโดยตลอด จนถึงปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลในยุคนั้นได้ปรับยุทธศาสตร์การบริหารพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยประกาศยกเลิกศูนย์ ศอ.บต. ทำให้เหตุการณ์ความไม่สงบเริ่มกลับมาทวีความรุนแรงอีกครั้ง โดยเริ่มจากเหตุการณ์เมื่อวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 เกิดเหตุการณ์ปล้นปืนจากกองพันพัฒนาที่ 4 ค่ายกรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส มีการเผา

โรงเรียน 20 แห่ง และเหตุการณ์ลอบวางระเบิดหลายจุดที่จังหวัดปัตตานี ในปีนั้นรัฐบาลจึงประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ นับเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อการร้ายครั้งใหม่ที่มีรูปแบบเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม (รุ่ง แก้วแดง, 2548)

1.2 เหตุการณ์ความไม่สงบและลักษณะความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้

รูปแบบการก่อเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต โดยลักษณะเหตุการณ์มีความรุนแรงส่งผลกระทบต่อในระดับกลุ่มอย่างกว้างขวาง จากข้อมูลของศูนย์ปฏิบัติการตำรวจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศชต.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ระบุว่า ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 จนถึงสิ้นปี พ.ศ. 2554 มีเหตุการณ์ความรุนแรง รวมทั้งสิ้น จำนวน 12,604 ครั้ง โดยเป็นเหตุความมั่นคง (ก่อการร้าย ก่อความไม่สงบ) จำนวน 8,094 ครั้ง เฉลี่ย วันละ 2.77 ครั้ง แบ่งรูปแบบการก่อเหตุความไม่สงบและความรุนแรงด้วยวิธีที่แตกต่างกัน โดยลักษณะของการก่อเหตุด้วยการลอบยิงเป็นรูปแบบที่ผู้ก่อการร้ายใช้มากที่สุด โดยมีเหตุการณ์ยิงกันถึง 1,308 ครั้ง มีการลอบวางระเบิด การวางเพลิง การก่อกวนและการสร้างความไม่สงบในรูปแบบของการปล้นอาวุธปืน ชุมนุมประท้วง การโปรยตะปูเรือใบ การฆ่าตัดคอ และการจับตัวประกัน เมื่อพิจารณาโดยภาพรวม พบว่า พ.ศ. 2550 มีเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มากที่สุดจำนวน 2,475 ครั้ง รองลงมาคือ พ.ศ. 2548 จำนวน 2,078 ครั้ง และ พ.ศ. 2549 จำนวน 1,934 ครั้ง ตามลำดับ และพบว่าเหตุการณ์ พ.ศ. 2551- 2553 เหตุการณ์ความไม่สงบและลักษณะความรุนแรงของเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีลักษณะลดลงตามลำดับ (มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, 2554) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 1

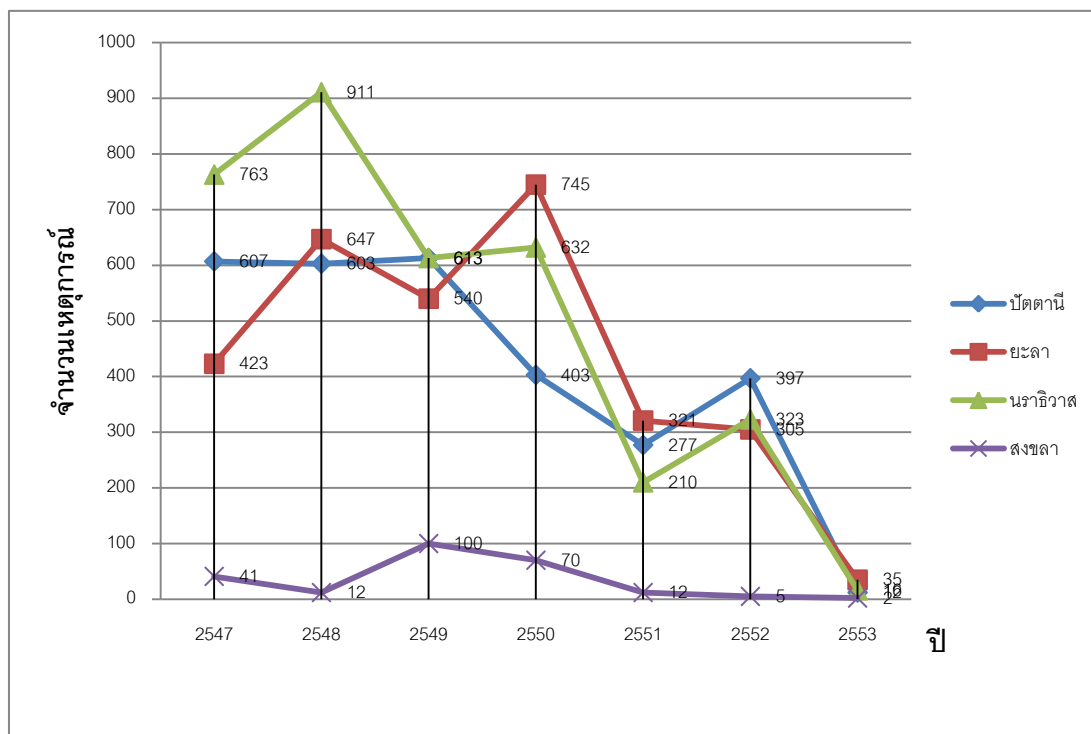
ตารางที่ 1

สรุปเหตุการณ์ความไม่สงบและลักษณะความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี พ.ศ. 2547-2553

ลักษณะเหตุการณ์	จำนวน (ครั้ง)						
	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553
1. ยิง	531	905	1,040	1,308	861	788	694
2. ทำร้าย	53	52	39	41	28	28	20
3. วางเพลิง	232	308	281	359	88	93	52
4. วางระเบิด	76	238	327	429	267	288	248
5. ปล้นอาวุธปืน สายไฟ ซิมการ์ด โทรศัพท์	25	140	10	3	0	0	0
6. ชุมนุมประท้วง	2	0	14	45	5	0	0
7. ก่อกวน เช่น ไรยตะปู เรือใบ และรูปแบบอื่น ๆ	2	0	14	45	5	0	0
8. ฆ่าตัดคอ	0	12	3	13	7	5	0
9. จับเป็นตัวประกัน	0	1	1	0	2	0	0
รวม	952	2,078	1,934	2,475	1,370	1,348	1,165

ที่มา: โครงการสุขภาพคนไทย สถาบันวิจัยประชากรศาสตร์และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2554)

จากเหตุการณ์ความรุนแรง เมื่อพิจารณาในแง่พื้นที่ สถิติภาพรวมของเหตุการณ์ตลอดระยะเวลา 6 ปี พบว่า จังหวัดนราธิวาส มีเหตุการณ์ความไม่สงบสูงสุด รองลงมาคือ จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา ดังสถิติเหตุการณ์ความไม่สงบตั้งแต่ปี พ.ศ.2547 ถึง 2552 เป็นรายจังหวัด เหตุการณ์ที่จังหวัดนราธิวาส จำนวน 3,449 ครั้ง จังหวัดยะลา จำนวน 2,993 ครั้ง จังหวัดปัตตานี จำนวน 2,935 ครั้ง และจังหวัดสงขลา จำนวน 242 ครั้ง ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การเปรียบเทียบเหตุการณ์ระดับจังหวัดระหว่างปี พ.ศ. 2547-2553 (นับถึงเดือนมกราคม)

ที่มา: ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี (2553)

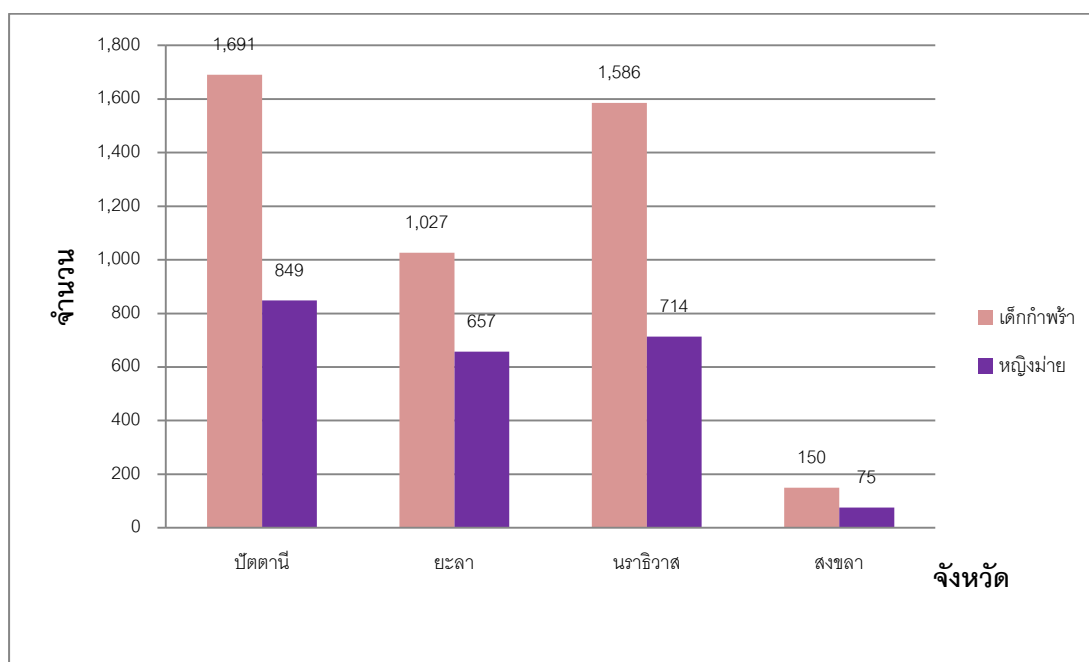
ภาพที่ 1 แสดงให้เห็นเหตุการณ์ความรุนแรงระดับจังหวัดระหว่างปี พ.ศ. 2547-2548 จังหวัดนราธิวาสเป็นพื้นที่ซึ่งมีความรุนแรงสูงสุด ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2550-2551 จังหวัดยะลา กลายเป็นพื้นที่ที่มีระดับความรุนแรงสูงสุด นำสังเกตว่าความถี่ของเหตุการณ์ลดลงทุกจังหวัด นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 อย่างไรก็ตาม ในปี พ.ศ. 2552 จังหวัดปัตตานีกลายเป็นพื้นที่ความรุนแรงสูงสุด จนกระทั่งเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2553 จังหวัดปัตตานียังคงมีเหตุการณ์ความรุนแรงสูงสุด (ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, 2553)

1.4 ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้

เหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ก่อให้เกิดความสูญเสียที่ส่งผลกระทบต่อ ตำรวจ ทหาร และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน รวมทั้งประชาชนผู้บริสุทธิ์ในพื้นที่ ทำให้เกิดผลกระทบในวงกว้างครอบคลุมทุกด้านของชีวิต ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน โดยเฉพาะผลกระทบทางด้านจิตใจที่ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเครียด วิตกกังวล หวาดระแวง ไม่ไว้วางใจต่อกัน (รุ่ง แก้วแดง, 2548) ผลกระทบจากเหตุการณ์ไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ยังส่งผลให้ผู้สูญเสีย

ประสบกับความทุกข์ โดยเฉพาะผู้หญิงที่ต้องแบกรับภาระทั้งหมดหลังสามีหรือบุคคลในครอบครัว เสียชีวิตไว้โดยลำพังเพื่อประคับประคองครอบครัวให้ดำเนินต่อไป

นอกจากนี้ผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ยังทำให้เด็กและเยาวชนจำนวนมาก กลายเป็นเด็กกำพร้า จากการประชุมของคณะอนุกรรมการบูรณาการให้ความช่วยเหลือเยียวยา เด็กกำพร้าและสตรีม่ายที่ได้รับผลกระทบสืบเนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดน ภาคใต้ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2554) ได้สรุปข้อมูลเด็กกำพร้าและ สตรีม่าย จากสถิติพบว่ามียุติกำพร้าที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบทั้งสิ้น 4,455 คน โดยจำแนกเป็นจังหวัดปัตตานี จำนวน 1,691 คน จังหวัดยะลา จำนวน 1,027 คน จังหวัด นราธิวาส จำนวน 1,586 คน และจังหวัดสงขลา จำนวน 150 คน ส่วนหญิงม่ายมีจำนวนทั้งสิ้น 2,295 คน แยกเป็นจังหวัดปัตตานี จำนวน 849 คน จังหวัดยะลาจำนวน 657 คน จังหวัดนราธิวาส จำนวน 714 คน และจังหวัดสงขลา จำนวน 75 คน ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 จำนวนเด็กกำพร้าและหญิงม่ายจากเหตุการณ์ไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ปี พ.ศ. 2547-2554

ที่มา: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2554)

กล่าวโดยสรุป จากสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สังคมความรุนแรงจากอดีตถึงปัจจุบัน ได้สร้างความสูญเสียให้กับผู้คนในพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตครอบคลุมทุกด้าน โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็กที่รับผลกระทบจากความรุนแรง ทำให้มีจำนวนหญิงม่ายและเด็กกำพร้าในพื้นที่เป็นจำนวนมาก

2. แนวคิดเรื่องประสบการณ์ความสูญเสีย

เมื่อปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้กลับมาทวีรุนแรงอีกครั้ง ความสูญเสียที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย ชีวิต และทรัพย์สิน ผู้วิจัยจึงรวบรวมนิยาม ลักษณะการสูญเสีย ปฏิริยาการตอบสนองต่อการสูญเสีย ปัจจัยที่มีผลต่อปฏิริยาตอบสนองต่อภาวะสูญเสีย ผลกระทบของเหตุการณ์ความสูญเสียในชีวิต และการอนุमानสาเหตุจากประสบการณ์ความสูญเสีย ไว้ดังนี้

2.1 ลักษณะการสูญเสีย

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับ “ความสูญเสีย” มีผู้ให้นิยามของความสูญเสียไว้ ดังนี้ ผานิต บุญตระกูล (2549) กล่าวว่า ความสูญเสีย เป็นสภาพที่บุคคลต้องแยกจาก ปราศจากบางสิ่งบางอย่างที่เคยมีอยู่ อาจเกิดขึ้นทันทีทันใดโดยไม่รู้ตัวล่วงหน้าหรือสามารถคาดหมายได้ว่าจะกำลังจะเกิดหรือคาดการณ์ว่าจะเกิด

บำเพ็ญจิต แสงชาติ (2547) กล่าวว่า สภาวะการสูญเสีย เป็นภาวะใด ๆ ก็ตามเมื่อสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับบุคคลนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป หรือไม่มีอยู่อีกต่อไป

อัมภา ศรารัชต์ (2546) กล่าวว่า การสูญเสียเป็นสถานการณ์ที่บุคคลประสบทั้งในรูปแบบของการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก สูญเสียทรัพย์สินหรือสิ่งของอันเป็นที่รักและหวงแหน สูญเสียอวัยวะและ/หรือการทำงานของอวัยวะของร่างกาย หรือการสูญเสียภาพลักษณ์ ความมั่นคงในตนเอง

Shives (1994 อ้างถึงใน ผานิต บุญตระกูล, 2549) สรุปแนวคิดของการสูญเสียว่า เป็นลักษณะของการแยกจากหรือใช้ชีวิตโดยปราศจากบางสิ่งบางอย่างที่เคยมี เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้บุคคลไม่สามารถบรรลุได้ตามใจปรารถนา มีการรับรู้คุณค่าของสิ่งที่สูญเสียหรือกำลังจะสูญเสีย และเป็นประสบการณ์ปัจจุบันที่มีบาดแผลของความสูญเสียในอดีต

จากนิยามดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การสูญเสีย หมายถึง ภาวะของการดำรงอยู่ ที่ปราศจากสิ่งที่มีความหมายหรือสิ่งที่มีคุณค่า ซึ่งสิ่งเหล่านั้นล้วนมีความผูกพันกับผู้สูญเสียใน

ช่วงระยะเวลาหนึ่ง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่คาดคิดหรือได้คาดการณ์เอาไว้ว่าจะเกิด และส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน

Kozier, Erb, และ Bufafino (1989) ได้ทำการศึกษาลักษณะของการสูญเสียโดยจำแนก เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ การสูญเสียลักษณะบางอย่างของบุคคล เช่น การสูญเสียความสามารถ การสูญเสียอวัยวะ ทั้งส่วนที่อยู่ภายนอกที่สังเกตได้และส่วนที่อยู่ภายในที่ส่งผลต่อสภาพร่างกาย และจิตใจของผู้สูญเสีย ส่วนการสูญเสียวัตถุภายนอก เช่น การสูญเสียทรัพย์สิน เงินทอง สัตว์เลี้ยง เป็นต้น ลักษณะของการสูญเสียประการต่อมา คือการสูญเสียจากสภาพแวดล้อมเดิมที่คุ้นเคย เช่น การย้ายถิ่นฐาน (Henry, Stiles, & Biran, 2005) ประการสุดท้ายเป็นการสูญเสียบุคคล ใกล้ชิด นอกจากนี้ Corr, Nabe, และ Corr (2009) ได้ศึกษาลักษณะของการสูญเสียที่เกิดจาก เหตุการณ์ความรุนแรงในรูปแบบภัยพิบัติทางธรรมชาติ (Altindag, Ozen, & Sir, 2005; Goenjian et al., 2009; Rachmalia, Hatthakit, & Chaowalit, 2011) การก่อการร้ายและสงคราม (Norris, Perilla, & Muphy, 2001; Palmieri et al., 2008; Besser & Neria, 2010; Powell et al., 2010) และอุบัติเหตุที่รุนแรง (Hickling, Blanchard, & Kuhn, 2005)

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปลักษณะการสูญเสียเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รักหรือมีความสำคัญต่อชีวิต เป็นการสูญเสียที่เกิดจากโรคภัยไข้เจ็บ จากเหตุการณ์ความรุนแรง เช่น ภัยพิบัติทางธรรมชาติ การก่อการร้ายและสงคราม รวมทั้งการสูญเสียจากอุบัติเหตุที่รุนแรง การสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รักเป็นการสูญเสียที่ส่งผลต่อการปรับตัวมากที่สุด เนื่องจากผู้สูญเสียมีความเครียดที่รุนแรงและมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อการสูญเสียอย่างรุนแรงตามมาด้วย

2. การสูญเสียลักษณะบางประการของบุคคล หมายถึง การสูญเสียอวัยวะบางส่วนของร่างกายที่บุคคลได้ให้ความสำคัญ เป็นการสูญเสียการทำหน้าที่ของร่างกายและจิตใจ การสูญเสียความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับอวัยวะสำคัญที่ดึงดูดความสนใจ การสูญเสียความรักและควมมีคุณค่าแห่งตน การสูญเสียความจำ การสูญเสียความเชื่อมั่นในตนเอง รวมทั้งการสูญเสียบทบาททางสังคม

3. การสูญเสียวัตถุภายนอก มีทั้งลักษณะเป็นรูปธรรมและนามธรรม การสูญเสียวัตถุรูปธรรม ได้แก่ การสูญเสียทรัพย์สิน ข้าวของเครื่องใช้ สัตว์เลี้ยง สิ่งที่มีความผูกพันและอยู่ร่วมกันมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ส่วนการสูญเสียวัตถุภายนอกที่เป็นนามธรรม ได้แก่ การย้ายที่อยู่จากถิ่นฐานเดิมหรือการเป็นการแยกจากสิ่งแวดล้อมที่คุ้นเคยไปสู่การใช้ชีวิตอีกแห่งหนึ่ง การสูญเสียในระดับนี้ทำให้เกิดความรู้สึกเหงา และเกิดปัญหาทางด้านการปรับตัว ความรู้สึกจากการสูญเสีย

จะมีมากหรือน้อยแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับทำให้คุณค่า ความผูกพันกับวัตถุ และประโยชน์ของวัตถุนั้น

ผู้วิจัยมีความสนใจในการศึกษาประสบการณ์การสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รัก เนื่องจากการสูญเสียประเภทนี้ ส่งผลกระทบต่อทางด้านจิตใจที่ทำให้เกิดความเครียดและผลกระทบต่อปฏิกิริยาตอบสนองต่อการสูญเสียอย่างรุนแรง และส่งผลกระทบต่อการปรับตัวมากที่สุด

2.2 กระบวนการและปฏิกิริยาตอบสนองต่อการสูญเสีย

ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการสูญเสียมักมีลักษณะเป็นพลวัต (dynamic) มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเริ่มตั้งแต่การรับรู้การสูญเสียจนกระทั่งความเศร้าโศกได้คลี่คลาย มีการปรับตัวเข้าสู่สภาวะปรกติ Bowlby (1980 อ้างถึงใน Potter & Perry, 2005) เริ่มศึกษาปฏิกิริยาตอบสนองต่อความสูญเสีย โดยแบ่งเป็น 4 ระยะ ได้แก่ 1. ระยะตกใจช็อค และหลีกเลี่ยงความรู้สึก (shock and numbness) เป็นระยะเริ่มต้นหลังจากผู้สูญเสียรับรู้ข่าวการจากไปของบุคคลใกล้ชิด โดยแสดงอาการตอบสนองด้วยอาการตกใจช็อค มึนงง สับสน มีชีวิตอย่างเลื่อนลอย ผู้สูญเสียจะหลีกเลี่ยงความรู้สึกด้วยการใช้กลไกเพื่อป้องกันตนเอง (defense mechanism) 2. ระยะโหยหาและเสาะแสวงหา (yearning and searching) เป็นระยะที่ผู้สูญเสียแสดงอาการโหยหาความรู้สึกและความทรงจำในอดีตที่มีต่อผู้เสียชีวิต รวมทั้งการเสาะหาวิธีที่จะทำให้ผู้สูญเสียได้ใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิตอย่างเช่นที่ผ่านมา 3. ระยะเสียสมดุล และสิ้นหวัง (disorganization and despair) เป็นระยะที่ต่อเนื่องจากระยะที่ 2 เมื่อผู้สูญเสียเริ่มรับรู้ความจริงทำให้เกิดภาวะเสียสมดุล จึงแสดงอาการสับสน ท้อแท้สิ้นหวัง 4. ระยะการจัดระบบในการดำเนินชีวิต (reorganization) เป็นระยะที่ผู้สูญเสียเริ่มคลี่คลายความโศกเศร้า เพื่อเข้าสู่ภาวะปรกติ และยอมรับความจริง จัดการตนเองเพื่อให้กลับมาใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้ดังเดิม

Engel (1964 อ้างถึงใน Ruth & Contance, 2003) ได้อธิบายปฏิกิริยาตอบสนองต่อภาวะสูญเสียบุคคลไว้ 6 ระยะ คือ ระยะตกใจช็อคและไม่เชื่อกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (shock and disbelief) เมื่อบุคคลรับรู้ว่ามี การสูญเสียจะพยายามลดความรู้สึกเครียดด้วยการปฏิเสธ ไม่เชื่อว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นจริง แสดงออกด้วยการแยกตัวอยู่คนเดียว หรือมีอาการมึนงง สับสน อาการทางกายที่พบ เช่น เหงื่อออกมาก คลื่นไส้ หัวใจเต้นผิดปกติ นอนไม่หลับ อ่อนเพลีย 2. ระยะรับรู้ (developing awareness) เมื่อผู้สูญเสียมีความรู้สึกหมดหวัง เจ็บปวด โกรธ ขัดข้องใจ รู้สึกผิด ว่างเปล่า ร้องไห้ และซึมเศร้า 3. ระยะชดเชย (restitution) ผู้สูญเสียเริ่มปรับตัวต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มีการจัดพิธีกรรมให้ผู้เสียชีวิต เช่น จัดพิธีงานศพ หรือการทำบุญหลังวันตาย 4. ระยะจัดการความรู้สึก (resolution) เป็นช่วงเวลาของการหายจากภาวะเศร้าโศก โดยการจัดการกับ

ความเจ็บปวดหรือความรู้สึกเศร้าโศก บางครั้งระยะนี้อาจมีการทดแทน (replacement) ในรูปแบบ การแต่งงานใหม่ การเปลี่ยนอาชีพ สามารถพูดถึงการสูญเสียได้ตรงความจริง โดยไม่มีปฏิกิริยา ทางอารมณ์เกิดขึ้น และดำเนินชีวิตต่อไปตามปกติ 5. ระยะสร้างภาพในอุดมคติ (idealization) เป็นการเก็บความรู้สึกทางลบ และสร้างความรู้สึกทางบวกโดยการยกย่องผู้เสียชีวิตและเลียนแบบ ลักษณะของผู้เสียชีวิต ขั้นนี้อาจใช้เวลาในการปรับตัวนานเป็นปีหรืออาจมากกว่านั้น 6. ระยะผล สุดท้ายของความเศร้าโศก

จากแนวคิดของ Bowlby และ Engel เห็นได้ว่าการตอบสนองของผู้สูญเสียกับช่วง ระยะเวลาเป็นไปในรูปแบบที่แตกต่างกันเพื่อรักษาภาวะสมดุลให้กับจิตใจ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ ศึกษาและรวบรวมระยะเวลาช่วงต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ไว้อย่างสังเขป ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2

สรุปแนวคิดปฏิกิริยาการตอบสนองของความสูญเสีย

แนวคิด	ปฏิกิริยาการตอบสนองของความสูญเสีย
Bowlby 1980 อ้างถึงใน Potter & Perry, 2005)	1. ระยะตกใจสุดขีดและหลีกเลี่ยงการรับรู้ทางอารมณ์ (shock and numbness) 2. ระยะโหยหาและเสาะแสวงหา (yearning and searching) 3. ระยะสับสนและสิ้นหวัง (disorganization and despair) 4. ระยะเวลาจัดระบบในการดำเนินชีวิต (reorganization)
Engel (1964 อ้างถึงใน Ruth & Contance, 2003)	1. ระยะตกใจสุดขีดและไม่เชื่อกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (shock and disbelief) 2. ระยะรับรู้ (developing awareness) 3. ระยะชดเชย (restitution) 4. ระยะจัดการความรู้สึก (resolution) 5. ระยะสร้างภาพในอุดมคติ (idealization) 6. ระยะผลสุดท้ายของความเศร้าโศก
Bower (1980)	1. ระยะเวลาของการไม่ยอมรับ 2. ระยะเวลาที่รับรู้ว่าการสูญเสียเกิดขึ้นจริง 3. ระยะเวลาของการปรับตัวเพื่อฟื้นคืนสู่ภาวะปรกติ
Vacarolis (1994)	1. ระยะนับปล้น 2. ระยะเผชิญเหตุการณ์

จากการศึกษาแนวคิดข้างต้น ผู้สูญเสียต้องเผชิญกับเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน ทำให้เกิดการปรับตัวเพื่อจัดการกับความเปลี่ยนแปลงในแต่ละระยะ ซึ่งเป็นปฏิกิริยาตอบสนองทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม จากแนวคิดและทฤษฎีความสูญเสีย (Bowlby, 1980 อ้างถึงใน Potter & Perry, 2005; Engel, 1964 อ้างถึงใน Ruth & Contance, 2003; Bower, 1980, Vacarolis, 1994) สามารถสรุประยะ การเผชิญปัญหาการสูญเสียของบุคคลได้ ดังนี้

1. ระยะเวลาขาดสมดุล

จัดเป็นช่วงวิกฤตของสภาวะอารมณ์ หลังจากผู้สูญเสียรับรู้เหตุการณ์อย่างกะทันหัน ไม่อาจปรับรับกับสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้ขาดสมดุลทางอารมณ์ ส่งผลให้ผู้

สูญเสียต่อต้านความเจ็บปวด โดยใช้กลไกการป้องกันตนเองเพื่อตัดขาดความรู้สึก (dissociation) เพื่อลดความเครียดและความหวาดกลัว แสดงปฏิกิริยาตอบสนองของความสูญเสียด้วยการปฏิเสธ งดงาน สับสน ร้องไห้ฟูมฟาย โกรธและกล่าวโทษตนเอง หรือโกรธบุคคลที่มีส่วนทำให้เกิด การพลัดพราก และแสดงพฤติกรรมออกมาด้วยการนั่งเงียบ ตัดสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นด้วย การแยกตัวออกจากสังคม เมื่อต้องกลับมาใช้ชีวิตตามลำพัง ทำให้เกิดความหดหู่ ว่าเหว่ สิ้นหวัง ในชีวิต

2. ระยะรับรู้ความจริง

ผู้สูญเสียเริ่มทำใจยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เป็นระยะที่ผู้สูญเสียต้องทนแบกรับ ความรู้สึกและเรื่องราวต่าง ๆ เอาไว้ ทำให้ครุ่นคิดอยู่กับเรื่องราวเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เครียด วิตกกังวล ท้อแท้ สิ้นหวัง หมด กำลั้งใจ รู้สึกไร้ค่า ขาดจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิต ขาดความมั่นใจ จนบาง รายอาจคิดสั้นจบชีวิตตนเอง นอกจากนี้ ผู้สูญเสียแสดงอาการทางพฤติกรรมด้วยการรับประทานอาหาร ได้น้อยลง นอนไม่หลับ อ่อนเพลีย การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 อย่างผิดปกติ ตอบสนองต่อ สิ่งเร้าภายนอกได้อย่างช้าลง ทำให้ผู้สูญเสียเกิดอารมณ์หงุดหงิด รำคาญ ส่งผลให้ความสามารถ ในการทำกิจกรรมลดลง ระยะนี้จึงเป็นขั้นสำคัญในการช่วยเหลือ เพื่อเพิ่มกำลังใจให้ผู้สูญเสียเห็น คุณค่าในตนเอง สามารถปรับตัวต่อสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

3. ระยะการปรับตัวสู่ภาวะปกติ

เป็นระยะที่บุคคลทำใจยอมรับกับเหตุการณ์ได้มากขึ้น มีการปรับตัวและจัดระบบชีวิตใหม่ มีสภาพจิตใจที่แข็งแกร่งขึ้น สามารถบอกเล่าความรู้สึกจากการสูญเสียได้โดยไม่มีอาการเศร้าโศก เสียใจเหมือนช่วงระยะที่ผ่านมา ทำให้วิถีการดำเนินชีวิตเริ่มกลับเข้าสู่ความเป็นปกติ ในระยะนี้ผู้ สูญเสียยังมีการหวนคิดถึงผู้เสียชีวิต โดยเฉพาะเมื่อถึงช่วงวันครบรอบการเสียชีวิต หรือการเห็น ข้าวของเครื่องใช้ของสามี

2.3 ปัจจัยที่มีผลต่อปฏิกิริยาตอบสนองต่อภาวะสูญเสีย

ปฏิกิริยาตอบสนองต่อสภาพจิตใจของผู้สูญเสียมีมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ เกี่ยวข้อง เช่น ความรุนแรงจากเหตุการณ์สูญเสีย (Potter & Perry, 2005) อายุ (Aranda & Milne, 2000) ประสบการณ์และการเผชิญกับเหตุการณ์ความสูญเสียในอดีต (Aranda & Milne, 2000) ภูมิภาวะและชาวนัปัญหา (Canine, 1996) การสนับสนุนและการประคับประคองจากบุคคลรอบ ข้าง (Johnson et al., 2009; Besser & Neria, 2010) รวมทั้งความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรม (Bonanno et al., 2005; Chan, et al., 2005) จากการทบทวนวรรณกรรม (Steele, 1992; Canine, 1996; Chen et al., 1999; Hegge & Fischer, 2000; Rich, 2002; Potter & Perry,

2005; ฆานิต บุญตระกูล, 2549; พระมหาปรกฤษณ์ พันธุ์งาม, 2549; รัตนา ปรีชาสุชาติ, 2549) สรุปได้ ดังนี้

2.3.1 ลักษณะของการเสียชีวิต

ลักษณะของการสูญเสียเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจโดยเฉพาะ ลักษณะความสูญเสียที่เกิดขึ้นกะทันหันโดยมิได้เตรียมใจมาก่อน รวมทั้งเหตุการณ์ความสูญเสียที่มีความรุนแรงเนื่องจากผู้สูญเสียมิได้เตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจ จึงเป็นอุปสรรคที่สำคัญในการจัดการกับปัญหาและนำไปสู่การเกิดปัญหาทางด้านจิตใจ

2.3.2 ลักษณะปัจจัยภายในผู้สูญเสีย

2.3.2.1 อายุ เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการสูญเสีย เนื่องจากผู้สูญเสียแต่ละช่วงอายุ จะมีวุฒิภาวะและการรับรู้สถานการณ์ที่แตกต่างกัน จึงให้ความสำคัญต่อปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นแตกต่างกันสอดคล้องกับจากการศึกษาของ Hegge และ Fischer (2000) พบว่า ผู้ที่มีอายุมากจะมีการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองของความสูญเสียได้ดีกว่าผู้ที่มีอายุน้อยกว่า

2.3.2.2 เพศ มีผลต่อการแสดงออกต่อเหตุการณ์ความสูญเสีย เนื่องจากความคาดหวังจากสังคมระหว่างเพศหญิงกับเพศชายทำให้แสดงออกแตกต่างกัน เพศหญิงจะมีระดับอาการของความเศร้าโศกที่ซับซ้อน อาการซึมเศร้า และความวิตกกังวลมากกว่าเพศชาย (Chen et al., 1999) ส่วนเพศชายจะมีลักษณะการแสดงออกต่อความสูญเสียเกี่ยวกับความรู้สึกผิดและการโทษตนเองมากกว่าเพศหญิง (Steele, 1992) ทั้งนี้เนื่องจากความคาดหวังของสังคมต่อเพศชายว่าเป็นผู้เข้มแข็ง ทำให้ผู้ชายต้องรักษาภาพพจน์ในฐานะเพศที่เข้มแข็ง เป็นผู้นำ และผู้รับผิดชอบต่อครอบครัว มีการเก็บความรู้สึกเอาไว้ จึงทำให้มีความรู้สึกผิดกับทั้งมีการกล่าวโทษตนเองมากกว่าเพศหญิง

2.3.2.3 ประสบการณ์และการเผชิญความสูญเสียในอดีต เนื่องจากประสบการณ์สูญเสียเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนทุกเพศ ทุกวัย หากบุคคลมีการเรียนรู้ และมีการปรับตัวได้อย่างเหมาะสมจากการสูญเสียที่ผ่านมา ย่อมส่งผลกระทบต่อตอบสนองเหตุการณ์สูญเสียในรูปแบบอื่นได้ดีกว่าผู้ที่ไม่เคยผ่านเหตุการณ์ความสูญเสีย ประสบการณ์สูญเสียในอดีตจึงทำให้บุคคลจัดการกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน

2.3.2.4 บุคลิกภาพ วุฒิภาวะและเขาวนปัญญาของผู้สูญเสีย พบว่า หากผู้สูญเสียมีบุคลิกภาพและความเข้มแข็งทางจิตใจ ย่อมมีผลต่อการปรับตัวและการยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี แตกต่างจากบุคคลที่มีปัญหาทางด้านบุคลิกภาพ จะทำให้การจัดการต่อความสูญเสียและการเลือกใช้กลไกต่อการปรับตัวเป็นไปด้วยความยากลำบาก

(ผานิต บุญตระกูล, 2549) นอกจากนี้บุคลิกภาวะและเขาวนปัญญาย่อมส่งผลต่อการปรับตัว เห็นได้จากบุคคลที่มีบุคลิกภาวะและเขาวนปัญญาที่ดี จะมีการใช้กลไกการปรับตัวและสามารถผ่านกระบวนการของความสูญเสียไปได้อย่างเหมาะสม (Canine, 1996)

2.3.2.5 ทศนคติต่อความสูญเสีย หากผู้สูญเสียมีการปรับตัวกับสภาพความทุกข์ที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม ย่อมทำให้บุคคลเกิดทัศนคติในเชิงบวกต่อการปรับตัวกับความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นในครั้งต่อไป

2.3.3 ลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

2.3.3.1 ลักษณะของสัมพันธ์ภาพและความสำคัญของสิ่งที่สูญเสีย พบว่าหากผู้สูญเสียมีความผูกพันและมีความใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิตหรือสิ่งของที่สูญเสีย ย่อมส่งผลต่อการตอบสนองต่อการสูญเสียเพิ่มมากขึ้น เห็นได้จากการสูญเสียคู่สมรสเนื่องจากมีความผูกพันใกล้ชิด ได้ผ่านการเรียนรู้และการปรับตัวร่วมกันทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตภายหลังการสูญเสียเป็นอย่างมาก (Potter & Petter, 2005)

2.3.3.2 การเกื้อหนุนทางสังคม (social support) การให้กำลังใจและการประคับประคองจากบุคคลรอบข้างมีส่วนสำคัญ โดยเฉพาะการเกื้อหนุนจากบุคคลใกล้ชิดหรือบุคคลที่มีความผูกพัน รวมทั้งการช่วยเหลือทางด้านสวัสดิการและปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต ทำให้ผู้สูญเสียสามารถปรับตัวได้เร็วขึ้น (รัตนา ปรีชาสุชาติ, 2549)

2.3.3.3 ความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสิ่งพึงพิงทางใจที่สำคัญสำหรับผู้สูญเสีย เนื่องจากหลักธรรม คำสอนของแต่ละศาสนา รวมทั้งพื้นฐานทางด้านสังคม วัฒนธรรมมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูญเสียกระจ่างชัดในความเป็นจริงของชีวิตและยอมรับต่อเหตุการณ์สูญเสียได้ดีขึ้น (พระมหาปรกฤษณ์ พันธุ์งาม, 2549)

2.3.3.4 พิธีกรรมทางศาสนา เห็นได้ชัดในบริบทของสังคมตะวันออก ที่มีรูปแบบการจัดพิธีศพให้กับผู้เสียชีวิต ทำให้ผู้สูญเสียได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับญาติพี่น้อง หรือเพื่อน ๆ ทำให้มีการแบ่งปันประสบการณ์และความรู้สึกเกี่ยวกับการสูญเสีย รวมทั้งยังมีการเกื้อหนุนและการประคับประคองทางจิตใจการเยียวยาจิตใจผู้สูญเสียให้สามารถปรับตัวกับความสูญเสียได้ดียิ่งขึ้น (พระมหาปรกฤษณ์ พันธุ์งาม, 2549)

2.4 ผลกระทบของเหตุการณ์ความสูญเสียต่อหญิงม่าย

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับผลกระทบจากการเสียชีวิตของคู่สมรสที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งผลกระทบทางด้านร่างกาย พฤติกรรม สภาพจิตใจ และอารมณ์ ความคิด และวิถีการดำเนินชีวิต (Burgess, 1990; Varcarolis, 1994; Wilcox, et al.,

2003; Field & Friedrichs, 2004; Boelen, et al., 2006; Rensshaw, et al, 2010; Powell, Butollo, & Hagl, 2010) ผู้วิจัยสรุปเป็นประเด็น ดังนี้

2.4.1 ผลกระทบเกี่ยวกับร่างกาย การสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รักอย่างกะทันหัน ก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนองทางด้านร่างกาย เช่น อาการตกใจอย่างสุดขีด มึนงง ตัวชา ส่งผลให้เกิดอาการหายใจติดขัด จุกแน่น หน้าอก อ่อนเพลีย มีอารมณ์ความรู้สึกที่เซื่องซึม และไม่สามารถตอบสนองต่อการรับรู้ได้ดีดังเช่นที่ผ่านมา ทำให้ผู้สูญเสียรู้สึกว่าตนขาดประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิต ทำให้เบื่อไม่อยากทำกิจกรรมใด ๆ หมดเรี่ยวแรง อ่อนเพลีย

2.4.2 ผลกระทบเกี่ยวกับพฤติกรรม ผู้สูญเสียมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น พฤติกรรมการรับประทานอาหาร พบว่าผู้สูญเสียรับประทานอาหารได้น้อย หรือในบางรายอาจเป็นโรคเบื่ออาหาร พฤติกรรมการนอน มีอาการนอนไม่หลับ โดยมักจะครุ่นคิดอยู่กับเหตุการณ์ในอดีตหรือการวางแผนการต่อไปในอนาคต พฤติกรรมการหลบหนีจากสิ่งเร้าที่กระตุ้นให้ผู้สูญเสียระลึกถึงสามีหรือเหตุการณ์ความสูญเสีย เช่น หลีกเลี้ยงสถานที่ที่เคยใช้ชีวิตร่วมกัน หรือสถานที่ที่สามีเสียชีวิต รวมทั้งหลีกเลี่ยงภาพถ่าย ข้าวของเครื่องใช้ของสามี

2.4.3 ผลกระทบเกี่ยวกับสภาพจิตใจและอารมณ์ ผู้สูญเสียแสดงรู้สึกเศร้าโศก เสียใจ การร้องไห้ เก็บตัวอยู่คนเดียว ไม่อยากพบใคร มีความโกรธ น้อยใจ เสมือนถูกทอดทิ้งให้ใช้ชีวิตตามลำพัง กล่าวโทษตนเองที่ไม่สามารถช่วยเหลือผู้เสียชีวิตไว้ได้หรือเสียใจที่ไม่ได้กระทำบางอย่างให้สามี ความหวาดกลัวและความวิตกกังวลเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต กลัวความตายที่จะเกิดขึ้นกับตนเองเนื่องจากรู้สึกถึงความไม่แน่นอนของชีวิต รู้สึกโหยหาและคิดถึง เป็นความรู้สึกที่พบได้บ่อยหลังจากมีการสูญเสียสามีเนื่องจากหญิงม่ายต้องใช้ชีวิตโดยลำพัง ทำให้ขาดเพื่อนคู่คิดจึงเกิดความเหงา โดดเดี่ยว

2.4.4 ผลกระทบเกี่ยวกับความคิด ผู้สูญเสียมีการตอบสนองด้านความคิด พบว่าหญิงม่ายมักครุ่นคิด หมกมุ่นอยู่กับเรื่องผู้เสียชีวิต สาเหตุการตาย รวมทั้งหาเหตุผลมาอธิบายสาเหตุการเสียชีวิตของสามี ทำให้เกิดความสับสน เครียด บางรายอาจเกิดลักษณะการรับรู้เสมือนวิญญูณของผู้ที่เสียชีวิตยังคงวนเวียนอยู่ใกล้ ๆ รวมทั้งเกิดอาการหุแว่วและเห็นภาพหลอน ซึ่งเป็นอาการที่พบได้ในช่วง 2-3 สัปดาห์แรก และอาการเช่นนี้มักจะเป็นอยู่ไม่นาน

2.4.5 ผลกระทบทางการดำเนินการดำเนินชีวิต การเสียชีวิตของคู่สมรสทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป โดยหญิงม่ายต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของครอบครัว และหากผู้เสียชีวิตเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว จะทำให้คู่สมรสขาดที่พึ่ง มีความยากลำบากในการดำเนินชีวิต จึงทำให้บทบาทหน้าที่ของหญิงม่ายเปลี่ยนไป จากแม่บ้านมาเป็นบทบาทผู้นำครอบครัว

ควบคู่ไปกับการดูแลลูก นอกจากนี้การให้แรงสนับสนุนของคู่สมรส เป็นแรงสนับสนุนทางสังคมที่มีคุณค่ายิ่งต่อการดำรงชีวิตร่วมกันระหว่างสามีและภรรยา เมื่อสามีเสียชีวิตอย่างกะทันหัน ส่งผลให้ภรรยาเกิดความเครียดอย่างรุนแรง หากผู้สูญเสียใช้กลไกในการปรับตัวที่ไม่เหมาะสมอาจนำไปสู่ภาวะวิกฤตทางด้านอารมณ์ได้

ปฏิกิริยาตอบสนองต่อการสูญเสียที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน เป็นประสบการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อผู้สูญเสียครอบคลุมชีวิตทั้งด้านร่างกาย พฤติกรรม อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด รวมทั้งการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังนั้นการทำความเข้าใจผลกระทบที่เกิดขึ้น จึงเป็นแนวทางสำคัญทำให้ผู้วิจัยเข้าใจผลที่เกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ความสูญเสีย เพื่อนำไปสู่รูปแบบการเยียวยาจิตใจผู้ได้รับผลกระทบ ทำให้รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปใช้เป็นรูปแบบการปรับตัวต่อไป

2.5 การอนุมานสาเหตุจากประสบการณ์ความสูญเสีย

เมื่อบุคคลประสบกับเหตุการณ์สูญเสีย ย่อมเกิดความเจ็บปวดและบาดแผลภายในจิตใจ การอธิบายถึงสาเหตุของเหตุการณ์เหล่านั้น ย่อมเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดความเจ็บปวด เพื่อยอมรับกับผลที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยนำประเด็นการอนุมานสาเหตุจากประสบการณ์ความสูญเสีย เป็นแนวความคิดเบื้องต้นในการศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากการอนุมานสาเหตุของการสูญเสียเป็นตัวบ่งชี้สำคัญที่มีผลต่อการปรับตัว เพราะบุคคลย่อมมีประสบการณ์และการให้ความหมายกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของสาเหตุที่มา ลักษณะของสาเหตุ และผลที่เกิดขึ้นทั้งในแง่บวกและแง่ลบ

Joseph, Yule, และ Williams (1993อ้างถึงใน ชีร์จุทา จรัสโยธินนุวัฒน์, 2547) อธิบายว่า “การอนุมานสาเหตุ” (attributional style) คือ การอธิบายเหตุการณ์และผลของเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันและไม่พึงปรารถนาให้สอดคล้องกับการรับรู้ความหมายของแต่ละบุคคล ซึ่งกระบวนการนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้สูญเสียยอมรับผลที่เกิดขึ้น เพื่อลดความเจ็บปวดและบาดแผลทางจิตใจ

Peterson และ Seligman (1984: 349-350) ได้ศึกษาลักษณะการอนุมานสาเหตุที่สัมพันธ์กับอาการทางจิตเวช เช่น ภาวะสะเทือนใจอย่างรุนแรง อาการซึมเศร้า และแบ่งการอนุมานสาเหตุซึ่งมี 3 มิติ ออกเป็น 2 ลักษณะ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3

แสดงลักษณะการอนุมานสาเหตุ

มิติ	ลักษณะการมองโลกในแง่ร้าย (pessimism)	ลักษณะการมองโลกในแง่ดี (optimism)
ที่มาของสาเหตุ	เกิดจากปัจจัยในตัวบุคคล (internal)	เกิดจากปัจจัยภายนอก (external)
ลักษณะของสาเหตุ	สาเหตุคงที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ (stable)	สาเหตุเปลี่ยนแปลงได้ (unstable)
ผลของสาเหตุ	สาเหตุส่งผลครอบคลุมด้านอื่น ๆ (global)	สาเหตุมีผลต่อเหตุการณ์เท่านั้น (specific)

จากตารางที่ 3 เห็นได้ว่า บุคคลมีรูปแบบการอธิบายสาเหตุของความสูญเสีย 3 ลักษณะ ได้แก่ ที่มาของสาเหตุของการเสียชีวิต บุคคลมีการอธิบายที่มาของการสูญเสีย 2 ลักษณะ คือ ตนเองเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์ความสูญเสีย และมองว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอก ประการต่อมา คือ ลักษณะของสาเหตุที่เกิดขึ้น มีการอธิบายสาเหตุ 2 ลักษณะ คือ มองว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ และมองว่าเหตุการณ์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ประการสุดท้าย คือ ผลของสาเหตุ บุคคลมองว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลครอบคลุมด้านอื่น ๆ และมองว่าส่งผลต่อเหตุการณ์เฉพาะแต่ละเหตุการณ์ หากบุคคลมีลักษณะการอนุมานสาเหตุที่ดำเนินไปทางมองโลกในแง่ร้าย บุคคลนั้นย่อมมีแนวโน้มต่อการมีอาการทางจิตเวชมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจภายหลังเกิดเหตุการณ์สูญเสีย ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4

แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมิติ ลักษณะการมองโลกในแง่ร้ายและลักษณะที่ปรากฏ

มิติ	ลักษณะการมอง โลกในแง่ร้าย (Pessimism)	ลักษณะที่ปรากฏ
ที่มาของ สาเหตุ	เกิดจากปัจจัยใน ตัวบุคคล (Internal)	บุคคลมองว่าลักษณะเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดจากปัจจัย ภายในของแต่ละบุคคล เช่น ลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ เป็นต้น มากกว่าเหตุการณ์ภายนอกทำให้บุคคลมีแนวโน้มที่จะทำ ตัวเองและเกิดความรู้สึก “ผิด” ทำให้เกิดความรู้สึกการเห็น คุณค่าในตนเองต่ำและเกิดอาการซึมเศร้า
ลักษณะของ สาเหตุ	สาเหตุคงที่ไม่อาจ เปลี่ยนแปลงได้ (Stable)	บุคคลมีลักษณะการมองเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ว่า มีความคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง ทำให้มีการช่วยเหลือตนเอง ลดน้อยลง ก่อให้เกิดความรู้สึกหมดหวัง ท้อแท้ในชีวิต นำไปสู่ อาการซึมเศร้าและฝังใจกับความสูญเสียและเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้น
ผลของ สาเหตุ	สาเหตุส่งผล ครอบคลุม ด้านอื่น ๆ (Global)	บุคคลจะนำประสบการณ์ที่ผ่านมาไปใช้กับเหตุการณ์อื่น ๆ ในชีวิตแทนที่จะมองว่าเป็นความบังเอิญหรือเป็นลักษณะ เฉพาะของแต่ละเหตุการณ์ ก่อให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัว ความหวาดระแวง และพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งๆที่เข้ามาคุกคาม จิตใจ

ที่มา Peterson & Seligman (1984: 349-350)

จากตารางที่ 4 พบว่า ลักษณะการอนุมานสาเหตุในรูปแบบของการมองโลกในแง่ร้าย ส่งผลให้ผู้สูญเสีย ครุ่นคิดอยู่กับประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดการต่อต้านความเปลี่ยนแปลง จนไม่สามารถยอมรับ และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปภายหลังเหตุการณ์สูญเสีย จากการศึกษาพบว่า มีลักษณะเชื่อมโยงกับการอธิบายสาเหตุหลังการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจาก ความเชื่อทางศาสนา ที่มองว่าเป็นเรื่องของกรรมและความไม่แน่นอนตามกฎไตรลักษณ์ (พระมหา เกษม สบุญโต, 2534; สุนทรี โคมิน, 2534 อ้างถึงใน ชีร์จุทา จรัสโยธินนุวัฒน์, 2547) ความเชื่อ

ของศาสนาอิสลามมีความเชื่อมโยงกับการอธิบายสาเหตุหลังเผชิญกับความสูญเสียด้วยเช่นกัน โดยผู้สูญเสียมีการอธิบายสาเหตุด้วยการมองเหตุการณ์ความรุนแรงหรือความสูญเสียที่เกิดขึ้นว่าเป็นประสงค์ของพระเจ้า (อัลลอฮ์) เสมือนบททดสอบต่อผู้ศรัทธา (นุรุดดีน สารีมิง, 2540) ทำให้บุคคลมีคำอธิบายเหตุการณ์ที่อาจสร้างความหมายซึ่งทำให้ตนเองยอมรับได้ในระดับหนึ่งเพื่อปรับตัวกับความสูญเสีย

3. แนวความคิดเรื่องสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง (continuing bonds)

แนวความคิดเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง มีพื้นฐานความคิดที่เกี่ยวข้องกับอาการเศร้าโศก (Field, Gao, & Paderna, 2005) ซึ่งบูรณาการจากแนวคิด ทฤษฎีจากศาสตร์ที่หลากหลาย เพื่อนำมาใช้ประยุกต์สู่การทำวิจัย ปัจจุบันเริ่มมีผู้ให้ความสนใจในการหาคำตอบจากรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกับการฟื้นคืนจิตใจจากการสูญเสีย อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาความไม่กระจ่างชัดเกี่ยวกับรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องของบุคคลที่ไม่สามารถนำมาสนับสนุนการปรับตัวจากความเศร้าโศกจากการสูญเสียพลัดพรากจากบุคคลผู้เป็นที่รักได้อย่างชัดเจน

Bowlby (1980 อ้างถึงใน Field & Friedrich 2004) ให้ความหมาย สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องว่าเป็นความเจ็บปวดจากความเศร้าโศกจนเกิดการสร้างภาพในจิตใจ (internal representation) เพื่อการปรับเปลี่ยนเป็นสัญลักษณ์ที่สร้างความรักความผูกพัน (attachment configuration) เพื่อที่จะคงสายสัมพันธ์ระหว่างสูญเสียกับผู้เสียชีวิตให้ดำรงต่อไป

Silverman และ Klass (1996 อ้างถึงใน Corr, Nabe, & Corr, 2009) กล่าวว่า สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง เป็นส่วนหนึ่งของความเศร้าโศกที่ผู้สูญเสียนำผู้เสียชีวิตมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต (internalization) เพื่อส่งผ่านความรู้สึกทางจิตวิทยาในการใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิต

Field และ Friedrich (2004) อธิบายสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องว่า เป็นการดำรงความใกล้ชิดทางกายภาพกับบุคคลที่ผูกพันเอาไว้ เพื่อให้รู้สึกที่ตนเองมั่นคง ด้วยการนำเอาผู้เสียชีวิตมาอยู่ในโครงสร้างชีวิตของผู้สูญเสียด้วยการสร้างภาพภายในจิตใจ (mental representation)

จากนิยามดังกล่าว เห็นได้ว่า สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง เป็นกลไกการปรับตัวทางจิตรูปแบบหนึ่งของผู้สูญเสียนำมาใช้ให้ตนเองมีความมั่นคงทางจิตใจ ซึ่งเป็นผลเกี่ยวเนื่องกับความเศร้าโศกจากการสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รัก โดยการสร้างมโนภาพหลอมรวมให้ตนได้ใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิต

หลักฐานเชิงประจักษ์ในการศึกษาภาคตัดขวาง (cross-sectional study) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกับอุปสรรคในการฟื้นคืนจิตใจจากการสูญเสีย (Field

& Friedrichs, 2004; Field, Gal-Oz, & Bonanno, 2003; Stroebe & Schut, 2005 อ้างถึงใน Boelen, Stroebe, Schut, & Zijerveld, 2006) จากหลักฐานของนักวิจัยกลุ่มดังกล่าว ที่แสดงถึงสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องว่าเป็นกระบวนการตอบสนองต่อการสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รัก เริ่มต้นเมื่อ Sigmund Freud (Field, 2006) อธิบายว่า รูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกับการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก สามารถใช้เป็นตัวบ่งชี้อาการพยาธิสภาพได้ และสามารถคลี่คลายความเศร้าโศกด้วยการยุติพลังงานทางจิต (psychic) ที่มีต่อผู้เสียชีวิต หรือการตัดขาดระบบความรักความผูกพัน (attachment system) กับผู้เสียชีวิต ซึ่งได้รับการยอมรับจากนักทฤษฎีและนักปฏิบัติที่นำมาใช้บูรณาการเข้ากับการศึกษาการปรับตัวจากอาการเศร้าโศก แต่ Silverman & Nickman (1996) ไม่เห็นด้วยกับความคิดดังกล่าว โดยเห็นว่าการคลี่คลายความเศร้าโศกนั้นไม่จำเป็นต้องตัดขาดจากสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง เพราะรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องเป็นส่วนหนึ่งของการคลี่คลายความเศร้าโศกและส่วนหนึ่งเป็นการปรับตัวต่อการสูญเสีย

เมื่อเกิดการสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รัก กลไกการตอบสนองตามธรรมชาติที่เกิดจากระบบความผูกพัน (attachment system) จะกระตุ้นให้เกิดความเศร้าโศก (grief work) และสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องไปพร้อมกัน เพื่อตอบสนองการรักษาระยะสายสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิตให้คงอยู่ โดยแสดงออกในรูปแบบของสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องในลักษณะต่าง ๆ ตามช่วงเวลาของการสูญเสีย (mourning phase) (Aggittig, 2004; Field, Gao, & Paderna, 2005; พระมหาปรกฤษณ์ พันธุ์งาม, 2549) ดังนี้

1. รูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ในลักษณะการพยายามสร้างความใกล้ชิดทางกายภาพระหว่างผู้สูญเสียกับผู้เสียชีวิตให้คงอยู่ดังเช่นที่ผ่านมา (attempt to re-establish physical proximity) ลักษณะดังกล่าว ทำให้ผู้สูญเสียแสดงพฤติกรรมในลักษณะการรับรู้ที่คลาดเคลื่อนเกี่ยวกับผู้เสียชีวิต เช่น การเห็นหน้าผู้เสียชีวิตปรากฏในที่ชุมชน การแว่ได้ยินเสียงพูดหรือฝีเท้าของผู้เสียชีวิต เป็นต้น

2. รูปแบบที่แสดงลักษณะการไม่ยอมรับกับการจากไปของผู้เสียชีวิต (disbelief in permanent of the separation) ผู้สูญเสียเก็บสิ่งของที่เกี่ยวข้อกับผู้เสียชีวิตไว้ เพราะคิดว่าผู้เสียชีวิตยังคงอยู่ หรือเกิดประสบการณ์รับรู้เหมือนจริง หรือเกิดภาวะหลอน (hallucination)

3. รูปแบบที่แสดงออกในลักษณะเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดจากการจากไปของผู้เสียชีวิต (avoid reminders in order to allay the distress) ผ่านการแสดงออกด้วยการรับรู้ถึงการคงอยู่ของผู้เสียชีวิต หรือการหลีกเลี่ยงการกระตุ้นความทรงจำในการเสียชีวิตและตัวผู้เสียชีวิต

4. รูปแบบที่แสดงออกในลักษณะของการหลอมเอาลักษณะของผู้เสียชีวิตมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต (internalization) เช่น การใช้ของที่ทำให้หวนคิดถึงผู้เสียชีวิต หรือการนำลักษณะของผู้เสียชีวิตมาเป็นแบบอย่างให้กับตนเอง

การศึกษาเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องในประเทศไทย พบว่ามีน้อยมาก ส่วนใหญ่ผู้ศึกษามักอธิบายรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องในบริบทของกลุ่มอาการที่เกี่ยวข้องกับความเศร้าโศกโดยไม่ได้แยกศึกษาหรืออธิบายรายละเอียดอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามยังมีงานวิจัยของพระมหาปรกฤษณ์ พันธุ์งาม (2549) ที่แยกศึกษาไว้อย่างชัดเจนเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องกับระดับความเศร้าโศกในบิดามารดาผู้สูญเสียบุตรจากเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ จำนวน 20 คน จากศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยบ้านพรุเตียวและบ้านน้ำเค็ม อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ภายหลังเหตุการณ์สึนามิผ่านพ้นไป 14 เดือน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง 5 รูปแบบพื้นฐาน คือ รูปแบบการใช้ข้าวของเครื่องใช้หรือสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์กระตุ้นให้นึกถึงผู้เสียชีวิตรูปแบบ การเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีขึ้น รูปแบบการตอบสนองต่อสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิต และรูปแบบเกี่ยวกับกลุ่มอาการการรับรู้ที่ผิดแทรกขึ้นมา นอกจากรูปแบบพื้นฐานแล้วยังพบรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องแบบสร้างสรรค์อีก 2 รูปแบบ คือ การซึมซับเอาลักษณะเด่นของผู้เสียชีวิตมาใช้ และรูปแบบการนำเอาผู้เสียชีวิตมาเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจ ส่วนรูปแบบสายสัมพันธ์ต่อเนื่องไม่สร้างสรรค์ที่เป็นอุปสรรคต่อการปรับตัว พบ 5 รูปแบบ คือ การแสดงออกเพื่อชดเชยบทบาทของบิดามารดา รูปแบบการยึดติดกับอดีต รูปแบบความคิดในการกลับมาอยู่ร่วมกันใหม่ รูปแบบปมค้างคาใจ และรูปแบบการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่เชื่อมโยงกับการสูญเสีย

นอกจากนี้ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม มีความเกี่ยวข้องกับรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ในประเด็นของความเชื่อเกี่ยวกับการรับรู้การปรากฏตัวของวิญญาณผู้เสียชีวิต (Parkes, 2000; Field, Gao, & Paderna, 2005) ในรูปแบบการติดต่อสื่อสารกับผู้เสียชีวิต ด้วยความแตกต่างของศาสนาจึงทำให้ผู้สูญเสียมีการแสดงออกที่แตกต่างกัน เช่น ผู้สูญเสียที่นับถือศาสนาคริสต์และอิสลามหรือศาสนาที่นับถือพระเจ้า จะแสดงออกด้วยความเชื่อว่าผู้เสียชีวิตไปอยู่ในดินแดนของพระเจ้า ทำให้ไม่มีการติดต่อสื่อสารกับผู้เสียชีวิต ส่วนผู้สูญเสียที่นับถือพุทธศาสนามีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและเรื่องกรรม (พระมหาเกษม สฤญโต, 2534; สุนทรี โคมิน, 2534 อ้างถึงใน ธีร์จุฑา จรัสโยธินนุวัฒน์, 2547) ทำให้มีการตอบสนองด้วยรูปแบบการติดต่อสื่อสารถึงผู้เสียชีวิตตามความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่สืบต่อกันมา

จากการศึกษาทำให้เห็นถึงรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ที่มีลักษณะเป็นตัวกลางที่ใช้เชื่อมโยงระหว่างปฏิกิริยาการตอบสนองต่อเหตุการณ์ความสูญเสียกับรูปแบบการปรับตัว สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูญเสียมีรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง 3 ลักษณะ คือ ลักษณะพื้นฐาน เป็นลักษณะทั่วไปที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความสูญเสีย ลักษณะรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องที่สร้างสรรค์ เป็นรูปแบบที่ผู้สูญเสียสามารถนำมาใช้จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนลักษณะรูปแบบที่ไม่สร้างสรรค์ เป็นประเด็นที่น่าสนใจในการทำความเข้าใจเนื่องจากลักษณะดังกล่าวเป็นอุปสรรคที่ขัดขวางภาวะของการฟื้นจากความเศร้าโศก ดังนั้นจากการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้เพื่อนำลักษณะดังกล่าว มาทำการศึกษาสิ่งที่ค้างคาภายในจิตใจหลังเหตุการณ์ความสูญเสียได้ผ่านพ้นไป เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษารูปแบบการเยียวยาจิตใจตนเองภายหลังความสูญเสียต่อไป

4. แนวคิดเรื่องการเยียวยาจิตใจตนเองภายหลังเหตุการณ์ความสูญเสีย

สถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและรูปแบบการก่อเหตุที่ทวีความรุนแรงขึ้น สร้างความสะเทือนใจให้กับผู้สูญเสียเป็นอย่างมาก ในกรณีของหญิงม่ายที่สูญเสียสามีอย่างกะทันหัน ทำให้เกิดปฏิกิริยาที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิต ดังนั้นการจัดการกับสภาวะทางจิตใจจากเหตุการณ์ความสูญเสีย จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยเยียวยาจิตใจให้หญิงม่ายปรับตัวกับเหตุการณ์ความสูญเสีย ผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเผชิญปัญหา (coping) เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการกับปัญหาและแนวคิดเกี่ยวกับความงอกงามทางจิตใจหลังเผชิญเหตุการณ์สะเทือนใจ (posttraumatic growth) เพื่อศึกษาวิธีเสริมสร้างความเข้มแข็งมั่นคงภายในให้กับจิตใจภายหลังเผชิญกับความสูญเสีย

4.1 การเผชิญปัญหา (coping)

การเผชิญปัญหา หมายถึง ความสามารถในการจัดการกับสภาวะบีบคั้น กัดดันทางใจ หรือสิ่งเร้าที่เข้ามาเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิต ได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับการเผชิญปัญหาดังนี้

Lazarus และ Folkman (1984; อ้างถึงใน สุภาพรพรณ โคตรจรัส, 2552) กล่าวว่า การเผชิญปัญหา เป็นกระบวนการที่บุคคลพยายามทำให้ภาวะความเครียดลดลง หรือเป็นรูปแบบการพยายามขจัดความเครียดและความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลต้องเผชิญกับปัญหาที่ทำนายทั้งจากภายในและภายนอกตัวบุคคล

ภัทรสุตา ฮามอำไพ (2539) กล่าวว่า การเผชิญปัญหา เป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือหลายรูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิด จิตใจ อารมณ์ของบุคคลนั้น ต่อสิ่งที่มาคุกคามหรือเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความตึงเครียด เพื่อขจัดหรือบรรเทาเหตุการณ์ตึงเครียดนั้น

สมบุญ จารุเกษมทวิ (2544) กล่าวว่า การเผชิญปัญหา เป็นกลวิธีหรือรูปแบบการตอบสนองของภาวะที่กดดัน ความเครียดและความไม่เป็นสุขของบุคคล ผ่านกระบวนการทั้งด้านความคิด และพฤติกรรมโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาสมดุลและจัดการกับสภาวะที่กดดันให้ลดไป

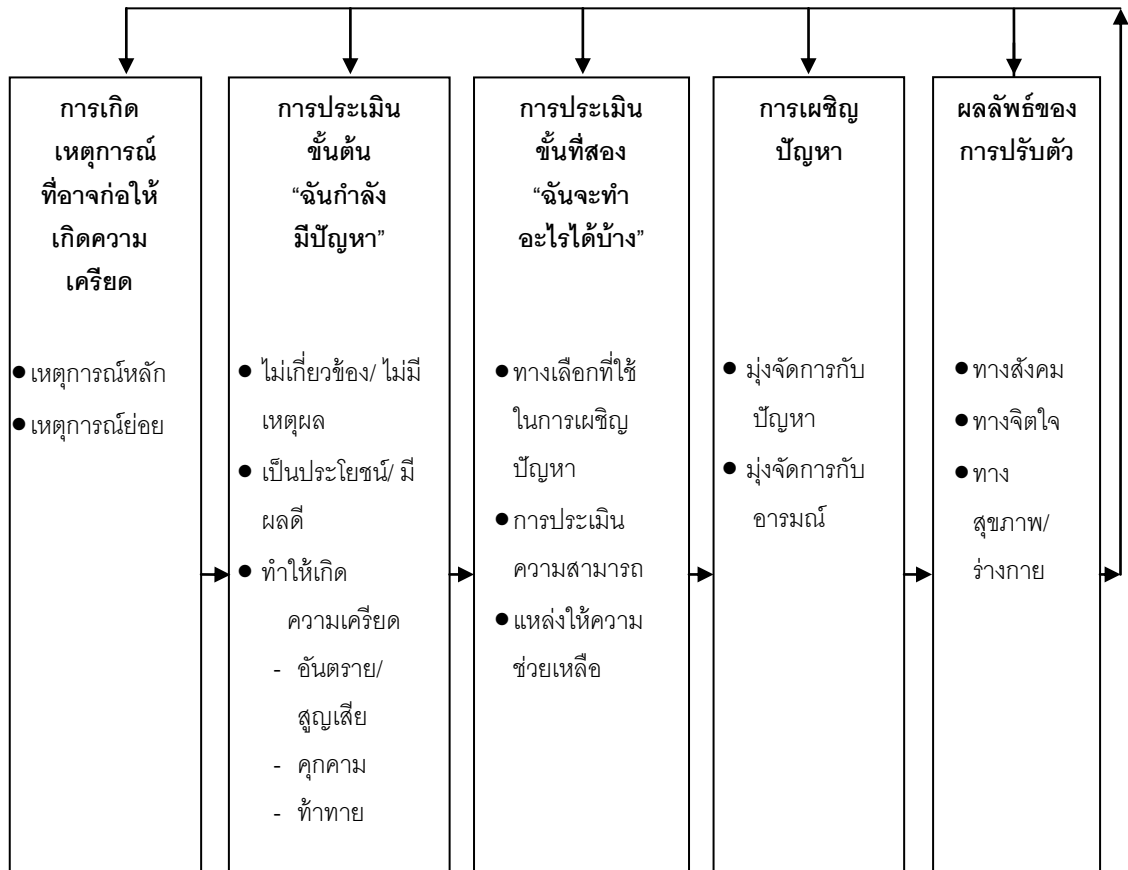
จากคำจำกัดความข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การเผชิญปัญหา เป็น กลวิธีที่มีความสัมพันธ์กับความคิด อารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรมที่บุคคลตอบสนองต่อภาวะบีบคั้นจิตใจเพื่อรักษาความสมดุลและจัดการกับสภาวะบีบคั้นเหล่านั้นให้ลดลง

การสูญเสียสัมปัติ เป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของชีวิตที่หญิงม่ายต้องประสบกับสภาวะที่บีบคั้นจิตใจ นับปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเครียด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Holmes และ Rahe (1967 อ้างถึงใน Seaward, 2006) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดและการเปลี่ยนแปลงของชีวิต พบว่า เหตุการณ์ที่ทำให้เครียดมาก คือ การเสียชีวิตของคู่ชีวิต ผู้วิจัยจึงนำเสนอ รูปแบบกระบวนการของความเครียดและการเผชิญปัญหาเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจกระบวนการดังกล่าว

Lazarus และ Folkman (1984) ได้เสนอรูปแบบทฤษฎีกระบวนการของความเครียด และการเผชิญปัญหา โดยอธิบายลักษณะความเครียดในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ว่ากระบวนการของความเครียดมีองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ คือ 1.การเกิดเหตุการณ์ที่อาจก่อให้เกิดความเครียด 2. การประเมินขั้นต้น 3. การประเมินขั้นที่สอง 4.การเผชิญปัญหา 5.ผลลัพธ์ของการปรับตัวที่เกิดขึ้น

ความเครียดและการเผชิญปัญหาเป็นกระบวนการที่เกิดจากการประเมินทางปัญญาต่อเหตุการณ์ Slavin, Rainer , Gowda, และ McGreary (1991) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการของความเครียดและการเผชิญปัญหาตามแนวคิดของ Lazarus และ Folkman ดังแสดงในภาพที่ 3

A Transactional Model of the Stress Process

ภาพที่ 3 รูปแบบกระบวนการของความเครียดตามทฤษฎีความเครียดของ Lazarus
ที่มา: Slavin, Rainer , Gowda และ McCreary, (1991)

เหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียด (occurrence of a potential stressful event) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลประสบกับสิ่งเร้าที่มากระตุ้นทำให้เกิดความเครียด โดยลักษณะของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเหตุการณ์ที่ไม่เคยประสบมาก่อน เหตุการณ์ที่มีลักษณะไม่แน่นอน หรือเหตุการณ์ที่ไม่สามารถคาดเดาได้ทำให้บุคคลไม่สามารถประเมินตนเองว่าจะจัดการกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างไรหรือจะควบคุมตนเองได้อย่างไร จึงทำให้เกิดความเครียด

จากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีเหตุการณ์ลอบยิง วางระเบิด และเหตุการณ์ความรุนแรงประเภทอื่น ๆ ที่สร้างความหวาดกลัว กระทบกระเทือนต่อความรู้สึกของประชาชนในพื้นที่ โดยเฉพาะเหตุการณ์สูญเสียชีวิตอย่างกะทันหันทำให้ผู้สูญเสียเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชีวิตจึงกระตุ้นให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล (Holmes & Rahe, 1967 อ้างถึงใน Seaward, 2006) ซึ่งบุคคลผู้นั้นจะมีระดับความเครียดมากหรือน้อย

ย่อมขึ้นกับการประเมินสถานการณ์และการประเมินความสามารถของแต่ละบุคคล (Lazarus & Folkman, 1984)

เมื่อบุคคลพบเหตุการณ์ที่บีบคั้นจิตใจ ทำให้เกิดการประเมินตนเองขั้นต้น (primary appraisal) ด้วยการพิจารณาว่าเหตุการณ์นั้นมีความสัมพันธ์กับตนหรือไม่ อย่างไร โดยจะประเมินเหตุการณ์ออกมาใน 3 ลักษณะ ดังนี้

1. ไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง (irrelevant)
2. มีผลดีและประโยชน์กับตน (being-positive)
3. มีลักษณะที่ยุ่งยากหรือสร้างความเครียดให้กับตน (stressful)

หากบุคคลประเมินว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เกี่ยวข้องกับตนเอง มีผลดี และเป็นประโยชน์ ย่อมไม่ทำให้เกิดสภาวะความเครียด แต่ถ้าบุคคลมองว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่ามีความยุ่งยากและเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความเครียดให้กับตนเอง บุคคลจะมีแนวโน้มการประเมินตนเอง 3 ลักษณะ คือ ความอันตรายหรือการสูญเสีย (harm or loss) เป็นการประเมินผลของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในด้านลบ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกสูญเสียหรือเป็นอันตรายต่อบุคคล ภาวะคุกคาม (threat) เป็นการประเมินเหตุการณ์โดยคาดเดาผลของเหตุการณ์ว่าทำให้เกิดอันตราย เกิดการสูญเสียทำให้ผู้สูญเสียเกิดความเครียด วิตกกังวล และความท้าทาย (challenge) เป็นการประเมินเหตุการณ์ด้านลบหรือมีความซับซ้อนที่เกิดขึ้นโดยการคาดคะเนผลของเหตุการณ์ว่าตนเองน่าจะได้รับการประโยชน์หรือ เกิดผลดีกับตนเอง ทำให้เกิดแรงทางบวกที่เสริมสร้างกำลังใจให้เผชิญปัญหา ซึ่งในหนึ่งเหตุการณ์บุคคลอาจประเมินได้มากกว่า 1 ลักษณะ การประเมินในขั้นนี้เองย่อมส่งผลทั้งด้านบวกและด้านลบ ทำให้การตอบสนองต่อเหตุการณ์ความสูญเสียของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยแวดล้อมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

หลังจากประเมินตนเองในขั้นต้นแล้ว พบว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดอันตราย สูญเสีย และคุกคามชีวิต บุคคลจะมีการประเมินตนเองจากการประเมินขั้นที่สอง (secondary appraisal) โดยพิจารณาว่าจะสามารถทำอะไรกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้บ้าง ในขั้นนี้บุคคลจึงมีการรวบรวมแหล่งที่จะให้ความช่วยเหลือ มาเป็นแนวทางในการเผชิญปัญหา หากบุคคลประเมินว่าตนเองมีความสามารถจำกัด และไม่สามารถแสวงหาแหล่งสนับสนุนใด ๆ ย่อมทำให้ความเครียดยังคงดำรงอยู่และอาจนำไปสู่การประเมินในขั้นต้นอีกครั้ง

การเผชิญปัญหา ย่อมมีความสัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิด จิตใจ อารมณ์ในขณะนั้น บุคคลย่อมลงมือจัดการกับปัญหาเพื่อควบคุมหรือลดความเครียดที่เกิดจากเหตุการณ์ Lazarus และ Folkman (1984) แบ่งวิธีการจัดการกับความเครียดได้ 2 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. การเผชิญปัญหาแบบมุ่งจัดการกับปัญหา (problem-focused coping) เป็นวิธีการที่บุคคลพยายามจัดการกับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เป็นสาเหตุของความเครียดให้คลี่คลายลง ด้วยการพยายามคิดและทำความเข้าใจสาเหตุของปัญหา พร้อมกับแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาลงมือจัดการกับปัญหาด้วยการนำประสบการณ์ในอดีตมาใช้ประกอบการพิจารณาโดยคำนึงข้อดี ข้อเสีย เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสม เช่น การวางแผนแก้ไขปัญหา การลงมือแก้ปัญหาลงมือจัดการกับปัญหาโดยตรง รวมทั้งการมุ่งปรับเปลี่ยนแก้ไขที่ตัวบุคคล เช่น บุคคลพยายามปรับเปลี่ยนทัศนคติของตนเองใหม่เมื่อเกิดการสูญเสีย เป็นต้น

2. การเผชิญปัญหาแบบมุ่งจัดการทางอารมณ์ (emotion-focused coping) เป็นวิธีการที่บุคคลพยายามที่จะจัดการกับความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ที่ตึงเครียด เพื่อให้ความเครียดหรือความทุกข์คลี่คลายลง ด้วยการสนับสนุนทางสังคมเพื่อได้รับกำลังใจ การมองปัญหาใหม่ทางบวก การฝึกสมาธิ การทำละหมาด เป็นต้น

Lazarus และ Folkman (1984) ได้จำแนก ผลลัพธ์ของการปรับตัว (adaptational outcomes) ที่เกิดจากการเผชิญความเครียดที่เป็นผลระยะสั้นและระยะยาว ไว้ 3 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

1. ผลด้านบทบาททางสังคม (social functioning) เป็นผลของการปรับตัวต่อความเครียดที่บุคคลตอบสนองต่อบทบาท หน้าที่ของตน ทำให้บุคคลมีสัมพันธภาพที่พึงพอใจกับบุคคลอื่น สามารถเผชิญกับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลด้านจิตใจ (morale) เป็นผลของการพิจารณาตนเองว่ารู้สึกต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างไร เช่น ความหวาดกลัว ความวิตกกังวลหรือ ความสุข ความพอใจในชีวิต เป็นต้น

3. ผลด้านสุขภาพร่างกาย (somatic illness) เป็นความสามารถตอบสนองในการสนองความต้องการต่อสุขภาพร่างกายเมื่อบุคคลเผชิญกับความเครียด

จากการศึกษากระบวนการของความเครียด ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในองค์ประกอบหลักทั้ง 5 ประการ Lazarus และ Folkman (1984) ได้อธิบายว่ากระบวนการดังกล่าวไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นตามลำดับหรือเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกัน เมื่อบุคคลเผชิญกับเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียดอาจย้อนกลับไปสู่การประเมินขั้นต้น หรือพิจารณากระบวนการในขั้นย่อย ๆ อีกครั้ง เพื่อหาวิธีการเผชิญปัญหาใหม่ที่ดีขึ้น เพื่อลดความเครียด ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการปรับตัว

นอกจากรูปแบบการเผชิญปัญหา ทั้ง 2 รูป คือ การเผชิญปัญหาแบบมุ่งจัดการกับปัญหา (problem-focused coping) และการเผชิญปัญหาแบบมุ่งจัดการทางอารมณ์ (emotion-focused coping) แล้ว Coyne, Aldwin และ Lazarus (1981) ได้ทำการศึกษาแบบวิเคราะห์องค์ประกอบ

กลวิธีการเผชิญปัญหาใหม่ จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคู่แต่งงาน ที่ศึกษาเกี่ยวกับการเผชิญปัญหาในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เพื่อศึกษาการเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการสอบ พบว่า มีองค์ประกอบของการเผชิญปัญหา 8 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การเผชิญหน้ากับปัญหา (confrontive coping) เป็นลักษณะการเผชิญกับปัญหาเพื่อเรียนรู้วิธีการต่าง ๆ โดยไม่หลีกเลี่ยงปัญหา

2. การควบคุมระยะห่างของปัญหา (distancing) เป็นการเผชิญปัญหาโดยการถอยหนีจากปัญหา หลีกเลียงโดยการไม่สนใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

3. การควบคุมตนเอง (self-controlling) เป็นการเผชิญปัญหาด้วยการควบคุมอารมณ์และความรู้สึกตนเองจากปัญหาที่เกิดขึ้น

4. การแสวงหาแหล่งสนับสนุนทางสังคม (seeking social support) เป็นการเผชิญปัญหาด้วยการแสวงหาแหล่งข้อมูลที่ให้ความช่วยเหลือ ไม่ว่าจะทางด้านภายนอก หรือ ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจและอารมณ์

5. การยอมรับปัญหาที่เกิดขึ้น (accepting responsibility) เป็นการเผชิญปัญหาด้วยการยอมรับว่าตนเป็นสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น หรือ การโทษตนเอง รวมถึงรับผิดชอบในปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง และจะพยายามแก้ไขปัญหา

6. การหลีกเลี่ยงปัญหา (escape-avoidance) เป็นการเผชิญปัญหาด้วยการหลีกเลี่ยงจากปัญหา โดยเชื่อว่าปัญหาที่เกิดขึ้นได้รับการแก้ไขแล้ว หรือปฏิเสธว่าปัญหาไม่ได้เกิดขึ้น ในประเด็นนี้มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับองค์ประกอบในด้านการควบคุมระยะห่างของปัญหา (distancing)

7. การวางแผนแก้ไขปัญหา (planful problem solving) เป็นรูปแบบการเผชิญปัญหาด้วยการพิจารณาหาแนวทางที่ดีที่สุดมาจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อกำหนดแนวทางในการแก้ไข

8. การพิจารณาปัญหาในทางบวก (positive reappraisal) เป็นลักษณะการเผชิญปัญหาด้วยการปรับเปลี่ยนมุมมองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นซึ่งอาจหลักศาสนาเข้ามาช่วยในการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติไปในทางที่ดี

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่มีผลต่อวิธีการเผชิญปัญหา โดยบุคคลแต่ละคนจะมีรูปแบบการเผชิญปัญหาที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ทั้งที่มาจากตัวผู้ประสบกับปัญหาเอง หรือปัจจัยที่มาจากภายนอก (Lazarus & Folkman, 1984) ได้แก่

1. ภาวะสุขภาพและพลังกำลังของบุคคล (health and energy) มีผลกระทบต่อการเผชิญปัญหาของบุคคล เนื่องจากบุคคลมีสุขภาพดี แข็งแรง ย่อมมีความเข้มแข็งและคงทนต่อภาวะความเครียดได้ดีกว่าบุคคลที่เจ็บป่วยหรือไม่มีพลังกำลัง

2. ความเชื่อทางบวก (positive believe) ส่งผลต่อการเผชิญปัญหาเนื่องจากบุคคลที่มีความเชื่อในความสามารถและคุณค่าในตนเองมักใช้รูปแบบการเผชิญความเครียดด้วยการมุ่งกับปัญหา ส่วนบุคคลที่มีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจภายนอกตนเองจะใช้การจัดการกับปัญหาแบบมุ่งจัดการทางอารมณ์

3. ทักษะในการแก้ไขปัญหา (problem - solving skills) จะช่วยเอื้อให้บุคคลสามารถแสวงหาความรู้จากข้อมูลต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์แยกแยะปัญหาเพื่อเผชิญกับความเครียดจากปัญหาที่เข้ามาได้ดียิ่งขึ้น

4. ทักษะทางสังคม (social skills) จะช่วยให้บุคคลสามารถสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นเพื่อส่งเสริมให้บุคคลสามารถจัดการกับปัญหาได้ดีขึ้น

การสนับสนุนทางสังคม (social support) คือ การได้รับความช่วยเหลือจาก บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแหล่งให้ความช่วยเหลือและจัดการกับปัญหาได้มากขึ้น

แหล่งทรัพยากรทางด้านวัตถุ (material resource) เป็นทางเลือกให้บุคคลได้สามารถหาทางออกในการปัญหาได้มากกว่าเดิม เช่น ทรัพย์สิน เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรม เห็นได้ว่ารูปแบบการเผชิญปัญหา มีส่วนสำคัญที่ช่วยเยียวยาจิตใจหญิงม่ายที่สูญเสียสามีอย่างกะทันหัน เพื่อจัดการกับอารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นด้วยกระบวนการที่แตกต่างกันตามพื้นฐานของผู้สูญเสีย อย่างไรก็ตามรูปแบบการเผชิญปัญหารวมทั้งปัจจัยที่ช่วยเอื้อให้การจัดการปัญหาดำเนินไปได้ เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยในเรื่องการปรับตัวสำหรับผู้สูญเสียให้สามารถฟื้นตัวและจัดการกับความทุกข์จากการสูญเสียต่อไป

4.2 ความงอกงามทางจิตใจหลังเผชิญเหตุการณ์สะเทือนใจ (posttraumatic growth)

ความงอกงามทางจิตใจหลังเผชิญเหตุสะเทือนใจเป็นสภาวะความสัมพันธ์ระหว่างเจ็บปวดในใจกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้นำเสนอประเด็นความงอกงามที่เกิดขึ้นเนื่องจากเหตุการณ์สูญเสียสามีกะทันหันจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งนับได้ว่าเป็นเหตุการณ์สะเทือนใจอย่างหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตของผู้สูญเสียตกอยู่ในความเจ็บปวด หลายชีวิตผ่านพ้นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียดและ

ความสะเทือนใจ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสร้างความเข้มแข็งมั่นคงภายในจิตใจ กลายเป็นบทเรียนที่ได้จากความเจ็บปวด (Tedeschi & Calhoun, 2004; อภิสรา รอดพิทักษ์, 2548)

ลักษณะเหตุการณ์ความสูญเสียกับกระบวนการรับรู้ในเหตุการณ์สะเทือนใจมีความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นความงอกงามทางด้านจิตใจ โดยเฉพาะบุคคลที่มีลักษณะหลักเลี้ยงปัญหาและมีความคิดที่ไม่ดีกับเรื่องราวที่เกิดขึ้นย่อมส่งผลให้เกิดปฏิกิริยาในแง่ลบต่อการรับรู้ เหตุสะเทือนใจ การเผชิญกับเหตุการณ์สะเทือนใจในช่วงระยะเวลาเริ่มต้น ผู้สูญเสียมีแนวโน้มที่จะมีความคิดทางลบสูง ดังนั้น ลักษณะการคิดแบบใคร่ครวญจะสามารถนำไปสู่การควบคุมตนเองและการเห็นคุณค่าในตนเอง ส่งผลให้เกิดผลลัพธ์ที่นำไปสู่ความงอกงามทางจิตใจ (Baumeister, 1991) การเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์สะเทือนใจเป็นอุปสรรคต่อเป้าหมายสำคัญในชีวิต ทำให้บุคคลไม่สามารถรับรู้ถึงความหมายชีวิตและขาดความชัดเจนแน่นอนอันส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต เป้าหมายของการคิดแบบใคร่ครวญจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความหมายที่นำไปสู่ความงอกงาม ด้วยเหตุนี้ ลักษณะที่เกิดขึ้นดังกล่าวถูกนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการจัดการกับชีวิตเพื่อให้เกิดความมั่นคง (stability) และความสามารถในการมองแนวโน้มความเป็นไปของชีวิตในภายภาคหน้าต่อไป (predictability) (Baumeister, 1991)

การสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รักกับความงอกงามทางด้านจิตใจหลังเผชิญเหตุการณ์สะเทือนใจเกี่ยวเนื่องกับรูปแบบของปฏิกิริยาของ ความเศร้าโศก (grief work) ด้วยลักษณะเป็นนามธรรมที่สะท้อนออกมาด้วยการวางเป้าหมาย ทศนคติเกี่ยวกับการมองโลก รวมทั้งอัตลักษณ์ของแต่ละบุคคล เป็นส่วนสำคัญที่นำไปสู่การเผชิญและจัดการกับปัญหา หลังจากเผชิญกับความทุกข์ บุคคลจะมีการพัฒนาเป้าหมายใหม่ให้กับชีวิต เพื่อฟื้นฟูพลังไปสู่ความงอกงามทางจิตใจ (growth-oriented goal) ทำให้ความเครียดที่หลงเหลืออยู่ กลายเป็นอารมณ์ที่สงบ เยือกเย็นลง มีความพึงพอใจในชีวิตและมีความเข้มแข็งมากขึ้น ลักษณะของคนที่ผ่านมาพบเรื่องราวสะเทือนใจเหล่านี้ จะย้อนกลับมาคิดถึงเรื่องความหมายของชีวิตเรื่องความตายเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและจิตวิญญาณเพิ่มมากขึ้น

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับองค์ประกอบความงอกงามทางจิตใจหลังเผชิญเหตุการณ์สะเทือนใจ (Tedeschi & Calhoun, 2004) สามารถจำแนกเป็น 5 ด้าน ดังนี้
ลักษณะการมองชีวิตอย่างความหมาย

1. ผู้ประสบความสูญเสียมีการมองชีวิตอย่างมีความหมายมากขึ้น จัดลำดับความสำคัญให้กับชีวิต มีการแสดงออกด้วยความรู้สึกที่น้อมและดีมีค่ากับบางเรื่องที่เคยหนึ่งอาจมองว่าเป็นเรื่องทั่วไป

2. มีสัมพันธภาพที่เกี่ยวข้องและมีความหมายกับบุคคลรอบข้างมากขึ้น บุคคลตระหนักถึงสัมพันธภาพอันพิเศษจากคนรอบข้าง ในฐานะบุคคลสำคัญในชีวิต นอกจากนี้ยังมีความรู้สึกเข้าอกเข้าใจบุคคลที่มีเรื่องราวหรือได้ผ่านเรื่องราวชีวิตที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สามารถรักและให้ความรักกับคนรอบข้างได้มากขึ้น

3. รับรู้ศักยภาพและความเข้มแข็งมันของภายในของตนเองมากขึ้น เมื่อบุคคลได้ผ่านพ้นเรื่องราวสะเทือนใจมาได้ ย่อมทำให้บุคคลเหล่านั้นได้ตระหนักในคุณค่าของตนเอง มีการรับรู้ศักยภาพ ความเข้มแข็ง และพลังในตนเองเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถจัดการกับเรื่องราวที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้เป็นอย่างดี

4. เชื่อมั่นในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาเพื่อกำหนดหนทางชีวิต ตระหนักถึงแนวทางในการดำเนินชีวิต ค้นพบหนทางที่สามารถทำได้และเป็นไปได้เพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาที่เข้ามา เพื่อเพิ่มกำลังใจและพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ให้เกิดความเชื่อมั่นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการใช้ชีวิตต่อไป

5. ความงอกงามทางจิตใจระดับสูง บุคคลให้ความสนใจกับการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับการดำรงอยู่ หรือความหมายของชีวิตโดยการตั้งคำถามและแลกเปลี่ยนเรื่องราวจากการแสวงหาคำตอบจากศาสนาหรือปรัชญาเพื่อเติมเต็มให้กับชีวิต มีความชื่นชมยินดีกับความงามของธรรมชาติและชีวิตเพิ่มมากขึ้น

ความเปลี่ยนแปลงจากเหตุการณ์สูญเสียที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหันส่งผลกระทบต่อผู้สูญเสียในด้านการปรับตัว การหาความหมายให้กับชีวิตนี้เองที่ทำให้ผู้สูญเสียปรับตัวได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามประสบการณ์ความสูญเสียจะเปิดโอกาสให้ผู้สูญเสียได้เรียนรู้หนทางในการจัดการและการควบคุมชีวิตตนเอง

จากการศึกษาของ ชนิษฐา แสนใจรักษ์ (2552) เกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้ที่พยายามฆ่าตัวตาย และการผ่านพ้นวิกฤตของผู้ที่ผ่านประสบการณ์การฆ่าตัวตาย พบว่าบุคคลมีการเห็นคุณค่าของตนเองว่าความคิดความรู้สึกทั้งหมดล้วนเป็นไปในทางลบ ส่งผลกระทบต่อตนเอง เมื่อบุคคลผ่านพ้นวิกฤตทำให้เกิดการค้นพบคุณค่าในตนเอง ทำให้เกิดการสำรวจตนเองมองเห็นศักยภาพที่จะพัฒนานตนเองให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เกิดความมั่นใจที่จะดำเนินชีวิตอย่างมั่นคง พร้อมที่จะเผชิญปัญหาและอุปสรรค ตระหนักถึงความรักความผูกพันของคนในครอบครัว มองบทเรียน

ที่เกิดขึ้นที่ต้องใช้ชีวิตตนเองเป็นเดิมพัน จากการศึกษาเรื่องนี้เองทำให้เห็นภาพของความมองงามทางจิตใจหลังเผชิญเหตุการณ์สะเทือนใจ

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่าความมองงามทางจิตใจหลังเผชิญเหตุการณ์สะเทือนใจ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตามประสบการณ์ที่หล่อหลอมของแต่ละบุคคล มีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่คอยสนับสนุนให้เกิดความมองงาม ทั้งในเรื่องของบุคลิกภาพ มุมมองการมองโลก และประสบการณ์เดิมที่บุคคลมีต่อเรื่องราวเหล่านั้น รวมทั้งปัจจัยภายนอกที่คอยเอื้อให้บุคคลสามารถเปิดเผยเรื่องราวและสะท้อนความรู้สึก เพื่อการเปลี่ยนแปลงความคิดต่อเหตุการณ์ที่ช่วยเอื้อให้เห็นแนวทางการแก้ปัญหา เพื่อสร้างจุดหมายและกำหนดแนวทางในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ความมองงามทางจิตใจหลังเผชิญเหตุการณ์สะเทือนใจของหญิงมาวัยภายหลังจากเผชิญกับเหตุการณ์ความสูญเสีย เป็นแนวทางเอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปทางบวกทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม เพื่อให้ผู้สูญเสียได้ตระหนักถึงคุณค่าและความหมายของชีวิต มีการสร้างความเข้มแข็งและตระหนักในสัมพันธภาพที่งดงามจากบุคคลรอบข้างโดยนำมาใช้ในการปรับตัวและเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตอย่างมีความสุขต่อไป

5. แนวคิดเรื่องการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา

สุภางศ์ จันทวานิช (2550) กล่าวถึง การวิจัยเชิงคุณภาพ ว่า เป็นการแสวงหาความรู้โดยพิจารณาจากปรากฏการณ์สังคมตามความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมนั้น วิธีวิจัยเชิงคุณภาพนี้จะสนใจข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยม หรืออุดมการณ์ของบุคคลนอกเหนือจากข้อมูลเชิงปริมาณ มักใช้ในการศึกษาติดตามระยะยาว ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการเป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (inductive)

การวิจัยเชิงคุณภาพได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักวิจัยที่มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมโดยคำนึงถึงลักษณะทางสังคมที่แตกต่างจากปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ การวิจัยเชิงคุณภาพมิได้ปฏิเสธข้อมูลในเชิงประจักษ์หรือวิธีการเชิงปริมาณตามแนวปฏิฐานนิยม (positivism) ที่เป็นหลักของการศึกษาในแนววิทยาศาสตร์ เพียงแต่ให้ความสำคัญมากขึ้นต่อข้อมูลในเชิงพรรณนาด้วยถ้อยคำที่เหมาะสมกว่าในการทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ทางสังคม (phenomenon) และพฤติกรรมมนุษย์อย่างลึกซึ้ง

5.1 ความหมายของแนวคิดการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา

แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา พัฒนามาจากแนวคิดของนักปรัชญา 3 ท่าน ได้แก่ Martin Heidegger, Maurice Merleau-Ponuty, และ Jean Paul Sartre โดยให้ความสำคัญกับการให้ความหมายและการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลหลัก (ศิริพร จิรวัดนกุล, 2552) แนวความคิดนี้เชื่อว่าการศึกษากับมนุษย์ไม่สามารถแยกศึกษาตัวบุคคลออกจากสิ่งแวดล้อมได้ เนื่องจากมนุษย์มีความใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเป้าหมายสำคัญของการศึกษาแบบปรากฏการณ์วิทยา คือ การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ศึกษา เพื่อหาความหมายจากประสบการณ์ชีวิตของบุคคลในสถานการณ์เฉพาะที่บุคคลเหล่านั้นกำลังเผชิญอยู่ (ชาย โพธิ์สิตา, 2552)

Patton (1990) ให้ความหมาย ปรากฏการณ์วิทยา ว่า เป็นการศึกษาลักษณะของประสบการณ์ที่บุคคลกำลังประสบอยู่ตามทัศนะและความหมายของแต่ละบุคคลเพื่อให้เกิดความเข้าใจคนและสภาพแวดล้อม

Rossmann และ Rallis (1998 อ้างถึงใน อารีย์วรรณ อ่วมธานี, 2553) ให้ความหมาย ปรากฏการณ์วิทยา ว่า เป็นการศึกษาที่เน้นแก่นแท้ของประสบการณ์ชีวิต ด้วยความหมายที่ผ่านการสนทนาและการใช้ภาษา เพื่อถ่ายทอดความหมายของโลกแต่ละบุคคล

Streubert และ Catpenter (2007) ให้ความหมาย ปรากฏการณ์วิทยา ว่า เป็นการศึกษาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนและประสบการณ์ชีวิตของแต่ละบุคคล

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงคุณภาพ แบบปรากฏการณ์วิทยา เป็นการศึกษาที่มีพื้นฐานมาจากแนวคิดทางปรัชญา เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่สนใจ ผ่านการถ่ายทอดของผู้ที่มีประสบการณ์ตรงเพื่อทำความเข้าใจความหมาย ทัศนะ มุมมองการมองโลกของแต่ละบุคคล เพื่อค้นหาลักษณะร่วมกัน อันสะท้อนถึงแก่นแท้ของประสบการณ์ที่เชื่อมโยงมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน

5.2 ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา

การวิจัยคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพรูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจ แนวคิด และมุมมองทางปรากฏการณ์วิทยา ที่ว่า “อะไรคือรูปแบบและประสบการณ์สำคัญในชีวิตของคุณคนนั้น ๆ” มาใช้ตรวจสอบประสบการณ์ของบุคคลว่ามีลักษณะอย่างไรและประสบการณ์ที่บุคคลเหล่านั้นผ่านมา มีลักษณะอย่างไร (นิสา ชูโต, 2540) โดยมีลักษณะเฉพาะ ดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา เป็นการศึกษาประสบการณ์ชีวิต (lived experience) เพื่อทำความเข้าใจต่อปรากฏการณ์อย่างลึกซึ้ง มีฐานความคิดที่สำคัญ คือ มนุษย์จะรู้ดีในเรื่องที่ตนมีประสบการณ์ในขณะที่มีสติสัมปชัญญะ (consciousness) นั่นคือ มนุษย์จะ

รับรู้เรื่องราวผ่านประสาทสัมผัส โดยผ่านการกลั่นกรอง การตีความ จนประสบการณ์เหล่านั้นมีความเป็นเนื้อเดียวกัน มนุษย์จึงมีความเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่ตนเองประสบเป็นอย่างดี (นิสา ชูโต, 2540) ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิต การมองโลกและลักษณะของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ดังนั้นความหมายของแต่ละบุคคลจึงเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เข้าใจประสบการณ์ของมนุษย์ที่สะท้อนออกมาทางความคิด เป็นฐานสำคัญของการให้ความหมายแต่ละประสบการณ์เสมือนเงาสะท้อนสิ่งที่อยู่ในตัวบุคคล (สุภางศ์ จันทวานิช, 2550)

2. การวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา เป็นการแสวงหา แก่น (essence) ของปรากฏการณ์หรือประสบการณ์ ซึ่งเป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบเพื่อค้นหาและอธิบายโครงสร้างส่วนประกอบ หรือโครงสร้างความหมายเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ในบริบทหรือวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่ง ด้วยการตอบคำถามว่ามีอะไรเกิดขึ้น และสิ่งนั้นมีความหมายอย่างไร โดยให้ความสำคัญกับภาษาพูด กิจกรรมทางสังคมและภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล ตามการรับรู้ของเจ้าของประสบการณ์และบริบทที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ ทำความเข้าใจ การให้ความหมาย และความจริงที่ดำรงอยู่ ตลอดจนการมุ่งศึกษาความหมายที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น (Van Manen, 1990; อารียวรรณ อ่วมตานี, 2553; ศิริพร จิรวัดน์กุล, 2553)

3. การวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยาเป็นการบรรยายความหมายประสบการณ์ (experience meaning) โดยให้ความสำคัญกับ “เนื้อหา” และ “วิธีการ” ในประเด็นของเนื้อหาจะให้ความสำคัญกับประสบการณ์และการตีความของแต่ละบุคคล ส่วนวิธีการ จะให้ความสำคัญเกี่ยวกับการเข้าไปทำความเข้าใจประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้มีการนำวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) มาใช้ร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก (Van Manen, 1990; นิสา ชูโต, 2540)

4. การวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา เป็นกระบวนการศึกษาประสบการณ์ของมนุษย์อย่างเป็นระบบ (systematic) โดยผ่านการคิดอย่างรอบคอบ (thoughtfulness) มีการตั้งคำถาม การทบทวน การกำหนดจุดมุ่งหมาย และนำเสนอความหมายของประสบการณ์ที่ศึกษา (explicit) นอกจากนี้ยังมีการตรวจสอบ (self-critical) เพื่อความน่าเชื่อถือ ใช้ผู้อ่านเป็นผู้ตัดสิน (intersubjective) และมีการรายงานผลการวิจัยโดยการใช้เทคนิค การเขียนวรรณกรรม โดยเปลี่ยนภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันมาเป็นภาษาที่สามารถสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจธรรมชาติของปรากฏการณ์นั้นมากที่สุด (Van Manen, 1990; อารียวรรณ อ่วมตานี, 2553)

5.3 องค์ประกอบของการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา

การวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยทั่วไปใกล้เคียงกับวิธีการเชิงคุณภาพรูปแบบอื่นในทุกขั้นตอน แต่จะมีลักษณะแตกต่างที่จุดยืนและจุดเน้นบางประการเท่านั้น (ชาย โปธิสิตา, 2552) ผู้วิจัยจึงสรุปองค์ประกอบของการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา ดังนี้

5.3.1 ปรากฏการณ์ที่ศึกษา ผู้วิจัยควรเลือกปรากฏการณ์ที่เหมาะสมกับปรัชญาพื้นฐานแบบปรากฏการณ์วิทยา ที่มุ่งเน้นศึกษาความหมายของประสบการณ์ตามมุมมองของแต่ละบุคคล (ชาย โปธิสิตา, 2552) แต่ไม่มีใครบอกได้ว่าปรากฏการณ์ใดเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ผู้วิจัยจึงเริ่มต้นกับการถามตนเองเกี่ยวกับความสนใจที่อยากจะศึกษา โดยเริ่มจากการตั้งคำถามอย่างกว้าง ๆ แล้วค่อยเจาะจงมากขึ้น อารียวรรณ อ่วมตานิ (2553) ได้เสนอการค้นหาปรากฏการณ์ที่น่าสนใจสำหรับนักวิจัยมือใหม่ ด้วยการทบทวนวรรณกรรม เพื่อค้นหาความน่าสนใจของประเด็นที่สนใจในปัจจุบัน หรือการค้นหาคำว่าที่ขาดหายไปและความไม่เพียงพอของข้อมูลที่จะทำให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้เกี่ยวกับปรากฏการณ์นั้น ๆ นอกจากนี้การทำวิจัยนำร่อง (pilot study) เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจจากนักวิจัยในการเริ่มต้นค้นหาปรากฏการณ์ที่สนใจ

5.3.2 ผู้วิจัย เป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยา เนื่องจากเป็นผู้เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้วิจัยควรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักพื้นฐานของปรัชญาแบบปรากฏการณ์วิทยา โดยเฉพาะการลดอคติ การละจากการคาดการณ์ผลที่ได้ไว้ล่วงหน้า รวมทั้งการตระหนักในบทบาทหน้าที่ของนักวิจัยเกี่ยวกับการใช้ประสบการณ์ส่วนตัว หรือการนำกรอบความคิดไปตัดสินปรากฏการณ์ที่ได้ เพื่อให้ได้ประสบการณ์และความหมายที่แท้จริงจากผู้ให้ข้อมูล รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการเข้าใจโลกของผู้ให้ข้อมูล (world view) อย่างแท้จริง (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2554)

5.3.3 ผู้ให้ข้อมูล ควรเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์ตรงในปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา และต้องมีความรู้เพียงพอสำหรับประสบการณ์ที่ต้องการศึกษา ในทางปฏิบัติผู้วิจัยต้องสามารถเก็บข้อมูลในช่วงเวลาและสถานที่นั้นได้จริง ดังนั้นในการเลือกผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยควรคำนึงถึงสถานที่ เวลา รวมทั้งการแสดงออกซึ่งความหมายจากประสบการณ์ส่วนตัวของผู้ถูกศึกษาด้วย เนื่องจากสถานที่และเวลาที่แตกต่างกัน อาจส่งผลต่อความรู้สึกและการให้ความหมายต่อปรากฏการณ์ของแต่ละบุคคลแตกต่างกันออกไป อีกทั้งภาษาและวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญ และเกี่ยวข้องกับการตีความอีกด้วย (ชาย โปธิสิตา, 2552)

5.3.4 การเก็บข้อมูล นักวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (unstructured interview) กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) เป็นเครื่องมือสำคัญในการเก็บข้อมูล ดังนั้นผู้วิจัยต้องทำการบ้านล่วงหน้าเพื่อเตรียมหัวข้อหรือประเด็นไว้ เมื่อสัมภาษณ์บรรยากาศจะได้ดำเนินไปอย่างเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ผู้วิจัยต้องพยายาม “เจาะ” เข้าไปทำความเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา Kahn (2000 อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สิตา, 2552) ได้เสนอ คำถามที่เป็นประโยชน์ในการสัมภาษณ์แบบปรากฏการณ์วิทยา ไว้ 3 ประเด็น คือ ประการแรก เป็นแนวคำถามเพื่อทราบรายละเอียดของปรากฏการณ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นจากคำพูดของผู้สัมภาษณ์ ประการต่อมาเป็นแนวคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่มีลักษณะตรงข้ามกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา เพื่อทำความเข้าใจผลกระทบจากประสบการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลได้รับ ประการสุดท้ายเป็นแนวคำถามที่ทำความเข้าใจชีวิตประจำวันของผู้ให้ข้อมูลเพราะการทราบชีวิตประจำวันของผู้ให้ข้อมูลเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้นักวิจัยสามารถเข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ที่มีผลต่อชีวิตผู้ให้ข้อมูล

5.3.5 การจัดการข้อมูล (data treatment) มักใช้การบันทึกภาคสนามและการบันทึกเทปการสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูล การบันทึกภาคสนามจะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ละเอียดและครอบคลุมปรากฏการณ์ที่ศึกษา เป็นการบันทึกเกี่ยวกับ ฉากและบุคคล (setting) เพื่อตอบคำถาม “ใคร” และ “ที่ไหน” บันทึกเกี่ยวกับการกระทำ (act) เพื่อตอบคำถาม “ทำอะไร” บันทึกแบบกิจกรรม (pattern of activities) เพื่อตอบคำถาม “อย่างไร” บันทึกความสัมพันธ์ (relationship) เพื่อตอบคำถาม “ใครกับใคร” บันทึกการมีส่วนร่วม (participation) เพื่อตอบคำถามเพิ่มเติมจาก “ใครกับใคร” เป็น “ใครบ้าง” และบันทึกความหมาย (meaning) เพื่อตอบคำถาม “อย่างไร” และ “ทำไม” ส่วนการบันทึกเทปสัมภาษณ์ ควรได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล แต่ผู้วิจัยควรคำนึงถึงอาการเกร็งและการหวาดระแวงซึ่งอาจมีผลต่อข้อมูลที่ได้ นอกจากนี้เครื่องมือต้องอยู่ในสภาพดีพร้อมใช้งานและผู้วิจัยมีความคล่องแคล่วในการใช้อุปกรณ์ (ศิริพร จิรวัดน์กุล, 2553)

5.3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา ถือเป็น “การกลั่น” เอาความหมายของปรากฏการณ์ ทั้งจากทัศนะของผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย รวมถึงการให้ความหมายโดยทั่วไปของปรากฏการณ์นั้น โดยเริ่มต้นจากการสำรวจภายในตนเองเพื่อขจัดอคติที่อาจส่งผลกระทบต่อข้อมูลที่ได้ (bracketing) จากนั้นเป็นการแตกข้อมูลออกเป็นส่วนย่อย (text) ตามความหมายที่ปรากฏในแต่ละส่วนเพื่อคัดแยกข้อมูลออกเป็นแต่ละเรื่องด้วยการให้รหัส เมื่อได้ข้อมูลส่วนย่อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปเป็นการโยงกลุ่มเรื่องที่มีความหมายเดียวกัน และมีการแสดงเนื้อเรื่องที่ต้องการบรรยาย (textural portrayal) ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการสังเคราะห์โครงสร้าง (structural

synthesis) โดยกลั่นเอาประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลทุกราย เพื่อหาแก่น (essence) ประสบการณ์ทั้งหมด ดังนั้นผู้วิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยาควรอยู่กับข้อมูลที่ได้ อ่านข้อมูลเข้าไปมา ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการเพื่อ “การดำดิ่ง” ไปอยู่กับข้อมูล (immersing oneself in the data) เพื่อสามารถเข้าถึงประสบการณ์ที่แท้จริงของปรากฏการณ์ที่ศึกษา (Patton, 1990; ชาย โพธิธิตา, 2552)

5.3.7 การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (trustworthiness) ผู้วิจัยตรวจสอบใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการวิจัยด้วยการตรวจสอบขณะเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามก่อนออกจากพื้นที่ โดยพิจารณาการสื่อความหมายและความเข้าใจร่วมกันของผู้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยถึงความสอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ รวมทั้งพิจารณาการสังเกตของผู้วิจัยกับการรับรู้ของบุคคลอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของการวิจัย Lincoln และ Guba (1985) อธิบายวิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ดังนี้

5.3.7.1 ความน่าเชื่อถือ (credibility) ความน่าเชื่อถือในงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการสนับสนุนผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลว่ามีความถูกต้อง ตรงกับความเป็นจริงของผู้ให้ข้อมูลและปรากฏการณ์เพียงใด ด้วยวิธีการพูดคุยปรึกษากับเพื่อนนักวิจัย (peer debriefing) การตรวจสอบสามเส้าการเก็บรวบรวมข้อมูล (methods triangulation) ด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจดบันทึกภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากแต่ละวิธีมาตรวจสอบยืนยันว่าข้อมูลที่ได้นั้นตรงกันหรือไม่ เพื่อขยายมุมมองของปรากฏการณ์ที่ศึกษาให้ชัดเจนและได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (member-checking) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปพูดคุยถึงข้อค้นพบและสอบถามถึงความครอบคลุมของประเด็นเพื่อตรวจสอบให้แน่ใจว่าข้อสรุปที่ได้

5.3.7.2 ความสามารถในการถ่ายโอน (transferability) เป็นความสามารถในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับผลการวิจัยในกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยการเขียนบรรยายการศึกษาอย่างละเอียด (thick description) การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมลักษณะประชากรที่หลากหลายให้มากที่สุดและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกลุ่มอื่นที่มีลักษณะบริบทคล้ายคลึงกันได้

5.3.7.3 ความสามารถในการพึ่งพา (dependability) เป็นการยืนยันว่าผลที่ได้จากการศึกษากับผลการศึกษาดูแลเดิมว่ามีความคล้ายคลึงกันน้อยเพียงใด โดยการใช่วิธีสำรวจ

ตรวจสอบ (Inquiry audit) โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำของผลที่ได้จากวิเคราะห์ และข้อสรุปเป็นระยะเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความชัดเจนมากที่สุด

5.3.7.4 ความสามารถในการยืนยัน (confirmability) เป็นการยืนยันว่าผลและข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยปราศจากอคติของนักวิจัย ด้วยวิธีการตรวจสอบร่องรอยของการวิจัย (audit trail) จาก เทปบันทึกเสียง บันทึกการถอดเทป บันทึกภาค สนาม บันทึกการดำเนินงานและการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบขั้นตอนการปฏิบัติงานและการตัดสินใจที่ผ่านมา การสะท้อนความคิด (reflexivity) และการแสดงวิธีดำเนิน การวิจัย เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจ และติดตามตรวจสอบได้

ทฤษฎีและกรอบแนวคิดที่ยกมาประกอบการวิจัยนี้เป็นเพียงพื้นฐานความเข้าใจของผู้วิจัยเองในประเด็นที่มุ่งจะศึกษา ประสบการณ์ของหญิงม่ายหลังสูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในชายแดนภาคใต้ เพื่อทำความเข้าใจบริบทและผลกระทบจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเกี่ยวกับหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้

6.1 งานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบจากปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

กันตพร ยอดไชย, ปิ่นทิพย์ นาคดำ, และ เพลินพิศ สุวานิตมนานนท์ (2550) ศึกษาประสบการณ์การบาดเจ็บ ผลกระทบ การจัดการการบาดเจ็บของผู้ได้รับบาดเจ็บและครอบครัวจากเหตุระเบิดในพื้นที่อำเภอเมืองหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวน 21 รายและเป็นครอบครัวของผู้ได้รับบาดเจ็บจำนวน 4 ราย พบว่า ผู้ให้ข้อมูลให้ความหมายของการได้รับบาดเจ็บจากเหตุระเบิดสะท้อนออกมา 4 ลักษณะ คือ 1. เหมือนอยู่ในเหตุการณ์ความไม่สงบ 2. เหมือนอยู่ในเหตุการณ์ที่รุนแรง 3. เป็นเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อคนจำนวนมาก และ 4. เป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเคราะห์กรรม สำหรับการได้รับความช่วยเหลือจากเหตุการณ์ระเบิดผู้ให้ข้อมูลสะท้อนความรู้สึกต่อการช่วยเหลือที่ได้รับขณะเกิดเหตุระเบิด 2 ลักษณะ คือ 1. ประทับใจในความช่วยเหลือ และ 2. คิดว่าความช่วยเหลือไม่เท่าเทียมกันและไม่เพียงพอ สำหรับผลกระทบต่อเหตุการณ์ระเบิดแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ 1. ผลกระทบด้านร่างกายเกิดการบาดเจ็บและสูญเสียอวัยวะ และเคลื่อนไหวลำบาก ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันได้ลดน้อยลง

2. ผลกระทบทางด้านจิตใจ มีความรู้สึกโกรธ ก้าวและหวาดระแวง รวมทั้งยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และ 3. ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาททางครอบครัว รายได้ลดลง สังคมหดหายและขาดความรื่นเริงในชีวิต นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีกระบวนการจัดการกับการบาดเจ็บได้ 2 ลักษณะ คือ การแก้ ปัญหาด้วยตนเองและบอกเรื่องราวกับบุคคลอื่น พร้อมเสนอแนวทางในระบบการช่วยเหลือ 4 ลักษณะ คือ 1. ให้มีการดูแลอย่างต่อเนื่อง 2. ให้มีระบบจำแนกความช่วยเหลือรายบุคคลที่ชัดเจน 3. ให้มีสิทธิเลือกสถานพยาบาล และ 4. ให้มีระบบการนำส่งที่รวดเร็ว

วัฒนธรรม พรหมเพชร และ สุวิมล นราองอาจ (2551) ศึกษาภาวะสุขภาพจิตของครูในเขตพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อมุ่งศึกษาภาวะสุขภาพจิตและตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ภาวะสุขภาพจิตของครูในพื้นที่ จำนวน 685 คน จาก 60 โรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า ครูส่วนใหญ่มีภาวะสุขภาพจิตเท่ากับคนทั่วไป (fair) ร้อยละ 43.29 และมีครูสุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป ร้อยละ 26.4 จากการศึกษาได้ระบุถึงระดับปัญหาทางปัญหาทางจิตสังคมของครูโดยใช้แบบสำรวจชุด Employee Assistance Program Inventory (EAPI) พบว่า ครูมีปัญหาในการนับถือตนเองมากที่สุด รองลงมาคือ ผลการใช้สารเสพติด ภาวะซึมเศร้า และความขัดแย้งระหว่างบุคคล ตามลำดับ โดยมีปัญหาทางด้านจิตสังคมปัจจัยอื่น ๆ เช่น ปัญหาความวิตกกังวล ปัญหาความ เครียดจากสิ่งไร้ภายนอก ปัญหาครอบครัว ปัญหาการปรับตัวการทำงาน การหลีกเลี่ยงปัญหา และปัญหาครอบครัว จากแบบสำรวจดังกล่าวยังพบว่าครูมีภาวะเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย ร้อยละ 18.83 สำหรับครูที่มีสุขภาพจิตต่ำกว่าคนทั่วไป และมีภาวะเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย ส่วนใหญ่จะพบในกลุ่มครูผู้หญิง ครูที่มีเงินเดือนและรายได้พิเศษน้อย ครูที่มีอายุการทำงานน้อย ครูที่มีหนี้สิน ครูที่มีบุคคลที่ต้องอุปการะมากกว่า 3-5 คนขึ้นไป นอกจากนี้ สถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่งผลกระทบต่อครูโดยภาพรวมร้อยละ 95.93 โดยมีระดับความรุนแรงของผลกระทบเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง โดยเป็นผลกระทบต่อตัวครูเองร้อยละ 97.2 ผลกระทบต่อครอบครัวร้อยละ 96.4 ผลกระทบต่อหน้าที่การทำงานในโรงเรียนร้อยละ 95.3 และผลกระทบต่อกิจกรรมหรือบริการทางสังคมของครู ร้อยละ 95.1 จากการศึกษาดังกล่าวสรุปได้ว่า ปัญหาสำคัญในการปฏิบัติงานในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ความมั่นคง ปลอดภัย ทั้งในเรื่องของชีวิตทรัพย์สินและการเดินทาง ส่วนปัญหาทางด้านจิตใจเป็นเรื่องสำคัญที่ควรแก้ปัญหาเบื้องต้น อย่างไรก็ตามถึงแม้จะเกิดความรุนแรงในพื้นที่ แต่ด้วยอุดมการณ์และจิตวิญญาณความเป็นครูความเป็นคนในพื้นที่ที่อยากทำงานเพื่อพัฒนาบ้านเกิดและด้วยความรักความผูกพันกับบ้านเกิดจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ครูยังคงปฏิบัติหน้าที่อยู่ในพื้นที่ต่อไป

เบญจพร ปัญญา และ รัชนิกร เขียมผ่อง (2552) ศึกษาอาการโรคเครียดภายหลัง เหตุสะเทือนขวัญและภาวะซึมเศร้าในเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ จังหวัดชายแดนใต้ อายุ 6-17 ปี จำนวน 198 คน โดยการสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคล ประเมิน อาการ PTSD และภาวะซึมเศร้าด้วยแบบสอบถาม PTSD Reaction index และ Berleson Depression Scale ตามลำดับ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีอาการของ PTSD ร้อยละ 7.8 (ชาย ร้อยละ 1.7 หญิง ร้อยละ 6.1) และภาวะซึมเศร้า ร้อยละ 15.2 (ชาย ร้อยละ 10.3 หญิง ร้อยละ 22.0) ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับอาการ PTSD คือ เด็กที่ได้ยินเสียงกรีดร้อง มีโอกาสเกิด อาการ PTSD ได้มากกว่าเด็กที่ไม่ได้ยิน ถึง 16.6 เท่า เด็กที่กลัวอยากวิ่งหนี มีโอกาสเกิดอาการ PTSD มากกว่าเด็กที่ไม่รู้สึกกลัว 10.1 เท่า และเด็กที่รู้สึกชีวิตของตนหรือคนในครอบครัวตกอยู่ในอันตราย มีโอกาสเกิดอาการ PTSD มากกว่าคนที่ไม่มีถึง 8.3 เท่า ปัจจัยที่สัมพันธ์กับภาวะ ซึมเศร้า คือ เด็กและวัยรุ่นหญิงมีภาวะซึมเศร้ามากกว่าเพศชาย ($OR=3.0, p=0.03$) ที่อยู่ใน เหตุการณ์รับรู้ว่ามีคนไปไหนไม่ได้หรือมีคนมาช่วยซ้ำมากเกินไปและรู้สึกชีวิตของตนหรือคนใน ครอบครัวตกอยู่ในอันตรายมีโอกาสเกิดปัญหาซึมเศร้ามากกว่าเด็กและวัยรุ่นที่ไม่มีประสบการณ์ 9.9 ($OR=9.9, p=0.01$) เท่า และ 3.4 ($OR=3.4, p=0.02$) เท่า ตามลำดับ นอกจากนี้เด็กที่ โรงเรียนเสียหายมีโอกาสซึมเศร้ามากกว่าเด็กที่โรงเรียนไม่ได้รับความเสียหาย 9.0 ($OR=9.0, p=0.00$) เท่า ส่วนรูปแบบการช่วยเหลือ ครอบครัวของเด็กและวัยรุ่นได้รับความช่วยเหลือด้าน การเงิน และความช่วยเหลือทางด้านอาชีพ ร้อยละ 80.3 และ 21.2 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามทาง คณะผู้ศึกษาได้สรุป ผลการศึกษาว่าเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ จังหวัดชายแดนใต้ มีอาการของ PTSD และภาวะซึมเศร้าค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับ การศึกษาอื่น จำเป็นต้องได้รับการศึกษาเพิ่มเติมในด้านของปัจจัยป้องกันปัญหา เพื่อส่งเสริมการ ป้องกันปัญหาสุขภาพจิตในภายหลัง

สุนีย์ เครานวล, อุไร หัตถกิจ และ อุมพร ปุญญโสพรรณ (2552) ศึกษา การให้ความหมาย ความรู้สึก แรงจูงใจและเงื่อนไขการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลในสถานการณ์ความไม่สงบใน สยามจังหวัดชายแดนภาคใต้จากพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 11 ราย ผลการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูล ได้ให้ความหมายของการปฏิบัติหน้าที่พยาบาลว่า เป็นชีวิตที่มีแต่อันตราย เสมือนปฏิบัติงานใน สงคราม ปฏิบัติงานด้วยความหวาดระแวงในสถานการณ์ที่ขัดแย้งและไม่แน่นอน อย่างไรก็ตาม เป็นหน้าที่ของพยาบาลที่จะต้องยื่นหยัดดูแลผู้ป่วย ทำให้มีความภาคภูมิใจในการทำงานกับ สถานการณ์ที่ท้าทาย ส่วนความรู้สึกจากการปฏิบัติหน้าที่ในสถานการณ์ความไม่สงบใน สยาม จังหวัดชายแดนใต้ ผู้ให้ข้อมูลมีความเครียด ความหวาดกลัวในความไม่ปลอดภัย การพิการ และ

สูญเสียชีวิต มีความเสียใจ สลดใจและหดหู่ใจจากภาพความรุนแรงของเหตุการณ์ นอกจากนี้จากการศึกษายังแสดงให้เห็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้พยาบาลยังคงปฏิบัติหน้าที่ในสถานการณ์ความไม่สงบ คือ มีความผูกพันกับสถานที่ทำงานและผู้ร่วมงานที่ดี เป็นคนในพื้นที่ที่มีภูมิภานาอยู่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ รวมทั้งไม่สามารถย้ายสถานที่การทำงานออกจากพื้นที่ เนื่องจากไม่มีคนมาแทนหรือไม่ได้รับการอนุมัติจากผู้มีอำนาจ จากผลการศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นความหมายและปัจจัยที่ส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลในสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และสามารถนำข้อมูลการวิจัยมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนสนับสนุน ช่วยเหลือการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

งานวิจัยที่ได้กล่าวมานั้น เห็นได้ว่า งานวิจัยมีลักษณะทั้งงานวิจัยเชิงปริมาณ และงานวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากเหตุความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สะท้อนให้เห็นมุมมองการรับรู้ของคนในพื้นที่ที่มีต่อเหตุการณ์และผลกระทบต่อสภาวะทางจิตใจ ที่ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกทั้งในมุมมองของผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์โดยตรงและผู้ได้รับผลกระทบจากการดำเนินชีวิตในพื้นที่ การศึกษางานวิจัยดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางทำความเข้าใจกับวิถีชีวิตและประสบการณ์ทางจิตใจของผู้ได้รับผลกระทบทางด้านจิตใจของคนในพื้นที่รวมทั้งหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

6.2 งานวิจัยเกี่ยวกับหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ธีรศักดิ์ พงศ์ปริตร (2552) ศึกษาแนวทางการพัฒนาสวัสดิการโดยรัฐสำหรับหญิงม่ายที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเก็บข้อมูลจากสตรีม่ายในจังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส จำนวน 310 ราย ผลพบว่าหญิงม่ายกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษา นับถือศาสนาอิสลาม ประกอบอาชีพเป็นลูกจ้างหน่วยงานราชการ มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน มีบุตรโดยเฉลี่ย 1-2 คน หญิงม่ายส่วนใหญ่ได้รับสวัสดิการจากรัฐในเรื่อง ทุนการศึกษาแก่บุตร เงินยังชีพรายเดือนสำหรับเด็กก่อนเกณฑ์เรียนและนักเรียนนักศึกษา บริการรักษาพยาบาลจากสถานพยาบาลของรัฐรวมทั้งการฟื้นฟูจิตใจ ส่วนปัญหาการได้รับสวัสดิการของรัฐอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ในเรื่องการมีส่วนร่วม ความล่าช้าและความโปร่งใส ส่วนความต้องการสวัสดิการโดยรัฐอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะในเรื่องการติดตามและประเมินผล การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและการพัฒนาบุคลากร เมื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างอายุ ศาสนาที่นับถือ และอาชีพ มีความสัมพันธ์กับการได้รับ

สวัสดิการของรัฐ และเมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปร พบว่า ระดับการศึกษาและอาชีพที่แตกต่างกัน มีปัญหาการได้รับสวัสดิการจากรัฐแตกต่างกัน ส่วนศาสนา อาชีพ และจำนวนบุตรที่มีความแตกต่างกัน มีความต้องการสวัสดิการโดยรัฐแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยผู้วิจัยสะท้อนปัญหาและแสดงข้อเสนอแนะให้รัฐควรกำหนดนโยบายการมีส่วนร่วมของกลุ่มสตรีมัวยที่ได้รับผลกระทบทุกรูปแบบและทุกระดับ และหน่วยงานควรพัฒนาระบบการให้บริการสวัสดิการแก่สตรีมัวยอย่างมีประสิทธิภาพ มีความหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการอย่างแท้จริง พร้อมทั้งพัฒนาระบบการติดตามผลและประเมินผลการช่วยเหลือเยียวยาสตรีมัวยและครอบครัวให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

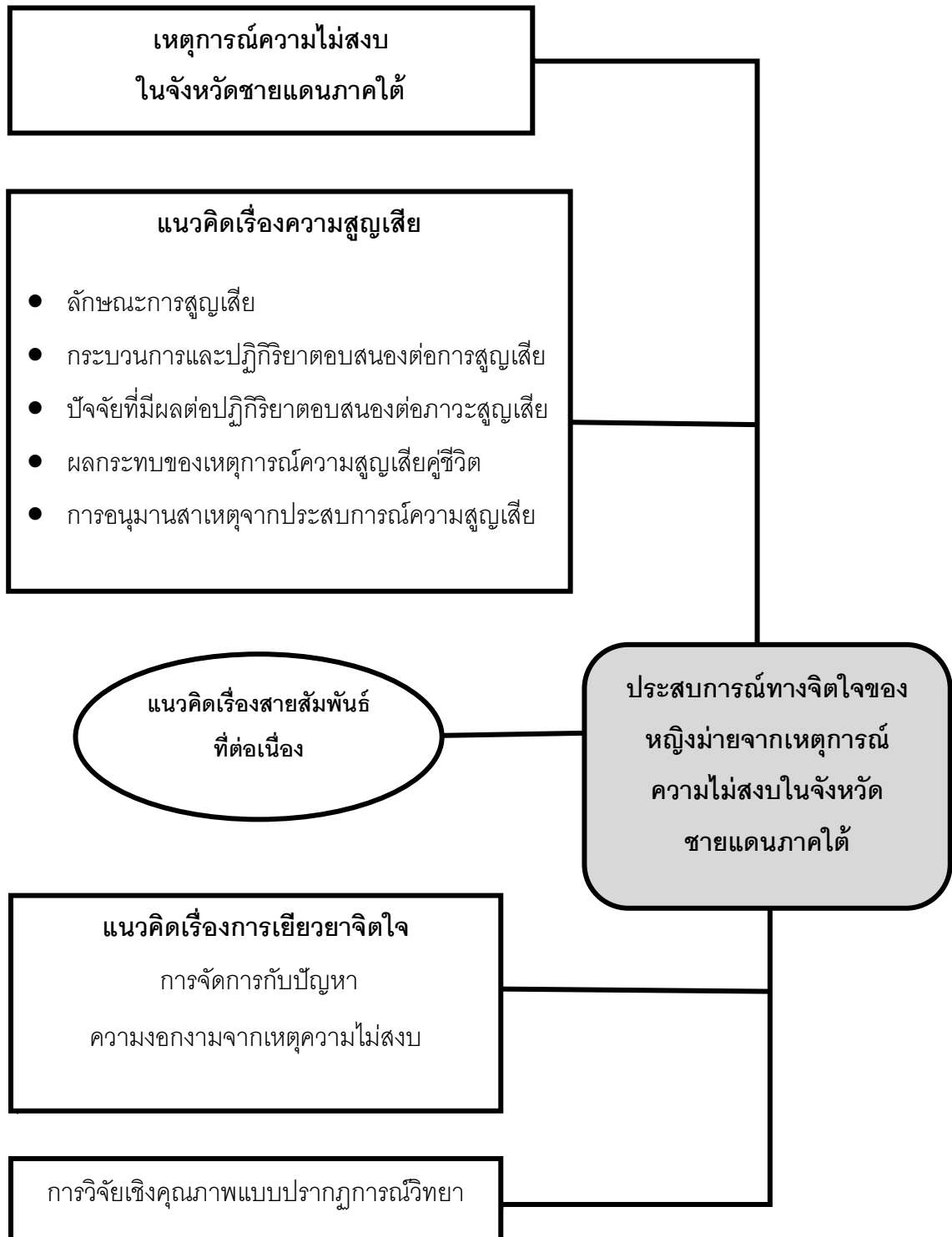
อรุณทัย พูลเทพ (2552) ศึกษา การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของหญิงมัวยที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชมรมหญิงมัวย จากหญิงมัวยจำนวน 196 คน พบว่าหญิงมัวยที่เข้าร่วมกิจกรรมในชมรมหญิงมัวยมีค่าเฉลี่ยการปรับตัวด้านบทบาทและหน้าที่โดยรวม การเป็นมารดา และการเป็นผู้นำครอบครัว มากกว่าหญิงมัวยที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชมรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ยกเว้นการปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่มารดาในการอบรมสั่งสอนและการให้คำปรึกษาพบว่าไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่าหญิงมัวยที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถปรับตัวได้ทั้งด้านบทบาทหน้าที่โดยรวมและการเป็นมารดา ยกเว้นการทำกิจกรรมภายในบ้านพบว่าปรับตัวไม่มีประสิทธิภาพ ส่วนหญิงมัวยที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมในชมรมปรับตัวไม่มีประสิทธิภาพทั้งโดยภาพรวม และการเป็นมารดา ยกเว้นการอบรมสั่งสอนและการให้คำปรึกษา การเป็นแบบอย่างและการส่งเสริมการศึกษา อย่างไรก็ตามหญิงมัวยทั้งสองกลุ่มปรับตัวไม่มีประสิทธิภาพด้านบทบาทหน้าที่ผู้นำครอบครัว

พรทิพย์ พันธันรา (2549) ศึกษา ความเครียดและการเผชิญความเครียดของหญิงมัวยที่มีเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กรณีศึกษาหญิงมัวยในศูนย์รอดตันบาตูลู จังหวัดนราธิวาส จำนวน 100 คน พบว่า หญิงมัวยมีระดับความเครียดด้านร่างกายมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 2.90, S.D. = 1.12$) ความเครียดด้านจิตอารมณ์ และสังคมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($M = 3.50, S.D. = 0.54$) ส่วนการเผชิญความเครียดพบว่า กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเผชิญความเครียดแบบมุ่งแก้ปัญหาในระดับสูง ($M = 3.76, S.D. = 0.73$) โดยใช้วิธีการกล้าเผชิญกับปัญหามีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงกว่าการวางแผนแก้ปัญหา ($M = 3.89, S.D. = 0.85$ และ $M = 3.63, S.D. = 0.63$) ส่วนวิธีการเผชิญความเครียดแบบจัดการกับอารมณ์พบว่า วิธีการควบคุมตนเองเป็นวิธีการที่ใช้มากที่สุด ($M = 4.12, S.D. = 1.06$) และใช้การหลีกเลี่ยงปัญหาน้อยที่สุด ($M = 3.08, S.D. = 1.01$) ผลการศึกษาในครั้งนี้สามารถใช้เป็นข้อมูล

ในการช่วยเหลือหญิงม่ายที่สามีเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ โดยเฉพาะหญิงม่ายที่พักอาศัยอยู่ในศูนย์รอดันบาตู จังหวัดนราธิวาสและหญิงม่ายที่สามีเสียชีวิตในเหตุการณ์อื่น ๆ ให้สามารถเผชิญกับเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังการสูญเสียผู้นำครอบครัวได้อย่างเหมาะสม

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหญิงม่ายที่สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่ายังอยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยในเชิงปริมาณที่แยกศึกษาเจาะจงเฉพาะด้าน และมุ่งศึกษาทางด้านการพยาบาลและสังคมสงเคราะห์ ที่เป็นการอธิบายผลที่เกิดขึ้นเพียงมิติใดมิติหนึ่ง แต่ในความเป็นจริงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากความสูญเสียมีมิติที่กว้างครอบคลุมชีวิตโดยรวม ผู้วิจัยจึงเลือกการวิจัยเชิงคุณภาพ แนวปรากฏการณ์วิทยา มาใช้ศึกษาในครั้งนี้

จากการทบทวนวรรณกรรมและการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทำให้มองเห็นภาพ แนวทางที่จะใช้ทำความเข้าใจประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายหลังสูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำเสนอมุมมองในเชิงจิตวิทยาเกี่ยวกับชีวิต ความเป็นอยู่ วิธีคิด ความรู้สึก สภาพจิตใจ และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการดำเนินชีวิต รวมทั้งรูปแบบการเยียวยาจิตใจที่เกิดขึ้นภายหลังจากประสบการณ์ความสูญเสียเกี่ยวกับแนวคิดทางด้านศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อของคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของหญิงม่ายโดยเน้นที่การศึกษาความสูญเสียจากเหตุการณ์ความรุนแรงจากสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผู้วิจัยสรุปแนวคิดการศึกษาเบื้องต้นในการวิจัย ดังแสดงในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 สรุปแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ แนวปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) เพื่อศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นประสบการณ์ความสูญเสียที่รุนแรงครั้งสำคัญของชีวิต และก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวภายหลังการสูญเสีย การวิจัยครั้งนี้จึงให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมการวิจัยในด้านความรู้สึก ความคิด เจตคติ และความหมายที่หญิงม่ายแต่ละคนมีต่อเหตุการณ์ รวมถึงกระบวนการเยียวยา การปรับตัว และการเผชิญปัญหาภายหลังเหตุการณ์ความสูญเสียทั้งที่เกิดขึ้นจากตัวผู้สูญเสียเองและจากบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) ที่ผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลร่วมกับวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยคำนึงถึงการพิทักษ์สิทธิและบริบททางวัฒนธรรมของผู้เข้าร่วมการวิจัย เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัย
2. การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.1 การฝังตัวเก็บข้อมูลเชิงลึก
 - 2.2 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก
 - 2.3 ผู้ให้ข้อมูลประกอบและผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล
 - 2.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
 - 2.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.6 การพิทักษ์สิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัย
3. การวิเคราะห์ข้อมูล
4. การตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือของงานวิจัย

1. การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัย

เครื่องมือสำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้วิจัย (อารีวรรณ อ่วมธานี, 2549; สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2550 ; ชาย โพธิสิตา, 2552) เนื่องจากผู้วิจัยเป็นบุคคลที่ลงพื้นที่ เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ สังเกต และจดบันทึกข้อมูลภาคสนาม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ ดำเนินการวิจัยด้วยตนเอง ดังนั้นผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมตนเองก่อนการลงมือเก็บข้อมูล ด้วยการศึกษ เอกสาร งานวิจัย และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ศึกษาระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แนวปรากฏการณ์วิทยา ฝึกทักษะการปรึกษาเชิงจิตวิทยาและการให้ความช่วยเหลือบุคคลในภาวะวิกฤต รวมทั้งการลงสนามสำรวจพื้นที่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ศึกษาเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยมีโอกาสศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยระบบการเรียนการสอนที่เน้นการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการปรึกษาเชิงจิตวิทยา ทั้งรูปแบบรายบุคคลและรายกลุ่ม การลงมือปฏิบัติในแต่ละครั้งทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้เรื่องราวชีวิตที่หลากหลายจากผู้รับบริการ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจที่จะนำความรู้จากการศึกษามาทำความเข้าใจปรากฏการณ์ชีวิตของคนที่มีความทุกข์เข้ามาบิบบคั้นจิตใจ กอปรกับผู้วิจัยเติบโตมาจากสังคมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีปัญหาความรุนแรง และก่อให้เกิดเหตุการณ์ความสูญเสีย ในฐานะคนที่อาศัยและเติบโตมาจากพื้นที่ดังกล่าวที่มีความรักและผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่และหวังจะตอบแทนคุณแผ่นดินที่ได้สร้างและหล่อหลอมผู้วิจัยขึ้นมา ผู้วิจัยจึงสนใจปรากฏการณ์ทางด้านจิตใจของมาชิกจากความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ต้องทนทุกข์กับภาวะบีบคั้นภายในใจ ทั้งการสูญเสียคนรักและการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ชีวิตอย่างกะทันหัน ต้องแบกรับภาระทุกอย่างไว้ตามลำพัง นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงจากภัยอันตรายรอบตัวหลายด้าน ไม่ว่าจะ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการศึกษา หรือปัญหาอาชญากรรมที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามลำพัง ประเด็นดังกล่าวจึงมีความน่าสนใจและมีคุณค่าต่อวงการจิตวิทยาการปรึกษา

ผู้วิจัยจึงทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงมาชิกจากความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ แนวความคิดเรื่องสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อทำความเข้าใจภูมิหลังปัญหาความขัดแย้ง ลักษณะความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมทั้งผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ แนวคิดเรื่องประสบการณ์ความสูญเสีย เป็นการทำความเข้าใจลักษณะการสูญเสียกระบวนการและปฏิกิริยาตอบสนองต่อการสูญเสีย ปัจจัยที่มีผลต่อปฏิกิริยาตอบสนองต่อภาวะ

สูญเสีย ผลกระทบของเหตุการณ์ความสูญเสียคู่ชีวิต และการอนุมานสาเหตุจากประสบการณ์ ความสูญเสีย แนวคิดเรื่องสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์สายสัมพันธ์ ระหว่างหญิงม่ายกับสามีที่เกิดขึ้นหลังสูญเสียสามี รวมทั้งแนวคิดเรื่องการเยียวยาจิตใจตนเอง ภายหลังเหตุการณ์ความสูญเสีย เพื่อศึกษาการเผชิญปัญหา (coping) และความมอกงามทาง จิตใจหลังประสบเหตุการณ์ร้ายแรง

1.2 ศึกษาระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

จากการทบทวนวรรณกรรมและความรู้เพื่อจะนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางจิตใจของ หญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาและแสวงหา กระบวนการเพื่อมาตอบโจทย์ประเด็นที่ต้องการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แนวปรากฏการณ์วิทยามีความเหมาะสมที่สุดที่จะนำมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาคำตอบ เนื่องจากเป็นระเบียบวิธีวิจัยที่สามารถเข้าถึงแก่นของประสบการณ์ชีวิตตามการรับรู้และการให้ ความหมายจากผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสียได้อย่างลึกซึ้งและครอบคลุมที่สุด แต่การศึกษา ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการอ่านในตำราหรือศึกษาจากงานวิจัยในอดีตอาจไม่เพียงพอต่อ การนำความรู้ไปอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากศาสตร์ดังกล่าวเป็นการผสมผสาน ระหว่างความเป็นวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ที่มีความลุ่มลึก ผู้วิจัยจึงตัดสินใจลงทะเบียนเรียน วิชาการวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล ในภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2553 ร่วมกับคณะ พยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับปรัชญาพื้นฐาน ลักษณะของระเบียบ วิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบความน่า เชื่อถือ การเขียนรายงานผลการวิจัย รวมทั้งจรรยาบรรณในการวิจัย การศึกษารายวิชาดังกล่าว ได้เปิดโลกทัศน์ให้ผู้วิจัยมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในเชิงทฤษฎี การเรียนการสอนของวิชานี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยศึกษาบทความ งานวิจัยเชิงคุณภาพในรูปแบบ ที่หลากหลายทั้งงานในประเทศและต่างประเทศ ผู้วิจัยได้ฝึกปฏิบัติการทำวิจัยเชิงคุณภาพด้วย โครงการวิจัยนำร่องร่วมกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่มอีก 3 คน ทำให้เรียนรู้เทคนิคและกระบวนการที่ใช้ ในการวิจัย เช่น การสัมภาษณ์ การสังเกต การจดบันทึกภาคสนาม และวิเคราะห์ข้อมูลจากการลง มือปฏิบัติจริง รวมทั้งการศึกษาค้นคว้าเอกสาร บทความและงานวิจัยเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้รับโอกาสที่ดีจากอาจารย์ที่ปรึกษา คือ อาจารย์ ดร.ณัฐสุดา เต็มพันธ์และ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม คือ รองศาสตราจารย์ ดร.จิราพร เกศพิชญวัฒนา เนื่องจากอาจารย์ ทั้งสองท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญทางด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ มาต่อ ยอดความรู้ ให้คำแนะนำ อันเป็นประโยชน์และชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.3 ฝึกทักษะการปรึกษาเชิงจิตวิทยาและการให้ความช่วยเหลือบุคคลในภาวะวิกฤต (crisis intervention)

การสูญเสียสามีย่างกะทันหันของหญิงมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สร้างความสูญเสียและส่งผลกระทบต่อสภาวะอารมณ์และความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูล การย้อนระลึกถึงประสบการณ์ในอดีตอาจก่อให้เกิดความสะเทือนใจ ความคับแค้นใจ ความเศร้า ความโกรธ หรือความรู้สึกอื่นที่เกี่ยวข้องกับการรื้อฟื้นประสบการณ์ ผู้วิจัยตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์ เก็บข้อมูล จึงเตรียมความพร้อมในส่วนของการปรึกษาเชิงจิตวิทยาและการช่วยเหลือบุคคลในภาวะวิกฤตเบื้องต้น เพื่อนำมาใช้ในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลสะเทือนใจ และมีความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับการเก็บข้อมูลวิจัย ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมการให้ความช่วยเหลือ

จากการศึกษาทฤษฎีและการฝึกภาคปฏิบัติในฐานะนิสิตสาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ด้วยการลงทะเบียนเรียนรายวิชาการปรึกษาเชิงจิตวิทยา รายบุคคลและการปรึกษาเชิงจิตวิทยารายบุคคลขั้นสูง ทำให้ผู้วิจัยใช้ทักษะการปรึกษารายบุคคลในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เข้าใจในปัญหาและให้บริการกับบุคคลผู้สนใจ ความรู้จากการศึกษาวิชาการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่ม รวมทั้งการฝึกงานทางด้านการปรึกษาเชิงจิตวิทยา ณ โรงพยาบาลเกื้อการุณย์ สำนักการแพทย์ กรุงเทพมหานคร ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจโลกและชีวิตเพิ่มมากขึ้น ตระหนักและเห็นความสำคัญของบทบาท หน้าที่นักจิตวิทยาการปรึกษา เพิ่มพูนทักษะ กระบวนการเกี่ยวกับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้ผู้วิจัยเข้าฝึกงาน ณ กองกิจการนักศึกษาและคลินิกสุขภาพ โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในการดูแลของอาจารย์อมรา ศรีสังข์จ้ง นักวิชาการแนะแนว ผู้มีความเชี่ยวชาญในการประยุกต์การปรึกษาเชิงจิตวิทยาร่วมกับกลุ่มนักศึกษา และอาจารย์อุไรวรรณ พัฒนสัตยวงศ์ พยาบาลวิชาชีพ ระดับ 8 ผู้มีความเชี่ยวชาญทางด้านพยาบาลจิตเวช ทำให้ผู้วิจัยได้เพิ่มพูนทักษะการปรึกษาเชิงจิตวิทยาและการช่วยเหลือบุคคลในภาวะวิกฤต นอกจากนี้ผู้วิจัยมีโอกาสดลงพื้นที่ออกหน่วยพยาบาลเยี่ยมบ้านผู้ป่วยกับหน่วยคลินิกปฐมภูมิโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ รวมระยะเวลาในการฝึกงานทางด้านการปรึกษาเชิงจิตวิทยาตลอดการศึกษา เป็นเวลาทั้งสิ้น 710 ชั่วโมง ทั้งนี้การศึกษาเอกสารและการลงมือฝึกภาคปฏิบัติ ทั้งในประเด็นประสบการณ์ที่เกี่ยวกับจิตใต้สำนึกพื้นฐานทางจิตวิทยา รวมทั้งระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ช่วยให้ผู้วิจัยนำความรู้ไปใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูลภาคสนามต่อไป

1.4 การลงนามสำรวจพื้นที่

หลังจากผู้วิจัยได้ประเด็นการศึกษาและกลุ่มคนที่สนใจแล้ว จากนั้นผู้วิจัยได้ศึกษา สืบค้น ข้อมูล และติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องที่รับผิดชอบ ทำงานช่วยเหลือเยียวยาจิตใจ ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยจึงกำหนดพื้นที่ในการศึกษา คือ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง อันเนื่องมาจากพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ บ้านรอดันบาตู หมู่ 7 ตำบลกะลุวอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส เนื่องจากพื้นที่ของหมู่บ้านจัดสร้างขึ้นเพื่อช่วยเหลือครอบครัวผู้ประสบเคราะห์กรรม จากการกระทำของกลุ่มผู้สร้างสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เมื่อได้พื้นที่ที่สนใจแล้ว ผู้วิจัยได้ติดต่อไปยังศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศวชต.) จังหวัดนราธิวาส เพื่อขอความอนุเคราะห์ติดต่อประสานงานในการเดินทางลงนามสำรวจพื้นที่ก่อนทำการฝังตัวเก็บข้อมูลเชิงลึกต่อไป

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง รอดันบาตู ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 15 กิโลเมตร พื้นที่โดยรอบมีสภาพเป็นทุ่งนาสลับกับสวนยางพารา หลังหมู่บ้านเป็นแม่น้ำบางนรา มีเส้นทางคมนาคม 2 เส้นทาง คือ ถนนสายเอเชีย เส้นทางนราธิวาส-สุโขทัย และเส้นทางสายบ้านกำแพง-บ้านกาแนะ ภายในหมู่บ้าน มีการสร้างเป็นหมู่บ้าน ยกพื้นสูง ใช้เสาชี้เมนต์ ได้ถูกบ้านสามารถใช้เป็นสถานที่พักผ่อนและประกอบอาหารได้ มีสาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วนทั้งไฟฟ้าและน้ำประปา ปัจจุบันหมู่บ้านรอดันบาตูมีสมาชิกทั้งหมด 150 หลังคาเรือน บ้านแต่ละหลังมีเนื้อที่ 2 ไร่ จัดสรรเป็นพื้นที่ทางการเกษตร บริเวณบ้านแบ่งเป็นแปลงปลูกผัก บ่อเลี้ยงปลา รวมทั้งพื้นที่เลี้ยงเป็ดและไก่ โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงสามารถพึ่งตัวเองด้านอาหารได้ โดยทางฟาร์มตัวอย่าง ศูนย์รอดันบาตูจะรับซื้อผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคของแต่ละครัวเรือนเพื่อนำไปจำหน่ายให้กับบุคคลภายนอก นอกจากนี้กิจกรรมภายในศูนย์รอดันบาตู ได้เปิดโอกาสให้สมาชิกภายในกลุ่มได้มีโอกาสพบปะ สังสรรค์ สร้างความคุ้นเคยร่วมกัน รวมทั้งมีการประชุมชี้แจงเพื่อรับทราบปัญหาและอุปสรรคภายในหมู่บ้าน เฉลี่ยเดือนละ 1 ครั้ง และทางศูนย์รอดันบาตู ได้ดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือหญิงม่ายที่สูญเสียสามี ดังนี้

1. ด้านการศึกษา มีการฝึกอาชีพเสริมทางด้านเกษตรและหัตถกรรม ให้กับผู้ไม่มีประสบการณ์
2. ด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมให้หญิงม่ายมีรายได้โดยการสมัครเป็นลูกจ้างรายวันที่ฟาร์มตัวอย่างภายในศูนย์รอดันบาตู

3. ด้านการคมนาคมขนส่ง ภายในหมู่บ้านมีรถยนต์ประจำหมู่บ้าน 2 คัน คือ รถยนต์โดยสาร 6 ล้อ เพื่อสร้างความปลอดภัยและอำนวยความสะดวก สะดวกในการเดินทางให้ลูกหลานของคนในหมู่บ้านที่เดินทางไปเรียนหนังสือภายในตัวจังหวัด และรถยนต์ 4 ล้อมีหลังคา สำหรับให้ความช่วยเหลือชาวบ้านที่ต้องการเดินทางออกไปทำธุระในตัวจังหวัด

4. การดูแลสุขภาพทางด้านสุขภาพ มีการประสานงานกับหน่วยงานสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามาให้บริการตรวจสุขภาพและจัดกิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีหน่วยทหารภายในพื้นที่คอยอำนวยความสะดวกยามเจ็บป่วยฉุกเฉิน โดยจัดให้มีหน่วยงานทหารทำหน้าที่บริการรับ-ส่งผู้ป่วยไปโรงพยาบาลเพื่อให้ได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและทันที่

5. ด้านความปลอดภัย ทางศูนย์รอดันบาตู จัดทหารเวรยามและชุดรักษาความปลอดภัย ประจำหมู่บ้านที่สลับสับเปลี่ยนเวรยามกันทั้งกลางวันและกลางคืน

การเลือกพื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาความเหมาะสมตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ดังนี้

1. เป็นพื้นที่ที่มีเหตุการณ์ความรุนแรงจนทำให้สามีของผู้เข้าร่วมการวิจัยเสียชีวิต ในช่วงระยะเวลา 7 ปี ก่อนเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่าการสัมภาษณ์ในช่วงเวลานี้จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสภาพจิตใจจากการรื้อฟื้นเรื่องราวที่เกิดขึ้นอันเป็นผลเนื่องจากภาวะสะเทือนใจ ภายหลังเหตุการณ์ความสูญเสีย และเป็นเวลาที่ไม่นานเกินไปจนทำให้ผู้ให้ข้อมูลลืมรายละเอียดและความรู้สึกที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์

2. ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงได้ (accessibility) โดยติดต่อขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและบุคคลในชุมชนในการเป็นผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล แนะนำตัวผู้วิจัย และอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล

3. เป็นสถานที่ที่ปลอดภัย ไม่มีความเสี่ยงในการเข้าไปสำรวจและเก็บข้อมูล

4. บุคคลในชุมชนยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย

สำหรับเหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกหมู่บ้านรอดันบาตู เป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เนื่องจาก

1. เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นหมู่บ้านที่มีผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ทางศูนย์ที่สามารถเป็นผู้แนะนำให้ผู้วิจัยและผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล (gate keeper) ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้นำชุมชนเป็นหญิงฝ่ายผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยเช่นกัน ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลักและสามารถคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยที่มีความเหมาะสมและตรงตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้

2. เป็นพื้นที่ที่มีจำนวนหญิงม่ายผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ครอบคลุมทุกพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้มีจำนวนผู้เข้าร่วมการวิจัยมากเพียงพอสำหรับการศึกษารวมทั้งมีความหลากหลายของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งในเรื่องอายุ ศาสนาและสาเหตุการเสียชีวิตของสามี ทำให้ผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างต่อเนื่อง

3. เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัยไม่มีความเสี่ยงในการเข้าไปเก็บข้อมูล เนื่องจากบริเวณหมู่บ้านมีการจัดเวรยามทั้งเจ้าหน้าที่ของศูนย์รอดันบาตูและเจ้าหน้าที่หน่วยทหารชุดรักษาความปลอดภัยที่คอยอำนวยความสะดวก ทำให้ผู้วิจัยสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ (accessibility) โดยสะดวกผ่านผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่ศูนย์ ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการนำผู้วิจัยลงพื้นที่ในการเก็บข้อมูล นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านได้จัดเตรียมที่พักไว้สำหรับผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยสามารถศึกษาและสังเกตการดำเนินชีวิตของหญิงผู้สูญเสีย (participant observation) ตลอดช่วงระยะเวลาการเก็บข้อมูล

2. การศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนาม

2.1 การฝังตัวเก็บข้อมูลเชิงลึก

ผู้วิจัยเดินทางลงสนามเพื่อสำรวจพื้นที่ในการศึกษาร่วมกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศวชต.) จังหวัดนราธิวาส การเดินทางในครั้งนั้นทำให้ผู้วิจัยได้พบกับ รองหัวหน้าชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านรอดันบาตู ท่านเป็นเจ้าหน้าที่ทหารสังกัดหน่วยนาวิกโยธิน ค่ายจุฬารัตน์ จังหวัดนราธิวาส ที่ให้การต้อนรับดูแลผู้วิจัยเป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พบกับประธานกลุ่มสตรีผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ หมู่บ้านรอดันบาตู ผู้วิจัยแนะนำตนเองและอธิบายรายละเอียดของงานวิจัย ทั้งวัตถุประสงค์ รูปแบบ การดำเนินงาน วิธีวิจัย และสิทธิของผู้ให้ข้อมูลตามหลักของคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน ให้กับผู้นำเข้าสู่แหล่งข้อมูลทั้งสองท่านได้รับทราบ หลังจากนั้นผู้วิจัยเดินทางกลับกรุงเทพฯ ติดต่อกับคณะจิตวิทยาเพื่อทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เข้าปฏิบัติงานและเก็บข้อมูลวิจัยถึงประธานคณะกรรมการศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศวชต.) มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ เป็นระยะเวลาเกือบ 3 เดือน ที่ผู้วิจัยมีได้เดินทางกลับไปหมู่บ้านรอดันบาตู มีเพียงการโทรศัพท์สนทนากับหัวหน้าสำนักงานคณะกรรมการศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานรวมทั้งการเตรียมตัวเพื่อเดินทางฝังตัวเก็บข้อมูล นอกจากนี้ผู้วิจัยยังโทรศัพท์พูดคุยกับรองหัวหน้าชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านและประธานกลุ่มหญิงม่าย ผู้ดูแลหมู่บ้านเพื่อสร้างความคุ้นเคย และแสดงความตั้งใจที่จะลงพื้นที่เก็บข้อมูล

อย่างจริงจัง จวบจนผู้วิจัยได้รับการอนุมัติรับรองโครงการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยจึงนัดหมายประธานหมู่บ้านและผู้แนะนำเข้าผู้แหล่งข้อมูลเพื่อเข้าเก็บข้อมูลในวันที่ 23 สิงหาคม 2554 นับเป็นก้าวแรกของการเดินทางครั้งสำคัญครั้งหนึ่งในชีวิต ของการทำหน้าที่นักวิจัยคุณภาพเพื่อตอบโจทย์ปรากฏการณ์จิตใจของเพื่อนมนุษย์ในพื้นที่อันเปรียบเสมือนบ้านหลังหนึ่งของผู้วิจัยได้รับประสบการณ์อันงดงามจากทุกคนในหมู่บ้านที่เต็มเปี่ยมด้วยความรักและความเกื้อกูลต่อกันตลอดการฝังตัวเก็บข้อมูล การศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือ เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนตามเป้าหมายที่ผู้วิจัยวางไว้ ผู้วิจัยจึงถอนตัวออกจากสนาม

2.1.1 การเริ่มฝังตัวในสนาม

ก้าวแรกของการเดินทางสู่บ้านหลังใหม่ ผู้วิจัยจำเป็นต้องปรับใจตนเองให้เป็นชาวบ้านคนหนึ่งที่กำลังจะเข้ามาใช้ชีวิตในหมู่บ้านแห่งนี้ ก่อนเดินทางถึงหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่จากศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศวชต.) พาผู้วิจัยไปซื้อของใช้ที่จำเป็นในตัวเมืองนราธิวาส นับเป็นครั้งแรกของการเดินทางสู่ดินแดนที่มีกลิ่นไอความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่ผู้วิจัยสังเกตได้จากรูปทรงอาคารสถานที่ ลักษณะการแต่งกาย และการดำเนินชีวิตของผู้คนบริเวณตัวเมืองนราธิวาส หลังจากนั้นกลุ่มเจ้าหน้าที่ ศวชต. ร่วมเดินทางมาส่งผู้วิจัยที่หมู่บ้าน เวลา 15.30 นาฬิกา เมื่อผู้วิจัยเดินทางถึงหมู่บ้าน เป็นบรรยากาศที่เงียบสงบ บ้านบางหลังไม่มีคนอยู่ บางหลังแยมประตูบ้านไว้เพียงเล็ก น้อย จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ ศวชต. พบว่า ช่วงระยะเวลาี้ เป็นช่วงที่ชาวบ้านออกไปทำงานทำให้บางบ้านไม่มีคนอยู่อาศัย อีกทั้งเป็นช่วงถือศีลอดของชาวไทยมุสลิม ผู้คนจึงดำเนินชีวิตอย่างสงบ นอกจากนี้เด็กในหมู่บ้านเดินทางไปเรียนหนังสือในตัวจังหวัดและยังไม่ถึงเวลากลับบ้าน จึงทำให้บรรยากาศในหมู่บ้านเงียบ ไม่วุ่นวาย มีรถจักรยานยนต์ของชาวบ้านผ่านเป็นระยะ หลังจากนั้น ผู้วิจัยเดินทางไปพบประธานหมู่บ้าน เพื่อรายงานตัว แต่เนื่องจากประธานหมู่บ้านออกไปธุระในตัวจังหวัด ท่านจึงฝากกุญแจที่พิกไว้กับสมาชิกหมู่บ้านท่านหนึ่ง ระหว่างนั้นผู้วิจัยจึงพูดคุยกับสมาชิกหมู่บ้านท่านนั้นเพื่อสร้างสัมพันธภาพและสอบถามข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ของคนในหมู่บ้าน ทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านอย่างสังเขป และได้ทำความเข้าใจกับสมาชิกในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น

สถานที่ที่ผู้วิจัยเข้าพักในคืนแรก คือ เรือนพักรับรอง ที่ทางหมู่บ้านจัดเตรียมไว้ให้แขกคนสำคัญเข้าพัก เมื่อผู้วิจัยเก็บข้าวของเครื่องใช้เรียบร้อยแล้ว เจ้าหน้าที่ ศวชต. ลาผู้วิจัยกลับไปหน่วยงาน หน้าที่ต่อไปของผู้วิจัยคือ การติดต่อกับหน่วยงานทหารเพื่อทำเรื่องผูกปิ่นโตรับประทาน

อาหารร่วมกับทหารตลอดระยะเวลาของการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยเข้าไปทักทายหัวหน้าชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านเพื่อรายงานตัวและแจ้งรายละเอียดการเข้ามาเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน จากนั้นผู้วิจัยจึงเข้าที่พักที่จัดเก็บสัมภาระ และเริ่มบันทึกข้อมูลภาคสนาม

หลังจากพักที่บ้านพักรับรองหนึ่งคืน เช้ารุ่งขึ้น รองหัวหน้าชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านชวนผู้วิจัยมาพักใกล้บ้านของท่านเนื่องจากบ้านหลังดังกล่าวเป็นบ้านที่หญิงม่ายในหมู่บ้านที่ย้ายไปอยู่ต่างจังหวัด ผู้วิจัยจึงเปลี่ยนจากบ้านพักรับรองที่หรูหราเกินตัวผู้วิจัย มาพักบ้านพักรธรรมดาให้กลมกลืนเสมือนเป็นชาวบ้านคนหนึ่ง que เริ่มต้นเข้ามาอาศัย ณ ที่แห่งนี้

เช้าแรกของการเริ่มฝังตัวเก็บข้อมูลเริ่มต้นขึ้น ผู้วิจัยแต่งกายชุดลำลอง เสื้อคอกลม กางเกงขายาว (เนื่องจากวิถีวัฒนธรรมของชาวมุสลิมผู้ชายจะไม่นุ่งกางเกงเหนือหัวเข่า) และสวมรองเท้าผ้าใบ ออกเดินทางพร้อมกับรองหัวหน้าชุดรักษาความปลอดภัยประจำหมู่บ้านซึ่งให้เกียรติทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล ผู้วิจัยกับผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลขึ้นรถจักรยานยนต์ขับเวียนรอบหมู่บ้านเพื่อทำความรู้จักกับบุคคลสำคัญของหมู่บ้าน โดยเริ่มต้นจากหัวหน้าทหารชุดรักษาความปลอดภัยที่ดูแลความสงบเรียบร้อยหมู่บ้าน หัวหน้าฟาร์มตัวอย่าง เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอาชีพ รองประธานหมู่บ้าน และชาวบ้านคนอื่น ๆ เนื่องจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านนี้มานาน มีความรักและผูกพันกับหมู่บ้านนี้มาก จนชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเหมือนเป็นผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านรอดันบาดู เมื่อผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลเดินทางไปไหนก็มีชาวบ้านและลูกจ้างฟาร์มตัวอย่างเข้ามาทักทายตลอดทาง ผู้วิจัยจึงมีโอกาสพูดคุยทำความรู้จักกับชาวบ้านและลูกจ้างฟาร์มตัวอย่างเหล่านี้ด้วย โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างคิดว่าผู้วิจัยเป็นนายทหารบรรจุใหม่มาประจำอยู่ในหมู่บ้าน ผู้วิจัยจึงชี้แจงการเข้ามาในฐานะนักวิจัยเพื่อศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ แต่ชาวบ้านบางคนไม่เข้าใจคำว่า "วิจัย" ผู้วิจัยจึงใช้คำว่า ผู้วิจัยมาอยู่ในหมู่บ้าน 4 เดือน เพื่อทำรายงานส่งครูที่กรุงเทพฯ ชาวบ้านจึงเข้าใจจุดประสงค์ของการมาใช้ชีวิตในหมู่บ้าน หลังจากรองหัวหน้าชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านพาผู้วิจัยไปทำความรู้จักและแนะนำตัวกับชาวบ้าน และแนะนำให้ผู้วิจัยรู้จักสถานที่ต่าง ๆ ในหมู่บ้าน นอกจากนี้ ผู้วิจัยมีโอกาสรู้จักกับหญิงม่ายท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นญาติกับเจ้าหน้าที่ ศวสท. ที่ผู้วิจัยรู้จัก หญิงม่ายท่านนี้เมตตาผู้วิจัยด้วยเห็นว่าผู้วิจัยเดินทางไกลมาลำบาก ท่านจึงฝากรถจักรยานยนต์ให้ผู้วิจัยใช้ตลอดระยะเวลาเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน รวมทั้งบ้านที่ผู้วิจัยพัก มีรถจักรยานคันหนึ่งจอดทิ้งไว้ ผู้วิจัยจึงนำรถจักรยานคันดังกล่าวไปเติมลมและปั่นรอบหมู่บ้านทุกเช้าก่อนชาวบ้านออกไปทำงานและตอนเย็นหลังชาวบ้านทยอยกลับจากที่ทำงานเพื่อสังเกตวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และถือโอกาสทำความรู้จักคนในหมู่บ้านพร้อมกัน

ตลอดระยะเวลาสัปดาห์แรกของการใช้ชีวิตในหมู่บ้านแห่งนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่มองผู้วิจัยด้วยความแปลกใจ ส่วนมากจะเข้าใจว่าผู้วิจัยเป็นนายทหารที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องชี้แจงวัตถุประสงค์การเข้ามาเก็บข้อมูลวิจัย เป้าประสงค์ รูปแบบวิธีการดำเนินงานและระยะเวลาของการใช้ชีวิตอยู่ที่นี่ ถึงแม้จะเป็นการชี้แจงประเด็นเดิมซ้ำไปมาเพื่อตอบคำถามให้ชาวบ้านคลายความสงสัย แต่กระนั้นก็ไม่ได้ทำให้ผู้วิจัยเบื่อ หรือรู้สึกรำคาญ แต่ผู้วิจัยรู้สึกสนุก เพลิดเพลิน และประทับใจในมิตรภาพของคนในหมู่บ้านที่พูดจาที่ทักทายกับผู้วิจัยอย่างเป็นกันเอง การฝังตัวในสนามช่วงนี้จึงเป็นการสร้างสัมพันธภาพกับคนในหมู่บ้าน เป็นการชี้แจงวัตถุประสงค์ กระบวนการวิธีการดำเนินงานและระยะเวลาของการเก็บข้อมูล ผสมกับการสังเกตวิธีการดำเนินชีวิต การจดบันทึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นทั้งตัวผู้วิจัยเองและบรรยากาศในชุมชน

ระยะเวลาผ่านไป 2 เดือนของการใช้ชีวิตในหมู่บ้านรอดต้นบาตู่ แต่ผู้วิจัยยังมิได้สัมภาษณ์เก็บข้อมูลเชิงลึก เนื่องจากสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาเป็นประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ซึ่งเป็นการทำความเข้าใจกับความรู้สึกอันเจ็บปวด เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความไว้วางใจ สนับสนุนและเชื่อมั่นในตัวผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ทางจิตใจเชิงลึก หนักแน่น และเป็นข้อมูลที่เพียงพอต่อการศึกษา ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างสัมพันธภาพ ด้วยการใช้ทักษะทางสังคมและกระบวนการสร้างสัมพันธภาพในรูปแบบการปรึกษาเชิงจิตวิทยา เพื่อเป็นการเชื่อมตัวผู้วิจัยกับชาวบ้านให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน หลักสำคัญอีกประการหนึ่งที่ผู้วิจัยยึดถือ คือการให้ความจริงใจกับชาวบ้านด้วยการเปิดเผยตนเอง ไปมาลาไหว้ ยิ้มแย้มแจ่มใส และมอบใจที่เป็นมิตรให้แก่กัน นอกจากนี้ การวางตัวเป็นกลาง เป็นสิ่งสำคัญของการใช้ชีวิตอยู่ที่นี่ โดยไม่แสดงให้ชาวบ้านรู้สึกว่าผู้วิจัยเป็นพวกใดพวกหนึ่ง หรือสนิทสนมกับใครคนใดคนหนึ่งเป็นพิเศษ เพื่อให้การใช้ชีวิต ณ ที่แห่งนี้เป็นไปด้วยความราบรื่นและมีความเข้าใจอันดีต่อกัน ผู้วิจัยจึงทำหน้าที่ทุกอย่างในหมู่บ้านเพื่อให้ตนเองได้ใกล้ชิดกับคนในชุมชนมากขึ้น เช่น

1. การเก็บค่าน้ำประปา ผู้วิจัยอ่านค่ามิเตอร์และเก็บค่าน้ำประปาร่วมกับรองหัวหน้าชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยรู้จักกับชาวบ้านทุกหลัง และได้พูดคุยกันมากขึ้น ชาวบ้านบางรายชวนผู้วิจัยนั่งสนทนา เป็นระยะเวลานานทำให้การเก็บค่าน้ำประปาบางเดือนต้องใช้ระยะเวลาเกือบหนึ่งสัปดาห์

2. การซ่อมและเปลี่ยนหลอดไฟ ผู้วิจัยเรียนรู้วิธีการต่อหลอดไฟและการเปลี่ยนหลอดไฟจากรองหัวหน้าชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน และได้ร่วมปฏิบัติงานให้ความช่วยเหลือชาวบ้านทำให้ชาวบ้านรู้จักผู้วิจัยเพิ่มมากขึ้น

3. การเข้าประชุมร่วมกับชาวบ้าน ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับทุกกิจกรรมของหมู่บ้าน ดังนั้นเมื่อมีการประชุมในโอกาสพิเศษของหมู่บ้าน ผู้วิจัยจะเข้าร่วมการประชุมทุกครั้ง ในช่วงแรกของการประชุม ประธานหมู่บ้านมักเชิญให้ผู้วิจัยนั่งแถวหน้าร่วมกับคณะกรรมการของหมู่บ้าน แต่ผู้วิจัยเลือกนั่งพื้นร่วมกับชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านให้ความเป็นกันเองกับผู้วิจัยเป็นอย่างมาก

4. การควบคุมเครื่องเสียงและจัดอาคารสถานที่ต้อนรับบุคคลสำคัญ เนื่องจากช่วงระยะเวลาที่ผู้วิจัยฝังตัวเก็บข้อมูล มีบุคคลสำคัญและหน่วยงานที่เข้ามาแจกลิงของและเยี่ยมเยียน ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ไม่สงบ เช่น รองนายกรัฐมนตรี, ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ, คณะกงงานส่วนพระองค์ เป็นต้น ผู้วิจัยจึงเข้ามามีบทบาทในการร่วมจัดสถานที่ด้วยการยกโต๊ะจัดเก้าอี้ จั๊บจี๊บผ้า และควบคุมเครื่องเสียง

5. การสอนหนังสือให้เด็กในหมู่บ้าน ผู้วิจัยทำหน้าที่สอนหนังสือให้เด็กในหมู่บ้านหลังเลิกเรียนช่วงกลางวัน มีเด็กจำนวนหนึ่งมาหาผู้วิจัยให้สอนการบ้านและติวหนังสือให้เป็นประจำ จนเด็ก ๆ ในหมู่บ้านบางคนเรียกผู้วิจัยว่า ครู และกลับไปเล่าให้ผู้ปกครองฟัง เมื่อผู้วิจัยมีโอกาสพบผู้ปกครองของเด็ก ๆ ที่ผู้วิจัยสอนหนังสือให้ พวกเขาต่างชื่นชมและขอบคุณที่ผู้วิจัยช่วยสอนหนังสือให้ลูกหลานของตน เนื่องจากผู้ปกครองบางคนไม่ได้เรียนหนังสือ ทำให้ไม่สามารถสอนการบ้านให้ลูกได้

6. การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนากับชาวบ้าน เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับชาวบ้าน จนผู้วิจัยได้รู้จักกับผู้ให้ข้อมูลหลักบางราย และในบางพิธีกรรมผู้วิจัยสามารถสังเกตปฏิกริยาการตอบสนองของหญิงม่ายในหมู่บ้านที่มีต่อผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบ รายอื่น เช่น งานศพสามมีของหญิงในหมู่บ้านรายหนึ่งที่ถูกลอบยิงและเผาซ้ำจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ในงานศพวันแรกช่วงประกอบพิธีรดน้ำศพมีหญิงม่ายคนหนึ่งซึ่งมีประสบการณ์ใกล้เคียงกัน เคียงกัน เกิดอาการสะเทือนใจจากเหตุการณ์ แสดงออกด้วยการกรีดร้องหมดเรี่ยวแรง และเป็นลมหมดสติ หรือในช่วงเทศกาลฮารีรายอ (เทศกาลเฉลิมฉลองหลังถือศีลอดของชาวมุสลิม) ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับพี่น้องชาวไทยมุสลิมทำให้มีโอกาสเรียนรู้ เข้าใจและสัมผัสกับวิถีชีวิตชาวมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพิ่มมากขึ้น

7. การจัดทำรายชื่อนักเรียน นักศึกษาผู้ได้รับทุนการศึกษาประจำปี ผู้วิจัยจัดทำรายชื่อนักเรียน นักศึกษา ผู้เข้ารับทุนการศึกษา ประจำปีการศึกษา 2554 ประโดยจัดพิมพ์และแบ่งหมวดหมู่รายชื่อเด็กในหมู่บ้าน ทำให้ผู้วิจัยศึกษาประวัติส่วนตัวของแต่ละครอบครัว รวมทั้งรู้จักเด็กและผู้ปกครองเพิ่มขึ้น

นอกจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยยังช่วยเหลืองานต่าง ๆ ของหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้าน เช่น ช่วยชาวบ้านขนย้ายสิ่งของในช่วงน้ำท่วม บริการขับรถพาชาวบ้านไปประชุมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น การเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ผู้วิจัยได้ใกล้ชิดและสนิทสนมกับคนในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น มีโอกาสได้เรียนรู้วิถีชีวิตและสังเกตพฤติกรรมของผู้คนในหมู่บ้าน เมื่อผู้วิจัยกับชาวบ้านมีสัมพันธภาพที่ดีร่วมกัน มีความสนิทสนม คั่นเคย ผู้วิจัยจึงปรึกษาผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล 2 ท่าน คือ รองหัวหน้าชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านและประธานหมู่บ้าน เพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก แบบเจาะจง (purposive sampling) มาใช้ในการศึกษา ต่อไป

การสร้างสัมพันธภาพระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านได้ดำเนินต่อไป จนเกิดเป็นความรัก ความสนิทสนมเหมือนญาติพี่น้องที่คุ้นเคยร่วมกัน ทุกครั้งที่ผู้วิจัยปั่นจักรยานผ่าน ชาวบ้านแต่ละหลังมักเรียกชื่อผู้วิจัยและสอบถามข่าวคราว บางบ้านเรียกให้ผู้วิจัยแวะดื่มกาแฟ เชื้อเชิญให้ผู้วิจัยหยุดพูดคุยทักทายเป็นประจำ เมื่อผู้วิจัยได้รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผ่านตามเกณฑ์การคัดเลือกและผ่านการคัดกรองจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล ผู้วิจัยอธิบายให้ผู้มีเข้าร่วมการวิจัย ทราบรายละเอียดของโครงการวิจัยจากเอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย (patient / participant information sheet) โดยแจ้งรายละเอียดเบื้องต้น วัตถุประสงค์ และแจ้งสิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยให้ทราบ พร้อมตอบข้อสงสัย จนเกิดความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้เข้าร่วมการวิจัย ในกรณีที่ผู้เข้าร่วมการวิจัยไม่สามารถอ่านภาษาไทยได้ ผู้วิจัยจะเป็นผู้อ่านรายละเอียดของการวิจัยพร้อมทั้งตอบข้อสงสัยจนเป็นที่เข้าใจตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หากได้รับการยืนยันว่าผู้ให้ข้อมูลสมัครใจและยินยอมที่จะร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจะขอให้ผู้ให้ข้อมูลลงนามแฝงหรือประทับลายนิ้วมือลงในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากผู้ให้ข้อมูลหลักทุกคนที่ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์เข้าร่วมการวิจัย แม้ผู้วิจัยจะขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ แต่ผู้ให้ข้อมูลก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละครั้งใช้เวลาไม่แน่นอน เนื่องจากผู้วิจัยเน้นกระบวนการสัมภาษณ์ที่เป็นธรรมชาติ ผู้วิจัยเห็นว่าการสัมภาษณ์แต่ละครั้งไม่ใช่เพียงแค่การเก็บข้อมูลในเชิงวิจัยเท่านั้น แต่เป็นการแสดงให้เห็นถึงความใส่ใจ ความปรารถนาดี และรับรู้ถึงอารมณ์ความรู้สึก ความทุกข์ใจ ของคู่สนทนา ผู้วิจัยใช้ทักษะพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการปรึกษาทางจิตวิทยาควบคู่กัน ได้แก่ การฟัง การสะท้อนเนื้อหา การสะท้อนความรู้สึก การสรุปความ เพื่อแสดงถึงความเข้าใจในสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลหลักแสดงออกพร้อมกับการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้บรรยากาศเป็นไปอย่างราบรื่น ในกรณีที่เนื้อหาและบรรยากาศการสัมภาษณ์บีบคั้นอารมณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ทักษะการปรึกษาเชิงจิตวิทยาดังกล่าว ช่วยเอื้อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้สำรวจ ทบทวนและทำความเข้าใจตนเองและ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามตลอดระยะเวลาการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยตระหนักถึงวัตถุประสงค์ในการวิจัยอยู่เสมอ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการสัมภาษณ์หลงทิศทางและได้ข้อมูลและคำตอบในสิ่งที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาอย่างแท้จริง ดังนั้นผู้วิจัยจึงฟังอย่างใส่ใจ ไม่รีบร้อน ทำให้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาทีถึง 2 ชั่วโมง หรือบางรายใช้เวลาถึง 3 ชั่วโมง 30 นาที โดยผู้วิจัยเริ่มต้นสัมภาษณ์ด้วยการพูดคุยสภาพความเป็นอยู่ทั่วไป รวมทั้งสอบถามเรื่องราวชีวิตปัจจุบันของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยไม่ลงลึกถึงรายละเอียดเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึกทางด้านจิตใจ แล้วค่อยเชื่อมโยงเข้าสู่ประเด็นหลักเกี่ยวกับประสบการณ์ทางจิตใจในภายหลัง

ประเด็นการศึกษาของผู้วิจัยเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่เน้นการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาเรื่องราวความเจ็บปวดในใจของหญิงที่สูญเสียสามีอย่างกะทันหัน การศึกษาดังกล่าวอาจสะกิดบาดแผลในใจที่ผู้ให้ข้อมูลหลักที่พยายามจะลืมเรื่องราวที่เกิดขึ้น ทำให้ความสะเทือนใจเกิดขึ้นมาอีกครั้ง ทั้งนี้ผู้วิจัยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนอยู่เสมอ ว่ากำลังทำหน้าที่ผู้วิจัย มิได้เป็นนักจิตวิทยาการปรึกษาที่จะเข้าไปช่วยเหลือหรือแก้ปัญหาทางอารมณ์ ดังนั้นผู้วิจัยพยายามประคับประคองอารมณ์ และความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลด้วยการแสดงความเข้าใจและปลอบโยนผู้ให้ข้อมูล แต่เมื่อเกิดสถานการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลเกิดอารมณ์ ความรู้สึกเศร้าโศก เสียใจ สะเทือนใจหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการย้อนระลึกถึงเหตุการณ์ความสูญเสีย จนทำให้ผู้ให้ข้อมูลหลักร้องไห้ นิ่งเงียบ ไม่สามารถพูดต่อไปได้ ผู้วิจัยจะดำเนินการหยุดการสัมภาษณ์โดยทันทีและให้การช่วยเหลือด้วยกระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและเตรียมความพร้อมก่อนลงพื้นที่เก็บข้อมูล ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยให้ความช่วยเหลือนั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องตัดทิ้ง มิได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ผล เนื่องจากกระบวนการให้ความช่วยเหลืออาจทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดอคติหรือเกิดความรู้สึกที่อาจมีผลต่อข้อมูลที่ได้รับ ดังนั้นเมื่อสรุปยอดการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก จึงมีผู้เข้าร่วมการวิจัยที่ผ่านเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ถึง 18 ราย แต่เมื่อเริ่มสัมภาษณ์ ผู้วิจัยประเมินแล้วว่า คำถามเจาะลึกอาจส่งผลกระทบต่อกระเทือนผู้เข้าร่วมวิจัยได้ จึงไม่สามารถนำมาเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ได้ ดังนั้นการศึกษานี้จึงมีผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เพียง 10 รายเท่านั้น (รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้ง 10 รายแสดงรายละเอียดในบทที่ 4)

2.1.2 การถอนตัวจากสนาม

เมื่อการปฏิบัติงานในฐานะนักวิจัยคุณภาพ ที่ทำงานลงสนาม ผังตัวเพื่อเก็บข้อมูลศึกษา ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้บรรลุตามเป้าหมายที่ผู้วิจัยวางไว้ นั่นคือ การสร้างสัมพันธภาพ การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล จนข้อมูลที่ได้มีความอิมตัวตามระเบียบวิธีวิจัยเชิง

คุณภาพ ผู้วิจัยจึงเตรียมถอนตัวจากสนาม แต่เนื่องจากช่วงเดือนพฤศจิกายนที่ผ่านมาเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านได้รับความเดือดร้อน ผู้วิจัยจึงตัดสินใจอยู่ในหมู่บ้านต่อไปเพื่อร่วมทุกข์ร่วมสุขและให้ความช่วยเหลือผู้คนในหมู่บ้าน เนื่องจากน้ำท่วมสูงมากทำให้ข้าวของเครื่องใช้ชาวบ้านได้รับความเสียหาย ผู้วิจัยและเจ้าหน้าที่ทหารจึงร่วมกันเข้าไปช่วยเหลือ ขน ย้าย วัสดุอุปกรณ์ของคนในหมู่บ้านโดยเฉพาะครอบครัวที่มีเฉพาะแม่กับลูกไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ หลังจากการเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ผู้วิจัยกลับมาทบทวนเรื่องราวที่ผ่านมาเกี่ยวกับความเศร้าโศกเสียใจและความสะเทือนใจของผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยมีส่วนสะกิดบาดแผลเหล่านั้นขึ้นมา โดยที่ผู้วิจัยไม่ได้ให้การช่วยเหลือ อันเกรงจะกระทบต่อบทบาทหน้าที่นักวิจัย เมื่อกระบวนการเก็บข้อมูลได้ดำเนินมาจนเสร็จสิ้นแล้ว และผู้วิจัยพิจารณาแล้วว่าการให้ความช่วยเหลือนั้นจะไม่ส่งผลกระทบต่อผลที่ได้จากการวิจัย เนื่องจากผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจนครบถ้วนเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงใช้ระยะเวลาในช่วงน้ำท่วมซึ่งเป็นสัปดาห์ที่ 13 -14 ของการเก็บข้อมูลให้ความช่วยเหลือผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยกระบวนการปรึกษาเชิงจิตวิทยาด้วยตนเอง เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดความไว้วางใจในตัวผู้วิจัย ประกอบกับสภาวะความบีบคั้นภายในจิตใจของผู้ให้ข้อมูลหลักหลายรายมีความละเอียดอ่อน ซ้ำซ้อนมาก การได้รับยาจากจิตแพทย์เพียงอย่างเดียวหรือได้รับรูปแบบการบำบัดรักษาโดยไม่ทราบพื้นฐานที่มาของปัญหาและรูปแบบวิถีชีวิตของผู้ให้ข้อมูล อาจไม่ใช่วิธีแก้โจทย์อย่างแท้จริง ดังนั้นผู้วิจัยจึงตัดสินใจให้ความช่วยเหลือผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยตัวเอง

เมื่อผู้วิจัยให้ความช่วยเหลือผู้ให้ข้อมูลหลักที่ประสบปัญหาทางจิตใจเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงตัดสินใจถอนตัวจากสนาม โดยแจ้งความประสงค์แก่ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลทั้งสองท่าน ก่อนวันถอนตัวออกจากสนามผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายหนึ่งได้ช่วยกันทำขนมเค้ก เพื่อนำไปแจกเด็กทุกคนในหมู่บ้าน ในขณะที่แจกขนมผู้วิจัยได้เกริ่นให้ผู้ให้ข้อมูลหลักรับรู้ว่าคุณวิจัยกำลังจะถอนตัวออกจากสนาม เมื่อแจกขนมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยกลับมาที่พักเพื่อเตรียมจัดเก็บข้าวของและทำความสะอาดบ้านพัก จากนั้นผู้วิจัยเข้าไปอำลาผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 18 ราย และได้รับคำชื่นชมพร้อมกับคำอวยพรจากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 18 ราย บางรายถึงกับร้องไห้ เข้ามาโอบกอดผู้วิจัยและบอกกับผู้วิจัยว่ารักผู้วิจัยเหมือนลูกหลานคนหนึ่ง และรู้สึกใจหายที่ผู้วิจัยจะกลับไป ส่วนกลุ่มเด็กที่ผู้วิจัยเคยสอนหนังสือ ถามผู้วิจัยว่าเมื่อไหร่จะกลับมาที่หมู่บ้านอีก ผู้วิจัยบอกว่าถ้ามีโอกาสแล้วผู้วิจัยจะกลับมาเยี่ยม พร้อมกับพูดให้กำลังใจเด็ก ๆ ให้ช่วยดูแลมารดาแทนบิดา เด็กบางคนจึงร้องไห้และเข้ามาโอบกอดผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกใจหายที่ต้องจากลาทุกคนเช่นกัน วันรุ่งขึ้นขณะที่ผู้วิจัยกำลังขนของขึ้นรถ มีผู้ให้ข้อมูลจำนวน 2 รายมาช่วยผู้วิจัยขนของ และมีผู้ให้ข้อมูล

จำนวน 4 รายนำของฝากมาให้ผู้วิจัย เช่น น้ำผึ้งรวงจากผึ้งป่า ผู้ให้ข้อมูลฝากให้พ่อของผู้วิจัย กิ่งพันธุ์มะนาว พระเครื่อง และกระเป่าที่เป็นผลิตภัณฑ์จากกลุ่มหญิงม่ายในหมู่บ้าน ทำให้ผู้วิจัย น้ำตาไหลและตื่นตัวกับภาพความทรงจำของการใช้ชีวิตตลอดระยะเวลา 15 สัปดาห์ของการลง สนามฝังตัวเก็บข้อมูลวิจัย

2.2 การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants)

การใช้ชีวิตในพื้นที่พร้อมกับการสร้างสัมพันธ์ภาพตลอดระยะเวลา 2 เดือนก่อนเก็บข้อมูล เป็นกระบวนการที่สร้างความสนิทสนมคุ้นเคยชาวบ้าน ทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพรวมของหมู่บ้านรอบตัว ปรากฏที่สามารถจัดเป็นกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบ 3 กลุ่ม คือ *กลุ่มแรก* เป็นกลุ่มที่สูญเสียสามีหรือ ภรรยาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีทั้งชาวบ้านทั่วไปและครอบครัว ข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ ครอบครัวทหาร ตำรวจและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ที่เสียชีวิต จากเหตุการณ์ความรุนแรง กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด จากการสร้างสัมพันธ์ภาพทำให้ ผู้วิจัยทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับภูมิลำเนาและที่มาก่อนที่กลุ่มผู้สูญเสียจะย้ายเข้ามาในหมู่บ้าน ผู้ได้รับผลกระทบส่วนใหญ่ย้ายถิ่นฐานจากมาจังหวังนครศรีธรรมราชและจังหวัดปัตตานี มีไม่กี่รายที่ย้าย มาจากจังหวัดยะลาและบางอำเภอของจังหวัดสงขลา *กลุ่มที่สอง* เป็นกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจาก เหตุการณ์ความไม่สงบ เช่น การถูกไล่ที่ทำกิน หรืออาศัยอยู่ในเขตพื้นที่สีแดง (พื้นที่เกิดเหตุการณ์ ความไม่สงบในระดับรุนแรง) ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพในท้องถิ่นเดิม ขาดรายได้และได้รับ ผลกระทบทางด้านชีวิต ทรัพย์สินและความเป็นอยู่ ส่วน*กลุ่มที่สาม* เป็นกลุ่มอาสาสมัครทหาร พราน ที่เข้ามาดูแลความปลอดภัยให้กับผู้ได้รับผลกระทบในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่มี ภูมิลำเนาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่แรกเริ่มสร้างหมู่บ้าน ขึ้นมา

ผู้วิจัยมุ่งความสนใจไปที่หญิงผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัด ชายแดนภาคใต้ ที่อาศัยหรือประกอบอาชีพในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้การวิจัยเชิง คุณภาพจะเน้นในเรื่องการศึกษาข้อมูลจากผู้ที่มีคุณสมบัติตรงกับปรากฏการณ์ที่อยู่ในความสนใจ ผู้วิจัยจึงเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงและใช้วิธีการแนะนำแบบต่อกันไป (snowball sampling) โดยผ่านการคัดกรองจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล โดยใช้เกณฑ์ ในการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก มีดังนี้

1. เป็นหญิงไทย อายุ 18 ปีขึ้นไป
2. เป็นภรรยาของผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

มีสาเหตุการตายที่เกิดจากกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ เช่น การถูกลอบยิง ถูกลอบวางระเบิด เป็นต้น

3. มีระยะเวลาไม่เกิน 7 ปี จากเหตุการณ์ความสูญเสีย

4. สามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาไทยได้ดี

5. มีความยินดีในการให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมการวิจัย ตามแบบการขอความร่วมมือ เป็นผู้ให้ข้อมูลตามรายละเอียดการพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมการวิจัยและมีความยินดีที่จะพูดถึง ประสบการณ์และความรู้สึกของตน โดยสามารถให้ข้อมูลที่ละเอียด ชัดเจน เพียงพอต่อการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก

6. มีภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัว มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ จากแม่บ้านมาเป็น ผู้นำครอบครัวหรือมีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ความรับผิดชอบที่เกิดจากเหตุการณ์ความสูญเสีย

7. เป็นหญิงม่ายที่ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล พิจารณาแล้วว่า สามารถทำการศึกษาได้ โดยไม่เป็นอันตรายต่อสภาพจิตใจและชีวิตของผู้สูญเสีย (เนื่องจากสมาชิกบางรายอยู่ในช่วงการ ฟื้นฟูสภาพจิตใจจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลจึงทำหน้าที่เป็นผู้คัดกรอง ผู้ให้ข้อมูลหลักอีกครั้ง)

ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัยที่มีความแตกต่างกันในด้านอายุ พื้นฐานครอบครัว อาชีพ การศึกษา และสาเหตุของการเสียชีวิต เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้เข้าถึงและครอบคลุมปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาได้อย่างแท้จริง การวิจัยครั้งนี้เก็บ รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล จำนวน 18 ราย เมื่อได้ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลอาสาพาผู้วิจัยไปแนะนำต่อผู้ให้ข้อมูลและอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับ การวิจัย จากนั้นผู้วิจัยได้นัดหมายการสัมภาษณ์เชิงลึกกับข้อให้ข้อมูลหลัก ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้ให้ ข้อมูลกับการวิเคราะห์ข้อมูลเกิดขึ้นและดำเนินไปพร้อมกันที่ละราย หากผู้ให้ข้อมูลเกิดผลกระทบ ที่เกิดขึ้นจากการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะยุติบทบาทนักวิจัยและดำเนินการช่วยเหลือด้วย กระบวนการทางด้านการศึกษาเชิงจิตวิทยาที่อาจทำให้สัมพันธภาพเปลี่ยนแปลงไป และส่งผล ต่อความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงตัดผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับความช่วยเหลือจำนวน 8 ราย ออกจากการศึกษาและดำเนินการเก็บข้อมูลต่อไปจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว สังเกตได้จากการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลหากผู้วิจัยได้ประเด็นข้อมูลที่ซ้ำดั้งเดิม หรืออยู่ในกรอบเนื้อหาที่มีความใกล้เคียงกัน หรือไม่พบประเด็นใหม่เพิ่มเติมถือว่าข้อมูลมีความอิ่มตัว ดังนั้นเมื่อสรุปจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 18 ราย เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่ผู้วิจัยให้ความช่วยเหลือในฐานะนักจิตวิทยา 8 รายและเป็นผู้วิจัยหลักที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูลใน ในฐานะนักวิจัย จำนวน 10 ราย

2.3 ผู้ให้ข้อมูลประกอบและผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล

นอกจากผู้วิจัยให้ความสำคัญกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว ผู้วิจัยยังสัมภาษณ์บุคคลใกล้ชิดของผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาเพิ่มเติม โดยพิจารณาตามคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลประกอบ ดังนี้

1. เป็นบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนาที่อาจให้ข้อมูล ที่เป็นประโยชน์เพิ่มเติม
2. สามารถสื่อสารและพูดได้ตอบกับผู้วิจัยได้เข้าใจ
3. มีสติสัมปชัญญะ ไม่เป็นผู้มีความบกพร่องทางด้านจิตเวชหรือมีอาการที่เป็นผลเกี่ยวเนื่องจากเหตุการณ์ความสูญเสีย
4. มีความสมัครใจและยินดีเป็นผู้ให้ข้อมูลประกอบ

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลประกอบมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นร่วมกับผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา โดยสัมภาษณ์ลูกสาวของผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 และพี่ชายของผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 5 เกี่ยวกับประสบการณ์การรับรู้การกลับมาของสามีผู้ให้ข้อมูลหลักหลังจากเสียชีวิตเพิ่มเติม แต่การสัมภาษณ์ดังกล่าวไม่ได้มากจนเกินไปหรือลงลึกพอที่จะนำมาวิเคราะห์เป็นหลัก ผู้วิจัยโดยนำข้อมูลส่วนนี้มาใช้ในการประกอบการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับและความตรงของข้อมูลในส่วนที่เป็นปรากฏการณ์หรือข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ และใช้ข้อมูลในส่วนนี้มาประกอบการวิเคราะห์และอภิปรายผลเพื่อฉายภาพเหตุการณ์ให้ชัดเจนขึ้นเพียงเท่านั้น

ส่วนผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล (gate keeper) เป็นบุคคลที่ช่วยเอื้อให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก ตรงตามคุณสมบัติและเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ เป็นบุคคลที่จะอธิบายและคัดกรองผู้ให้ข้อมูลได้ดีต้องเป็นบุคคลที่เข้าใจและอยู่กับกลุ่มผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง และเป็นบุคคลที่เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักจากการคัดกรองของผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลตามคุณสมบัติ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและรู้จักมักคุ้นกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เช่น เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือ หรือเป็นญาติสนิทมิตรสหายของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นต้น และสามารถเป็นคนกลางนำผู้วิจัยเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้
2. สามารถสื่อสาร พูดได้ตอบกับผู้วิจัยได้เข้าใจ และมีสติสัมปชัญญะดี
3. มีความสมัครใจและยินดีเป็นผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลให้กับผู้วิจัย

ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับการอนุเคราะห์จากประธานกลุ่มสตรีผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมู่บ้านรอดันบาตู (ประธานหมู่บ้าน) และรองหัวหน้าชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน เป็นผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล เนื่องจากทั้งสองท่านเป็นผู้รับผิดชอบดูแลสภาพความเป็นอยู่ การติดต่อประสานงานระหว่างผู้ได้รับผลกระทบกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการจัดสรรงบประมาณ การจัดหาอาชีพและพิจารณาคุณสมบัติหญิงมายู่ผู้ได้รับผลกระทบที่เข้ามาใช้ชีวิตในหมู่บ้านรอดันบาตู ทำให้มีความรู้ ความเข้าใจในการพิจารณาความเหมาะสมของผู้ให้ข้อมูลหลักตามคุณสมบัติที่ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์คัดเข้าและเกณฑ์คัดออกและเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกับผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี หากผู้วิจัยพบว่าผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลมีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักไม่เป็นไปตามเกณฑ์ ผู้วิจัยจะชี้แจงให้ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลได้รับทราบเพื่อให้เข้าใจตรงกัน

2.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ตัวผู้วิจัย ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา การเตรียมความพร้อมทางด้านการศึกษาทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับประสบการณ์ความสูญเสียและระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จึงมีความสำคัญเพื่อให้ผู้วิจัยหลงประเด็นเมื่อเข้าสู่สนามการวิจัย รวมทั้งสามารถจัดการกับกรอบความคิดและอคติเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ได้มาจากผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างแท้จริง

2. การสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น

2.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure interview) โดยเตรียมแนวคำถามเอาไว้ล่วงหน้า ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่นได้ทั้งในแง่ของการใช้ถ้อยคำและลำดับการถามก่อนหลัง เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นธรรมชาติและเอื้อให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดการเล่าเรื่องและเปิดเผยความคิด ความรู้สึกที่มีต่อประสบการณ์ความสูญเสีย โดยมีขอบเขตของคำถามที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ความทุกข์จากการสูญเสีย รวมทั้งการเปลี่ยนแปลง การปรับตัว การฟื้นตัวหลังเหตุการณ์ ลักษณะคำถามที่ใช้ แบ่งออกเป็น คำถามเริ่มต้นและคำถามเจาะลึก ดังนี้

2.1.1 คำถามเริ่มต้น ใช้คำถามปลายเปิด เป็นการถามเพื่อนำเข้าสู่ประเด็น เช่น

- เหตุการณ์ตอนนั้นเป็นอย่างไร
- หลังจากรู้ข่าวการเสียชีวิตของสามีแล้ว ทำอย่างไรต่อไป
- ชีวิตเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรนับตั้งแต่วันนั้น

2.1.2 คำถามเจาะลึก เพื่อเจาะเข้าสู่ประเด็นที่ละเอียดต่อไป เช่น

- รู้สึกอย่างไรเมื่อมองย้อนกลับไปเหตุการณ์ในวันนั้น
- หลังจากสูญเสียสามี เกิดส่งผลกระทบต่อตนเองและครอบครัวอย่างไร
- มีวิธีในการทำใจต่อความสูญเสียที่เกิดขึ้นอย่างไร/ใช้ระยะเวลาทำใจนานเท่าใด
- ได้รับความช่วยเหลืออะไร จากใคร/หน่วยงานใดบ้าง
- การดำเนินชีวิตทุกวันนี้เป็นอย่างไรบ้าง
- ท่านได้เรียนรู้อะไรบ้าง จากประสบการณ์สูญเสียที่ผ่านมา

2.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เนื่องจากบางครั้งผู้วิจัยสนทนาและสอบถามผู้ให้ข้อมูลโดยไม่มีการบันทึกเทป ในกรณีที่รอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักตามที่นัดหมายไว้ หรือขณะที่เข้าไปแนะนำตัว ซึ่งแจ้งรายละเอียดการเก็บข้อมูล รวมทั้งการพูดคุยในลักษณะที่เป็นแบบตัวต่อตัวหรือสนทนาเป็นกลุ่มเมื่อมีเพื่อนบ้านเข้าร่วมวงด้วย หรือในช่วงหลังจากสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ โดยผู้วิจัยจดข้อมูลในส่วนนี้ไว้ในบันทึกภาคสนามทันทีเมื่อออกจากพื้นที่และใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผล

3. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม นอกจากการสัมภาษณ์แล้วผู้วิจัยสังเกตชีวิตประจำวันของผู้ให้ข้อมูลหลัก ทั้งกิจกรรมที่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ปฏิบัติในแต่ละวัน รวมทั้งการทำความเข้าใจถึงความหมายของกิจกรรมบางกิจกรรม ทั้งจากผู้ให้ข้อมูลหลักและจากคนในหมู่บ้าน โดยสังเกตสภาพความเป็นอยู่ บริบทแวดล้อม สภาพชุมชน และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านเพื่อนำมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากนี้ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะบันทึกการตอบสนองทางร่างกายของผู้ให้ข้อมูลขณะสัมภาษณ์ เช่น ลักษณะน้ำเสียง การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง เพื่อใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

4. เครื่องบันทึกเสียงดิจิทัล เป็นอุปกรณ์สำหรับบันทึกเสียงในระหว่างการสัมภาษณ์

5. บันทึกภาคสนาม เป็นการบันทึกจากการสังเกตจากการใช้ชีวิตในชุมชนและบันทึกภาพรวมของการสัมภาษณ์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนการบรรยายรายละเอียดที่เกิดขึ้นหรือข้อค้นพบที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล (insider's perspectives) โดยปราศจากอคติหรือข้อคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจัย และส่วนที่เป็นของผู้วิจัย (outsider's perspectives) ในแง่มุมที่เกิดขึ้นทั้งด้านความคิด ความเข้าใจ ความรู้สึก รวมทั้งปัญหาของผู้วิจัยที่มีต่อตนเอง ผู้ให้ข้อมูล การสัมภาษณ์ หรือเรื่องราวที่เกิดขึ้นของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งจะสะท้อนสิ่งที่อยู่ภายในและสร้างความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของผู้วิจัย เพื่อช่วยลบลอคติที่อาจเกิดขึ้น และเป็นกรวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางการเก็บ

ข้อมูลครั้งต่อไป โดยผู้วิจัยจะทำการบันทึกภาคสนามทันทีหลังกลับบ้านพักในช่วงเย็นของทุกวัน หรือหลังจากการสัมภาษณ์เพื่อมิได้หลงลืมรายละเอียดที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล

2.5 การพิทักษ์สิทธิของผู้ร่วมการวิจัย

เนื่องจากประเด็นที่ศึกษาเรื่องประสบการณ์ของหญิงม่ายหลังสูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ เป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และอาจสร้างความสะเทือนใจหรือผลกระทบทางจิตใจในลักษณะอื่น ๆ ซึ่งเป็นผลจากการย้อนระลึกถึงเหตุการณ์ความทุกข์ใจที่ผ่านมา ดังนั้นเพื่อป้องกันการละเมิดสิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยในการวิจัย ผู้วิจัยจึงเตรียมการเพื่อ ป้องกันประเด็นในเรื่องของจริยธรรมและจรรยาบรรณเพื่อรักษาสิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยทั้งผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลประกอบ ดังนั้นก่อนการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยยื่นเสนอโครงการ วิจัยให้คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน Institutional Review Board (IRB) ซึ่งพิจารณาโดยใช้หลัก ของ The International Conference on Harmonization-Good Clinical Practice (ICH-GCP) ซึ่งถือเป็นมาตรฐานสากลทางด้านจริยธรรมและวิชาการ เพื่อวางรูปแบบของการดำเนินการ การบันทึกและรายงานผลทางคลินิก ที่เป็นหลักประกันในการคุ้มครองทางด้านสิทธิ ความเป็นส่วนตัว และสภาพความเป็นอยู่ของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้ผล การวิจัย ผู้วิจัยจึงดำเนินการศึกษาหลังได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน ซึ่งอนุญาตให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ ดังนี้

1. แนะนำตนเอง แจ้งรายละเอียดการวิจัยพร้อมชี้แจงจุดประสงค์ในการวิจัยโดยย่อก่อนการสัมภาษณ์โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้ตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยด้วยความสมัครใจ จากนั้นจึงชี้แจงรายละเอียดการวิจัยโดยสรุป เช่น ประเด็นที่จะสัมภาษณ์ และขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นต้น

2. แจ้งสิทธิของผู้ให้ข้อมูลหลักที่จะตอบหรือไม่ตอบคำถามของผู้วิจัยหากผู้ให้ข้อมูลไม่พร้อม หรือสะดวกใจที่จะให้ข้อมูล

3. แจ้งสิทธิในการถอนตัวจากการวิจัยได้ทุกเมื่อ ในกรณีที่ผู้ให้สัมภาษณ์ต้องการหรือมีความขัดข้องแต่อย่างใด

4. บอกประโยชน์และความเสี่ยงจากการวิจัยก่อนการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยแจ้งถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากงานวิจัย ในเรื่องการก่อให้เกิดประโยชน์เกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสีย รวมทั้งชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการย้อนระลึกถึงเหตุการณ์และก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจ เศร้าโศก หรือความรู้สึกอื่นที่ตามมา หากพบว่าผู้ให้ข้อมูลเกิดความรู้สึกเครียด เศร้าโศกหรือสะเทือนใจอัน

เกิดจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยยินดีที่จะส่งต่อให้กับนักจิตวิทยาการปรึกษาหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลได้รับความช่วยเหลืออย่างทันท่วงที โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในส่วนนี้หรือหากเป็นช่วงเวลาที่โครงการวิจัยใกล้ที่จะเสร็จสิ้น ผู้วิจัยอาจจะเป็นผู้ให้การปรึกษาแก่ผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง

5. ขออนุญาตบันทึกเสียงในการสนทนา พร้อมชี้แจงรายละเอียดว่าเสียงที่บันทึกจะได้รับการเก็บรักษาไว้เป็นความลับโดยไม่ให้ผู้อื่นเข้าถึงได้ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยจะลบหรือทำลายเสียงที่บันทึกไว้

6. แจ้งวิธีการเก็บรักษาข้อมูลเป็นความลับ และยืนยันการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้โดยไม่ระบุชื่อผู้เข้าร่วมวิจัยโดยจะไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวและรายละเอียดอื่น ๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะเจาะจงจนสามารถทำให้รู้ได้ว่าผู้ให้ข้อมูลคือใคร แต่เป็นนำเสนอผลที่ได้จากการศึกษาในภาพรวม รวมทั้งใช้นามสมมติแทนชื่อจริงของผู้ให้ข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แบบปรากฏการณ์วิทยา โดยมุ่งทำความเข้าใจถึงประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลและเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้มากับแนวคิดเบื้องต้น เพื่อความเข้าใจในมิติรวม แต่ก็มิได้ละเลยลักษณะเฉพาะของแต่ละเหตุการณ์รวมทั้งรายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคน นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับบริบททางวัฒนธรรมและสังคมที่อาจสร้างความแตกต่างระหว่างข้อมูลที่ได้มากับแนวคิดเบื้องต้นที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางโดยข้อมูลที่ได้มาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และข้อมูลภาคสนาม (ในส่วนนี้รวมถึงเอกสารที่ใช้ประกอบข้อมูลการสัมภาษณ์) ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

ช่วงเวลาว่างหรือหลังจากผู้วิจัยสอนหนังสือให้เด็กในหมู่บ้านเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากเทปบันทึกเสียงจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาถอดความแบบคำต่อคำ (verbatim) เพื่อทำการวิเคราะห์เนื้อหาและบริบท (content & context analysis) จากนั้นจึงนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยการอ่านบทสัมภาษณ์ที่ถอดความเป็นตัวอักษร (script) เพื่อเปรียบเทียบกับเสียงที่บันทึกเพื่อตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง จากนั้นผู้วิจัยอ่านบทสนทนาบทสัมภาษณ์ที่เป็นตัวอักษรหลาย ๆ ครั้ง เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูล ทั้งหมดในภาพรวม แล้วจึงถอดรหัสข้อความ (coding) โดยตั้งข้อความหรือประโยคที่สำคัญในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ ความคิด ความรู้สึก จากข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลแต่ละบุคคล แล้วนำรหัสที่ได้มารวบรวมเชื่อมโยงสร้างเป็นประเด็นหลัก (theme) โดยนำข้อความหรือประโยคสำคัญที่มีลักษณะร่วมกันหรือมี

ความหมายเหมือนกันมารวมไว้ด้วยกัน หลังจากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จัดเป็นประเด็นหลักมาหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับประเด็นต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ แล้วจึงสร้างข้อสรุปจากประเด็นหลักทั้งหมด เพื่อให้เห็นภาพรวมของประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากนั้นผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลและผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำผลการวิเคราะห์ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาและการวิจัยคุณภาพ ช่วยตรวจสอบและให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นที่ได้จากการวิเคราะห์ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังนำข้อมูลและสิ่งที่ได้จากการวิเคราะห์กลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลหลักตรวจสอบเพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปที่ได้เป็นข้อมูลที่ได้มาจากระบบการหรือคำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลอย่างแท้จริง

ส่วนที่ 2 ข้อมูลจากบันทึกภาคสนาม

ข้อมูลจากบันทึกภาคสนาม ใช้การจัดหมวดหมู่ข้อมูลและนำมาเชื่อมโยงกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ที่คล้ายคลึงหรือขัดแย้งกัน เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจในการวิเคราะห์ข้อมูลและใช้เป็นข้อสังเกตในการอภิปรายผลในขั้นต่อไป

จากนั้นนำประเด็นทั้งหมดที่วิเคราะห์ได้ รวมกับข้อมูลภาคสนามที่สรุปไว้มาเขียนสรุปในเชิงพรรณนาโดยใช้นามสมมติแทนชื่อผู้ให้ข้อมูลและผู้ที่เกี่ยวข้อง ขั้นต่อไปจึงอภิปรายผลการวิจัยเปรียบเทียบกับงานวิจัยในอดีตและแนวคิดเบื้องต้นที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

4. การตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือของงานวิจัย

ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (trustworthiness) ของข้อมูลจากการวิจัยด้วยการตรวจสอบขณะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกระบวนการต่าง ๆ ในภาคสนาม ก่อนออกจากพื้นที่วิจัย ด้วยประเด็นการพิจารณาการสื่อความหมายและความเข้าใจของผู้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่าตรงกันหรือไม่ และพิจารณาข้อมูลที่ได้ว่ามีความสอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ รวมทั้งพิจารณาการสังเกตของผู้วิจัยกับการรับรู้ของบุคคลอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกันว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของการวิจัย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของการวิจัยโดยยึดหลักเกณฑ์การสร้างความน่าเชื่อถือในงานวิจัยของ Lincoln และ Guba (1985) ซึ่งมีเกณฑ์และรายละเอียดการพิจารณา ดังต่อไปนี้

1. ความน่าเชื่อถือ (credibility)

ความน่าเชื่อถือในงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการสนับสนุนผลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและข้อสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ ถึงความถูกต้อง ตรงกับความเป็นจริงของผู้ให้

ข้อมูลและปรากฏการณ์เพียงใดซึ่งเปรียบได้กับความตรง (validity) ของงานวิจัยเชิงปริมาณที่กล่าวถึงความสามารถวัดในสิ่งที่ต้องการจะวัดได้ ความน่าเชื่อถือในการวิจัยครั้งนี้ มีวิธีตรวจสอบดังนี้

1.1. การพูดคุยปรึกษากับเพื่อนนักวิจัย (peer debriefing) การดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยมีการปรึกษาหารือผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ อ.ดร.ณัฐสุดา เต็มพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และ รศ.ดร. จิราพร เกศพิชญวัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ทั้งสองท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อบอกเล่าถึงประสบการณ์ ความรู้สึก ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้น และแนวทางในการวิจัย รวมทั้งช่วยตรวจสอบและแนะนำจุดบกพร่องที่ต้องแก้ไข พัฒนา เช่น อคติของผู้วิจัย ตลอดจนช่วยขยายมุมมองเกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือสิ่งที่ศึกษาที่ผู้วิจัยอาจจะยังมองไม่เห็น

1.2. การตรวจสอบสามเส้าการเก็บรวบรวมข้อมูล (methods triangulation)

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายแหล่ง หลายวิธี (triangulation) ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกตและการจดบันทึกภาคสนาม ซึ่งผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากแต่ละวิธีมาตรวจสอบยืนยันว่าข้อมูลที่ได้นั้นตรงกันหรือไม่ อันจะช่วยขยายมุมมองของปรากฏการณ์เดียวกันที่นักวิจัยศึกษาให้ชัดเจนและได้ข้อมูลเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

1.3. การตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (member-checking) ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จาก

การวิเคราะห์ข้อมูลไปเล่าให้ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งทางโทรศัพท์ จำนวน 8 ราย ส่วนอีก 2 ราย ผู้วิจัยไม่สามารถโทรศัพท์ติดต่อกลับไปได้เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7 และผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8 ได้เปลี่ยนหมายเลขโทรศัพท์ที่ไม่สามารถติดต่อได้ จากการพูดคุยถึงข้อค้น พบและสอบถามความครอบคลุมประเด็นที่ผู้วิจัยพบ ผู้วิจัยอธิบายผลที่ได้เพื่อตรวจสอบข้อสรุปที่ได้ว่าเป็นข้อมูลจากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลอย่างแท้จริง อีกทั้งเป็นการตรวจสอบข้อสรุปที่ได้ว่าปราศจากอคติของผู้วิจัย และเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ว่าครอบคลุมเรื่องราวหรือข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหรือไม่ ซึ่งหากพบว่ายังไม่ครอบคลุมผู้วิจัยจะกลับไปแก้ไขเพิ่มเติม นอกจากนี้ในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ เมื่อผู้วิจัยพบว่ามีประเด็นใดที่ยังไม่กระจ่าง ก็จะสอบถามกับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง และเมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะทบทวนประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์อีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูล

2. ความสามารถในการถ่ายโอน (transferability)

ความสามารถในการถ่ายโอนเป็นความสามารถในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการวิจัย ในกลุ่มอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันได้ โดยผู้วิจัยมีการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับงานวิจัยว่ามีความสามารถในการถ่ายโอนได้โดยใช้วิธีการ ดังต่อไปนี้

2.1. การเขียนบรรยายการศึกษาอย่างละเอียด (thick description) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลให้ได้มากและหลากหลายพอที่จะตอบคำถามวิจัย ตลอดจนรายงานผลการศึกษาโดยเขียนบรรยายให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจปรากฏการณ์และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ศึกษาอย่างละเอียด

2.2. การเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ผู้วิจัยใช้วิธีคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผ่านการคัดกรองของผู้แนะนำเข้าสู่แหล่ง ข้อมูลโดยกำหนดเกณฑ์คุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นหญิงผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ระยะเวลาไม่เกิน 7 ปีหลังการสูญเสีย และอายุ 18 ปีขึ้นไป โดยผู้วิจัยเน้นเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีความแตกต่างหลากหลาย (maximum variation) ให้มากที่สุดทั้งในเรื่องอายุ อายุ พื้นฐานครอบครัว อาชีพ การศึกษา และสาเหตุของการเสียชีวิตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมลักษณะประชากรที่หลากหลายให้มากที่สุดและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในกลุ่มอื่นที่มีลักษณะบริบทคล้ายคลึงกันได้

3. ความสามารถในการพึ่งพา (dependability)

ความสามารถในการพึ่งพาเป็นการยืนยันว่าผลที่ได้จากการศึกษามีความคล้ายคลึงกับผลการศึกษาดังเดิมที่ได้ และเป็นแนวทางว่าหากมีการศึกษาซ้ำในเรื่องดังกล่าวภายใต้บริบทที่ใกล้เคียงกันผลที่ได้ย่อมมีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งเทียบเคียงได้กับการตรวจสอบความเที่ยง (reliability) ของงานวิจัยเชิงปริมาณ เกี่ยวกับการให้ผลตรงกันหรือใกล้เคียงกันทุกครั้งที่ใช้วัดหรือใช้เครื่องมือวัดชุดเดียวกัน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจตรวจสอบ (inquiry audit) โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในแต่ละขั้นตอนไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง แม่นยำของผลที่ได้จากวิเคราะห์และข้อสรุปเป็นระยะๆ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่มีความชัดเจนมากที่สุด

4. ความสามารถในการยืนยัน (confirmability)

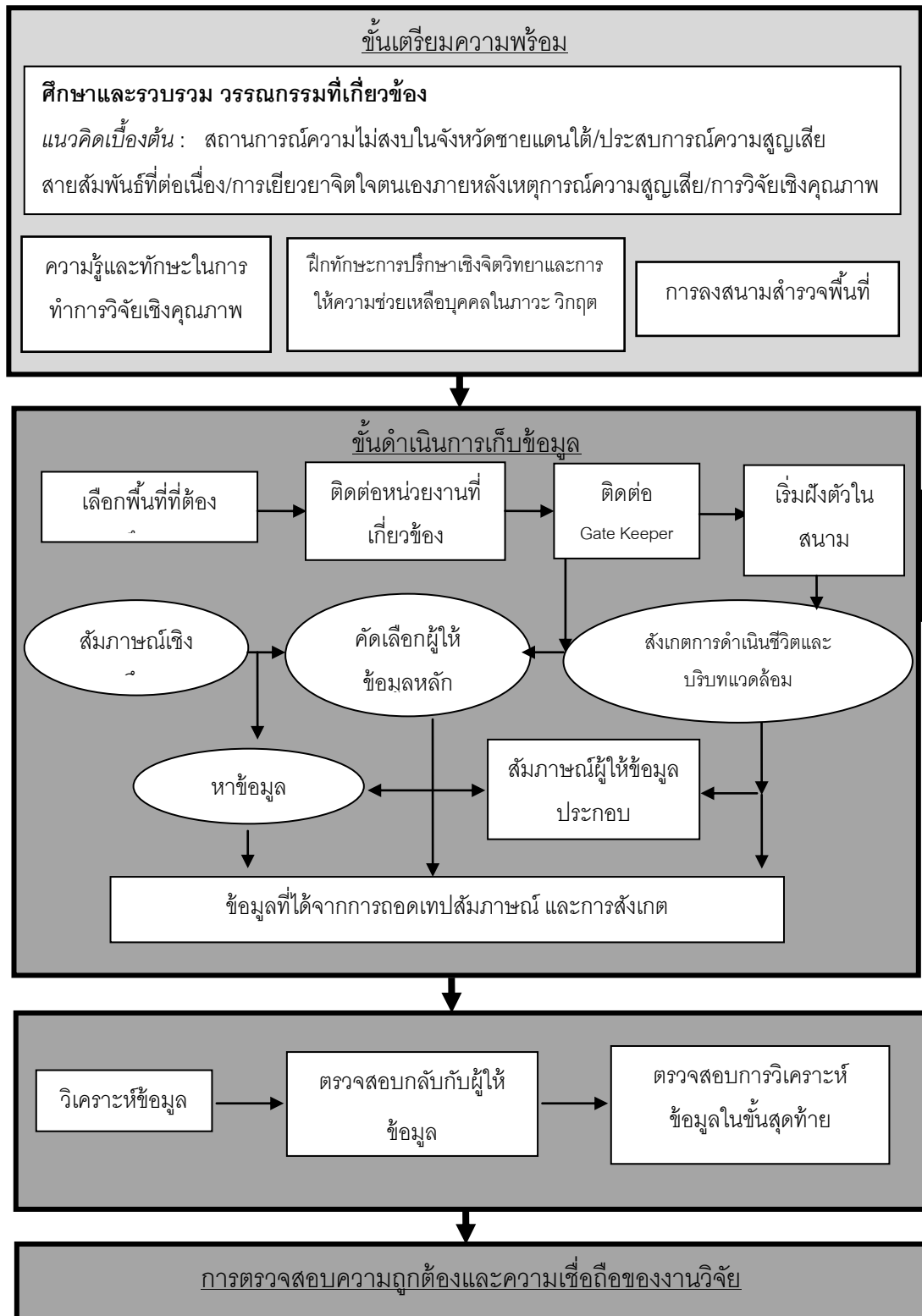
ความสามารถในการยืนยันเป็นการยืนยันว่าผลและข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัยปราศจากอคติของนักวิจัย มีวิธีการตรวจสอบ ดังนี้

4.1. การตรวจสอบร่องรอยของการวิจัย (audit trail) ผู้วิจัยจัดเก็บข้อมูลที่ได้มาอย่างเป็นระบบ ได้แก่ เทปบันทึกเสียง บันทึกการถอดเทป บันทึกภาคสนาม บันทึกการดำเนินงาน และการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบขั้นตอนการปฏิบัติงาน และการตัดสินใจที่ผ่านมาได้

4.2. การสะท้อนความคิด (reflexivity) ผู้วิจัยจะพิจารณาตรวจสอบอคติส่วนตัว ทั้งความคิด ความรู้สึกและความพร้อมของตัวผู้วิจัยที่มีต่อกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลอย่างลึกซึ้ง โดยวิธีการเขียนบันทึกเพื่อให้เกิดการตระหนักรู้เท่าทันอคติของตนเอง ตลอดจนหาหนทางปรับปรุงแก้ไขพัฒนาและปรับเปลี่ยนความคิดเพื่อไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกับการศึกษาวิจัย

4.3. การแสดงวิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แสดงวิธีการดำเนินการวิจัยโดยละเอียด เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจและติดตามตรวจสอบได้ ดังแสดงในภาพที่ 5

ภาพที่ 5 สรุปการดำเนินงาน

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักอย่างกะทันหัน นับเป็นประสบการณ์ที่ยังติดตรึงภายในใจ นับตั้งแต่วันที่แรกของการรับรู้ข่าวการจากไปของสามีจวบจนทุกวันนี้ ประสบการณ์ดังกล่าวมิได้ลบเลือนไปจากจิตใจของหญิงม่ายที่จะต้องทนแบกรับความทุกข์ จากการแปรผ่านบทบาทชีวิต ในฐานะผู้สูญเสีย และ แม่ ผู้การทำหน้าที่เป็นผู้นำครอบครัว ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ จึงมุ่งศึกษา ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ด้วยระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ แบบปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อข้อมูลที่ลุ่มลึกและครอบคลุมปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจหลังสูญเสียสามี ตลอดระยะเวลา 15 สัปดาห์ที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อสังเกตวิถีชีวิตของกลุ่มหญิงม่าย ภาพความเป็นอยู่ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยซึมซับวิถีการดำรงอยู่ รวมทั้งสภาวะทางจิตใจของผู้หญิงที่ทำหน้าที่เลี้ยงลูกตามลำพัง จากตัวแทน 10 ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง ศูนย์รอดันบาตูล ตำบลกะลุวอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถอธิบายประสบการณ์ทางด้านจิตใจของหญิงม่ายจาก เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วยภาพรวมของผู้ให้ข้อมูลบริบทและ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูล

ส่วนที่ 2 ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้แบ่งออกเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ 3 ลักษณะ คือ ความทุกข์จากการพลัดพราก แสดงออกด้วยอาการสับสน ไม่รู้จะอยู่อย่างไร และเศร้าใจ อาลัยอาวรณ์ ความทุกข์จากการขาดที่พึ่ง แสดงออกด้วยอาการ ว่าเหว สิ้นหวัง กลัว ขาดความมั่นใจในชีวิต ความทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ เกิดจากความเจ็บปวดใจเมื่อลูกตอกย้ำ และถูกบีบบังคับจากคนรอบข้าง

2. สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ 3 ลักษณะ คือ ความรู้สึกเหมือนสามีผู้ล่วงลับยังคงวนเวียนอยู่ ด้วยการรับรู้การกลับมาของสามีและความรู้สึกเหมือนสามีคอยดูแลช่วยเหลือ การหวนระลึกถึงสามีผู้ล่วงลับ ด้วยการย้อนระลึกและหลีกเลี่ยงข่าวของเครื่องใช้ รวมทั้งสถานที่

ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิต และ การดำรงชีวิตโดยยึดแบบอย่างสามีเป็นแนวทาง ด้วยการเอานิสัย บางอย่างของสามีมาใช้ การใช้คุณลักษณะของสามีเป็นแนวทางอบรมเลี้ยงดูลูก และการทำ ความปรารถนาของสามีให้สำเร็จ

3. ชีวิตสู่การข้ามผ่านความทุกข์ 2 ลักษณะ คือ กลวิธีในการเยียวยาจิตใจตนเอง ด้วยการ ทำใจยอมรับความจริง การสร้างพลังทางบวกด้วยตนเอง การมีวิธีเสริมสร้างพลังใจจากแหล่ง ภายนอก และการได้รับความช่วยเหลือเยียวยาทางสังคม รวมทั้ง การเห็นคุณค่าชีวิตจากความ ทุกข์ ด้วยการเข้าใจว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต การสู้ชีวิตเพราะต้องเป็นทั้งพ่อและแม่ รวมทั้งการเรียนรู้ความเข้มแข็งจากความยากลำบากในชีวิต

จากชีวิตครอบครัวที่เคยอยู่พร้อมหน้ากัน มีสามีที่พวกเขาอยู่เคียงข้างเป็นเสาหลัก ของครอบครัวและเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจให้พวกเขาเสมอมา แต่วันหนึ่งชีวิตได้พลิกผัน จากการสูญเสีย ที่พราก “ดวงใจ” ให้ทนทุกข์ทรมานกับ “ชีวิต” อันโดดเดี่ยว ขาดที่ยึดเหนี่ยวและต้องเผชิญกับ บททดสอบจากคนรอบข้าง ตลอดจนระยะเวลาของการฝังตัวเก็บข้อมูลภาคสนามทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ เรื่องราวชีวิตของ “ผู้หญิง” ที่ผ่านความทุกข์จากการสูญเสียคนรักและได้ผ่านการเยียวยาจิตใจ ตนเอง จนกลายเป็นประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ ดังนี้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ส่วนที่ 1 ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ เป็นหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัด ชายแดนภาคใต้ จำนวน 10 รายมีอายุระหว่าง 37 ปี ถึง 54 ปี นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 7 ราย อีก 3 รายนับถือศาสนาอิสลาม โดยมีหญิงม่ายผู้ให้ข้อมูลที่ไม่ได้รับการศึกษา จำนวน 2 ราย สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1 ราย ระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 4 ราย ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และระดับปริญญาตรี อย่างละ 1 ราย มีจำนวนบุตรมากที่สุด 4 คน จำนวน 2 ราย และน้อยสุดจำนวน 1 คน จำนวน 2 ราย การประกอบอาชีพค้าขาย 3 ราย รับจ้างทั่วไป 2 ราย ลูกจ้างโครงการในพระราชดำริช จำนวน 2 ราย นวดแผนไทย เกษตรกร และตัดเย็บเสื้อผ้า อย่างละ 1 ราย สาเหตุการเสียชีวิตของสามีผู้ให้ ข้อมูลทั้ง 10 รายเกิดจากการถูกลอบยิง โดยมี 1 รายถูกเผาฆ่า สรุปข้อมูลสำคัญ ดังในตารางที่ 5

ตารางที่ 5

ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล

รหัส	อายุ	ศาสนา	ภูมิลำเนา	การศึกษา	จำนวนบุตร	อาชีพ
ID1	51	พุทธ	นราธิวาส	ป.4	3	ค้าขาย
ID2	44	พุทธ	นราธิวาส	ม.3	4	รับจ้างทั่วไป
ID3	40	อิสลาม	นราธิวาส	ป.6	4	รับจ้างทั่วไป
ID4	51	พุทธ	นราธิวาส	ป.6	2	ลูกจ้างโครงการฯ
ID5	47	พุทธ	ปัตตานี	ปวส.	2	วางแผนไทย
ID6	54	พุทธ	ปัตตานี	-	1	เกษตรกร
ID7	40	อิสลาม	นราธิวาส	ป.6	3	ตัดเย็บเสื้อผ้า
ID8	37	อิสลาม	นราธิวาส	ป.6	3	ค้าขาย
ID9	54	พุทธ	นราธิวาส	-	2	ลูกจ้างโครงการฯ
ID10	43	พุทธ	ปัตตานี	ป.ตรี	1	ค้าขาย

จากตารางที่ 5 เห็นได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีความหลากหลายทั้งในเรื่องของอายุ การนับถือศาสนา ภูมิลำเนา ระดับการศึกษา จำนวนบุตร และการประกอบอาชีพ ซึ่งผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์คัดเข้า-คัดออก ที่ผู้วิจัยได้กำหนดเอาไว้อย่างพิถีพิถัน เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีความหลากหลาย และเพื่อให้สามารถอธิบายประสบการณ์ทางจิตใจได้อย่างครอบคลุมและเข้าถึงปรากฏการณ์ที่สนใจได้มากที่สุด

เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายมีความน่าสนใจ ทั้งในเรื่องราวชีวิต ประสบการณ์ความทุกข์ และการเยียวยาจิตใจตนเองที่มีลักษณะเฉพาะตน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงนำเสนอเรื่องราวชีวิตของผู้ให้ข้อมูลทั้ง 10 ราย เพื่อให้เข้าใจบริบทของผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย ในประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้น ทั้งของผู้ให้ข้อมูลและสามี ลักษณะนิสัยของสามี ครอบครัวและสัมพันธภาพในครอบครัว เหตุการณ์วันที่เกิดเหตุ และชีวิตหลังสูญเสียสามี ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

รายละเอียดผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1 (ID1)

“...เหมือนเราไม่มีอะไรเลย มือไม่มันไปไหนหมด เหมือนเรามีขาด แขนขาด ทำไมมันเป็นแบบนี้ ึง มีดแปดด้าน มันคิดไม่ออก ทำไมสมองเรามันเหมือนคนไม่รู้เรื่อง...”

หญิง ไทย รูปร่างอวบ ผิวสีดําแดง อายุ 51 ปี ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
 ภูมิลำเนา จังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศาสนา พุทธ
 อาชีพก่อนเหตุการณ์ความสูญเสีย แม่บ้าน อาชีพปัจจุบัน ค้าขาย
 ที่อยู่ก่อนสูญเสียสามี จังหวัดนราธิวาส สาเหตุการเสียชีวิตของสามี ถูกลอบยิง

ข้อมูลเบื้องต้น

ผู้ให้ข้อมูลมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่ออายุ 10 ปี ขณะกำลังศึกษาอยู่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจออกจากโรงเรียน หลังจากนั้นได้ติดตามนํามาเที่ยวภาคใต้เป็นครั้งแรก ผู้ให้ข้อมูลอยากกลับบ้านแต่ด้วยความเกรงใจนํ่า จึงให้นํ่าหางานให้ทำ งานแรกเป็นลูกจ้างขายข้าวมันไก่บริเวณสถานีรถไฟแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส ต่อมาได้ทำงานเป็นลูกจ้างร้านหนังสือบริเวณตลาดใกล้สถานีรถไฟ และได้พบกับสามี

ข้อมูลสามี

สามีเป็นคนไทยเชื้อสายจีน มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอหนึ่งของจังหวัดนราธิวาส ครอบครัวของสามีประกอบอาชีพรับทำและติดตั้งรางนํ่า หลังจากสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.ศ. 3) เนื่องจากบิดาของสามีเป็นต้อกระจก สามีจึงต้องออกมาช่วยเหลือกิจการของครอบครัว และได้พบรักกับผู้ให้ข้อมูล และส่งผู้ให้ข้อมูลเรียนตัดเย็บเสื้อผ้า

ลักษณะนิสัยสามี

สามีเป็นคนดี ขยันทำงาน มีความเสมอต้นเสมอปลาย และมีอัธยาศัยดี จนทำให้เป็นที่รักของคนรอบข้าง หลังจากการเสียชีวิตของสามี เพื่อนร่วมรุ่นคนหนึ่งกล่าวว่า “ไปทำเขาทำไม ไปยิงเขาทำไม ยิงเขาก็เหมือนกับยิงพระองค์หนึ่ง”

ครอบครัวและสัมพันธภาพภายในครอบครัว

ครอบครัวของสามีเป็นครอบครัวใหญ่ ประกอบด้วยสามี บิดา มารดา และน้อง ทั้งหมดอาศัยอยู่ร่วมกัน โดยสามีประกอบอาชีพรับทำและติดตั้งรางน้ำ ผู้ให้ข้อมูลและสามีแต่งงานกันเมื่อปี พ.ศ. 2526 มีบุตร 3 คน เป็นหญิง 2 คน และชาย 1 คน บุตรคนแรกเป็นหญิง กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 4 บุตรคนที่ 2 เป็นหญิงกำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และบุตรคนที่ 3 ชาย กำลังศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สัมพันธภาพระหว่างสามีและผู้ให้ข้อมูลเป็นไปด้วยความรักและความผูกพันที่ดีมาโดยตลอด ส่วนสัมพันธภาพระหว่างสามีกับลูก เป็นไปด้วยดี สามีเป็นที่รักของลูก เนื่องจากสามีสนิทสนม และเป็นกันเองกับลูกมาก เลี้ยงดูลูก ด้วยเหตุผล และส่งเสริมลูกตามศักยภาพของเขา

วันที่เกิดเหตุ

ก่อนหน้าวันเกิดเหตุ มีเหตุการณ์ยิงเจ้าของร้านซ่อมรถซึ่งเป็นคนรู้จัก หลังจากนั้นผู้ให้ข้อมูลสังเกตเห็นว่าสามีเริ่มกลัวและหวาดระแวง จากเดิมเคยไปไหนตามลำพัง มักจะให้ผู้ให้ข้อมูลไปด้วยทุกครั้ง วันเกิดเหตุเป็นวันอาทิตย์ หลังจากผู้ให้ข้อมูลกับสามีกลับจากซื้อข้าวที่ตลาด ผู้ให้ข้อมูลรีบนำข้าวไปเก็บในครัวเนื่องจากจะต้องไปประชุมที่สมาคมแห่งหนึ่งในอำเภอที่ตนอาศัย ส่วนสามีนั่งอยู่หน้าบ้าน เวลาประมาณ 11.00 น. ผู้ให้ข้อมูลได้ยินเสียงปืน แต่ไม่ได้คิดว่าเกิดเหตุการณ์กับสามีของตน จนกระทั่งได้ยินเสียงตะโกนของน้องชายสามี ผู้ให้ข้อมูลจึงวิ่งไปที่หน้าบ้าน เห็นสามีถูกยิงล้มอยู่หน้าบ้าน จึงรีบนำสามีส่งโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส ตลอดระยะเวลา 4 วันที่อยู่ในห้องฉุกเฉิน สามีของผู้ให้ข้อมูลไม่มีปฏิกิริยาตอบสนอง จนในที่สุดสามีของผู้ให้ข้อมูลเสียชีวิต

ชีวิตหลังสูญเสียสามี

ผู้ให้ข้อมูลคิดตลอดว่า “ดวงคนเรา ถ้ามั่นที่ มั่นก็โดน” แต่ไม่เคยคิดว่าจะเกิดเหตุการณ์นี้กับครอบครัวของตนเอง เพราะไม่เคยมีเรื่องบาดหมางกับใคร สามีและตนเองดีกับคนอื่นมาโดยตลอด เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้นแล้วนึกไม่ออกว่าจะทำอะไรต่อไป เหมือนทุกอย่างมืดไปหมด ระยะเวลาของการสูญเสีย ผู้ให้ข้อมูลมักกล่าวโทษตัวเองว่า “ทำไมเราไม่เรียกเขาเข้าไป ทุกครั้งที่จะเรียกเขา ถ้า เห็นเขานั่งอยู่หน้าบ้าน” และเมื่อย่ำคิดซ้ำไปมา ยิ่งทำให้สะเทือนใจ

หลังการเสียชีวิตของสามี ผู้ให้ข้อมูลรับรู้อยู่ตลอดว่าสามีไม่ได้จากไปไหน ยังคงอยู่ใกล้ ๆ คอยให้การช่วยเหลือผู้ให้ข้อมูลเสมอ รูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับสามี แสดงออกมาในรูปแบบของการรับรู้ว่าสามีคอยมาเตือน ปลุกให้ตื่น เช่น ประสบการณ์วันที่ผู้ให้

ข้อมูลต้องเดินทางไปเยี่ยมลูกสาวที่กำลังศึกษา ที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดนครศรีธรรมราช ว่า “วันนั้นพี่น้องสองแล้ว พอหลับไปถึงสี่สี่ เหมือนกับเขามาเรียกพี่ เรียกชื่อเลย พี่ได้ยิน แบบพี่ลุกขึ้น นิ่งหลับตาเหมือนเราดูหนัง แบบมีอะไรมา เหมือนผีเข้าแบบนี้แหละ พี่ลุกขึ้นนั่ง ก็ว่าป้า เสียงป้า รู้สึกเหมือนป้ามามาเตือนเรา กลัวเราลืมลูก แบบว่าเราจะไปหาลูก เขาเลยมาปลุก มาปลุกให้เราตื่น” นอกจากนั้นยังมีรูปแบบอื่น ๆ เช่น การฝันถึง การเก็บข้าวของเครื่องใช้ของสามี การพูดคุยติดต่อสื่อสารและยึดสามีเป็นที่พึ่งทางใจ

ระยะเวลาของห้วงความทุกข์ เกิดขึ้นนับตั้งแต่สามีผู้เป็นที่รักจากไป ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกเหงา ขาดที่พึ่ง หมดกำลังใจ มีแต่ความทุกข์ เป็นความทุกข์ที่ต้องแบกรับภาระทุกอย่างไว้โดยลำพัง “ทุกอย่างเรารับหมด เราต้องวิ่งคนเดียว แบกรับภาระทุกอย่างไว้หมด เราไม่ว่างเราก็ต้องทำ เราเหนื่อยเราก็ต้องทำ เราไข้เราก็ต้องทำ เมื่อก่อนพี่ไม่สบาย แก่ทำแทนเราได้ แต่เมื่อเราไม่สบายเราต้องทำ” จากเดิมที่เคยมีสามีเป็นเสาหลักของครอบครัว แต่หลังจากเขาจากไป ผู้ให้ข้อมูลต้องเปลี่ยนบทบาทตนเองมาทำงานหาเงินส่งเสียลูกทั้งสามคน โดยการเปิดร้านน้ำชาร่วมกับเพื่อนหญิงม่ายผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบด้วยกัน บริเวณที่ว่าการอำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส

การเปลี่ยนบทบาทตัวเองจากแม่บ้านมาทำหน้าที่เสาหลักของครอบครัว นอกจากจะต้องดิ้นรนทำงานหาเงินเลี้ยงลูกแล้ว ผู้ให้ข้อมูลไม่ลืมหน้าที่การเป็นแม่ที่ต้องดูแล อบรมเลี้ยงดูลูก โดยทุกวันก่อนออกไปทำงานผู้ให้ข้อมูลจะเตรียมอาหารไว้ให้ลูกรับประทานก่อนไปโรงเรียนและเตรียมอาหารไว้ให้หลังเลิกเรียน นอกจากนี้ยังสอนลูกทุกคนอยู่เสมอให้เป็นคนดี ไม่สร้างความสะดวกหรือหรือคอยเบียดเบียนคนอื่น ให้นำเอานิสัยสามีมาใช้ เพราะสามีเป็นคนดี ขยันทำงาน ตั้งใจเรียน รวมทั้งเป็นคนใจบุญ

ตลอดระยะเวลาเกือบสองปีที่ผู้ให้ข้อมูลทนอยู่กับความทุกข์และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน ผู้ให้ข้อมูลคิดอยู่เสมอว่าตนเองไม่ได้มีชีวิตอยู่เพียงลำพัง แต่ยังมีลูกอีกสามคนที่ต้องดูแลรับผิดชอบ ด้วยเหตุนี้ ผู้ให้ข้อมูลจึงเข้มแข็ง ลุกขึ้นมาจากความทุกข์ที่เกิดขึ้น โดยการให้ลูกเป็นหลัก ผู้ให้ข้อมูลได้รับกำลังใจจากลูก เพื่อน และญาติพี่น้องที่อยู่รอบตัว ผู้ให้ข้อมูลรู้ดีว่าต้องมีชีวิตอยู่ต่อไปอย่างเข้มแข็ง และทำใจยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ โดยยอมรับว่าเป็นประสบการณ์ส่วนหนึ่งของชีวิต สามารถลุกขึ้นมาตั้งต้นใหม่ใช้ชีวิตอย่างปรกติ “ประสบการณ์ที่สอนให้เราเข้มแข็ง ให้เราพึ่งตัวเรา เพราะเราไม่มีใครแล้ว เราต้องพึ่งตนเอง ให้เราเข้มแข็งพึ่งตัวเราเองให้ได้ ต้องต่อสู้ ความอดทน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 (ID2)

“...เราน่าจะตายไปเสียทีเดียว ไม่ต้องมาลำบาก ทำไมมาทึ่งเรา เลี้ยงลูกคนเดียว ทำไมคุณไปคนเดียว คุณทึ่งฉันไปได้อย่างไร ในเมื่อคุณไป ทำไมคุณไม่เอาฉันกับลูกไปให้หมดจะได้ไปด้วยกัน...”

หญิงไทย รูปร่างสมส่วน ผิวสีเหลือง อายุ 44 ปี ระดับการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3

ภูมิลำเนา จังหวัดนราธิวาส

ศาสนา พุทธ

อาชีพก่อนเหตุการณ์ความสูญเสีย เจ้าของกิจการ

อาชีพปัจจุบัน ลูกจ้าง

ที่อยู่ก่อนสูญเสียสามี จังหวัดนราธิวาส

สาเหตุการเสียชีวิตของสามี ถูกลอบยิง

ข้อมูลเบื้องต้น

ผู้ให้ข้อมูลเติบโตมาในชุมชนที่มีทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส บิดากับมารดาของผู้ให้ข้อมูลแยกทางกัน บิดาบวชเป็นพระสงฆ์ที่วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส ส่วนมารดาเป็นผู้รับผิดชอบเลี้ยงดูผู้ให้ข้อมูลเพียงลำพัง ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลอายุเพียง 13 ปี มารดาถูกฟ้าผ่าเสียชีวิต ทำให้ผู้ให้ข้อมูลต้องลาออกจากโรงเรียน มาช่วยเลี้ยงลูกพี่สาว และรับจ้างกรีดยาง เพื่อหาเงินส่งเสียน้องสาวคนสุดท้ายต้องให้เรียนหนังสือ หลังจากนั้นไม่นานผู้ให้ข้อมูลได้ทำงานเป็นลูกจ้างร้านไอศกรีมในตัวจังหวัด และเจ้าของร้านไอศกรีมได้แนะนำผู้ให้ข้อมูลให้รู้จักกับสามี

ข้อมูลของสามี

สามีเป็นคนสูงใหญ่ ผิวขาว ภูมิลำเนาของสามีอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มารดาของสามีเป็นคนไทยเชื้อสายจีนประกอบอาชีพทำขนมขาย ส่วนบิดาเป็นนักการภารโรง สามีของผู้ให้ข้อมูลประกอบอาชีพช่างก่อสร้าง โดยทำงานร่วมกับพี่ชายและเพื่อนที่จังหวัดนราธิวาส หลังจากนั้นได้เปลี่ยนอาชีพเป็นลูกจ้างร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ในตัวจังหวัด จนกระทั่งแต่งงานกับผู้ให้ข้อมูลและได้เปิดร้านซ่อมจักรยานยนต์เป็นของตัวเอง

ลักษณะนิสัยสามี

สามีเป็นคนเงียบ พูดน้อย เก็บตัว ชยันทำงาน ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ อหิวาต์ดีกับทุกคน โดยเฉพาะชาวบ้านละแวกที่อาศัย สามีกับผู้ให้ข้อมูลมักจะซื้อสิ่งของไปร่วมงานทำบุญของเพื่อนบ้านชาวมุสลิม ส่วนใหญ่สามีจะอยู่ที่บ้าน มีหน้าที่ซื้ออาหาร ทำงานซ่อมรถจักรยานยนต์

และดูแลบุตร หากเป็นวันหยุดหรือมีเวลาว่าง สามีมักจะพาบุตรและเพื่อนของบุตรที่อยู่ละแวกใกล้เคียงนั่งรถจักรยานยนต์พ่วงข้างไปเที่ยวหรือรับประทานอาหารนอกบ้าน

ครอบครัวและสัมพันธภาพภายในครอบครัว

ครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลประกอบไปด้วยผู้ให้ข้อมูล สามี และบุตรอีก 4 คน โดยอาศัยอยู่ร่วมกัน ปัจจุบันบุตรสาวคนโต ทำงานเป็นลูกจ้างที่ศาลากลางจังหวัดแห่งหนึ่งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ บุตรชายคนที่สองอยู่บ้าน คนที่สามเป็นอาสาสมัครทหารพราน และบุตรสาวคนสุดท้องกำลังเรียนอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 บุตรทุกคนรักและผูกพันกับบิดามากเนื่องจากเป็นคนตามใจและพูดจาหยอกล้อกันเป็นประจำ ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับผู้ให้ข้อมูล เป็นไปด้วยความรัก ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ต่างคนต่างทำงานหาเลี้ยงครอบครัว ไม่เคยมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งหรือการทำร้ายร่างกายกัน

วันที่เกิดเหตุ

ก่อนหน้าจะเกิดเหตุประมาณสองถึงสามวัน สามีบอกผู้ให้ข้อมูลว่าจะซ่อมรถจักรยานยนต์พ่วงข้างคันนี้เป็นคันสุดท้ายเนื่องจากเหนื่อยและอยากเปลี่ยนอาชีพเปิดตู้ซอมอเตอร์ โดยจะไปซื้ออะไหล่และอุปกรณ์ซอมอเตอร์ที่กรุงเทพฯ วันที่เกิดเหตุขณะที่สามีกำลังล้างมืออยู่หลังบ้าน หลังจากปิดร้าน มีวัยรุ่นสองคนมาขอเติมลมรถจักรยานยนต์ โดยพูดเป็นภาษามลายูที่ถนัดถื่นว่า “ขอเติมลมรถหน่อย” สามีบอกไปว่าปิดร้านแล้ว จากนั้นไม่เกิน 5 นาที ระหว่างสามีเดินมาหน้าร้าน และถูกยิงด้วยอาวุธปืนเข้าบริเวณหัวใจจำนวน 2 นัด ทำให้ล้มพับ จากนั้นคนร้ายยิงซ้ำอีกหนึ่งนัด บุตรชายคนที่สามกลับมาจากเล่นฟุตบอลพอดีจึงตะโกนเรียกชาวบ้านให้ช่วย ขณะนั้นได้มีเพื่อนชาวมุสลิมที่กำลังเดินทางไปละหมาดผ่านมา บุตรชายจึงวอนขอให้ช่วยพาบิดาไปส่งที่โรงพยาบาล เวลาประมาณ 20.00 น. บุตรชายกลับมาที่บ้านพร้อมแจ้งให้ทราบว่าสามีได้เสียชีวิต

ชีวิตหลังสูญเสียสามี

หลังจากทราบข่าวการเสียชีวิตของสามี ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกตกใจสุดขีด เป็นลมหมดสติ รู้ตัวอีกครั้งเมื่ออยู่โรงพยาบาล หลังรู้สึกตัวผู้ให้ข้อมูลทำอะไรไม่ถูก สมองคิดอะไรไม่ออก เหมือนมีเงามืดอยู่ในหัว หมดเรียวแรง พร้อมกับมีคำถามตลอดว่า “สามีมืดอะไร เขาไปทำอะไรให้ ทำไมจึงต้องฆ่าเขา” คิดวกไปวนมา จนกระทั่งพี่สาวของผู้ให้ข้อมูลบอกว่าให้ทำใจดี ๆ และผู้ให้ข้อมูลรู้สึกว่าพี่สาวของตนเองเป้ามนต์คาถาอย่างหนึ่งทำให้แข็งแรงขึ้น หลังจากนั้นจึงบอกกับทุกคนที่มาเฝ้าว่าอยากไปจัดการงานศพให้สามีให้เรียบร้อย พี่สาวบอกผู้ให้ข้อมูลว่าไปได้ แต่ต้องเข้มแข็ง เมื่อผู้ให้

ข้อมูลถึงวัดพร้อมกับสายน้ำเกลือระโยงระยาง และมองเห็นโลงศพสามี่ ทำให้รู้สึกน้อยใจและ
 ค้างคาใจที่ไม่ได้ล้างมือ ล้างเท้าให้สามี่ ไม่ได้ทำอะไรให้สามี่เป็นครั้งสุดท้าย

ในวันเผาศพ ผู้ให้ข้อมูลขึ้นไปขอโหสิกรรมสามี่ ทำพิธีล้างมือให้สัปเหร่อ พร้อมกับทำ
 “พิธีหย่า” ตามความเชื่อ คือ ตัดหมากพลูเพื่อตัดสายสัมพันธ์ระหว่างสามี่ภรรยา หลังจากนั้น
 กลับมาที่บ้าน ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกตัวเองหมดเรี่ยวแรง จนกระทั่งคืนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลรับรู้การกลับมา
 ของสามี่เนื่องจากเครื่องปั๊มลมบริเวณที่ซอมรดต้งขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ ก็ไม่สบายใจและได้
 นิมนต์พระมาสวดที่บ้าน หลังจากนั้นวันที่ 4 ผู้ให้ข้อมูลเป็นลมล้มบริเวณอยู่ซอมรด ทำให้มือข้าง
 ขวาและเท้าข้างขวายกไม่ได้ รู้สึกขา เดินไม่ได้ ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ จนพี่สาวต้องพาไปรักษาตัว
 ที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา

ตลอดระยะเวลา 3 เดือน ผู้ให้ข้อมูลช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ต้องบำบัดรักษาด้วยหมอพื้น
 บ้านด้วยการนวดน้ำมัน การประคบยา ใช้กะลามะพร้าวเจาะรูแล้วร้อยเชือกไว้ฝึกเดิน จนกระทั่ง
 อาการดีขึ้น และช่วยเหลือตนเองได้แล้ว ผู้ให้ข้อมูลจึงบวชชี 15 วัน มีพระอาจารย์ท่านหนึ่งสอนให้
 ปลง ท่านสอนเรื่องชีวิตมนุษย์ว่าไม่สามารถหลีกเลี่ยงความตายไปได้ จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้สติและ
 เริ่มทำใจยอมรับกับการจากไปของสามี่ หลังปฏิบัติธรรมผู้ให้ข้อมูลนำหลักธรรมคำสอนทาง
 ศาสนามาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต ด้วยการไหว้พระสวดมนต์ และการทำจิตใจให้สงบ พยายาม
 ไม่คิดถึงเหตุการณ์ที่สามี่เสียชีวิต หลังจากนั้นอาจารย์ท่านหนึ่งชักชวนผู้ให้ข้อมูลมาเดิน แอโรบิก
 ข้อมูลใช้เวลาส่วนใหญ่กับการเดินแอโรบิก และเป็นผู้นำให้สมาชิกหญิงมาเดินในหมู่บ้านออกกำลัง
 ภาย ผู้ให้ข้อมูลบอกว่า “เข้าฟឹก็ไปแอโรบิก เย็นฟឹก็ไป ช่วงนั้นทำทั้งเช้าทั้งเย็น จนกระทั่งหน้าตา
 เปล่งปลั่ง เป็นผู้หญิงที่แข็งแรงจริง ๆ”

ด้านบรรยากาศในครอบครัว ผู้ให้ข้อมูลดูแลเอาใจใส่ลูกเป็นอย่างดี บุตรสาวคนโต
 แต่งงานและมีงานทำ ทำให้ช่วยแบ่งเบาภาระในบ้านได้ส่วนหนึ่ง ส่วนบุตรคนอื่น ๆ ก็เป็นเด็กดี
 ไม่ทำให้ตนเองเสียใจ ช่วยเหลืองานบ้านมาโดยตลอด จากประสบการณ์ความสูญเสียครั้งนี้ทำให้
 ผู้ให้ข้อมูลได้เรียนรู้รสชาติของชีวิต ทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อลูกและเพื่อความสุขของครอบครัว
 “ทำเพื่อลูก ลูกยังมีกำลังใจให้ฉัน ลูกไปโรงเรียนฉันก็ไปส่งไปรับ ลูกบอกว่าวันนี้แม่ไม่หอมแก้มลูก
 เหมอ เราหอมแก้ม อวยพรให้เขา ลูกก็ยิ้ม ใจมีความสุขแล้ว สดแล้วแต่ใครจะอย่างไร ฟឹก็ขอให้
 ครอบครัวเรามีความสุขก็แล้วกัน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3 (ID3)

“...บางทีก็นั่งซึมเหมือนคนบ้าเลยนะ คนที่คุยกันเราก็ไม่รู้เรื่อง รู้อย่างเดียวว่าจะทำแบบไหน จะอยู่แบบไหน คิดอย่างเดียว อยากตายเหมือนกันกู แต่ว่า มีลูกในท้องเราก็ต้องอยู่เพื่อลูก...”

หญิงไทย ตัวเล็ก ผิวสีเหลือง อายุ 40 ปี ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6
 ภูมิลำเนา จังหวัดนราธิวาส ศาสนา อิสลาม
 อาชีพก่อนเหตุการณ์ความสูญเสีย ลูกจ้างทั่วไป อาชีพปัจจุบัน ลูกจ้าง
 ที่อยู่ก่อนสูญเสียสามี จังหวัดนราธิวาส สาเหตุการเสียชีวิตของสามี ถูกลอบยิง

ข้อมูลเบื้องต้น

ผู้ให้ข้อมูลเติบโตมาในครอบครัวใหญ่ มีพี่น้องทั้งหมด 9 คน โดยเป็นผู้ชาย 3 คน และเป็นผู้หญิง 6 คน เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเป็นบุตรสาวคนโต จึงต้องลาออกจากโรงเรียนเพื่อนมาเลี้ยงดูและทำงานส่งเสียน้อง ๆ ในขณะที่บิดาและมารดาต้องไปรับจ้างกรีดยางที่ประเทศมาเลเซีย หลังจากนั้น ผู้ให้ข้อมูลได้ประกอบอาชีพอีกหลายอย่าง เช่น ขายเสื้อผ้า เป็นพนักงานบริการในร้านอาหาร จนได้เป็นลูกจ้างร้านอาหารที่สถานีรถไฟแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส กระทั่งได้พบกับสามี

ข้อมูลของสามี

สามีเป็นคนไทย นับถือศาสนาพุทธ มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดกระบี่ มีพี่น้องทั้งหมด 5 คน สามีเป็นบุตรคนสุดท้อง บิดากับมารดาของสามีแยกทางกัน บิดาแต่งงานใหม่กับหญิงมุสลิมที่จังหวัดกระบี่และเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ส่วนสามีอาศัยอยู่กับมารดา เนื่องจากสามีเป็นลูกคนสุดท้อง ทำให้เป็นที่รักและถูกตามใจเป็นอย่างมาก ต่อมาสามีย้ายมาอยู่กับพี่สาวซึ่งเป็นตำรวจอยู่ที่จังหวัดนราธิวาส และสามีช่วยนำดูแลสวนลองกอง หลังจากแต่งงานกับผู้ให้ข้อมูล สามีได้สมัครเป็นอาสาสมัครทหารพราน สังกัดค่ายทหารแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี และทำงานนี้มาตลอด กระทั่งถูกลอบยิงเสียชีวิต

ลักษณะนิสัยสามี

สามีเป็นคนเอาแต่ใจตัวเอง เนื่องจากเป็นบุตรคนสุดท้อง เจ้าอารมณ์ และค่อนข้างเจ้าชู้ มีผู้หญิงมาติดพันจำนวนมาก ตั้งแต่ก่อนแต่งงานจนกระทั่งมีลูก ผู้ให้ข้อมูลอธิบายลักษณะสามี

ว่าเป็นคนหน้าตาดี พุดจาไพเราะ คารมดี ยิ่งอายุมากยิ่งรู้สึกว่ามีดูดีขึ้น เป็นคนที่รักบุตร โดยเฉพาะบุตรสาวคนโต นอกจากนี้สามียังเป็นที่รักของเพื่อนร่วมงาน เพราะเป็นคนสนุกสนาน มีน้ำใจกับเพื่อน ๆ ทำให้มีเพื่อนจำนวนมาก

ครอบครัวและสัมพันธภาพภายในครอบครัว

ครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลเป็นครอบครัวใหญ่ ผู้ให้ข้อมูลอาศัยอยู่กับบิดา มารดาและน้อง ๆ ก่อนแต่งงานผู้ให้ข้อมูลและสามีย้ายไปอยู่ที่จังหวัดกระบี่ หลังจากนั้นไม่นานผู้ให้ข้อมูลแต่งงานกับบุตรชายคนแรก โดยผู้ให้ข้อมูลเชื่อว่าเป็นเพราะอำนาจเหนือธรรมชาติ เนื่องจากขณะผู้ให้ข้อมูลท้อง ได้เข้าไปหาของป่ากับสามี และได้ไปข้ามขอนไม้ในป่า พร้อมกับสร้อยที่ตนใส่ก็ได้ขาดโดยไม่ทราบสาเหตุ เมื่อกลับออกมาจากป่าพบว่ามီးเลือดออก จนทำให้แท้งลูก หลังจากนั้นทั้งสองจึงย้ายกลับไปใช้ชีวิตที่จังหวัดนราธิวาส มีบุตรด้วยกัน 3 คน ตลอดระยะเวลาที่อยู่ด้วยกันสัมพันธภาพระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับสามีไม่ค่อยราบรื่นมากนัก มักทะเลาะกันบ่อยครั้ง จนในที่สุดทั้งสองได้แยกทางกัน แต่ด้วยความสงสารบุตร จึงกลับมาอยู่ด้วยกันอีกครั้ง นอกจากนี้ก่อนหน้าที่สามีจะเสียชีวิต สามีแอบคบหากับผู้หญิงคนหนึ่ง ซึ่งหลังจากที่สามีของผู้ให้ข้อมูลเสียชีวิต ผู้หญิงคนดังกล่าวได้ออกมาอ้างสิทธิขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

วันที่เกิดเหตุ

ก่อนหน้าวันเกิดเหตุ 2-3 วัน ผู้ให้ข้อมูลพบความผิดปกติของสามีหลายเรื่อง เช่น สามีติดกับผู้ให้ข้อมูลเหมือนเมื่อครั้งเริ่มคบหากันใหม่ ๆ สามีอยากให้ผู้ให้ข้อมูลออกจากงานที่ทำอยู่ เพราะไม่อยากให้ผู้ให้ข้อมูลต้องทำงานเหนื่อย รวมทั้งสามีได้สำนึกผิดและได้กล่าวขอโทษกับเรื่องราวทุกอย่างที่ผ่านมา พร้อมทั้งบอกว่าจะหาวิธีเลิกกับผู้หญิงที่แอบคบหา อีก 2 วันหลังจากนั้นสามีกลับไปทำงาน ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้สึกอยากไปหาสามีจึงพาบุตรไปเยี่ยมสามีที่ทำงาน สามีเข้ามาหาและขอกอดบุตร แต่บุตรไม่ยอมให้กอด เนื่องจากวันนั้นหน้าตาสามีคล้ำจนจำแทบไม่ได้ วันรุ่งขึ้นผู้ให้ข้อมูลออกจากบ้านไปทำงานตั้งแต่เช้า ซึ่งปกติสามีจะโทรศัพท์มาคุยด้วยทุกเช้า แต่วันนั้นสามีไม่ได้โทรมาขณะที่ผู้ให้ข้อมูลขับรถจากบ้านไปทำงาน ผู้ให้ข้อมูลได้กลิ่นเหม็นเน่าตลอดระยะทาง จนไปถึงที่ทำงานและถามเพื่อนร่วมงานว่ามีใครได้กลิ่นเช่นเดียวกับตนเองบ้างหรือไม่ แต่ไม่มีใครได้กลิ่น เวลาประมาณ 10.30 น. เพื่อนของสามีโทรศัพท์มาบอกผู้ให้ข้อมูลว่าสามีถูกยิง แต่ตัวเองไม่เชื่อว่าเป็นเรื่องจริง คิดว่าเพื่อน ๆ ของสามีโทรมาแกล้ง แต่เมื่อได้ยินเสียงรถตำรวจเข้ามาตรวจสอบพื้นที่เกิดเหตุ จึงรู้สึกหมดเรี่ยวแรง ทำอะไรไม่ถูก หลังจากนั้นนายจ้างจึงนำผู้ให้ข้อมูลไปโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลระหว่างเดินทาง

ไปโรงพยาบาล เต็มไปด้วยความเศร้าโศกเสียใจ ในตอนนั้นรู้สึกสมองตื้อ หมดเร็วแรง ทำอะไรไม่ถูก เมื่อถึงโรงพยาบาล พยาบาลเห็นว่าผู้ให้ข้อมูลกำลังตั้งครรภ์ จึงนำอาหาร น้ำมาให้รับประทานด้วยเกรงว่าจะเป็นอันตรายทั้งแม่และลูก แต่ความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลในตอนนั้นไม่สามารถรับประทานอะไรได้ เพราะใจจดจ่ออยู่กับเรื่องการจากไปของสามี

ชีวิตหลังสูญเสียสามี

หลังจากเสร็จพิธีศพ ผู้ให้ข้อมูลได้กลับมาใช้ชีวิตที่บ้านกับบุตรตามเดิม ขณะนั้นรู้สึกว่าบรรยากาศเงียบและมีความรู้สึกกลัวความเงียบ ทำให้นอนไม่หลับ ต้องให้เพื่อนมานอนด้วย ปรกติหากผู้ให้ข้อมูลเบื่อหรือไม่สบายใจมักเปิดเพลงหรือเปิดโทรทัศน์ให้เสียงดัง ๆ แต่ด้วยวิถีของมุสลิม ทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่สามารถทำอย่างนั้นได้ นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลยังต้องเข้าโรงพยาบาลเป็นประจำ เพราะอาการนอนไม่หลับและรับประทานอาหารไม่ได้ จนทำให้ลูกที่คลอดออกมาเป็นโรคขาดน้ำตาลและมีน้ำหนักแรกเกิดเพียง 2,100 กรัม ซึ่งถือว่าน้ำหนักน้อยมาก

สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับสามีที่เสียชีวิตเกิดขึ้นหลายรูปแบบ โดยการรับรู้การกลับมาของสามีทุกวันศุกร์ หรือเวลาที่ทะเลาะกับบุตร นอกจากผู้ให้ข้อมูลรับรู้การกลับมาของสามีแล้ว บุตรสาวคนโตยังถ่ายทอดประสบการณ์ที่เห็นบิดากลับมาที่บ้าน จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลเชื่อว่าหลังจากสามีเสียชีวิต สามียังอยู่กับผู้ให้ข้อมูลและบุตรมาโดยตลอด นอกจากนี้ยังพบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องในรูปแบบอื่น เช่น การฝันถึง การเก็บข้าวของเครื่องใช้ของสามีเอาไว้ ทั้งเสื้อผ้า รูปถ่าย รวมทั้งผ้าพันศพที่ได้จากโรงพยาบาล เพื่อเป็นสิ่งเตือนใจให้คิดถึงสามี ผู้ให้ข้อมูลได้สานต่อสิ่งที่สามีตั้งใจทำไว้ให้สำเร็จ ทั้งเรื่องการสร้างบ้านและการซื้อของที่สามีอยากได้

ผู้ให้ข้อมูลจำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้นำครอบครัว ต้องรับภาระเลี้ยงดูบุตรทั้ง 3 คน เพียงลำพัง ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกเจ็บปวดใจทุกครั้งเมื่อบุตรพูดถึงบิดา โดยเฉพาะบุตรคนเล็กที่มักจะชอบเปรียบเทียบครอบครัวตนเองกับครอบครัวญาติพี่น้อง จนบางครั้งทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกปวดใจเช่นกัน ผู้ให้ข้อมูลบอกว่าทั้งหมดคือความจริงที่ตนจะต้องทนอยู่ให้ได้ จะต้องเลี้ยงบุตรทั้ง 3 คนให้พวกเขาประสบความสำเร็จในชีวิต ถึงแม้บางครั้งรู้สึกท้อแท้ เหนื่อย แต่ผู้ให้ข้อมูลยังมีบุตรทั้ง 3 คน คอยปลอบใจ และได้กำลังใจจากนายจ้าง จึงรู้สึกสบายใจที่ชีวิตยังมีคนคอยให้กำลังใจ นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลได้นำหลักปฏิบัติทางศาสนามาใช้ในการเยียวยาใจตนเอง ด้วยการละหมาด โดยทุกครั้งที่จะละหมาดทำให้จิตใจสงบ ไม่คิดฟุ้งซ่านถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านมาทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้เรียนรู้ ฝึกความเข้มแข็ง และนอกจากนี้ทำหน้าที่ความเป็นมารดาได้อย่างเต็มที่เพราะ “ชีวิตเหมือนได้อย่างเสียอย่าง ถึงไม่มีเขาแล้ว เราก็ต้อแท้บ้าง แต่เราก็ออยู่ได้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 (ID4)

“...เสียลูกนะ จะรักมากกว่า นานกว่าจะลืม ...แต่แฟนนั้นไม่ก็ปีก็ลืม
แบบสงสารเขามากกว่า อีกอย่างคือเคยเสียลูกมาแล้วตอนนั้น ก็เลยทำใจได้...”

หญิง ไทย รูปร่างสมส่วน ผิวสีขาวย อายุ 51 ปี ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6
ภูมิลำเนา จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศาสนา พุทธ
อาชีพก่อนเหตุการณ์ความสูญเสีย ลูกจ้าง อาชีพปัจจุบัน ลูกจ้าง
ที่อยู่ก่อนสูญเสียสามี จังหวัดนครราชสีมา สาเหตุการเสียชีวิตของสามี ถูกลอบยิง

ข้อมูลเบื้องต้น

ผู้ให้ข้อมูลมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดหนึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่ออายุ 17 ปี
นำได้ชวนผู้ให้ข้อมูลลงมาช่วยเลี้ยงหลานที่จังหวัดนครราชสีมา หลังจากช่วยนำเลี้ยงหลานอยู่ 2-3 ปี
ผู้ให้ข้อมูลได้มาทำงานเป็นลูกจ้างในฟาร์มศุนยวิจัรัฐแห่งหนึ่ง จนกระทั่งได้พบกับสามี

ข้อมูลสามี

สามีเป็นญาติสนิทของมารดาผู้ให้ข้อมูล และมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเดียวกันกับผู้ให้
ข้อมูล เดิมสามีทำงานอยู่ที่จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หลังจากนั้นได้ย้ายมา
ทำงานเป็นลูกจ้างของหน่วยทหารในจังหวัดนครราชสีมา มีหน้าที่ออกหน่วยผสมเทียมให้โค แพะและ
สัตว์อื่น ๆ ให้ชาวบ้าน สามีทำงานในพื้นที่มานาน จึงเป็นที่รู้จักของชาวบ้านและมีชื่อเสียงในเรื่อง
การผสมเทียม

ลักษณะนิสัยสามี

สามีเป็นคนนิสัยสุกสนาน ร่าเริง ดื่มสุราเป็นบางครั้ง เป็นคนดี ไม่สร้างความสะดวกเดือดร้อน
ให้กับผู้อื่น ตั้งแต่แต่งงานกันมาสามีไม่เคยมีเรื่องกับใคร สามีเป็นคนรักครอบครัว รักบุตรทุกคน
โดยเฉพาะบุตรสาว ส่วนมากผู้ให้ข้อมูลมักเข้าสวน ทำงานนอกบ้านกลับมาบ้านมีดีค่า ส่วนสามีจะ
เป็นคนรับผิดชอบจัดเตรียมอาหาร รับส่งบุตรจากพี่เลี้ยงที่ฝากไว้ตอนกลางวัน หยอกล้อ และ ป้อน
ข้าวบุตรเป็นประจำ

ครอบครัวและสัมพันธภาพในครอบครัว

ผู้ให้ข้อมูลกับสามีรู้จักกันเพียง 2-3 เดือนก่อนสามีขอแต่งงาน เนื่องจากสามีเป็นคนบ้านเดียวกัน กอปรกับพี่สาวชอบนิสัยของสามีมาก ผู้ให้ข้อมูลกับสามีจึงตกลงแต่งงานกัน อาศัยอยู่กินด้วยกันที่อำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส หลังจากนั้นไม่นานทั้งคู่มีบุตรด้วยกัน 2 คน คนโตเป็นผู้หญิง ส่วนคนเล็กเป็นผู้ชาย เมื่อบุตรชายคนเล็กอายุเพียง 8 ขวบ ได้ป่วยเป็นโรคมะเร็งในไขกระดูกสันหลัง ทั้งคู่จึงพาลูกชายไปรักษาที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ เนื่องจากบุตรชายได้ป่วยเป็นมะเร็งระยะสุดท้าย จึงทำให้สามีรู้สึกเสียใจมาก เขาจะมาเยี่ยมบุตรชายทุกวันเสาร์-อาทิตย์ ตลอดเวลาที่บุตรชายนอนรักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล ไม่นานบุตรชายเสียชีวิต ทั้งคู่นำศพกลับไปบำเพ็ญกุศลที่วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส การเสียชีวิตของบุตรชายทำให้ทั้งคู่เสียใจมาก แต่สามีก็คอยเฝ้าดูแล และให้กำลังใจผู้ให้ข้อมูลมาโดยตลอด ไม่ปล่อยให้อยู่คนเดียว หากไปเข้าเวรก็นำผู้ให้ข้อมูลกับลูกสาวไปอยู่เวรด้วย จนกระทั่งทั้งคู่มีบุตรอีกครั้ง สามีดีใจมาก คอยเฝ้าดูแลปรนนิบัติผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

วันเกิดเหตุ

ก่อนสามีเสียชีวิต มีคนงานที่ทำงานด้วยกันในฟาร์ม ฝันว่าบุตรชายของตนเองมาบอกว่าอยากได้เสื้อผ้าและอุปกรณ์การเรียน วันรุ่งขึ้นทั้งสองจึงไปซื้อของไปทำบุญด้วยกัน จากนั้นสามีเตรียมตัวเพื่อออกไปรับคณะทำงานของนายกรัฐมนตรีนคร (ในขณะนั้น) ที่ลงมาตรวจพื้นที่ที่จังหวัดปัตตานี ก่อนออกจากบ้านผู้ให้ข้อมูลมอบเงินให้สามี หลังสามีไปส่งผู้ให้ข้อมูลที่ทำงาน สามีเดินทางไปทำงานตามปกติ แต่ถูกลอบยิงระหว่างทาง เพื่อนร่วมงานเห็นสามีไปทำงานผิดเวลา จึงไปตาม แต่พบว่าสามีนอนเสียชีวิตอยู่ข้างทาง ขณะนั้นผู้ให้ข้อมูลกำลังทำงานอยู่ แต่ไม่มีใครกล้าบอก จนกระทั่งมีเพื่อนร่วมงานคนหนึ่งวิ่งมาบอกว่าสามีถูกยิงเสียชีวิต ความรู้สึกในเวลานั้นคือ “อ่อนไปหมด ไม่มีเรี่ยวแรง จนต้องคลานไปคุศพ” เมื่อไปถึงโรงพยาบาลทราบว่ามีลูกยิง 2 นัด กระสุนทะลุกระดูกตรงหัวใจ ยิ่งทำให้หมดเรี่ยวแรง ในตอนนั้นร้องไม่ออก และรู้สึกว่าแน่นในหน้าอก กินข้าวไม่ได้ ทำอะไรไม่ได้ รู้สึกแน่นไปหมด

ชีวิตหลังสูญเสียสามี

หลังจากทราบข่าวการเสียชีวิตของสามี ผู้ให้ข้อมูลครุ่นคิดอยู่ตลอดเวลา “ทำไม แยกกับคนทำไม ทำไม เขา (ใจ) ต้องมาทำ เพื่อน ๆ ก็พูดว่าเขา (สามี) ดี ทำไมไปทำมัน” ความรู้สึกในตอนนั้นทั้งโกรธคนที่ฆ่าสามี แค้นคนที่ไม่รู้ข่าวแล้วยังมาโทรตามให้สามีไปผสมเทียมให้สัตว์ นอกจากนี้

ยังคิดวนเวียนหลายเรื่อง ทั้งการหาสาเหตุการเสียชีวิต ว่าเพราะเหตุใดใจจึงฆ่าสามี การหาเลี้ยงครอบครัวหลังจากสามีชีวิต รวมทั้งการเลี้ยงลูกที่ขณะนั้นยังเล็กมาก

บางครั้งผู้ให้ข้อมูลก็ไม่สามารถตอบคำถามบุตรคนเล็กที่ถามถึงบิดาอยู่บ่อยครั้ง “เวลาคุณหนึ่ง เขามีพ่อ เมื่อก่อนตอนลูกเล็ก ๆ ก็ถามอยู่ เรียบอกว่า พ่อไปสวรรค์ ไปอยู่กับพี่แล้ว ลูกก็อยู่กับแม่ พ่อไปอยู่กับพี่ บางครั้งพูดลูกก็ร้อง เขาคิดถึงพ่อ” ผู้ให้ข้อมูลเล่าว่าบางครั้งเจ็บปวดกับคำถามของบุตร อย่างไรก็ตามตนต้องทำหน้าที่และอยู่ดูแล เลี้ยงบุตรต่อไป

ผู้ให้ข้อมูลได้เปรียบเทียบความรู้สึกที่เกิดจากการสูญเสียสามีกับความรู้สึกที่สูญเสียบุตรในครั้งก่อน “เสียลูกนะ จะรักมากกว่า นานกว่าจะลืม นานยังคิดนะ ลูกกับแฟนความรู้สึกมันต่างกัน แต่แฟนนั้นไม่กี่ปีก็ลืม แบบสงสารเขามากกว่า อีกอย่างคือเคยเสียลูกมาแล้วตอนนั้นก็เลยทำได้ ไหน ๆ เขาก็ไปแล้ว” บางครั้งผู้ให้ข้อมูลยังร้องไห้คิดถึงบรรยากาศที่สามีเคยอยู่ด้วยกันแต่แอบร้องไห้ไม่ให้ลูกเห็น

หลังจากสูญเสียสามี ผู้ให้ข้อมูลยังมีสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ในรูปแบบการรับรู้ว่ามียังวนเวียนอยู่ มีประสบการณ์ได้ยินสามีมาเรียกให้เปิดประตูให้และได้กลิ่นธูป จึงมีความเชื่อว่าทุกครั้งที่สามีกลับมาบ้าน เธอจะได้กลิ่นธูปเสมอ ความฝัน การอธิษฐานจิตขอให้ได้กลับไปใช้ชีวิตร่วมกับสามีอีกครั้งในชาติต่อไป เก็บข้าวของเครื่องใช้ รวมทั้งเงินที่สามีสะสมไว้ไปทำบุญ ยึดสามีเป็นที่พึ่งทางใจให้ดูแลคุ้มครอง ให้ตนเองและบุตรปลอดภัย

ทุกวันนี้ผู้ให้ข้อมูลเริ่มทำใจยอมรับการจากไปของสามี และคิดว่าสามีได้ไปเกิดใหม่แล้ว ส่วนตัวผู้ให้ข้อมูลทำหน้าที่ผู้นำครอบครัวด้วยการเป็นลูกจ้างโครงการฟาร์มตัวอย่างแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส พร้อมทั้งปลูกผัก ทำสวน และสอนบุตรให้รู้จักประหยัด อดออม สอนให้บุตรเป็นคนดี ช่วยเหลืองานบ้าน ส่วนบุตรสาวได้แต่งงานและเข้ารับข้าราชการทหาร (กรณีพิเศษ) ทำงานที่จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้ให้ข้อมูลใช้ชีวิตอยู่กับบุตรชายตามลำพัง โดยคิดว่า บุตรชายคนนี้เป็นตัวแทนของสามี

ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกเหมือนได้อะไรอย่างเสียอย่างจากความสูญเสียที่เกิดขึ้น เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ตนเองเข้มแข็งขึ้น สามารถนำประสบการณ์ที่ได้ไปสอนเพื่อน ๆ ที่สูญเสียสามีเช่นเดียวกับตน ในฐานะที่ “ประสบการณ์สอนให้เราเข้มแข็ง ให้เราเป็นทั้งพ่อ เป็นทั้งแม่ แล้วต้องเข้มแข็ง อันไหนที่เราทำไม่ได้ก็ต้องทำให้ได้” โดยมีบุตรและเพื่อน คอยเป็นกำลังใจสำคัญทำให้ชีวิตได้เผชิญกับความสูญเสียที่เกิดขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5 (ID5)

“...เห็น(ศพ) ในถุงพลาสติก เราไม่เห็นหน้าเขาเลย เห็นแต่หัวมุดไป แล้วก็เห็น
ขาเขา เป็นตอตะโก เราได้แต่จับขา พี่ทำหน้าที่สุดท้ายคือกราบเท้าเขา มีสิทธิ์แค่
กราบเท้าเขาอย่างเดียว บอกว่าเดี๋ยวหนูไปทูนอน(ในโลงศพ) ให้นะ ต่อไปหนูคงไม่ได้
ไปให้พี่แล้ว...”

หญิง ไทย รูปร่างผอม ผิวสีน้ำผึ้ง อายุ 47 ปี ระดับการศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพ
ภูมิลำเนา จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคกลาง ศาสนา พุทธ
อาชีพก่อนเหตุการณ์ความสูญเสีย เจ้าของกิจการ อาชีพปัจจุบัน ลูกจ้าง
ที่อยู่ก่อนสูญเสียสามี จังหวัดปัตตานี สาเหตุการเสียชีวิตของสามี ถูกลอบยิงและเผาซ้ำ

ข้อมูลเบื้องต้น

ผู้ให้ข้อมูลมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคกลาง มีพี่น้องทั้งหมด 3 คน ผู้ให้
ข้อมูลเป็นน้องสาวคนเล็ก ป่วยเป็นโรคหัวใจตั้งแต่เกิด ร่างกายผอม อ่อนแอ บิดาเป็นตำรวจ
ต่อมาอุปสมบทอยู่ ณ วัดแห่งหนึ่งทางภาคกลาง ส่วนมารดาเป็นคนทางภาคเหนือ ทำงานเป็น
แม่บ้าน ผู้ให้ข้อมูลใช้ชีวิตอยู่ในภาคกลางมาโดยตลอด เรียนจบโรงเรียนมีชื่อเสียงตั้งแต่ระดับ
ประถมศึกษาจนถึงระดับอาชีวศึกษา ทำให้ได้ทำงานในบริษัทที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่ง โดยทำหน้าที่
เป็นผู้ฝึกอบรมให้กับพนักงานที่เข้ามาทำงานใหม่ ก่อนหน้าที่จะย้ายมาอยู่ภาคใต้ ผู้ให้ข้อมูลซื้อ
บ้านหลังหนึ่งไว้ที่ภาคเหนือ หวังว่าจะใช้ชีวิตบั้นปลายที่นั่น แต่ด้วยความเป็นห่วงบิดาและมารดา
ของสามีที่ป่วยและไม่มีใครช่วยดูแลกิจการจึงย้ายตามสามีมาอยู่ด้วยกันที่จังหวัดปัตตานี

ฝ่ายบิดาและมารดาของสามีไม่ต้องการให้บุตรชายแต่งงานกับตนเอง จึงคัดค้านและ
ไม่เข้าร่วมงานแต่งงาน จนทำให้เธอรู้สึกที่ญาติฝ่ายสามีไม่ต้อนรับ หลังจากนั้นเกิดเหตุการณ์
กีดกันเธอจากครอบครัวของสามีมาโดยตลอด จนทำให้เธอเริ่มรู้ตัวเองว่าเป็นโรคซึมเศร้าในที่สุด
เมื่อผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจไปอยู่กับครอบครัวสามี ด้วยความคับแค้นใจ เธอจึงตัดสินใจจบชีวิตด้วย
การดื่มยาฆ่าตัวตาย โชคดีที่บุตรชายเห็นและบอกให้สามีได้ทราบจึงนำตัวเธอไปส่งโรงพยาบาล
ทันเวลา ภายหลังจากที่สามีทราบว่าผู้ให้ข้อมูลเป็นโรคซึมเศร้า สามีเสียใจที่ตนเองไม่สามารถดูแล
ผู้ให้ข้อมูลได้ดี จึงขอโทษทุกอย่างที่เกิดขึ้นและปรับความเข้าใจกัน ผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจย้ายกลับไป
ใช้ชีวิตอยู่ที่จังหวัดทางภาคกลางเหมือนเดิม เนื่องจากไม่อาจทนต่อภาวะกีดกันจากบิดาและ

มารดาของฝ่ายสามี สามีรับรู้เรื่องราวทั้งหมดและวางแผนว่าจะกลับไปใช้ชีวิตร่วมกันที่จังหวัดทางภาคกลางหลังจากที่ได้ชำระหนี้สินเรียบร้อยแล้ว แต่สามีเสียชีวิตก่อนทำตามแผนที่วางไว้

ข้อมูลสามี

สามีเป็นคนไทยเชื้อสายจีน มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอแห่งหนึ่งของจังหวัดปัตตานี ที่บ้านสามีประกอบกิจการเกี่ยวกับการประมง โดยมีบิดาและมารดาเป็นเจ้าของกิจการและมีลูกจ้างที่ต้องดูแลจำนวนหนึ่ง สามีพบกับผู้ให้ข้อมูลขณะที่กำลังศึกษาที่จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคกลาง ทั้งคู่ได้คบหาเป็นระยะเวลาหนึ่งจึงตัดสินใจแต่งงานกัน แต่ฐานะทางบ้านของผู้ให้ข้อมูลและสามีต่างกัน และผู้ให้ข้อมูลเติบโตในชุมชนแออัดแห่งหนึ่ง ทำให้ครอบครัวสามีไม่ชอบและต้องการให้บุตรชายแต่งงานกับคนที่ดีกว่า แต่สามีไม่ยินยอมและแต่งงานกับผู้ให้ข้อมูล ทั้งสองเช่าห้องเล็ก ๆ อยู่กัน โดยสามีทำงานบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง

ลักษณะนิสัยสามี

สามีเป็นคนรูปร่างสันทัด สูงโปร่ง ผิวขาว หน้าตาดี เป็นคนพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน มีผู้หญิงมาติดพันหลายคน ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับสามีว่า “สิ่งที่ประทับใจเขา คือ เขาเป็นคนที่ มีเมตตา มีความรัก รักที่แน่วแน่ รักครอบครัว ถึงแม้ที่เขาทำผิดตรงนั้น เขารู้แน่นอนว่าเราให้อภัยเขาได้ ...เราเข้าใจเขาว่า ผู้ชายหน้าตาดี ถ้าผู้หญิงไม่ติดมันเป็นไปไม่ได้ ประทับใจตรงที่เขา รักครอบครัว รักตัวเรา ถนอมตัวเรา (ขอ) โทษนะ เขาไปนอนกับผู้หญิงมาก็คน เขาเล่าให้เราฟังหมด” ผู้ให้ข้อมูลได้ถ่ายทอดความทรงจำที่ดีที่สามีได้ดูแลเอาใจใส่ ถึงแม้สามีจะไม่มีผู้หญิงคนอื่น แต่เขามีได้ปิดบังความลับและใส่ใจความรู้สึกของผู้ให้ข้อมูลมาโดยตลอด

ครอบครัวและสัมพันธภาพในครอบครัว

ผู้ให้ข้อมูลเคยอาศัยอยู่กับสามีที่จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคกลาง ภายหลังผู้ให้ข้อมูลและบุตรได้เข้าบ้านอีกหลังไว้ที่จังหวัดทางภาคเหนือ ส่วนสามีทำงานที่ภาคกลาง เสาร์-อาทิตย์หรือเวลาว่างสามีจะขึ้นไปหาผู้ให้ข้อมูลและบุตร ในชวงเวลานั้นผู้ให้ข้อมูลรับรู้มาโดยตลอดว่าสามีแอบไปมีผู้หญิงคนอื่น แต่ผู้ให้ข้อมูลคิดเสมอว่าต้องใช้ชีวิตอยู่เพื่อลูก รักและให้เกียรติสามีเสมอมา จนกระทั่งสามีสำนึกผิดและกลับมาขอคืนดี ตลอดระยะเวลาที่อยู่ด้วยกันสามีดูแล เอาใจใส่ผู้ให้ข้อมูลและบุตรเป็นอย่างดี ภายหลังเมื่อที่บ้านของสามีมีปัญหา ผู้ให้ข้อมูลและบุตรจึงตัดสินใจย้ายไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ที่จังหวัดปัตตานี

เมื่ออยู่ที่ปัตตานีระยะเวลาหนึ่ง บุตรชายคนโตซึ่งกำลังศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา ได้รับความอนุเคราะห์จากครูที่โรงเรียนช่วยเหลือทางด้านที่พักและค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่ง ดังนั้น

วันจันทร์ถึงศุกร์บุตรีชายคนโตใช้ชีวิตอยู่กับครูที่โรงเรียน ส่วนเสาร์-อาทิตย์ จะกลับมาช่วยเหลืองานที่บ้าน ส่วนบุตรชายคนเล็กอาศัยอยู่กับผู้ให้ข้อมูลที่บ้าน หลังจากที่ผู้ให้ข้อมูลได้คิดสั้นฆ่าตัวตาย บิดาของผู้ให้ข้อมูลซึ่งบวชเป็นพระ จึงขอหลานคนสุดท้ายออกไปเลี้ยงดู ทำให้เธอใช้ชีวิตอยู่กับสามีและญาติพี่น้องสามีที่จังหวัดปัตตานีเป็นส่วนใหญ่

วันเกิดเหตุ

ตั้งแต่ผู้ให้ข้อมูลทราบว่าสามีได้ทำงานเป็นสายลับให้หน่วยงานราชการ ผู้ให้ข้อมูลเตรียมใจไว้ตลอดว่าสักวันหนึ่งสามีต้องจากเธอไป หลังจากการคิดจบชีวิตด้วยการดื่มยาฆ่าแมลง สามีได้สำนึกผิดและขอโทษทุกเรื่องที่ผ่านมา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับสามีนับวันก็ยิ่งสนิทสนมรักใคร่กันมากขึ้น ก่อนหน้าวันเกิดเหตุ 7 วัน ผู้ให้ข้อมูลฝันว่ามีชายร่างใหญ่โตมาชวนเธอไปอยู่ด้วย แต่ผู้ให้ข้อมูลปฏิเสธ ทำให้ชายคนนั้นโกรธและบอกว่า อีก 7 วัน ผู้ให้ข้อมูลจะไม่เหลือใคร นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์แปลกประหลาดหลายอย่างเกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลและคนในครอบครัว เช่น มีนกแสกมาเกาะและส่งเสียงร้องที่บ้าน และผู้ให้ข้อมูลฝันแปลก ๆ ซ้ำไปมา จนในที่สุดวันเกิดเหตุ สามีมีพฤติกรรมที่ผิดปกติไปจากทุกวัน ตั้งแต่คบหากันมาผู้ให้ข้อมูลไม่เคยเห็นสามีล้างจาน แต่วันนั้นสามีรับประทานอาหารเสร็จและล้างจานด้วยตัวเอง ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้พูดอะไรแต่รู้สึกแปลกใจรวมทั้งสามีชวนผู้ให้ข้อมูลเข้าอนตั้งแต่ช่วงค่ำ ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ไม่ได้สนใจอะไรและคิดว่าเป็นเรื่องดีเพราะเหนื่อยกันมาทั้งวันแล้ว ในคืนนั้นผู้ให้ข้อมูลบอกว่ามีความรู้สึกหตู่ใจบางอย่าง รู้สึกอยากนอนกอดสามีไปนาน ๆ จนร้องไห้ออกมา สามีถามว่าเกิดอะไรขึ้น ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้บอกสามี จนรุ่งเช้าปรกติผู้ให้ข้อมูลจะตื่นมาซังกาแพให้สามีก่อนออกไปข้างนอกทุกครั้ง แต่วันนี้ตนเองนอนตื่นสาย รู้สึกตัวอีกครั้งเมื่อสามีออกจากบ้านไปแล้ว

วันที่เกิดเหตุเป็นเช้าวันเสาร์ ผู้ให้ข้อมูลจัดเตรียมอาหารไว้รอรับบุตรชายคนโตที่พักอยู่กับครูในตัวจังหวัด เพื่อรับประทานอาหารเช้าร่วมกันทั้งครอบครัว ผ่านไปไม่นานมีชาวบ้านวิ่งมาบอกเธอว่า “พี่ผู้ชายมาตี (เป็นภาษามลายูท้องถิ่น หมายถึง ตาย เสียชีวิต) เราก็อว่า อะไรวะ พี่เขาโดนตีที่แรกก็โทรศัพท์ไปหา แต่ก็ไม่มีใครรับ (ไม่รู้ว่าจะ) ปิดเครื่องทำไม หรือว่าพวก (โจร) ยึดโทรศัพท์ไปคิดไปต่าง ๆ นานา” เมื่อถึงที่เกิดเหตุ เห็นรถยนต์สามีกำลังถูกไฟไหม้ ช่วงเวลานั้นเธอพยายามที่จะเข้าไปช่วยสามี แต่ถูกชาวบ้านห้ามเอาไว้เพราะเกรงว่ารถยนต์ที่ถูกไฟไหม้อาจระเบิด ผู้ให้ข้อมูลจึงไม่สามารถทำอะไรได้นอกจากยืนดูสภาพสามีที่ถูกไฟเผาต่อหน้าต่อตา

ชีวิตหลังสูญเสียสามี

หลังจากเจ้าหน้าที่เข้าตรวจสอบพื้นที่เกิดเหตุ ศพของสามีก็ถูกส่งไปชันสูตรที่โรงพยาบาล เธอเห็นสภาพศพสามีและได้พูดกับศพว่า “โอ๊ยพี่เอ๊ย ขาใหญ่ ๆ ทำไมเหลืออยู่แค่นี้ พี่ไปสู่สุคตินะ ไม่ต้องเป็นห่วงน้อง ได้แต่พูดพร่ำอยู่กับเขาอย่างนี้ พี่หิวข้าวแล้วยัง น้องจัดสำรับไว้แล้วนะ เคี้ยวเราไปกินด้วยกัน ... ศพวันนั้นไม่มีการรดน้ำศพ เพราะเขา (เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลและญาติพี่น้อง) ไม่เปิดผ้าเลย เป็นศพที่อุจาดตามาก” ในตอนนั้นชีวิตเธอสับสน ไม่รู้จะทำอย่างไรต่อไป ทุกวันร้องไห้ เศร้า คิดถึงสามีตลอดเวลา เป็นความรู้สึกเหมือนหมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง เนื่องจากสามีเป็นเหมือนทุกอย่าง ผู้ให้ข้อมูลรักและผูกพันกับสามีมาก ทำให้ท้อแท้สิ้นหวัง ในวันที่ทำพิธีเผาศพมีความเชื่อท้องถิ่นเกี่ยวกับการตัดสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ด้วยการทำ “พิธีหย่า” โดยให้ภรรยาขอขมาสามี และสัปเหร่อจะว่ามนต์คาถาใส่หมากพลูแล้วให้ภรรยาโยนหมากพลูนั้นทิ้งไปบริเวณหน้าเมรุเผาศพ แต่ผู้ให้ข้อมูลยังไม่ทันโยนหมากพลูก็หลุดจากมือ สัปเหร่อและคนในงานรวมทั้งตัวผู้ให้ข้อมูลจึงมีความเชื่อว่าตนเองกับสามียังหย่ากันไม่ขาด

รูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องที่พบ มีการแสดงออกหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ถึงการกลับมาของสามี ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า สามีกลับมาพร้อมหลับนอนเป็นประจำ บางครั้งก็กลับมาในรูปแบบกลิ่น เธอมักจะได้กลิ่นรูปหรือกลิ่นใหม่ทุกครั้งที่สามีกลับมา นอกจากเธอจะได้กลิ่นและรับรู้การกลับมาแล้ว พี่ชายของเธอที่มาอยู่ด้วย เคยมีประสบการณ์ดังกล่าวด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลยังเก็บหมวกนิรภัยของสามีเอาไว้และนอนกอดทุกคืน รวมทั้งมีการพูดคุยกับข้าวของเครื่องใช้ของสามี

หลังจากสูญเสียสามีไปแล้ว ผู้ให้ข้อมูลต้องใช้ชีวิตอย่างโดดเดี่ยวในหมู่บ้าน เนื่องจากเธอส่งลูกทั้งสองคนไปอยู่ที่จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคกลาง ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกเหนื่อย ท้อแท้ สิ้นหวัง และมีอาการซึมเศร้าได้กลับมาจนทำให้เธออยากนอน ไม่อยากรับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้น ผู้ให้ข้อมูลเขียนบันทึกระบายความรู้สึกที่เกิดขึ้นหลังจากการเสียชีวิตของสามีไว้ตลอด จนในที่สุดเธอตัดสินใจจบชีวิตด้วยการผูกคอตายอีกครั้ง แต่มีทหารดูแลหมู่บ้านผ่านมาพอดี เธอจึงทำไม่สำเร็จ เพราะทหารช่วยชีวิตไว้ได้และขอร้องไม่ให้ทำพฤติกรรมเช่นนี้อีก

ชีวิตผู้ให้ข้อมูลได้ผ่านเรื่องราวอันสะเทือนใจ รวมทั้งความทุกข์ที่บีบคั้นจิตใจมาโดยตลอด หลังจากนั้นเธอได้รับโอกาสร่วมฝึกอบรมอาชีพนวดแผนไทยและการทำขนม ทำให้เธอใช้ชีวิตอยู่กับสิ่งที่เธอรัก นอกจากนี้เธอยังใช้หลักศาสนาช่วยทำให้จิตใจสงบด้วยการฝึกสมาธิวิปัสสนากรรมฐานและเห็นความจริงของชีวิตเกี่ยวกับ การเกิด แก่ เจ็บ ตาย จนทำให้ได้เยียวยาใจตัวเองผ่านพ้นวิกฤติมาได้

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6 (ID6)

“...เหมือนคนตายไปแล้ว ฟิ้นขึ้นมาอีก เราต้องอยู่ให้ได้ เราต้องทำให้ได้ เราต้องตอบแทนบุญคุณท่าน (สมเด็จพระบรมราชินีนาถฯ) เรายินกว่าต่อไปเราจะไม่ท้อ วันนี้เราทำไม่ดี พรุ่งนี้เราต้องทำให้ดีที่สุด...”

หญิงไทย รูปร่างสมส่วน ผิวขาว อายุ 54 ปี ระดับการศึกษา ไม่ได้เรียนหนังสือ
 ภูมิลำเนา จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออก ศาสนา พุทธ
 อาชีพก่อนเหตุการณ์ความสูญเสีย ค้าขาย อาชีพปัจจุบัน เกษตรกร
 ที่อยู่ก่อนสูญเสียสามี จังหวัดปัตตานี สาเหตุการเสียชีวิตของสามี ถูกลอบยิง

ข้อมูลเบื้องต้น

ภูมิลำเนาของผู้ให้ข้อมูลอยู่ในจังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออกเธอตัดสินใจออกจากบ้านตอนอายุ 17 ปี เพื่อมาทำงานที่โรงงานทอผ้าและพักอยู่กับพี่สาว หลังจากนั้นก็มีเจ้าของไร่ร่อนที่สามพราน จังหวัดนครปฐม มาทาบทามเธอกับพี่ชาย แต่เนื่องจากเธอไม่ยอมแต่งงานกับชายดังกล่าว เธอจึงได้หนีจากบ้าน มาอยู่กับพี่สาวอีกคนซึ่งขายปลาอยู่ที่จังหวัดปัตตานี ช่วยเลี้ยงลูกพี่สาว เวลาว่างเธอก็ไปช่วยพี่สาวขายปลา กระทั่งพบกับสามีซึ่งทำอาชีพขบถยนต์โดยสารระหว่างตัวจังหวัดปัตตานีกับอำเภอแห่งหนึ่งของปัตตานี

ข้อมูลสามี

สามีของผู้ให้ข้อมูลมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และมีอายุน้อยกว่าผู้ให้ข้อมูลถึง 12 ปี นับถือศาสนาอิสลาม เดิมทำงานที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ต่อมาย้ายมาทำงานหาเลี้ยงชีพที่จังหวัดปัตตานี ส่วนบิดากับมารดาของสามีผู้ให้ข้อมูลประกอบอาชีพอยู่ที่จังหวัดนครศรีธรรมราช นานครั้งสามีจะกลับไปเยี่ยมในช่วงเทศกาลสำคัญ

ลักษณะนิสัยสามี

สามีเป็นคนดี ขยันทำงาน ดูแลเอาใจใส่ผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี ค่อนข้างเคร่งศาสนา เห็นได้จากตอนอยู่ด้วยกันสามีไม่เคยบกร้องในการปฏิบัติตนตามศาสนกิจ โดยเฉพาะวันศุกร์สามีจะไปละหมาดที่มีสยิดทุกครั้ง อย่างไรก็ตามสามีไม่เคยปิดกั้นหรือบีบบังคับให้ผู้ให้ข้อมูลต้องเปลี่ยนมานับถือศาสนาเดียวกับสามี ต่างคนต่างนับถือศาสนาที่ตนเองศรัทธาและไม่ก้าวก้าวซึ่งกันและกัน และ

ทุกครั้งที่คุณให้ข้อมูลต้องการไปทำบุญที่วัด สามีจะไปส่ง-ไปรับเธอเป็นประจำ ทุกวันช่วงเวลาเที่ยง สามีจะซื้อกับข้าวที่คุณให้ข้อมูลชอบกลับมาฝากทุกครั้ง แม้ว่าบางครั้งเป็นอาหารที่ทำจากเนื้อหมู แต่สามีไม่เคยรังเกียจ

ครอบครัวและสัมพันธภาพภายในครอบครัว

ก่อนหน้าที่สามีจะเสียชีวิต ครอบครัวของคุณให้ข้อมูลเป็นครอบครัวใหญ่ มีบิดามารดาของสามี รวมทั้งญาติพี่น้องมาอยู่ด้วย ต่อมาไม่นานบิดามารดาและญาติพี่น้องก็ได้ย้ายกลับไปจังหวัดนครศรีธรรมราช คุณให้ข้อมูลจึงต้องใช้ชีวิตอยู่กับสามีตามลำพัง เนื่องจากคุณให้ข้อมูลและสามีไม่มีบุตรจึงได้ขอบุตรสาวของพี่สาวที่เธอเคยเลี้ยงมาเป็นบุตรบุญธรรม คุณให้ข้อมูลรักและเลี้ยงดูเสมือนบุตรแท้ ๆ สัมพันธภาพภายในครอบครัวนั้นอบอุ่น มีความเข้าใจกันมาโดยตลอด ต่างคนต่างทำมาหากิน ไม่เคยทะเลาะเบาะแว้ง

วันเกิดเหตุ

ก่อนหน้าวันเกิดเหตุ มีตำรวจนายหนึ่งย้ายจากกองปราบปราม เพื่อเข้ามาดูแลและปฏิบัติงานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มาเช่าบ้านติดกับบ้านคุณให้ข้อมูล ลักษณะรูปร่างหน้าตาและบุคลิกภาพของตำรวจนายนี้คล้ายคลึงกับสามีของตนมาก หลายครั้งที่เพื่อนบ้านหรือลูกค้าจะทักว่าตำรวจนายนี้เป็นสามีตนเอง ครั้งหนึ่งคุณให้ข้อมูลกับสามีเคยไปดูดวงกับหมอดูร่างทรง หมอดูทักกับสามีเธอว่า “ไ้บ่าวนี้ มีเกณฑ์ตายโหง บ้าจะถามว่าจะตายเมื่อไหร่บ้างก็ไม่กล้าถาม” แต่หลังจากนั้นคุณให้ข้อมูลรับรู้ได้ว่าสามีมีความวิตกกังวล และมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป

วันที่เกิดเหตุสามีกลับมาจากออกกำลังกายที่สวนสาธารณะแห่งหนึ่งในอำเภอเมืองปัตตานีก่อนกลับถึงบ้านเพื่อน ๆ ชวนสามีให้มาร่วมดื่มสุรา สามีแวะคุยไม่นานเพราะต้องรีบกลับมารับประทานอาหารกับคุณให้ข้อมูล ประมาณ 19.00 น. ขณะคุณให้ข้อมูลกำลังทำอาหารอยู่ในครัว สามีซึ่งกลับมาจากออกกำลังกาย นั่งพักอยู่หน้าบ้าน มีชาย 2 คนขับรถจักรยานยนต์มาถามหาชายคนหนึ่ง แต่สามีได้ตอบว่าไม่ใช่คนแถวนี้ ให้ไปถามคุณให้ข้อมูล ระหว่างที่คุณให้ข้อมูลปิดแก๊สได้ยินเสียงปืน นึกว่าเป็นเด็กกำลังจุดปะทัดเล่น พอหันกลับไป เห็นสามีล้มลงกับพื้น คุณให้ข้อมูลตกใจและวิ่งไปประคองร่างสามี พร้อมทั้งใช้มือลูบไม่ให้เกิดแผลเข้าไปในจมูกเพื่อให้สามีหายใจได้สะดวกและร้องเรียกให้คนมาช่วย ไม่นานมีทหารเข้ามาที่เกิดเหตุ พร้อมทั้งถามคุณให้ข้อมูลว่าสามีเคยมีเรื่องกับใครมาก่อนหรือไม่ คุณให้ข้อมูลตอบคำถามเจ้าหน้าที่ไปอย่างตกใจ และทำอะไรไม่ถูก ได้แต่ภาวนาให้สามีรอดชีวิต หลังจากนั้นทหารนำตัวสามีส่งโรงพยาบาล สามีเสียชีวิตในเวลาต่อมา

ชีวิตหลังสูญเสียมามี

เมื่อสามีได้เสียชีวิตแล้ว ผู้ให้ข้อมูลโทรศัพท์ไปแจ้งเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้บิดาของสามีที่จังหวัดนครศรีธรรมราชฟัง ทุกคนไม่เชื่อว่าจะเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวกับสามี เนื่องจากสามีเพิ่งกลับไปร่วมงานแต่งงานเมื่อสัปดาห์ที่แล้ว จากนั้นผู้ให้ข้อมูลนำศพสามีไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตลอดระยะทาง ผู้ให้ข้อมูลร้องไห้ รู้สึกเสียใจ หวาดกลัว เมื่อไปถึงบ้านสามี ทางครอบครัวได้ทำพิธีตามหลักศาสนา ผู้ให้ข้อมูลแต่งตัวชุดอิสลามเพื่อเข้าร่วมพิธี

หลังจากประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ผู้ให้ข้อมูลกลับมาใช้ชีวิตที่บ้านตามลำพัง ส่วนบุตรบุญธรรมไปศึกษาต่อที่อื่น ทำให้ชีวิตช่วงนั้นเหงา โดดเดี่ยว ขาดที่พึ่ง จากเดิมที่มีสามีคอยช่วยเหลือ เมื่อไม่มีเขาแล้ว ผู้ให้ข้อมูลจึงทำอะไรไม่ได้ รถยนต์ที่เคยใช้หาเลี้ยงชีพเธอก็ไม่สามารถขับได้ จึงประกาศขาย อาชีพแม่ค้าที่เคยทำเมื่อก่อนก็ทำไม่ได้เนื่องจากไม่มีทุน ประกอบกับผู้ให้ข้อมูลไม่รู้หนังสือ ชีวิตช่วงนั้นจึงมีดมน หาทางออกไม่เจอ เธอรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจในชะตาชีวิตและตัดสินใจจบชีวิตตนเองด้วยการผูกคอตาย แต่โชคดีที่มีคนมาพบและพุดให้เธอคิดได้ ผู้ให้ข้อมูลจึงล้มเลิกความคิดและหลีกเลี่ยงความรู้สึกด้วยการไปบวชชีพราหมณ์ที่วัดแห่งหนึ่งเป็นระยะ เวลา 7 วัน

ขณะที่บวชชีพราหมณ์ผู้ให้ข้อมูลได้ฟังพระเทศนาว่า “หมาที่เป็นขี้เรื้อน ตัวเน่าเปื่อย พอรถมาใกล้ มันยังหลีก มันยังรักชีวิต เรานะดีกว่ามัน มีครบสามสิบสอง จะฆ่าตัวตายไปทำไม” ทำให้ผู้ให้ข้อมูลคิดได้ วันที่ผู้ให้ข้อมูลกลับบ้าน พระที่วัดให้กล้วยมาหนึ่งเครือ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลใช้เป็นทุนในการหาเลี้ยงชีพและสู้ชีวิตตลอดมา

อย่างไรก็ตาม ภาพการเสียชีวิตของสามียังติดอยู่ในใจผู้ให้ข้อมูลตลอด ทุกครั้งที่ได้ยินเสียงประทัดหรือเสียงดังที่คล้ายกับเสียงปืนจะทำให้ผู้ให้ข้อมูลเห็นภาพของสามีที่ถูกยิงปรากฏมาอยู่ตรงหน้าตลอด หลังจากที่มีอาการดังกล่าว ผู้ให้ข้อมูลจึงได้ไปหาพระเพื่อให้ทำพิธีตายแล้วเกิดใหม่ หลังจากนั้นภาพสามีได้หายไป ผู้ให้ข้อมูลจึงกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างปกติ

เมื่อผู้ให้ข้อมูลย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านรัตนบาดู ผู้ให้ข้อมูลมีโอกาสดำเนินชีวิต สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พร้อมทั้งได้ฟังพระราชเสาวนีย์และได้รับกำลังใจที่ดีจากพระองค์ท่าน ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับชีวิตหลังสูญเสียมามี ขยันทำงาน ปลูกผักหลายชนิดไว้รอบบ้าน และรับจ้างทั่วไปทำงานทุกอย่างจนชาวบ้านและคนที่รู้จักเรียกผู้ให้ข้อมูลว่า “หญิงเหล็ก” นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลได้เอาประสบการณ์เกี่ยวกับการสูญเสียมามีไปช่วยเหลือ เยียวยาและให้กำลังใจให้หญิงม่ายที่สูญเสียมามีเช่นเดียวกับเธอ

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7 (ID7)

“...เสียใจมาก ถ้าเกิดพ่อยังอยู่ ลูกคงไม่ต้องเอารูปถ่ายพ่อมาใส่อย่างนั้น พ่ออาจเป็นที่พึ่งได้ ใครมารังแกพ่อช่วยได้ เหมือนตอนนี้ไม่มีใคร...เราก็ดูเสียใจ...”

หญิง ไทย รูปร่างสมส่วน ผิวขาว อายุ 40 ปี ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6
 ภูมิลำเนา จังหวัดนราธิวาส ศาสนา อิสลาม
 อาชีพก่อนเหตุการณ์ความสูญเสีย ช่างตัดผ้า/แม่บ้าน อาชีพปัจจุบัน ช่างตัดผ้า
 ที่อยู่ก่อนสูญเสียสามี จังหวัดนราธิวาส สาเหตุการเสียชีวิตของสามี ถูกลอบยิง

ข้อมูลเบื้องต้น

ผู้ให้ข้อมูลเป็นคนจังหวัดนราธิวาสโดยกำเนิด จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จากนั้นผู้ให้ข้อมูลเรียนต่อทางด้านงานตัดเย็บเสื้อผ้า และได้รู้จักกับสามีซึ่งเป็นญาติกัน โดยมารดาของผู้ให้ข้อมูลฝากให้สามีช่วยดูแลเธอ เวลาไปโรงเรียน ทำให้ผู้ให้ข้อมูลกับสามีสนิทสนมกันตั้งแต่เด็ก

ข้อมูลสามี

สามีเป็นญาติกับผู้ให้ข้อมูล มีอายุห่างกัน 4 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ม.ศ.3) หลังเรียนจบสามีแต่งงานกับผู้ให้ข้อมูลและลงสมัครเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และได้รับเลือก 2 สมัย ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นระยะเวลา 8 ปี และเสียชีวิตหลังจากสามีได้รับเลือกตั้งเป็นรองนายกสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส ดำรงตำแหน่งไม่ถึง 1 ปี

ลักษณะนิสัยสามี

สามีเป็นคนใจดี รักครอบครัว และรักบุตรคนกลางซึ่งเกิดมาพิการเป็นพิเศษ ก่อนที่จะไปทำงานสามีจะหอมแก้มบุตรคนนี้ก่อนทุกครั้ง ส่วนบุตรคนอื่น ๆ สามีจะไปส่งที่โรงเรียนและหอมแก้ม จนครูที่โรงเรียนเห็นแล้วชื่นชมว่าสามีเป็นบิดาที่ดีมาก นอกจากนี้สามียังเห็นว่าผู้ให้ข้อมูลทำงานตัดเย็บเสื้อผ้าอยู่แต่ในบ้าน เมื่อมีเวลารว่างจากทำงานสามีมักพาตนเองและบุตรไปเที่ยวเป็นประจำ

ครอบครัวและสัมพันธภาพภายในครอบครัว

ผู้ให้ข้อมูลอาศัยอยู่กับสามีและบุตร โดยละแวกบ้านจะเป็นบ้านของบิดามารดา และญาติพี่น้องของสามี ผู้ให้ข้อมูลกับสามีเป็นญาติกันรู้จักกันมาตั้งแต่ยังเด็ก หลังจากสามีเรียนจบ ทั้งสองได้คบหาดูใจกันประมาณ 2-3 ปีก่อนตัดสินใจแต่งงานกัน จนมีบุตรสาวด้วยกัน 3 คน บุตรคนโตปัจจุบันแต่งงานและรับราชการครูที่โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา บุตรคนที่สองพิการตั้งแต่กำเนิด เดินไม่ได้ พูดไม่ได้ ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ ส่วนบุตรสาวคนเล็กขณะนี้กำลังเรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ก่อนสามีเสียชีวิตบุตรทุกคนรักและสนิทกับสามีมากเพราะสามีเป็นคนจิตใจดีดูแลเอาใจใส่ครอบครัวเป็นอย่างดี

วันที่เกิดเหตุ

ผู้ให้ข้อมูลอยู่กับบุตรที่บ้าน สามีบอกว่าจะออกไปข้างนอก เารถไปซ่อมที่ตู้แห่งหนึ่ง ระหว่างเดินทางสามีถูกโจรลอบยิงบริเวณร้านซ่อมรถ หลังจากนั้นผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านที่สามีถูกลอบยิงโทรศัพท์ไปหาผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านที่ผู้ให้ข้อมูลอยู่อาศัย ผู้ใหญ่บ้านคนดังกล่าวจึงโทรศัพท์ไปแจ้งข่าวกับพี่ชาย แต่ทุกคนในบ้านปิดข่าวไว้ด้วยเกรงว่าผู้ให้ข้อมูลจะตกใจ พี่ชายของผู้ให้ข้อมูลบอกว่าไม่ใช่สามีของผู้ให้ข้อมูล เป็นคนอื่น แต่ผู้ให้ข้อมูลไม่เชื่อ เนื่องจากทุกคนในบ้านมีท่าทีแตกตื่นและบางคนก็ร้องไห้ ผู้ให้ข้อมูลคิดว่าต้องอะไรบางอย่างเกิดขึ้นกับสามีอย่างแน่นอน จนในที่สุดผู้ให้ข้อมูลได้ทราบความจริง เมื่อครอบครัวไปรับศพสามีที่โรงพยาบาลมาประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่บ้าน ความรู้สึกในช่วงเวลานั้น ผู้ให้ข้อมูลได้อธิบายว่า “รู้สึกที่โลกนี้หายไป ลืมหมดเลย มองอะไรไม่เห็น มันคือไปหมด แขนขาชา ถ้ามือหลุดตอนนั้นก็รู้สึกตัว” ความรู้สึกตอนนั้นนอกจากจะตกใจสุดขีดแล้ว เธอยังรู้สึก “ใจหาย มันบอกไม่ถูก” จนกระทั่งได้จัดการพิธีศพให้สามีเป็นที่เรียบร้อย ผู้ให้ข้อมูลต้องกลับมาใช้ชีวิตกับบุตรตามลำพัง

ชีวิตหลังสูญเสียสามี

หลังจากสูญเสียสามีไปแล้ว ผู้ให้ข้อมูลกลับมาใช้ชีวิตอยู่กับบุตร ขณะนั้นบุตรสาวคนโตกำลังเรียนในระดับปริญญาตรี ที่จังหวัดสงขลา ทำให้ผู้ให้ข้อมูลต้องใช้ชีวิตอยู่กับบุตรสาวทั้ง 2 คน ผ่านไปประมาณหนึ่งเดือน บุตรสาวคนเล็กก็ไม่ยอมไปโรงเรียน ร้องไห้ตลอดทั้งตื่นนอนและก่อนนอน นอกจากนี้ยังป่วยเป็นประจำ จนทำให้ผู้ให้ข้อมูลทุกซีก และหนักใจเรื่องบุตรเป็นอย่างมาก เนื่องจากก่อนสามีจะเสียชีวิต สามีไปรับไปส่งบุตรเป็นประจำ ทำให้บุตรสาวคนเล็กติดสามีของผู้ให้ข้อมูลมาก เวลาที่ผู้ให้ข้อมูลต้องไปส่งบุตรและบุตรร้องไห้ทุกครั้ง ทำให้เธอหมดกำลังใจ ผู้ให้ข้อมูลต้องใช้เวลาในการพูดกับลูกเป็นระยะเวลาสั้นกว่าลูกจะปรับตัวได้

สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องระหว่างผู้ให้ข้อมูลเองกับสามี แสดงออกในรูปแบบการได้กลิ่น หลังจากสามีเสียชีวิตเธอได้กลิ่นสามีอยู่ในบ้านตลอดระยะเวลา 40 วัน เวลาที่ผู้ให้ข้อมูลทำงาน จะรู้สึกเหมือนสามีมาเรียก บางครั้งลืมหิวไปแต่ไม่พบสามี หรือตอนอาบน้ำก็รู้สึกว่ามีกลิ่นกลับมาเรียกเธอ “ไม่ ไม่นะ ได้ยินจริง ๆ รู้สึกเพื่อว่าเขาเรียกตอนที่เราน้ำ” นอกจากนี้ยังมีสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องรูปแบบอื่น ๆ เช่น การฝันถึงสามี การเก็บข้าวของเครื่องใช้ของสามีไว้ดูต่างหน้า ผู้ให้ข้อมูลรับรู้มาตลอดว่าสามีไม่ได้จากไปไหน “รู้สึกว่าเขาอยู่ข้าง ๆ ไม่เคยทิ้งก๊ะห์ (ภาษามลายูท้องถิ่นแปลว่า พี่ ใ้กับผู้หญิง) แบ (ภาษามลายูท้องถิ่นแปลว่า พี่ ใ้กับผู้ชาย) เขาอยู่ข้าง ๆ ก๊ะห์ตลอดเลย” ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกว่าไม่สามารถแต่งงานใหม่ได้ เนื่องจากตนเองกับสามีไม่ได้หย่าขาดกัน ทำให้รับรู้ว่าเขาไม่ได้จากไปไหน

ชีวิตหลังการสูญเสียเต็มไปด้วยความทุกข์ใจทั้งที่เกิดจากการสูญเสียคนรักแล้ว ผู้ให้ข้อมูลยังต้องทุกข์ใจเกี่ยวกับบุตรมาโดยตลอด และต้องจัดการกับความรู้สึกที่เข้ามาในชีวิตด้วยการใช้หลักปฏิบัติตามศาสนาอิสลาม ด้วยการละหมาด และอ่านคัมภีร์อัลกุรอานทุกคืน เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้สามีผู้ล่วงลับ พร้อมทั้งแนะนำบุตรทุกคนว่า “ถ้าคิดถึงพ่อ ก็อ่านอัลกุรอานและอ่านกุลวัลเลาะห์ (คัมภีร์บทหนึ่งในอัลกุรอาน) ด้วย ดูอาห์ (การขอพรจากพระเจ้า) ให้พ่อสบาย” นอกจากนี้ทุกวันศุกร์ ผู้ให้ข้อมูลจะพาบุตรไปหลุมฝังศพของสามีเพื่อไปอ่านคัมภีร์อัลกุรอานและบทเกี่ยวข้องกับให้สามี เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลไม่ทราบว่าสามีมีชีวิตความเป็นอยู่หลังความตายเป็นอย่างไร ผู้ให้ข้อมูลเชื่อว่าการอ่านคัมภีร์อัลกุรอานและการดูอาห์ขอพรจากพระเจ้าเป็นวิธีหนึ่งที่ช่วยทำให้สบายใจ เหมือนได้ทำอะไรให้สามีและทำให้ใจตนเองสงบ ไม่คิดมาก นอกจากกำลังใจจากบุตรที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลพ้นจากความทุกข์หลังสูญเสียสามีแล้ว ยังมีกำลังใจจากญาติพี่น้องและคนรอบข้าง รวมทั้งการเยียวยาจิตใจด้วยศาสนา จากประสบการณ์ที่ผ่านมามาทั้งหมดได้ “สอนความอดทน (บอกกับตัวเอง) ต้องทำตัวอย่างให้ลูกดู เราต้องเป็นแบบอย่างให้ลูก ต้องเข้มแข็ง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8 (ID8)

“...มึงตายไม่ได้นะ มึงต้องอยู่กับลูก อยู่ดูแลลูกมึงตายแล้วกูจะอยู่กับใคร
กูทำงานไม่เป็น...”

หญิง ไทย รูปร่างอวบ ผิวขาว อายุ 37 ปี ระดับการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6
ภูมิลำเนา จังหวัดนราธิวาส ศาสนา อิสลาม
อาชีพก่อนเหตุการณ์ความสูญเสีย แม่บ้าน อาชีพปัจจุบัน ค้าขาย
ที่อยู่ก่อนสูญเสียสามี จังหวัดนราธิวาส สาเหตุการเสียชีวิตของสามี ถูกลอบยิง

ข้อมูลเบื้องต้น

ผู้ให้ข้อมูลเป็นคนนราธิวาสโดยกำเนิด จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 สถานภาพ
ของครอบครัวยากจน ผู้ให้ข้อมูลอยู่พักอยู่บ้านกับบิดามารดา ก่อนแต่งงานกับสามีโดยมีพ่อสื่อแม่
สื่อแนะนำสามีผ่านทางผู้ใหญ่ และทั้งสองไม่เคยเห็นหน้ากันมาก่อนจนกระทั่งได้แต่งงานกัน

ข้อมูลสามี

สามีเป็นคนจังหวัดนราธิวาสตั้งแต่กำเนิด จบระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ประกอบอาชีพ
รับจ้างกรีดยาง และเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านในอำเภอแห่งหนึ่งของจังหวัดนราธิวาส สามีเป็นคน
มีความรับผิดชอบ เลี้ยงดูภรรยาและลูกเป็นอย่างดีมาโดยตลอด

ลักษณะนิสัยสามี

สามีเป็นคนผิวขาว หน้าตาดี นิสัยดี ขยันทำงาน สามีบอกผู้ให้ข้อมูลเสมอว่า “เขาบอกว่า
ไม่ต้องทำงาน กูเลี้ยงเอง เขาพูดแบบนี้เราก็กินเลี้ยงลูก” ปฏิบัติศาสนกิจไม่เคยบกพร่อง สามีรัก เอา
ใจใส่ดูแลบุตรและผู้ให้ข้อมูลเป็นอย่างดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีน้ำใจ ทั้งยังชอบช่วยเหลือเพื่อน ๆ
จึงทำให้เขาเป็นมีเพื่อนมาก และเป็นที่รักของเพื่อน

ครอบครัวและสัมพันธภาพภายในครอบครัว

หลังจากแต่งงานกัน ผู้ให้ข้อมูลย้ายมาอยู่ร่วมกับครอบครัวสามี ซึ่งเป็นครอบครัวใหญ่
อาศัยอยู่บริเวณตลาดสดแห่งหนึ่งของจังหวัดนราธิวาส สามีเป็นคนขยันทำงาน และเอาใจใส่ดูแล
ครอบครัวเป็นอย่างดี ทั้งคู่มีบุตรสาวด้วยกันทั้ง 3 คน ปัจจุบันบุตรสาวคนโตศึกษาในระดับ

มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนประจำอำเภอแห่งหนึ่งของจังหวัดนราธิวาส บุตรคนรองศึกษาอยู่
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และบุตรลูกสาวคนเล็กกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

สัมพันธ์ภาพภายในครอบครัวบางครั้งผู้ให้ข้อมูลกับสามีทะเลาะกันบ้างแต่ไม่บ่อยนัก ทั้งคู่
จะรับประทานอาหารร่วมกันทุกครั้ง สามีมักสอนผู้ให้ข้อมูลถึงวิธีการอบรมสั่งสอนลูก เช่น เวลา
จะซื้อของให้ลูกต้องซื้อให้ครบทุกคน ถ้าไม่ซื้อก็ต้องไม่ซื้อทั้งหมด เพราะไม่อยากทำให้ลูกเสียใจ

วันที่เกิดเหตุ

ก่อนวันเกิดเหตุผู้ให้ข้อมูลรู้สึกมีผิดปกติหลายอย่างเกิดขึ้นกับสามี เช่น “เขาพูดว่า ถ้าเขา
ไม่ได้กลับ ช่วยดูแลให้ดิฉัน ดูแลคนกลางให้ดี อย่าตีลูก กะหรือรู้สึกว่าทำไมพูดแปลก เขาบอกว่าถ้า
เป็นอะไรไปไม่ต้องอยู่ที่นี้ (บ้านของสามี) ให้กลับไปอยู่บ้าน (เดิมของผู้ให้ข้อมูล) อยู่ที่นี้จะกิน
อะไร” ในตอนนั้นผู้ให้ข้อมูลไม่ได้รู้สึกสังหรณ์ใจ แต่รู้สึกแปลกใจที่สามีพูดจาแปลก ๆ

ในวันอังคาร “พอดีแบเขากำลังก่ออิฐ กะหรือดูแบเขาหล่อ ขาว สะอาด กะหรือดูเขา แบเขาว่า
มองกูทำไม กูหล่อหรือ (ความรู้สึกเรา) เขาหล่อจริง ๆ แต่กะหรือพูดในใจ ไม่ได้บอกเขา ไม่รู้จะพูด
อย่างไร” วันพุธที่เกิดเหตุสามีกลับจากรับลูกที่โรงเรียน “เขาบอกว่าจะไปมาหาเพื่อน จะไปลา
เพื่อน จะไปมาออฟ (การขอขมา ในสิ่งที่ผู้ขอได้ล่วงเกินด้วยกาย วาจาและใจ) กับเพื่อน” เวลา 6
โมงเย็น สามีไปช่วยสร้างบ้านให้ยายซึ่งเป็นบ้านหลังติดกัน ระหว่างที่ผู้ให้ข้อมูลเข้าห้องน้ำ ได้ยิน
เสียงปิ่น ตอนแรกคิดว่าเด็กเอาอะไรมาเล่น ไม่คิดว่าเป็นสามี “แกตะโกนบอกว่า ลูกเข้าไปในบ้าน
ไป บอกแม่ว่าอย่าออกมาข้างนอก พ่อถูกยิง กะหรือก็หันมาดูแก พอระยะหลัง บั้ง บั้ง เยอะมาก
จะวิ่งไปช่วยแกแต่ไปไม่ได้กระสุนมันไม่ให้ไป” ความรู้สึกในช่วงเวลานั้นผู้ให้ข้อมูลกระวนกระวาย
ใจเป็นอย่างมาก อยากออกไปช่วยสามีแต่ทำไม่ได้ ได้แต่นั่งไม่รู้จะทำอะไร เมื่อโจรผู้ก่อเหตุหนีไป
ผู้ให้ข้อมูลรีบวิ่งมาช่วยสามีและบอกให้สามีมูจ๊ับ (การนึกถึง/รำลึกถึงพระเจ้า เป็นการเตือนสติ
ตนเองให้อยู่กับอัลลอฮ์) พร้อมกับตะโกนบอกสามีบอกว่า “มึงตายไม่ได้นะ มึงต้องอยู่กับลูก
อยู่ดูแลลูก มึงตายแล้วกูจะอยู่กับใคร กูทำงานไม่เป็น” หลังจากนั้นญาติได้พาสามีไปที่
โรงพยาบาล เมื่อญาติบอกว่าสามีเสียชีวิต ความรู้สึกในตอนนั้นเหมือนหมดแล้วไม่มีแล้ว ไม่เหลือ
อะไรแล้ว ไม่รู้จะทำอย่างไรต่อไป

ชีวิตหลังสูญเสียสามี

หลังจากผู้ให้ข้อมูลทราบข่าวสามีว่าเสียชีวิต สภาพความต่อต้านในใจเกิดขึ้น “เราไม่
อยากให้เขาไปแบบนั้น อยากให้เขาอยู่กับเรา กะหรือทำจริง ๆ กะหรือทำอะไรไม่เป็น” แต่ก็ต้อง
พยายามทำใจยอมรับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ช่วงระยะแรก ๆ รับประทานอาหารไม่ได้

เพราะที่ผ่านมามีต้องรับประทานพร้อมสามีตลอด ยิ่งเวลาอยู่คนเดียวยิ่งทำให้ผู้ให้ข้อมูลคิดถึงสามีมากขึ้น หลังจากบุตรนอนหลับ ผู้ให้ข้อมูลมักจะร้องไห้ เสียใจ หวนระลึกถึงสามี คิดถึงอดีตที่ทั้งสองเคยใช้ชีวิตร่วมกัน

รูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องของผู้ให้ข้อมูลกับสามี เกิดขึ้นหลังจากทำพิธีฝังศพสามีตามหลักศาสนาแล้ว ผู้ให้ข้อมูลรับรู้การกลับมาของสามีเนื่องจากเห็นแสงดวงไฟลอยเข้ามาในบ้าน ขณะที่ทุกคนนอนหลับ “แบบว่ามีด แล้วสว่าง ... กะเห็นอยู่ ๆ สว่างแล้วก็มีด” ความรู้สึกในช่วงนั้นผู้ให้ข้อมูลไม่ได้กลัวปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แต่รับรู้ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นคือสามีของตนเอง ที่กลับมาดูถูกเมียด้วยความเป็นห่วง ยังมีประสบการณ์รับรู้การกลับมาของสามีในรูปแบบกลิ่น ผู้ให้ข้อมูลและญาติพี่น้องที่อยู่ด้วยกันมักได้กลิ่นตัวของสามี บางครั้งเป็นกลิ่นหอม นอกจากนั้นยังมีสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การแหว่ได้ยินเสียงสามี การเก็บเสื้อผ้า ข้าวของเครื่องใช้ของสามีเอาไว้ รวมทั้งการทำตามคำแนะนำ คำสั่งเสียของสามีให้บรรลุผลสำเร็จ

ทุกวันนี้ ผู้ให้ข้อมูลบอกว่า “ทำใจได้ แต่ในใจคิดถึงเขาตลอด คนอื่นเห็นเรามีความสุขแต่ในจิตใจเราไม่มีใครมองเห็น” พยายามยึดลูกเป็นหลักสำคัญในการเยียวยาใจตนเอง “ใช้ลูกเป็นหลัก ลูกคนเล็ก ถ้า (เห็น) กะห็นร้อง เราก็จะร้อง ถ้าเราร้องลูกจะร้องไปด้วย แสดงว่าเราต้องเข้มแข็ง” กลางคืนผู้ให้ข้อมูลสอนลูกเสมอว่า “เราไม่มีพ่อแล้ว เราต้องตั้งใจเรียน จะได้งานทำเหมือนที่สัญญากับพ่อเอาไว้” นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลนำหลักศาสนาอิสลามมาใช้ทำจิตใจให้สงบด้วยการทำละหมาดและการอ่านคัมภีร์อัลกุรอาน

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9 (ID9)

“...คือแบบมัน แค้น ๆ นะ ไม่เคยเป็นแบบนี้มาก่อน ความที่มันแค้น มันเจ็บไปหมด เจ็บไปถึงข้างในหัวใจ มันทั้งเจ็บทั้งแค้น ร้องให้แบบน้ำตาไม่ออก...ยิ่งไปเห็นแผลเขากอีก แผลตรงที่ถูกยิง โอ้โห ยิ่งปวดร้าว...”

หญิง ไทย รูปร่างอ้วน สูงใหญ่ ผิวขาว อายุ 54 ปี ระดับการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 6
 ภูมิลำเนา จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคเหนือ ศาสนา พุทธ
 อาชีพก่อนเหตุการณ์ความสูญเสีย ค้าขาย อาชีพปัจจุบัน ลูกจ้างโครงการฝึกอาชีพ
 ที่อยู่ก่อนสูญเสียสามี จังหวัดนราธิวาส สาเหตุการเสียชีวิตของสามี ถูกลอบยิง

ข้อมูลเบื้องต้น

ผู้ให้ข้อมูลมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคเหนือ สมัยเด็ก ผู้ให้ข้อมูลพักอาศัยอยู่กับบิดาซึ่งมีอาชีพเป็นชาวน และเป็นผู้มีอิทธิพลในหมู่บ้าน เมื่อมารดาเสียชีวิตจากการผูกคอตาย ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับบิดาลดลงเพราะผู้ให้ข้อมูลคิดเสมอว่าบิดาเป็นต้นเหตุทำให้มารดาเสียชีวิต ภายหลังบิดาแต่งงานใหม่และนำภรรยาเข้ามาอยู่ด้วยกันที่บ้าน ผู้ให้ข้อมูลไม่พอใจจึงแอบหนีบิดาไปใช้ชีวิตลำพังที่กรุงเทพฯ ในตอนแรกได้ทำงานเป็นคนใช้ที่บ้านหลังหนึ่ง จากนั้นจึงลาออกมาทำงานโรงงาน เมื่อบิดาทราบข่าวก็มาตามให้กลับบ้าน แต่ผู้ให้ข้อมูลไม่ยอมกลับและหนีไปใช้ชีวิตที่อำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส เพราะที่นั่นไกลจากบ้านและมีคนรู้จักใช้ชีวิตอยู่ หลังจากมาใช้ชีวิตอยู่ที่อำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส ระยะเวลาหนึ่ง ผู้ให้ข้อมูลได้เข้าทำงานที่กรมชลประทาน จากนั้นได้เปิดร้านขายอาหารอีสานและย้ายมาอยู่ในตัวจังหวัดนราธิวาสจนได้พบกับสามีซึ่งมีอายุน้อยกว่าผู้ให้ข้อมูลมาก ทั้งสองคนคบหาดูใจกันประมาณ 1 ปี จนตัดสินใจแต่งงานอยู่กินกันที่สุดในที่สุด

ข้อมูลสามี

สามีของผู้ให้ข้อมูลเป็นคนจังหวัดนราธิวาสโดยกำเนิด ก่อนหน้านั้นสามีทำงานเป็นลูกจ้างชั่วคราวของกรมทางหลวง แต่รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย จึงลาออกจากงาน มาปลูกผักและเลี้ยงโค ส่วนผู้ให้ข้อมูลนำผักที่สามีปลูกไปขายที่ตลาดของอำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส ทำให้มีเงินทุนจำนวนหนึ่งเพื่อนำมาใช้ปลูกบ้าน หลังจากนั้นไม่นานเจ้านายเก่ามาตามให้สามี

กลับไปทำงานเป็นยามรักษาการณ์ ที่เดิม เพื่อ ดูแลทรัพย์สินของกรมทางหลวง สามีทำงานประมาณ 5 เดือน ก็จึงถูกโจรลอบยิงเสียชีวิต

ลักษณะนิสัยสามี

สามีเป็นคนดี ช่วยเหลืองานทุกอย่างไม่ชอบเอาเปรียบใคร ทำงานเก่ง จนหัวหน้าไว้วางใจจากให้เป็นตัวแทนดูแลควบคุมการทำงาน ด้วยเหตุนี้เขาจึงเป็นที่รักทั้งของเพื่อนร่วมงานและชาวบ้าน ส่วนเรื่องครอบครัว ก็ยอมทำงานหนัก เพื่อเก็บเงินสร้างฐานะหวังให้ลูกกับภรรยาสบาย เวลาออกไปไหนจะออกไปด้วยกันหมดทั้งครอบครัว สามีเป็นคนรักบุตร และรักผู้ให้ข้อมูลมาก

ครอบครัวและสัมพันธภาพภายในครอบครัว

หลังจากผู้ให้ข้อมูลแต่งงานกับสามี ทั้งคู่จึงตัดสินใจย้ายมาบุกเบิกที่ดินบริเวณใกล้ที่ทำงานของสามี เนื่องจากบริเวณดังกล่าวยังไม่มีใครมาบุกเบิกและยังไม่มีสิ่งก่อสร้างใด ๆ ทั้งสองเริ่มต้นจากการสร้างกระท่อมอยู่ด้วยกัน หลังจากนั้นค่อยขยายขยาย ทำงานสะสมเงิน สร้างบ้านอยู่ด้วยกัน ผู้ให้ข้อมูลกับสามีมีบุตรสาว 2 คน ปัจจุบันบุตรคนโตสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ทางด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งที่กรุงเทพฯ ส่วนบุตรสาวคนเล็ก เป็นนักกีฬาโรงเรียน ได้รับการอนุเคราะห์เรื่องที่พักจากครูที่โรงเรียน วันธรรมดา บุตรสาวคนเล็กใช้ชีวิตอยู่ที่ตัวจังหวัด และกลับมาบ้านทุกเสาร์ - อาทิตย์ ผู้ให้ข้อมูลกับสามีไม่เคยมีเรื่องทะเลาะ หรือใช้กำลังทำร้ายร่างกาย อยู่ด้วยกันด้วยความเกื้อกูล ถ้อยทีถ้อยอาศัยมาโดยตลอด

วันที่เกิดเหตุ

ก่อนสามีเสียชีวิต ผู้ให้ข้อมูลมีอาการผิดปกติทุกครั้งเวลานอน ช่วงนั้นจะรู้สึกสังหรณ์ใจเหมือนตัวเองอยู่ตัวคนเดียว ว่าเหว รู้สึกเหมือนมีเสียงก้องอยู่หู เหมือนกำลังมีพิธีแห่ระโอบางอย่าง ลักษณะดังกล่าวเป็นประจำก่อนนอน แต่เมื่อออกไปขายของอาการดังกล่าวจะหายไป และจะรู้สึกอีกครั้งช่วงก่อนนอน

หลังจากสามีตอบรับหัวหน้าเก่าเพื่อไปทำงานที่เดิม ก่อนหน้านั้นบริเวณบ้านจะมีกลุ่มวัยรุ่นเข้ามาลักขโมยข้าวของ และก่อวนครอบครัวผู้ให้ข้อมูล เช่น เอาก้อนหินมาปาสุนัขและวัวที่เลี้ยงไว้ และขับรถจักรยานยนต์มาวนแถวบ้าน ก่อนเกิดเหตุการณ์มีกลุ่มคนแปลกหน้ามาถามหาสามี แต่ผู้ให้ข้อมูลบอกว่าสามีไม่อยู่ ออกไปหาของป่า จากนั้นได้เกิดเหตุการณ์ไม่สงบขึ้น พวกโจรก่อเหตุเผาบ้านชาวไทยพุทธที่อยู่ตรงข้ามที่ทำงานของสามี และตรงกับเวลาที่สามีต้องเข้าเวรพอดี ผู้ให้ข้อมูลคิดว่าสามีรู้ข้อมูลของกลุ่มคนที่สร้างความวุ่นวาย หลังจากนั้นผู้ให้ข้อมูลสังเกตว่าสามีมีพฤติกรรมเปลี่ยนไป เธอคิดว่าสามีคงรู้ตัวว่ามีคนกำลังปองร้าย ในวันที่สามีเสียชีวิต สามีสั่งให้ผู้ให้

ข้อมูลกับบุตรเข้าไปอยู่ในบ้านตั้งแต่ห้าโมงเย็น ครั้นรุ่งเช้าก็ยังไม่กลับบ้าน ผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าผิดสังเกตุจึงกระวนกระวายใจ คิดว่าต้องมีเหตุการณ์ไม่ดีเกิดขึ้นกับสามีอย่างแน่นอน ไม่นานชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงบอกว่าสามีถูกยิงเสียชีวิตอยู่ริมถนนใกล้ที่ทำงาน ผู้ให้ข้อมูลตกใจสุดขีด งุนงงทำอะไรไม่ถูก จึงขอติดรถคนที่มาแจ้งข่าวไปยังที่เกิดเหตุ เมื่อไปถึงรีบวิ่งไปสำรวจบาดแผลของสามีและร้องไห้เสียใจ รู้สึกสมองดี๊ และปฏิเสธการตอบคำถามจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและนักข่าว

ชีวิตหลังสูญเสียสามี

หลังจากสูญเสียสามีไปแล้ว ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกสงสารสามีมาก และใจหนึ่งรู้สึกคับแค้นใจคนที่ทำร้ายสามี “คือแบบมัน แค้น ๆ นะ ไม่เคยเป็นแบบนี้มาก่อน ความที่มันแค้น มันเจ็บไปหมด เจ็บไปถึงข้างในหัวใจ มันทั้งเจ็บทั้งแค้น ร้องให้แบบน้ำตาไม่ออก... ยิ่งไปเห็นแผลเขาอีก แผลตรงที่ถูกยิง โอ้โฮ ยิ่งปวดร้าวอย่างแรงเลย บอกไม่ถูก อยากรู้ว่าใครทำ อยากจะเอาמידกรี๊ด อยากเอาน้ำเกลือนี้ราด อยากจะแก้แค้นแทนเขา” นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังรู้สึกเครียด มีเรื่องให้คิดและตัดสินใจหลายอย่าง รู้สึกหมดหวัง หมดกำลังใจ ท้อแท้ หมดอาลัย ไม่อยากมีชีวิตอยู่ นอกจากอาการทางใจแล้วผู้ให้ข้อมูลยังมีอาการทางกายอันเนื่องมาจากความสูญเสีย คือ ความดันโลหิตสูง บางครั้งเครียดมากจนเลือดกำเดาไหล

ผู้ให้ข้อมูลยังคงรู้สึกเจ็บปวดทุกครั้งเมื่อบุตรสาวสองคนพูดถึงบิดา แม้จะบอกบุตรทั้งสองว่าเป็นไปไม่ได้ที่จะให้ครอบครัวกลับมาอยู่พร้อมกันดังเดิม แต่ลึก ๆ เธอหวังจะให้วันคืนเหล่านั้นหวนกลับมา ผู้ให้ข้อมูลยังรู้สึกทุกข์ทรมานใจจากคำพูดของบุตรที่อยากได้บิดาคืนมา ยิ่งตอกย้ำว่าเป็นแค่ความฝันไม่มีวันเกิดขึ้นจริง ยิ่งคิดก็ยิ่งพบกับความทุกข์ นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังรำคาญความสนใจ ใคร่รู้ของคนในสังคม โดยเฉพาะเมื่อนักข่าวเข้ามาสัมภาษณ์การเสียชีวิตของสามี ผู้ให้ข้อมูลมักจะไล่นักข่าว ทำให้นักข่าวไม่ค่อยพอใจกับพฤติกรรมดังกล่าว

แม้เวลาผ่านไปนานหลายปีแล้ว ผู้ให้ข้อมูลยังไม่เคยลืมภาพที่สามีอันเป็นที่รักต้องจากไป บางครั้งผู้ให้ข้อมูลนำภาพข่าวเหตุการณ์ที่สามีเสียชีวิตมานั่งอ่านและย้อนคิดถึงเหตุการณ์และพูดตัดพ้อที่สามีทิ้งให้ตนเองกับบุตรไป แต่ในอีกมุมหนึ่งผู้ให้ข้อมูลรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาใช้ชีวิตร่วมกับสามี คิดว่าสามีทำเพื่อตนมาตลอด ผู้ให้ข้อมูลปลอบใจตัวเองว่าสามีไปทำงานที่ไกล ทุกวันนี้จิตใจของผู้ให้ข้อมูลเข้มแข็งขึ้นมาก เวลาช่วยเยียวความเจ็บปวด ช่วยรักษาบาดแผลในชีวิตได้ “ทุกสิ่งทุกอย่างมันอยู่ที่ใจ อยู่ที่ว่าจะคิด เหมือนคนติดเหล้า ติดยา บ้า ยืนยันว่าเลิกได้ มันอยู่ที่ใจหรอก” อยู่ที่ตัวเราเอง

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10 (ID10)

“...เราไม่มีความสุขเลย แบบว่าเครียดมาก ไม่กล้าปล่อยลูกออกไปเล่นข้างนอก เหลือแม่เพียงคนเดียว ก็ขังลูกไว้ ปล่อยให้ลูกเล่นคนเดียว ลูกเล่นตอมนั้นแบบสงสาร ลูกมาก ไม่มีสังคม เมื่อก่อนเขาจะไปโน่นไปนี้ได้ แต่ตอนนี้เหลือเราคนเดียว เราก็วิตกกังวล...”

หญิง ไทย รูปร่างสมส่วน ผิวสีน้ำผึ้ง อายุ 40 ปี ระดับการศึกษาปริญญาตรี
 ภูมิลำเนา จังหวัดสงขลา ศาสนา พุทธ
 อาชีพก่อนเหตุการณ์ความสูญเสีย ค้าขาย อาชีพปัจจุบัน ค้าขาย
 ที่อยู่ก่อนสูญเสียสามี จังหวัดปัตตานี สาเหตุการเสียชีวิตของสามี ถูกลอบยิง

ข้อมูลเบื้องต้น

ผู้ให้ข้อมูลมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดสงขลา หลังจากจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้ไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ ต่อมาได้พบกับสามีและได้คบหาดูใจกันเป็นระยะเวลา 7 ปี หลังจากนั้นทั้งสองตกลงปลงใจแต่งงานกัน และย้ายมาอยู่บ้านสามีที่อำเภอแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี หลังจากนั้นไม่นาน ผู้ให้ข้อมูลและสามีตัดสินใจย้ายมาประกอบอาชีพในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี โดยเช่าห้องแถว 2 ห้อง เปิดร้านขายของชำ โดยผู้ให้ข้อมูลรับผิดชอบดูแลร้านค้า

ข้อมูลสามี

สามีเป็นคนจังหวัดปัตตานีโดยกำเนิด บ้านสามีเป็นครอบครัวใหญ่ มีญาติพี่น้องหลายคน บิดามารดามีมีฐานะร่ำรวย มีที่ดินหลายแห่ง เมื่อจบการศึกษาระดับปริญญาตรี สามีแต่งงานกับผู้ให้ข้อมูลและย้ายมาทำงานในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี โดยมอบหมายให้ผู้ให้ข้อมูลดูแลกิจการร้านขายของชำ ส่วนสามีเปิดกิจการน้ำดื่มยี่ห้อหนึ่งซึ่งอยู่ไกลจากร้านค้าของผู้ให้ข้อมูล

ลักษณะนิสัยของสามี

สามีเป็นคนขยัน รับผิดชอบ รักครอบครัว ไม่ดื่มเหล้า ไม่สูบบุหรี่ เป็นคนเรียบง่าย มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีโดยเฉพาะกับลูกค้าที่มาซื้อของ ตั้งใจทำงานเพื่อสร้างฐานะให้ครอบครัว ทุกวันก่อนไปทำงาน สามีจะขับรถไปส่งบุตรสาวที่โรงเรียนเอกชนมีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในจังหวัดปัตตานี

และจะกลับมาหาผู้ให้ข้อมูลตอนเที่ยง หลังจากนั้นจึงไปทำงานต่อที่โรงงานผลิตน้ำตาล ช่างเย็นจึง รับประทานจากโรงเรียนและพานั่งรถไปส่งของที่บ้านลูกค้าเป็นประจำ

ครอบครัวและสัมพันธภาพภายในครอบครัว

ครอบครัวของผู้ให้ข้อมูลเป็นครอบครัวเดี่ยว มีเพียงผู้ให้ข้อมูล สามีและบุตรสาวหนึ่งคน ปัจจุบันบุตรสาวกำลังศึกษาอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส บุตรสาวใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับบิดา ทำให้รักและผูกพันกับบิดาเป็นอย่างมาก ทั้งตัวผู้ให้ข้อมูล และสามีล้วนให้ความสำคัญกับสัมพันธภาพในครอบครัวเป็นอย่างมาก ทุกวันอาทิตย์ทั้งสองจะ ปิดร้านเพื่อไว้เป็นวันครอบครัว ขับรถเดินทางไปพักผ่อนท่องเที่ยวใช้เวลาอยู่ร่วมกัน

วันที่เกิดเหตุ

ก่อนหน้าวันเกิดเหตุ ผู้ให้ข้อมูลกับสามีเดินทางไปซื้อของที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ระหว่างเดินทางกลับบ้าน ก่อนเข้าเขตจังหวัดปัตตานี สามีบอกผู้ให้ข้อมูลว่าเห็นโลงศพวางอยู่ที่ ถนน ไม่รู้ว่าใครเอามาทิ้งไว้ ในตอนนั้นผู้ให้ข้อมูลไม่ได้สนใจ คิดว่าสิ่งที่สามีพูดเป็นเรื่องไร้สาระ หลังจากนั้นไม่กี่วัน เวลาประมาณ 20.00 น. สามีกลับมาจากส่งของและซื้ออาหารกลับบ้าน ขณะ สามีนั่งรับประทานอาหารที่ม้านั่งหน้าบ้านซึ่งติดกับถนนใหญ่ ไม่นานสามีเรียกให้บุตรสาวมา กินข้าว ช่วงเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลเดินมา มีชายวัยรุ่นสองคนทำที่เป็นลูกค้าแฉะเข้ามาขอซื้อบุหรี่ ขณะที่ เดินเข้าไปในบ้าน เธอได้ยินเสียงปืน ครั้งแรกคิดว่าเป็นเสียงลูกประทัด ระหว่างเดินกลับเอาบุหรี่มา ให้ลูกค้านั้น เธอไม่พบวัยรุ่นทั้งสองแต่ ได้ยินเสียงกรีดร้องและเสียงตะโกนของคนละแวกนั้น สักครู่ เธอได้ยินลูกร้อง และเห็นร่างของสามีพุ่งไปอยู่กับพื้น ช่วงเวลานั้น “แบบ (ว่า) ใจสลายเลย แบบ ว่าเป็นไปได้ยังไง ... เหมือนงกับเหตุการณ์ ไม่รู้เรื่องเลย จะเข้าไปยกแฟนขึ้นก็ยกไม่รอด ดูไม่ได้แบบมันเจ็บ เลยเรียกคนให้มาช่วย” ตอนนั้นผู้ให้ข้อมูลคิดว่าสามีไม่รู้ตัวว่าถูกยิง หลังจาก นั้นสามีเริ่มเจ็บ ร้องโอดครวญเป็นระยะ ๆ ผู้ให้ข้อมูลเล่าให้ฟังว่าช่วงที่เกิดเหตุนั้นจำอะไรไม่ได้เลย แม้กระทั่งรูปพรรณสัณฐานของชายวัยรุ่นที่ทำที่เข้ามาซื้อบุหรี่ รู้สึกว่าเหมือนความฝัน ทุกอย่าง เกิดขึ้นเร็วมาก เหมือนทุกอย่างเลื่อนลอย ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้ตามสามีไปโรงพยาบาลทันทีเนื่องจาก ต้องจัดการเรื่องราวทางบ้านให้เสร็จเรียบร้อยก่อน ผู้ให้ข้อมูลโทรศัพท์บอกญาติฝ่ายสามี ในช่วง เวลานั้นผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “คิดแต่เราจะทำอย่างไรดี แบบว่า(เหตุการณ์) มันเกิดได้อย่างไร คิดว่าข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ถ้าเขาเสียชีวิตไปแล้ว เราจะเป็นอย่างไร” ผู้ให้ข้อมูลสับสนเนื่องจาก ใจหนึ่งเป็นห่วงสามีแต่อีกใจหนึ่งต้องดูแลลูก ช่วงเวลาดังกล่าวจึงเป็น “ความทุกข์ครั้งร้ายแรง” ครั้งหนึ่งในชีวิตที่ผู้ให้ข้อมูลได้พบมา

ชีวิตหลังสูญเสียมามี

หลังจากผู้ให้ข้อมูลทราบข่าวว่าสามีเสียชีวิต ก็รู้สึกสะเทือนใจมาก เมื่อญาติมารับศพสามี ไปบำเพ็ญกุศลที่วัด ระหว่างรอ ผู้ให้ข้อมูลเห็นร่างไร้วิญญาณของสามีอยู่ในที่ศาลาวัด ภาพนั้น ทำให้รู้สึกหดหู่ใจมาก รู้สึกเหมือนฝันไป เพราะช่วงค่ำของที่ผ่านมาเธอยังนั่งสนทนากับสามี เพียง เวลาชั่วข้ามคืน สามีก็ด่วนจากไป ภาพที่เห็นทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่อยากไปร่วมงานศพ ไม่อยากรับรู้ ความจริงว่าสามีจากไปอย่างไม่มีวันหวนกลับมา ด้วยเหตุนี้ผู้ให้ข้อมูลจึงไม่ลงจากรถยังคงนั่งอยู่ในรถกับบุตรสาว เพื่อหลีกเลี่ยงบรรยากาศอันแสนเจ็บปวด

เมื่อเสร็จสิ้นพิธีศพ บิดาและมารดาของสามีชวนผู้ให้ข้อมูลกับบุตรสาวให้ไปอยู่ด้วยกัน แต่ผู้ให้ข้อมูลปฏิเสธเนื่องจากลำบากใจ กลัวว่าหากทำอะไรไม่ถูกใจ บิดามารดาสามีแล้ว ผู้ให้ ข้อมูลกับบุตรจะลำบากจึงตัดสินใจค้าขายอยู่ที่เดิม ผู้ให้ข้อมูลถ่ายทอดความรู้สึกในตอนนั้นว่า “มันโดดเดี่ยวมาก ไม่รู้จะทำอย่างไรกับอนาคต แล้วก็คิด ว่าไม่มีอะไรเหลือเลย” ชีวิตในช่วงเวลา นั้นเต็มไปด้วยความหวาดกลัว ไม่มีความสุข เครียดหลายเรื่องโดยเฉพาะเรื่องบุตร “เราไม่มี ความสุขเลย แบบว่าเครียดมาก ไม่กล้าปล่อยให้ลูกออกไปเล่นข้างนอก เหลือแม่เพียงคนเดียว ก็ขัง ลูกไว้ ปล่อยให้ลูกเล่นคนเดียว ลูกเล่นตอนนั้นแบบสงสารลูกมาก ไม่มีสังคม เมื่อก่อนเขาจะไป โน่นไปนี่ได้ แต่ตอนนี้เหลือเราคนเดียว เราก็อึดใจจริง” จากนั้นไม่นานร้านของผู้ให้ข้อมูลถูกใจจรด เข้ามาขโมยของต่อหน้าต่อตา บางครั้งมีคนมาซื้อของแต่ไม่ยอมจ่ายเงิน เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกน้อยใจ คิดว่าตนไม่มีศักยภาพพอที่จะดูแลกิจการได้ “เหมือนมันไม่กลัวเราเลย เรา รู้สึกกลัว เราไม่มีศักยภาพที่ทำให้คนอื่นกลัวเลย เพราะเราไม่มีผู้ชายทำงานองนี้ ก่อนหน้าไม่เคยมี เหตุการณ์แบบนี้ละ ตอนแฟนอยู่” หลังจากนั้นผู้ให้ข้อมูลจึงตัดสินใจย้ายไปอยู่ในหมู่บ้านรอบตัน बात เพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่กับบุตรสาว

ผู้ให้ข้อมูลได้เรียนรู้รูปแบบวิธีการจัดการกับประสบการณ์ความทุกข์ เนื่องจากเป็นคนชอบ อ่านหนังสือที่ให้ข้อคิดกับชีวิตและจดบันทึกข้อความหรือคำพูดดี ๆ ไว้เตือนใจ และนำคำแนะนำคำสอน ทางพระพุทธศาสนามาใช้กับชีวิต เริ่มปล่อยวางและเข้าใจความเป็นไปของชีวิตมากขึ้น “เมื่อก่อนยังไม่รู้ว่าความตายเป็นอย่างไร ... (ตอนนี้เข้าใจแล้ว) และพยายามสอนลูกว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมามีเกิดแก่เจ็บตาย เป็นของธรรมดา ทำให้เราเข้าใจและรับกับสภาพที่เกิดขึ้น” ชีวิตของผู้ให้ข้อมูลทุกวันนี้ “เรียบง่ายมากเลย ไม่มีอะไร ไม่มีปัญหา คิดว่าปัญหามันไม่ได้อยู่ที่ตัวเรา ... เหมือนได้รู้และเข้าใจชีวิตมากขึ้น ...” เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีบุตรสาวเพียงคนเดียว ผู้ให้ข้อมูลบอก กับตัวเองว่าจะต้องเข้มแข็งและต้องยึดหยัดอยู่ให้ได้ ถึงแม้จะขาดสามีผู้เป็นเสาหลักของบ้านไป แต่ต้องไม่ยอมแพ้ ต้องเป็นทั้งพ่อและแม่เพื่อไม่ให้บุตรรู้สึกว่าเป็นปมด้อยที่บิดาต้องจากไป

ข้อมูลโดยสรุป

ข้อมูลเบื้องต้นของหญิงมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้ให้ข้อมูลแต่ละราย ล้วนมีที่มาแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องภูมิฐานะที่มีทั้งคนในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้ และคนจากภาคอื่นของประเทศไทย มีอายุระหว่าง 37 – 54 ปี ระดับการศึกษามีทั้งไม่ได้เรียนหนังสือและจบการศึกษาสูงสุดระดับปริญญาตรี และประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน ส่วนสาเหตุการเสียชีวิตของสามีส่วนใหญ่มีสาเหตุจากการลอบยิงโดยกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ และผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5 สามีถูกลอบยิงและเผาซ้ำ

ข้อมูลเบื้องต้นของสามี ส่วนใหญ่สามีของผู้ให้ข้อมูล มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ บางรายมีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดนครศรีธรรมราช หรือบางรายมีภูมิลำเนาอยู่จังหวัดแห่งหนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือแต่ย้ายมาทำงานที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูลพบว่า สามีของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นคนรักครอบครัว เป็นผู้รับผิดชอบดูแลครอบครัวได้เป็นอย่างดี และมีสัมพันธภาพที่ดีร่วมกัน ถึงแม้บางรายสามีเคยติดพันผู้หญิงคนอื่น แต่สามีมิได้ทอดทิ้งหรือปิดความรับผิดชอบ

ก่อนวันเกิดเหตุ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่พบเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นกับตัวเองหรือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับสามี บางรายรับรู้ด้วยลักษณะลางบอกเหตุที่ปรากฏในรูปความฝัน เช่น ฝันว่ามีคนมาชวนเธอหรือสามีไปอยู่ด้วย ฝันว่าตนเองรู้สึกหดหู่ใจ ว่าเหวเหมือนอยู่คนเดียวในโลก หรือการรับรู้ลางบอกเหตุรูปแบบที่สอดคล้องกับความเชื่อในสังคมไทย เช่น การได้ยินเสียงนกแสก การได้กลิ่นเน่า การรับรู้ลักษณะ รูปร่าง หน้าตา พฤติกรรมของสามีที่แตกต่างไปจากอดีต ส่วนประสบการณ์วันเกิดเหตุ ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จดจำเหตุการณ์ได้อย่างแม่นยำ ส่วนใหญ่ไม่คาดคิดหรือเตรียมใจมาก่อนว่าเหตุการณ์ความสูญเสียจะเกิดขึ้นกับครอบครัว เนื่องจากทั้งสามีและผู้ให้ข้อมูลเองไม่เคยมีเรื่องขัดแย้งหรือบาดหมางกับใคร ในวันที่เกิดเหตุการณ์วินาทีแรกๆ ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ข่าวการเสียชีวิตของสามี ส่วนใหญ่จะปฏิเสธ ไม่เชื่อว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นจริง เมื่อรู้ว่าเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นจริง ผู้ให้ข้อมูลมีอาการตกใจอย่างสุดขีด มึน งง สับสน หลังจากนั้นมีการตอบสนองต่อความสูญเสีย ด้วยอาการว่าเหว เหงา อาลัยอาวรณ์ หวาดกลัว ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นความทุกข์จากการพลัดพรากที่เกิดขึ้นหลังสูญเสียสามี

ชีวิตหลังสูญเสียสามี ส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลจะแสดงออกด้วยความทุกข์จากการขาดที่พึ่ง ด้วยการทำหน้าที่เป็นทั้งพ่อและแม่เลี้ยงลูกตามลำพัง และมักจะเปรียบเทียบชีวิตปัจจุบันกับอดีต เมื่อครั้งสามียังมีชีวิต ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีลักษณะสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องที่แสดงออกด้วยการรับรู้การกลับมาของสามี อาจอยู่ในรูปความฝัน การสัมผัสถึงรูปร่าง กลิ่น และเสียงของสามี ทำให้ผู้ให้

ข้อมูลรับรู้ว่าสามีไม่ได้จากไปไหน ยังคงอยู่ดูแล ให้ความช่วยเหลือครอบครัวอยู่ตลอด นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลยังหวงระลึกถึงสามีผ่านข้าวของเครื่องใช้และสถานที่เกี่ยวข้องกับสามี และการนำคุณลักษณะบางประการของสามีมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิต ทั้งตัวผู้ให้ข้อมูลเองและนำมาใช้ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร

ชีวิตผู้ให้ข้อมูลหลังสูญเสียสามี นับเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญที่พวกเขาได้เรียนรู้ชีวิตบนห้วงความทุกข์ ผู้ให้ข้อมูลมีกลวิธีที่ใช้ในการเยียวยาจิตใจตนเองในรูปแบบที่แตกต่างกัน ทั้งการปลงใจยอมรับกับเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น สร้างพลังทางบวกให้กับตนเอง ด้วยการให้กำลังใจตนเอง ปรับเปลี่ยนมุมมองความคิด การเปรียบเทียบชีวิตกับคนที่ลำบากกว่า การทำงานหรือกิจกรรมที่ชอบ หรือการเสริมสร้างพลังใจจากแหล่งภายนอก ด้วยการยึดลูกหรือครอบครัวข้างเป็นกำลังใจ การยึดคติและแนวทางชีวิตจากคนที่ศรัทธา ปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและพึ่งพาความเชื่อทางไสยศาสตร์ นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลยังได้รับความช่วยเหลือเยียวยาทางสังคมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้วยรูปแบบเงินช่วยเหลือและสวัสดิการทางสังคมและการช่วยเหลือเยียวยาด้านจิตใจ

ถึงแม้ประสบการณ์ความเจ็บปวดจากการสูญเสียมิได้เลือนหายไปจากผู้ให้ข้อมูล แต่ชีวิตที่ผ่านมาทำให้ผู้ให้ข้อมูลได้เติบโตและเห็นคุณค่าชีวิตบนกองทุกข์ ทำให้เข้าใจว่าชีวิตของมนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความตายได้พ้น ถึงแม้วันนี้พวกเขาไม่มีสามีเป็นหลักให้ครอบครัว แต่พวกเขาสามารถยืนหยัด ต่อสู้กับความยากลำบากเพื่อทำหน้าที่ทั้งพ่อและแม่ให้สมบูรณ์ ประสบการณ์ทั้งหมดจึงสร้างความเข้มแข็งให้ชีวิตได้เติบโตต่อไป

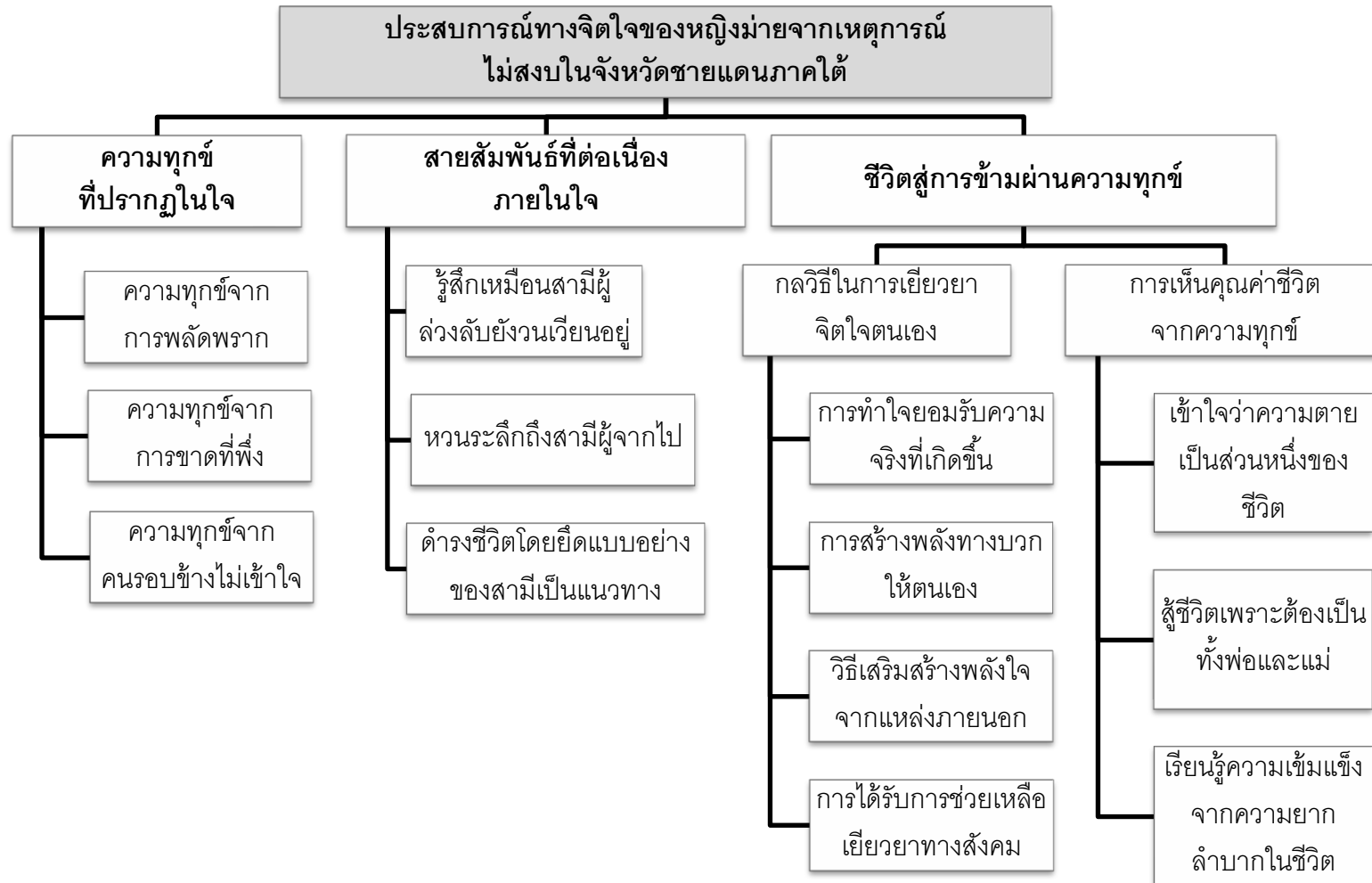
ส่วนที่ 2 ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

เหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นเหตุการณ์ที่มีความแตกต่างจากความสูญเสียในรูปแบบอื่น เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบที่พยายามสร้างความรุนแรงให้เกิดขึ้นในพื้นที่ด้วยการก่อความไม่สงบ การเข่นฆ่าประชาชนผู้บริสุทธิ์และเจ้าหน้าที่รัฐ ด้วยวิธีการที่โหดเหี้ยม ทารุณ และสร้างความสะเทือนใจให้คนในพื้นที่ นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่รับรู้เหตุการณ์ความรุนแรงมาโดยตลอดผ่านสื่อ หรือการรับรู้ผ่านการเสียชีวิตของญาติพี่น้องหรือคนรู้จัก ทำให้การใช้ชีวิตของคนในพื้นที่เต็มไปด้วยความหวาดกลัว และไม่มั่นใจในชีวิตและทรัพย์สิน

ลักษณะความรุนแรงของเหตุการณ์และการเสียชีวิตของคนในพื้นที่เป็นเหตุการณ์ความสูญเสียที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน ทำให้ผู้สูญเสียไม่ทันตั้งรับกับความพลัดพรากที่เกิดขึ้น ส่งผล

กระทบทางด้านจิตใจอย่างรุนแรงที่ไม่อาจลบเลือนความรู้สึก ณ ช่วงเวลานั้นไปได้ แม้เวลาจะผ่านไปมานานหลายปี แต่ประสบการณ์ทางด้านจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคงอยู่ในใจตลอดมา

ผลการวิเคราะห์ประสบการณ์ทางด้านจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากผู้หญิงสูญเสียจำนวน 10 ราย นำเสนอเป็น 3 ประเด็นหลัก คือ ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจและชีวิตสู่การผ่านพ้นความทุกข์ ดังแสดงในภาพที่ 6

ภาพที่ 6 ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ

ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจเป็นสภาวะบีบคั้นที่เป็นผลเกี่ยวเนื่องจากความสูญเสีย ที่เกิดจากการพลัดพรากจากสามีอย่างกะทันหัน โดยผู้ให้ข้อมูลมีสภาพจิตใจที่ยังไม่อาจปรับรับกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจของผู้ให้ข้อมูล เริ่มต้นจาก ทุกข์จากการพลัดพราก ด้วยความรู้สึกหลีกเลี่ยงจากความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นโดยทันที เมื่อผู้ให้ข้อมูลเริ่มระบบอารมณ์ และจัดการเกี่ยวกับเรื่องสามีทุกอย่างเสร็จสิ้น ผู้ให้ข้อมูลต้องกลับมาใช้ชีวิตตามลำพังทำให้เกิดทุกข์จากการขาดที่พึ่ง ซึ่งเป็นความทุกข์ที่ผู้ให้ข้อมูลต้องดำเนินชีวิตโดยปราศจากคู่ชีวิต เพื่อทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบดูแลลูกต่อไป นอกจากนี้พบว่า มีปัจจัยทางสังคมแวดล้อมที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ รายละเอียด ดังนี้

1.1 ความทุกข์จากการพลัดพราก

ขณะผู้ให้ข้อมูลรับรู้เหตุการณ์ความสูญเสียที่เกิดขึ้นกับสามีอย่างกะทันหัน โดยไม่ทันตั้งตัวหรือไม่ได้เตรียมใจไว้ก่อน ทำให้สภาพจิตใจของผู้ให้ข้อมูลในระยะเวลาที่ไม่พร้อมที่จะรับรู้เรื่องราวอันเป็นผลจากเหตุการณ์ ส่งผลกระทบต่อสภาวะจิตใจ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีอาการตกใจอย่างสุดขีด ต้อ มึนงง เกิดความสับสนในชีวิต ไม่รู้จะอยู่อย่างไร รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลแสดงอาการโศกเศร้าเสียใจ มีอาการโหยหา อาลัยอาวรณ์ถึงสามีผู้ล่วงลับ

1.1.1 สับสน ไม่รู้จะอยู่อย่างไร เมื่อผู้ให้ข้อมูลรับรู้ข่าวการเสียชีวิตของสามี ผู้ให้ข้อมูล มีความรู้สึกเหมือนถูกกระชากใจ ทำให้หัวใจที่ไม่ทันตั้งรับอยู่ในภาวะแทบสลาย มีความรู้สึกเหมือนกำลังอยู่ในความฝัน ไม่เชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นความจริงเกิดอาการตกใจอย่างสุดขีด (shock) มึน งง เหมือนทุกอย่างในโลกใบนี้ได้ดับวูบ มีดมน ทำอะไรไม่ถูกทำให้เกิดความรู้สึกสับสน ไม่รู้จะใช้ชีวิตหลังปราศจากสามีต่อไปอย่างไร เริ่มแรกผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จึงตอบสนองต่อการพลัดพราก ดังนี้

“มันไม่รู้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับตัวเองนี่ อยู่ ๆ เหมือนใจถูกกระชากอย่างแรง แบบเบลออกไปหมดเลย คือแบบว่า เตรียมทรงตัวอยู่ เพราะเรายังมีลูก แต่ไม่รู้ เหมือนทุกอย่างมันเลื่อนลอยไปหมดเลยคือทำทุกอย่างด้วยสัญชาตญาณ ทำแบบว่า เราไม่รู้เรื่องอะไร

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

“รู้สึกว่โลกนี้หายไป ลืมหมดเลย มองอะไรไม่เห็น มันคือหมดเลย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

“คิดอะไรไม่ได้เลย มันจะคิดไม่ได้ มันจะตื้อ จะมีดีในสมอง มันไม่ได้เปิดให้เราเลย มันจะมีคนนะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“พอสักพักหนึ่งเมียผู้ใหญ่บ้านมาบอก พี่แฟนพี่ชื่อนายขาว (นามสมมติ) ไซ้ใหม่ ขับรถเครื่อง (จักรยานยนต์) ฮอนด้าสีแดง ป้าบอกไซ้ นอนอยู่ข้างทางนิ โคนยิง ตอน นั้นความรู้สึกป่าเหมือนว่าตานั้นถลนออกมา... มันเกี่ยวกับอะไร หัวป้าเนก็รู้สึกแบบ เท่า ๆ นี่นะ (ตัวขยายออก) ป้าเนกระโดดโดดเต้นอยู่ที่เดี๋ยวนะ หาทางออกไม่ได้ ความที่แบบว่าตกใจอย่างแรง ก็เรียกลูก ๆ ลูกก็ร้องไห้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9

“เหมือนฝันร้าย นึกว่าฝันไปทำนองนี้ มันจริงหรือหรือว่า มันคิดอยู่แต่อย่างนี้ คือ ไม่แน่ใจว่ามันเกิดขึ้นมาได้อย่างไร แล้วมันไม่น่าจะใช่เรื่องจริง อยู่ ๆ แฟนก็ไปนอน อยู่อย่างนั้น คือไม่มีอะไรเลย มีแต่ห่อหุ้มของโรงพยาบาลเลยตอนนั้น”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

หลังจากผู้ให้ข้อมูลรับรู้เหตุการณ์ความสูญเสีย ปฏิกริยาการตอบสนองของผู้ให้ข้อมูลใน ระยะเวลาเริ่มแรกจึงเป็นไปอย่างอัตโนมัติ หลังจากนั้นผู้ให้ข้อมูลเริ่มรู้สึกหมดสิ้นทุกสิ่งทุกอย่าง มีการครุ่นคิดหลายเรื่อง จนเกิดความสับสน ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรต่อไปกับชีวิต

“พอรู้ว่าเขาเสีย (รู้สึกว่) หมดแล้วเรา หมดแล้ว ไม่มีแล้ว ไม่เหลืออะไรอีกแล้ว ไม่รู้ จะอยู่อย่างไรจะทำอะไรก็ ไม่เป็น ทำไม่เป็นไหนลูกอีก ไม่อยากให้เขาจากไปแบบนั้น

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

“ไม่รู้ตัวเอง แต่ไม่ได้ร้องไห้เพราะว่าเรามีลูกอีก เราไม่รู้จะทำบทาอย่างไรต่อไป คือใจห่วงทางนี้ แต่ลูกเราอีกใจก็คิดไปข้างหน้าว่าจะทำยังไงต่อไป นี่คือความจริง แล้วรู้แล้วว่ นี่คือ เรื่องจริง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

“ความรู้สึกว่าวันที่เขาตายบปีนี้ (เหมือน) เราหมดสิ้น หมดสิ้นทุกอย่าง คนที่ให้ กำลังใจเราทุกอย่างนี้ เราหมด แล้วเราจะอยู่อย่างไร เราจะไปอย่างไร”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

1.1.2 **เศร้าใจ อาลัยอาวรณ์** เนื่องด้วยผู้ให้ข้อมูลใช้ชีวิตร่วมกับสามี ผ่านทุกข์สุขร้อนหนาวมาด้วยกัน มีพันธะ ความรักความผูกพันที่แนบแน่น เมื่อผู้ให้ข้อมูลได้รับความจริงที่ต้องพลัดพรากจากกันโดยไม่มีวันหวนกลับย่อมเกิดความทุกข์ขึ้นมาภายในจิตใจ ซึ่งนอกจากจะเป็นความรู้สึกโศกเศร้าเสียใจที่แสดงออกมาทางหยดน้ำตาแล้ว ยังมีความเจ็บปวดที่บาดลึกอยู่ในหัวใจที่ต้องเก็บซ่อนเอาไว้ ซึ่งน้ำตาก็อาจลบล้างสิ่งที่หลงเหลือภายในใจได้ นั่นคือภาพความทรงจำในอดีตที่ผ่านมา ด้วยเหตุนี้ผู้ให้ข้อมูลจึงตอบสนองด้วยอารมณ์ความรู้สึกหวนระลึกถึงภาพคืนวันเหล่านั้น สะท้อนออกมาในรูปแบบของความเศร้าใจและอาลัยอาวรณ์ต่อสามี

“มันมีแต่ความทุกข์ (ร้องไห้) มันมีแต่ความทุกข์ มีเพื่อนปลอบใจนะ บอกว่าสู้ ๆ นะ แล้วบอกให้เราคิด แต่ตอนนั้นพี่ยังไม่คิดหรอก แบบว่ามันยังเศร้าอยู่ คือคนมาพูดอย่างไร พี่จะร้องหมด”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“ไม่ได้ร้องห่มร้องไห้เลย ไม่มีน้ำตาไหลพราก ๆ แต่มันเศร้าอยู่ข้างในอะไรแบบนี้แหละ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“พอนาย (หัวหน้าสามี) ไปส่งที่วัด ป้าก็กระโดดลงจากรถป้าก็วิ่ง ๆ ไปหาศพ ป้าก็ไปกอดศพอีกนาน ป้าก็ร้องไห้ ญาติพี่น้องก็บอก เกต (นามสมมติ) เอ๊ย อย่าให้น้ำตาย้อยใส่ศพนะ คือน้ำตาป้ามันไม่ออกเลย มันไม่ออกเลย ร้องครางแบบว่ามันเหมือนมันเจ็บปวดนะ มันเจ็บมาก ๆ เลย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9

ผู้ให้ข้อมูลยังหวนระลึกถึงช่วงชีวิตในอดีต ที่ครั้งหนึ่งเธอกับสามีได้ร่วมทุกข์ร่วมสุขมาด้วยกัน จากประสบการณ์และภาพความทรงจำเหล่านั้นจึงส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้สึกคิดถึงและอาลัยอาวรณ์กับการจากไปของสามี

“ก็คิดถึงตลอดนั่นแหละ เวลาอยู่เงียบ ๆ เมื่อก่อนมันชอบมาด่าแหละ เออ มันจะมาไซ้ใหม่ ถึงอยู่ในนู่นยี่สิบห้าวัน อยู่บ้านแปดวัน ถึงเขาไม่ค่อยอยู่บ้าน ก็มันต้องมีมึงแหละ (มีบ้างแหละ) เวลาเขาให้เรา แต่ว่าอยู่ตอนนี้มันเงียบ ๆ ก็คิดถึงเหมือนกัน คิดถึงเมื่อก่อน ถึงคนอื่นมาแทน แต่วามันไม่เหมือน ก็เหมือนกับเราอยู่กับเขา”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“คิดถึงเขา บางทีเราก็กะแสร้งเหมือนกันแหละ แบบตอนเขาอยู่ เขาพาไปพักสายตา พอดีกะหัดตัดเสื้อใช้สายตาเยอะ พาไปเที่ยว เอาใจดีมากเลย พาลูก เขาเคยไปกินที่ ไหนเขาก็พาเราไปกินที่นั่น เวลาเขากลับเช้าแบบเขาบอกด้วย ว่าที่กลับเช้าวันนั้น เพราะแบบมากินที่นี้แหละ บรรยากาศเมื่อก่อนละนะ เอ้อ ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงบรรยากาศภายในงาน ที่มีส่วนทำให้ผู้ให้ข้อมูลและแขกที่มาร่วมงานต่างพากันเศร้าโศกกับการจากไปของผู้เสียชีวิตด้วยเช่นกัน โดยกระตุ้นให้อารมณ์เศร้าโศกเสียใจที่ผู้สูญเสียพยายามจะกลืนกลืนเอาไว้พรังพรอออกมา

“ตอนที่เขาเป่าปี่ (แตรทหาร) นั้นแหละ มันเศร้า เป่าปี่ของ ทหาร มันเศร้าจัง จะเป่าทำอะไรไม่รู้ เขาชวนสนามโซ่ใหม่มันแหละมันเศร้าจริง ๆ เป่า (แตรด้วย) คนร้องทั้งเพ (ทั้งนั้น) เราก็ร้องนั้นแหละแต่ร้องมากไม่ได้ เดี่ยวเขาว่าเวอร์ (over) พยายามจะไม่ร้องแล้วนิ แต่ว่ามันออกเอง ทำใจแข็ง แต่ว่าเอาไม่อยู่”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

1.2 ความทุกข์จากการขาดที่พึ่ง

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เมื่อเหตุการณ์ความสูญเสียสิ้นสุดลง เดิมที่ผู้ให้ข้อมูลมีพร้อมทั้งพ่อ แม่ ลูก เคยมีบทบาทในฐานะ “ภรรยาและแม่” ที่รับผิดชอบดูแล ปรนนิบัติ สามี และสมาชิกในครอบครัว ต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับจากเหตุการณ์ การใช้ชีวิตท่ามกลางความโดดเดี่ยวจึงเริ่มต้นขึ้น ส่งผลกระทบต่อสภาวะอารมณ์และความรู้สึก ทั้งที่มีต่อตนเองในฐานะ “ผู้หญิง” ที่อยู่โดยปราศจากคู่ชีวิต และที่มีต่อ “ลูก” ในฐานะผู้เป็นทั้งพ่อและแม่ที่ต้องรับภาระตามลำพัง ก่อให้เกิดความรู้สึก เจ็บเหงาว่าเหว่ ท้อแท้สิ้นหวัง กลัวผวาฝังใจ เครียดวิตกกังวล ขาดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต

1.2.1 ว้าเหว่ สิ้นหวังในชีวิต จากเดิมที่ผู้ให้ข้อมูลมีชีวิตครอบครัว เคยอยู่พร้อมหน้ากันพ่อแม่ลูก ได้ร่วมกิจกรรมหรือใช้ชีวิตร่วมกันทุกวัน มีความผูกพันกัน เมื่อมีคนใดคนหนึ่งในบ้าน ในฐานะผู้นำครอบครัวพลัดพรากจากไปโดยไม่หวนกลับ สมาชิกที่อยู่ข้างหลัง รวมทั้งภรรยาในฐานะคู่ชีวิตต้องเผชิญกับอารมณ์ ความรู้สึกที่สะท้อนออกมาในรูปแบบ ความเจ็บเหงา ว้าเหว่ ขาดที่พึ่ง เหมือนแขนขาขาดทำอะไรไม่ได้เหมือนเช่นที่ผ่านมา

“หลังจากที่อยู่วัด คนมันเยอะเราก็ไม่เป็นไร ทีนี้กลับบ้านเราไม่มีใคร มันเลยว้าเหว่”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“ว้าเหว่นะ มันเหมือนเราไม่มีอะไรเลย เหมือนมือไม้มันไปไหนหมด เหมือนเรา
แขนขาด มือขาด อะไรแบบนี้แหละ เหมือนเราทำอะไรไม่เป็น”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“มันแบบ มันก็แบบโดดเดี่ยวมาก แบบว่าไม่รู้จะทำอย่างไรกับอนาคต แบบว่า
ต้องคิด แบบไม่มีอะไรเหลือเลยในชีวิต”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

“เรานอน (โรงพยาบาล) คนเดียว ปรกติถ้าเป็นโรงพยาบาลของรัฐ จะมีน้ำมาวางให้
มีแก้วมาวางให้ แต่ที่นี่ไม่ใช่ มีแต่โต๊ะเปล่า ๆ เรานอน อยากกินน้ำสักขวดหนึ่ง ก็ไม่มี
คนซื้อให้ เพราะเราไม่มีคนเฝ้า บางครั้งกินนอนร้องไห้ ครั้นเราจะหิวน้ำเกลือลงไป
หมอกก็ไม่ให้อยู่ดี (ร้องไห้) มันรู้ซึ่งล่ะ ว่าเวลาเรานอนโรงพยาบาลคนเดียวเราเป็น
อย่างไร”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

หลังจากที่ผู้นำครอบครัว เสียชีวิตอย่างกะทันหันส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลต้องพลิกผัน บทบาท
และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ต้องใช้ชีวิตตามลำพัง ไร้ที่พึ่ง มีปัญหาต่าง ๆ เข้ามารุมเร้า ส่งผลให้จิตใจ
ที่อ่อนแออยู่แล้วเกิดการสิ้นหวัง หดท้อใจ ท้อแท้ ไม่รู้จะทำอย่างไรหรือดำเนินชีวิตต่อไป
อย่างไร หรือแม้กระทั่งในผู้ให้ข้อมูลบางรายเคยคิดสั้นพยายามฆ่าตัวตายตามสามีในที่สุด

“สาเหตุตอนนั้นที่อยากฆ่าตัวตาย ก็คือเหงา เหงามาก ๆ มันท้อ เหมือนกับหมดสิ้น
แล้ว ไม่มีใครอีกแล้ว ไม่รู้จะทำอย่างไร อะไรแบบนี้แหละ แล้วก็ปัญหาหลาย ๆ
เรื่องเราก็ไม่อยากอยู่ อยากตายตามเขาไปด้วยกัน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“เวลาเราเหนื่อย เราล้า มันก็มีแหละที่ว่าเราท้อแท้ บางครั้งพอเวลาท้อก็มานั่งนึกว่า
ทำไมชีวิตฉันถึงต้องมาเป็นแบบนี้ ทำไมที่เกิดมาไม่เหมือนคนอื่นเขา...บางครั้งที่พี่
บอก ว่ามันก็มีบ้างที่เราอ่อนแอ มันก็ท้อแท้ เพราะมันหลาย ๆ เรื่องที่กระทบเข้ามา
ในชีวิต ก็ชีวิตมนุษย์นั่นแหละ มีทั้งสุข มีทั้งดิบ มีทั้งร้าย มีทั้งทุกข์ มันมีหมด”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“ไม่มีกำลังใจเลย คนอยู่ดี ๆ ไม่เคยทำอะไร เขาต้องมาตาย คนที่ทำผิดทำไมไม่ตาย ...พอหลังจากนั้นไม่ถึงเดือน เขาเสียไปไม่ถึงเดือน 15 วันได้ ก็เราทำอะไรไม่เป็นสักอย่าง ไม่รู้จะอยู่ไปทำไม ลูกบ้า พ่อแม่ก็มีคนอื่นแล้ว ถึงเราจะตายไป เขาก็คงมีคนดูแล ไม่อยากจะอยู่แล้ว หมดทุกอย่างแล้ว หมด ไม่รู้จะทำอะไรเพื่อใคร ก็ถามตัวเองที่เราทำทุกวันนี้ที่หน้าเขาอยู่เราทำเพื่อแม่ ลูกหลานก็ต้องเรียนก็ต้องทำ แต่ที่เขาไม่มี เราไม่รู้จะทำไปทำไม ตอนอยู่กัน 2 คน เวลามีปัญหาอะไรเราก็ปรึกษาเขา แต่ตอนนี้เขาไม่อยู่ ต้องอยู่คนเดียวไม่รู้จะพูดกับใคร จึงไปผูกคอตาย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

1.2.2 กลัว ขาดความมั่นใจในชีวิต ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้เหตุการณ์ความสูญเสียจะสิ้นสุดลงแต่ภาพความหวาดกลัว และประสบการณ์อันเจ็บปวดยังคงฝังลึกอยู่ในใจ จากสถานการณ์ความรุนแรงที่ยังไม่ยุติ ประกอบกับการดำเนินชีวิตเพียงลำพังสองแม่ลูก ทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่มั่นใจเกิดภาวะ “หวาดกลัว” ในความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สิน เกิดความรู้สึกระแวง ไม่สามารถทำอะไรได้ นอกจากการแสวงหาความปลอดภัยให้กับตนเองและลูกด้วยการเก็บตัวอยู่แต่ในบ้านอันส่งผลต่ออารมณ์ความรู้สึกทั้งของตัวผู้ให้ข้อมูลเองและยังกระทบต่ออารมณ์ความรู้สึกของคนในครอบครัวด้วยเช่นกัน

“ใจมันแบบกลัวมาก ไม่อยาก (ออกไปไหน) พอกลางคืนก็หลบอยู่ในบ้านปิดมิดชิด ไม่กล้าอยู่ข้างนอก ไม่กล้าขายของ หวาดระแวง อะไรแบบนี้เลย พอเริ่มหิวค่ำ สัก 6 โมง เริ่มไม่ทันคำ ปิดร้านไม่เอาไม่ขาย ใจ มันเริ่มใจไม่สู้ เรากลัว คือถ้าเราไป เราก็กลัวเสียแล้ว มันก็ทำอะไรไม่ได้ เราก็เอาเท่าที่ได้ ขายเฉพาะช่วงกลางวันอะไรแบบนี้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

“ตั้งแต่ตอนเขาเสียเลย ช่วงกลางคืนนะ เกิดเหตุการณ์แบบนี้ กลางคืนไม่เคยกล้าออกจากบ้านเลย ตั้งแต่กลางคืนนั้นแหละ อยู่แต่ข้างใน กลัวความเป็นกลางคืนมากเลย...ลูกก็กลัวเหมือนกันกลางคืน ไม่ใช่แค่กลางคืนอย่างเดียวกลัวเวลาที่มันมืดแล้วที่มันเกิดเหตุการณ์ขึ้นทำนองอย่างนี้มากกว่านะ ช่วงที่มันเกิดเหตุการณ์เราไม่อยากจะรู้ว่ากลางคืนมันอันตราย กลัวไม่ออกเลย เป็นแบบนี้มานานมาก พี่หลบอยู่แต่ข้างในจนแบบลูกไม่สบายเราก็เลยยอม”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

เมื่อความกลัวและความเจ็บปวดที่อยู่ภายในจิตใจ ถูกกระตุ้นด้วยสิ่งเร้าที่เกี่ยวข้องกับ ประสบการณ์ความสูญเสีย ภาพความเจ็บปวดที่ฝังอยู่ในใจจึงถูกแสดงออกมาด้วยอารมณ์ ความรู้สึก กลัว สะเทือน หวาดผวา ส่งผลให้ผู้ให้ข้อมูลร้องไห้ เสียใจ หรืออาการมือ เท้าไร้เรี่ยวแรง

“แม้กระทั่งงานศพที่วัดพิบูลทองวันนั้นนะ เขาก็อาบน้ำศพ พี่ก็อยากรู้ อยากเห็น เพราะได้ข่าวว่าโดนยิงแล้วเผาด้วย พอเราไปดู โอ้ย มันช่างเหมือนเหลือเกิน ตอน มองหน้าเพื่อนก็ยังไม่รู้เรื่องนะ มองแล้วมองอีก ร้องออกมาเลยเดี๋ยวนั้น มีเพื่อนนี้แหละ มาลูบหลังให้ พี่เขาบอกว่า กูไม่น่าชวนมันมาเลย แล้วมันไปดูทำไมวะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“พอแฟนตายเสร็จ กลับมาจากนคร (นครศรีธรรมราช) เด็กมันเล่นปะทัด ภาพมันก็ ลอยขึ้นมา ภาพที่เขาถูกยิงตาย มันจะมอลอยอยู่ตรงหน้าป่า ป่าว่าจะทำอย่างไรกับ ภาพนี้ มันไม่หายไป...มันผุดมาที่แรก ก็ประมาณ 10 นาที เราก็นึกว่าเขาตายไปแล้ว ไม่มีอะไรแล้ว นานแล้ว มันอยู่ข้างหน้า ป่าไปข้างหน้าให้ภาพมันหาย บอกให้ไปผุด ไปเกิด อย่ามาหลอกหลอนกันเลย นี่จะทำมาหากิน เดี่ยวจะกรวดน้ำไปให้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

“ป่าเป็นมาก ขณะย้ายมาอยู่ที่นี่ใหม่ ๆ ป่ายืนอาบน้ำ อยู่ ๆ ป่าก็ร้องไห้โฮ ๆ ร้อง ๆ นึกถึงจุดนั้น จุดที่เขาเสียชีวิต ตาข้างหนึ่งเขาเมิน (ลืม) อีกข้างตาปิด อ้าปากเหมือน เขาจะเรียกเรา จะเรียกลูก อะไรแบบนั้น ที่นี้ป่าก็คิดแค้น คิดแค้นอย่างเดียวภาพยัง ฝังใจอยู่ตลอด”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9

ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้สึกกลัวอนาคต ทำให้คิดคำนึง ห่วงหน้าพะวงหลัง ทั้งเรื่องลูก เรื่องวิถี ชีวิตความเป็นอยู่ อาชีพการงาน โดยแสดงออกมาในรูปแบบของการครุ่นคิดและหมกมุ่นอยู่กับ ตนเอง เพื่อแสวงหาคำตอบในการแก้ปัญหา ซึ่งการครุ่นคิดในบางครั้งไม่สามารถช่วยให้มองเห็น ทางออกหรือแนวทางแก้ปัญหาได้ ทำให้ความรุนแรงของอาการเครียดยิ่งทวีเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ผู้ให้ ข้อมูลคิดมาก ไม่มีความสุขในการดำเนินชีวิต

“หนึ่งเดือน คิดว่าเอ่อ นี่ถ้าลูกออกมาจะอยู่แบบไหนวะ เอ่อบ้านก็ไม่เสร็จอีกรถ
ก็ไม่มีอยู่ไหน หาไม่เจอ ใครจะไปส่งลูก (ไหนจะ) ไปทำงาน ใ้ย คิดมาก หลายสิ่ง
หลายอย่าง คิดจนเจ็บหัว”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“คิด คิด เวียน เวียน คิด (เรื่อง) ลูกมั่ง (บ้าง) คิด (เรื่อง) แพนมั่ง ไม่นำมาทำแบบนี้
เลย ลูกนั้นแหละลำบากแล้วเราจะเลี้ยงลูกอย่างไร ตอนนั้นยังไม่ได้เป็นพนักงาน
(ฟาร์มตัวอย่าง)”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“เราไม่มีความสุขเลย แบบว่าเครียดมากเลย ลูกนี้ก็ไม่สามารถออกไปเล่นข้างนอกได้
เราก็ไม่กล้าปล่อยลูกที่ไหน เหลือแม่คนเดียวก็ขังแล้วปล่อยให้ลูกอยู่คนเดียว คือ
มันกลัวไปหมดทุกอย่าง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

นอกจากความเครียดจะมีผลต่อสภาวะทางด้านจิตใจแล้ว ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล
พบว่า ความเครียดและความวิตกกังวลยังเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลต่อปฏิบัติการตอบสนองทางด้าน
ร่างกายของผู้ให้ข้อมูลโดยลักษณะอาการที่เด่นชัดคือ ปัญหาเรื่องการนอน พบว่าเมื่อผู้ให้ข้อมูลที่
อยู่ในสภาวะเครียด วิตกกังวล เกิดอาการครุ่นคิดวกไปวนมาทำให้นอนไม่หลับ ทั้งที่จริงแล้วรู้สึก
อ่อนเพลีย อยากจะนอน แต่ไม่สามารถหลับได้

“โอโฮย นอนไม่หลับ ไม่ได้นอนเลย คิดแต่ว่าเราจะทำอย่างไร แบบนี้แล ว่ามัน
เกิดขึ้นได้ยังไง คิดแต่ว่าข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ถ้าเขาเสียแล้วเราจะเป็นอย่าง
อะไรแบบนี้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

ความเครียด วิตกกังวล ยังมีผลต่อปัญหาเรื่องการรับประทานอาหาร โดยมีส่วนทำให้ผู้ให้
ข้อมูลรับประทานอาหารไม่ได้ รู้สึกเบื่ออาหาร ไม่อยากกิน รู้สึกจุกแน่นอยู่ในอกทำให้กลืนกิน
อาหารลำบาก

“พีณี กินข้าวแบบกินได้คำสองคำ มันแน่น ขนาดกินน้ำพื้ยังกินไม่ได้เลย ตอนนั้นพี
ผอมเลยนะ มันบอกไม่ถูกแบบว่ามันกลืนไม่ลงนั้น ทั้ง ๆ ที่เขาบอกว่ากินแหละ น้อง
กิน เราก็อยากกินนะ แต่พอกินเข้าไปแล้วมันกลืนไม่ลง มันไม่ใช่เราเสแสร้ง มันเป็น
เอง มันไม่หิว”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“พูดไม่ออก ไม่ได้ไปไหน มันแค่น (จุก) อยู่อย่างนั้นแหละ เพื่อเขาให้กินข้าว
กลืนข้าวก็กลืนไม่ลง มันจุก กินน้ำก็กลืนไม่ลง ไม่รู้จะทำอย่างไรแล้ว พูดไม่ออก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล ยังพบว่าความเครียด ความวิตกกังวล ยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยทางกาย ซึ่งก่อนหน้าผู้ให้ข้อมูลไม่เคยเป็นโรคหรือมีอาการเจ็บป่วยมาก่อน แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ความสูญเสียทำให้ร่างกายเกิดอาการต่างๆ เช่น ไมเกรน ความดันโลหิตสูง ซึ่งภาวะความเครียดและความกดดันเหล่านี้ เป็นตัวแปรสำคัญที่เร่งให้อาการของโรคปรากฏชัดเจนและรุนแรงขึ้น

“ช่วงนั้นป่าความดันสูง เขาวัดความดันก็จัดยาให้ป่ากิน (ก่อนหน้านี) ป่าไม่เคยเป็น
เลย ไม่เคยเป็น มาเป็นตอนที่ตัวพองนั้นแหละ ก็ตั้งแต่ช่วงนั้นก็เริ่มมาเรื่อย ๆ ก็
กินยา หลายเดือนเหมือนกัน สีห่าเดือนนะ กินยา ทีนี้พอเหนื่อยหน่อยก็ไม่ได้ เครียด
หน่อยก็ไม่ได้ ความดันจะสูง ป่าปวดหัว จำอะไรไม่ได้ แบบลืมหน้าลืมหลัง ลืม
กลับไปกลับมา ทั้ง ๆ อยู่ที่นี่ ป่าคิดเราจะไปอย่างไร จะเอารถที่ไหนออกไป ทีนี้ป่า
เริ่มเครียดมาอยู่ที่นี่เราจะไปตลาดเราจะไปยังไง เราจะออกไป เริ่มคิดตอนนั้นสับสน
แล้วแล ป่าก็ปวดหัวเอาแต่นอน ปวด ปวดหัว”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9

1.3 ความทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ

ผู้ให้ข้อมูลต้องเผชิญกับความทุกข์จากท่าที คำพูดและการกระทำของบุคคลที่อยู่รอบข้าง เนื่องจากลักษณะความสูญเสียดังกล่าวได้สร้างบาดแผลที่ยังฝังใจอยู่ตลอด เมื่อผู้ให้ข้อมูลได้รับรู้สิ่งที่กระตุ้นเตือนให้ย้อนระลึกถึงสามี ในฐานะการทำหน้าที่ “แม่” ที่ต้องทนทุกข์ทรมานเมื่อเห็นลูกที่ต้องอยู่ในสภาพ “ขาด” พ่อ เมื่อลูกถามหรือพูดจาเปรียบเทียบกับชีวิตในอดีตที่มีครบทั้งพ่อ แม่ลูก กับปัจจุบัน ส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกสงสารและเจ็บปวดในใจ รวมทั้งประสบการณ์ที่สูญเสียได้ ดึงดูดความสนใจทั้งจากสื่อที่ต้องการสัมภาษณ์นำเสนอข้อมูลข่าวสาร และจากผู้คนในสังคมที่มีความสนใจใคร่รู้ นับเป็นตัวกระตุ้นอย่างหนึ่งที่ตอกย้ำความเจ็บปวดให้กับผู้ให้ข้อมูล ให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกเสียใจ คับแค้นใจ และสะท้อนใจกับการตอบคำถามบุคคลกลุ่มนี้นอกจากนี้ การได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลรอบข้าง หรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังสร้างความทุกข์ใจให้กับผู้ให้ข้อมูลด้วยเช่นกัน ด้วยสภาพจิตใจที่ “ไม่พร้อม” เปิดรับกับรูปแบบการเยียวยาทำให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกหงุดหงิด รำคาญและเป็รูปแบบการให้ความช่วยเหลือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้แสดงให้เห็นว่าการมีชีวิตหลังสูญเสีย เป็น “แผล” ที่เจ็บปวดและไม่มีใครต้องการให้เกิดขึ้นกับชีวิต แต่เนื่องด้วยคำที่ใช้เรียกพวกเขาว่า “ม่าย” ทำให้มีความรู้สึกเหมือนถูกประทับตราว่า “ด้อยค่า”

1.3.1 เจ็บปวดใจ เมื่อลูกตอกย้ำ ผู้ให้ข้อมูลในฐานะ “แม่” มีความเจ็บปวดเมื่อเห็นลูกต้องทนอยู่ในสภาพที่ “ขาด” พ่อ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลหวนคิดถึงภาพความทรงจำในอดีตที่เคยอยู่กันพร้อมหน้าพร้อมตากับภาพความเป็นจริงที่อยู่ตรงหน้า สะท้อนให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกสงสาร เจ็บปวด เสียใจและน้อยใจที่ตนเองและลูกต้องตกอยู่ในสภาพดังกล่าว รวมทั้งความรู้สึกเจ็บปวดที่ต้องตอบคำถามลูก เมื่อลูกเอ่ยถึงพ่อ

“ลูก ลูกก็พูดกันสองคนพี่น้อง ว่านี่ถ้าพ่ออยู่นะสบายเลย ไซ่ พ่อไต่ยีน ป่าก็เลยบอก คิดไปก็แค่นั้น ตอนนี่ก็มีแต่แม่ เจ็บนะ มันเจ็บ คือ (แล้วจะให้) ทำอย่างไรได้ละ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9

“ลูกคนสุดท้ายเอง เอรูปพ่อที่ใส่ชุดเครื่องแบบข้าราชการใส่ในกระเป๋าใส่ดินสอ พ่อใส่รูปของพ่อในกระเป๋าแล้ว เดียวนี้ปากกา ดินสอไม่หายแล้ว ก่อนหน้านั้นหายบ่อย พอลูกเล่าอย่างนั้นเราร้องไห้เลย เสียใจมาก (ที่) ลูกไม่มีที่พึ่ง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

“เราก็ไม่รู้จะทำอย่างไร พอรายอ (ฮารีรายอ) สงสารจริง ๆ ลูกอยากไปเที่ยว เราพาไปก็ลำบากมีแต่รถเครื่อง (จักรยานยนต์) 3 คนจะทุก (นั่ง) ก็ไม่ได้ ลูกก็บอกว่า ตอนพ่ออยู่รายอพ่อจะพาไปเที่ยว เราก็เงิบไม่รู้จะทำอย่างไร”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

“เครียดเรื่องลูกสาว พ่อพ่อไม่มีแล้วคือลูกเป็นเด็กกำพร้า แล้วก็เหมือนคนอื่นพ่อแม่ไปรับ เมื่อก่อนเขาพ่อ ซืรถไปรับที่โรงเรียน ก็จะมีพ่อแม่ไปรับเย็น ๆ นึกออกไหม เราสงสารลูกมากเลยตอนนั้น คือเข้าใจสภาพจิตใจของลูกตอนนั้น ว่า (เปลี่ยนจาก) หน้ามือเป็นหลังมือ) จากที่ว่าพ่อไปรับ เขามีความสุขมากเลยกับพ่อไปรับ พอตอนหลังแม่ก็ไปไม่ได้ บางครั้งก็ยอมปิดร้านไปรับลูกก่อน แล้วค่อยกลับมาขายได้เท่าไรก็เท่านั้นแต่ว่านี่ถึงจิตใจลูกนะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

1.3.1 ถูกบีบคั้นจากคนรอบข้าง ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มักถูกตอกย้ำเกี่ยวกับเรื่องการเสียชีวิตของสามี บางครั้งอาจเกิดขึ้นโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือนึกไม่ถึงของคนที่อยู่รอบข้าง แสดงออกมาด้วยคำถาม คำพูดหรือการกระทำที่เป็นตัวสะกดบาดแผลที่ผู้ให้ข้อมูลพยายามจะลืมให้ต้องกลับไปอยู่กับความรู้สึกเจ็บปวดจากการพลัดพรากอีกครั้ง ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดอาการกระอักกระอ่วน ที่ต้องตอบคำถาม บางครั้งพูดไม่ออก เหมือนถูกทิ่มแทงจนสะเทือนใจ เสียใจ ผู้ให้ข้อมูลบางรายหลีกเลี่ยงการย้อนกลับไปสัมผัสกับประสบการณ์ความเจ็บปวดด้วยการแสดงอารมณ์โกรธ หงุดหงิด และหลีกเลี่ยงสิ่งกระตุ้นจากคนรอบข้างหรือจากสื่อ

“มันสะเทือน มันเหมือนถูกสะกิดออกมา มันเป็นเหตุการณ์ที่เราจะต้องเจออีกที่เรอนอกจากตอนนี้ ที่เขาจะเล่าให้เราฟังก็คือสมัยก่อนนี่ สื่อแรงมาก แรงชนิดที่ว่าออกข่าวทุกช่อง ข่าวของแฟนพี่นะ เป็นสิบวันยังออกอยู่เลย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“ปิดประตูอยู่แต่ในบ้าน ไม่ออกไปไหน ไม่อยากพบใคร พอออกไปเจอใคร เขาชอบถามถึงเรื่องแฟนเสีย ไม่รู้จะถามทำไม พอออกไป แล้วคนอื่นถามเรื่องแฟนเสีย บ้าเป็นอย่างไร (คือ) มันไม่อยากได้ยิน มันเสียใจ จะตอกย้ำกันไปถึงไหน พอถามเรื่องเขาบ่อย ๆ มันเหมือนมีอะไรมาแทงใจเรา เราจะบอกว่าอย่าถามก็ไม่ได้ เขาก็ถามเราก็อึ้ง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

“พอมีคนมาถามเรื่องสามีก็เริ่มอีกแล้ว เริ่มพูดอะไรไม่ได้ คิดว่าทำไมต้องมาตอก
 ย้ำ มาถาม มาวันเว้นวัน อยากจะหนี อยากหนีนักข่าว พูดอะไรไม่ได้ แล้วก็
 อยากจะร้อง ตบอะไรไม่ได้ พอเห็นนักข่าวก็อยากจะหลีก เลยถามนักข่าวไปว่า
 ขออนุญาตใครมาถามข่าว เขาก็บอกว่าไม่มี ป้าก็เลยบอกว่าไม่มี ก็ไม่ให้
 สัมภาษณ์ มันโกรธป้ามากหันมามองตาเขียว”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9

ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่ง ประสบเหตุการณ์ความสะเทือนใจอย่างรุนแรง เมื่อได้รับรูปภาพ
 สะเทือนใจที่เกิดจากความรู้อะไรที่ไม่ถึงการณ์ของคนรอบข้าง ทำให้ภาพความเจ็บปวดในอดีตได้
 หวนกลับมาอีกครั้ง จนทำให้เกิดอาการย้อนระลึกถึงสามี

“แล้ววันนั้นลุงแกไม่รู้อย่างไร คงลืม แกไปซื้อซีดีมา ที่เป็นหนังแผ่น แล้วมัน คือว่าคน
 นี้โดนยิงในรถ แล้วมันถูกเผาไหม้ แล้วพี่เห็นนะ พี่ร้องกรี๊ด มือไม้อ่อนเลย เพราะเราเห็น
 เหตุการณ์ของแฟนเราไง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

ผู้ให้ข้อมูลถูกแรงบีบคั้นจากคำพูด หรือทำที่จากบุคคลในสังคมที่แสดงถึงการซ้ำเติม
 บาดแผลในใจด้วยการหยอกล้อ เสียดสี ทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกเหมือนตนเองด้อยค่า ถูกตีตรา
 รู้สึกแปลกแยก อับอาย ท้อแท้ใจ เสมือนตอกย้ำให้สภาพจิตใจที่อ่อนแอยิ่งบอบช้ำมากขึ้น

“ทุกอย่างมันเข้าออกในหูเยอะ แล้วก็ถูกประณามเยอะ พี่ทั้งรำคาญทั้งหมดกำลังใจ
 แล้วแค่นี้ คนร่วมงาน คนนี้ไงแม่มา้ย ไหนดูหน้าแม่มา้ยหน่อชิตี คำว่า ไหนดูหน้า
 แม่มา้ยหน่อชิตี บางทีเราก็หงุดหงิดที่เขาพูดแบบนั้น นั่นคือใจแล้วนะ ตอนนั้นอยู่
 ประมง เลี้ยงปลา ส่วนใหญ่ผู้ชายจะมามองหน้าเราตลอดเลยรู้สึกเหมือนถูกกดดัน
 คำพูดเขามันบีบใจเรา มันก็คิดผูกเข็อกจะฆ่าตัวตาย ผูกแล้ว แต่ยังไม่ทันได้ผูกคอตาย
 พอดีพี่ที่เขาเป็นทหาร เขาแวะมาเอาของแล้วเขาเห็น พอเขาเห็น เขาก็กระซอกมือพี่
 ไปข้างบน ไปนั่งหน้าพระ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งถ่ายทอดอารมณ์ และความรู้สึกที่เกี่ยวข้องกับการได้รับความ
 ความช่วยเหลือจากบุคคลรอบข้างหรือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการเยียวยาที่เน้นให้

ผู้สูญเสียได้ผ่อนคลายจากภาวะความทุกข์ที่บีบคั้น เพื่อไม่ให้ผู้สูญเสียต้องคิด กังวลและตรึงติดอยู่กับความเจ็บปวด ด้วยกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้สูญเสียได้พบปะ แลกเปลี่ยน พูดคุยทั้งกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องหรือกับกลุ่มผู้สูญเสียด้วยกันเอง อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่ไม่พร้อมเปิดรับกับรูปแบบกิจกรรม ดังกล่าวเนื่องจากในใจยังโหยหา ระลึกถึงสามี จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนออกมาในรูปแบบการต่อต้าน ฝืนใจ จนเกิดความรู้สึกหงุดหงิด รำคาญและเบื่อในที่สุด

“หมอมาทูเดือน มารักษาดูแล มาจัดงาน มาเล่นให้สนุกสนาน คือเขามาแบบว่ามาถามทุกข์สุขมาถาม มาเล่นกิจกรรมเหมือนกับเด็ก ๆ ไม่ให้คิดอะไร มีกิจกรรม ให้รำเริง ตบไม้ตบมือ ซ้อมรำ มีการมาพูดมาคุย มาถามจิตใจเป็นอย่างไร คิดอะไรมั่ง (บ้าง) แบบไม่ให้เราคิดมาก ไม่ให้เราคิดเรื่องเดิม ๆ พยายามจะให้ลืม จะเอาเรื่องทุกสิ่งทุกอย่างมาพูดคุยให้เราลืม ก็ไม่ค่อยจำ พยายามจะลืมเรื่องเก่าก็มาช่วยไม่ได้ มันยังงี้คือว่า รำคาญ เลยไม่ฟัง ถ้าเขามาที่นั่นซั่ม เวลาหัวเราะก็ยิ้ม มันคล้าย ๆ ใจเราฝืนใจเรา เราว่าเขาพยายามให้เรารำเริง แต่ไม่รู้ละ คนอื่นจะคิดยังไง แต่ป่าไม่สนุก รำคาญจะมาเยี่ยมมาบำบัดรักษา แบบนี้ดีไหม จะให้ทำอะไร บอกคือมันจ้องไม่พูด คนอื่นคือเขาก็คุย ป่านนี้ ไม่แต่ใจคิดเรื่องแฟนอย่างเดียว”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9

2. สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า เมื่อผู้ให้ข้อมูลต้องสูญเสียสามีอย่างกะทันหัน ความรัก ความผูกพัน และระยะเวลาที่สัมผัสสายสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา จะกระตุ้นให้เกิดสภาวะทางจิตใจเพื่อดำรงความใกล้ชิดระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับสามีเอาไว้ ให้เกิดความรู้สึกมั่นคงทางจิตใจ และรักษาสายสัมพันธ์ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง จึงตอบสนองด้วยการนำสามีผู้เสียชีวิตมาอยู่ในโครงสร้างการรับรู้ผ่านมโนภาพซึ่งแสดงออกมาในลักษณะของการรับรู้ว่ามีผู้เสียชีวิตยังวนเวียนอยู่ รับรู้การปรากฏตัวของสามีผู้เสียชีวิต ทำให้รู้สึกว่าสามียังอยู่ และไม่ได้จากไปไหน มีการหวนระลึกถึงผ่านสิ่งของ เครื่องใช้ รวมทั้งการแสดงออกต่อสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิต สู้อารมณ์พื้นฐานส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต เพื่อให้การใช้ชีวิตเป็นไปอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจประกอบด้วย 3 ประเด็นย่อย คือ รู้สึกเหมือนสามีผู้ล่วงลับยังวนเวียนอยู่ หวนระลึกถึงสามีผู้จากไป และ ดำรงชีวิตโดยยึดแบบของสามีเป็นแนวทาง ดังนี้

2.1 รู้สึกเหมือนสามิผู้ล่วงลับยังวนเวียนอยู่

สามิของผู้ให้ข้อมูลมีรูปแบบการเสียชีวิตกะทันหัน ทำให้ผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งญาติพี่น้องและผู้ใกล้ชิดสามารถรับรู้การกลับมาของผู้เสียชีวิตในรูปแบบการปรากฏภาพ การฝัน การได้กลิ่น การได้ยินเสียง หรือปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติที่เกิดขึ้นที่ไม่สามารถหาคำอธิบายได้ การรับรู้ดังกล่าวทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกว้าสามิยังวนเวียนเพื่อคอยดูแลให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอดเวลา ดังคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

2.1.1 รับรู้การกลับมาของสามิ หลังจากสามิผู้ให้ข้อมูลเสียชีวิตอย่างกะทันหัน ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้สึกเหมือนสามิไม่รู้ตัวว่าตนเองเสียชีวิต ทำให้วิญญาณของสามิไม่ได้จากไปไหน และยังคงวนเวียนอยู่ในบ้านด้วยความรัก ความเป็นห่วงลูกและภรรยา ผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งคนใกล้ชิดจึงรับรู้ลักษณะการกลับมาของสามิ ด้วยการเห็นเป็นรูปร่างเสียง กลิ่น และการรับรู้ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ได้อย่างชัดเจนถึงลักษณะของสามิเหมือนขณะที่มีชีวิตอยู่ ซึ่งจะกลับมาในช่วงระยะเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน

“เหมือนกับเขาไม่รู้ตัวที่ว่าเสีย หลังจากเจ็ดวัน เขาคงรู้มั้ง ว่าเขาเสีย แต่ส่วนมากเขาจะมาทุกวันศุกร์ มาสองครั้งสามครั้ง เขาก็จะมา บางทีเขาก็จะมายิ้ม แล้วก็ไป แต่เมื่อก่อนเขามาหาเขาจะรีบตลอดเลย เหมือนกับว่ามาแล้วก็จะรีบไปแล้ว เหมือนกับเขากลัวอะไร เราต้องไปนะตัวเอง เรากี่ (ไม่รู้) ว่าเขาจะไปไหน (รีบไปไหน) นั่งคุยกันก่อน เขาจะไปไหน มาทุกที่เขabutทุกที่ ไม่รู้ว่าเขาจะไปไหน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“สภาพเขาหล่อเหมือนเดิม เห็นเขาชัดเจน มาจับมือ เขาบอกกลับบ้านนะ ความรู้สึกเรา มันอบอุ่น อบอุ่นมาก พี่ก็บอกกับน้องสาวว่าจะกลับแล้ว แฟนมาตาม”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“เวลาเราทำงานอยู่ ๆ ก็ได้ยินเหมือนเขาเรียก เราก็งงไปดู ไม่ได้คิดไปเองได้ยินจริง ๆ รู้สึกแพ้อ เหมือนเขาเรียกตอนที่อาบน้ำ เป็นอยู่บ่อยแต่ตอนนี้ไม่เป็นแล้ว”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

“กลิ่นตัวของเขายังอยู่ที่เสื้อ ตอนนี้ก็ยังมีกลิ่นอยู่อีก เขาจะใส่ตัวหนึ่งอย่างมากสองอาทิตย์ ชักก็ชักไม่ออก (เสื้อ) ตัวแบบนั้นก็จะเก็บไว้ ส่วนมากก็เอามาดม เอามาหอม แต่ไม่ถึงกับเอามาอนกอด มันเป็นความรู้สึกที่ทำให้เรานึกว่าเขาอยู่”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“เรารับรู้ ว่าเขากลับมา ก็มีที่ได้กลิ่น จะได้กลิ่นใหม่ เวลาที่จะเข้ามา บางครั้งจะได้ กลิ่นรูป กลิ่นรูปนี้จะแรง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“วันที่สาม ของในโรงซ่อมมอเตอร์ไซด์ พวกอะไหล่จะเป็นของแถมมดเลย อยู่ ๆ บั้ม ลมมันดังขึ้น มันดังขึ้นมาอย่างไร มือออกมา เครื่องเดินหยอม หยอม หยอม พี่ก็ตกใจ มันดังได้อย่างไร พี่ก็บอกพ่อเอ๊ย ในเมื่อพ่อไปแล้วก็ขอให้พ่อไปสบาย อย่ามาอะไร กับแม่เลย แค่นี้แม่ก็ไม่สบายใจแล้ว ให้แม่เลี้ยงลูกเถอะ พ่อไม่ต้องทำอะไรแล้วพ่อทำ อย่างนี้แม่ก็ยังไม่สบายใจหนักเข้าไปอีก ยิ่งกลัวหนักเข้าไปอีก ยิ่งแรงเข้าไปอีก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มักฝันถึงสามี เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลที่มีความผูกพัน ใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิต แสดงออกด้วยกลไกทางความฝันในลักษณะของการกลับมาใช้ชีวิตร่วมกันดังเช่นอดีต หรือเป็น ภาพความทรงจำที่ประทับใจ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกดีใจ มีความสุข เสมือนผู้เสียชีวิต ยังเป็นห่วง และอยู่ใกล้ ๆ ไม่จากไปไหน

“ก่อนหน้านั้นฝันถึงเขาบ่อย ๆ ฝันว่า ป้าไปอยู่ไหน นานจังไม่เห็น ป้าไปที่ยวหรือ เขาบอกว่าไปเที่ยว มีกระเป๋าแบบเหมือนแบบแต่งตัวดี ๆ เหมือนแบบที่เราแต่งให้เขา ในฝันเห็นเป็นอย่างนั้น เหมือนป้าห่วงเรา ดีใจว่าป้าเขาอยู่กับเรา อยู่ใกล้เรา”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“ฝันว่าเขามาอยู่กับเรา เขามาหาเรา มันมีความสุข เหมือนเขาอยู่กับเราตลอด”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“เวลาอยู่คนเดียวก็ฝันอยู่เรื่อย ๆ ว่าเขามาบอกให้เราทำใจให้สบาย เหมือนเขายังอยู่ ไม่ได้ไปไหน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

ผู้ให้ข้อมูลอธิบายว่า บรรดาลูก ๆ ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดและมีสายสัมพันธ์อันแนบแน่นกับบิดา ก็มีความรู้สึกดีใจเมื่อฝันเห็นบิดา โดยจะฝันถึงเหตุการณ์ความฝันที่เกี่ยวข้องกับความประทับใจในอดีต

“ลูกที่อยู่เชียงใหม่ โทรมาว่า ลูกฝันว่าพ่อมาอยู่ที่นี่ ดูลิ ตามลูกไปอยู่เชียงใหม่ด้วย พ่อไปผัดถั่วงอกให้ลูกกิน ลูกสาวโทรมา พ่อไม่ไปไหนที่ พ่อมาอยู่ที่นี่ ก็บอกลูกว่า พ่อไม่ได้ไปไหน พ่ออยู่กับลูก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“ถ้าลูก ๆ ฝันถึงพ่อ เขาจะเล่าว่าเขาฝันถึงพ่อ เขาดีใจ เล่าว่าเมื่อคืนฝันถึงพ่อด้วย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้ให้ข้อมูลพบกับสภาพความสับสนในขณะที่ฝันถึงสามี ภาพความจริงเมื่อตื่นจากฝันที่สะท้อนให้เห็นความจริงที่ตนและสามีไม่ได้อยู่ด้วยกัน ส่งผลให้เห็นความเป็นจริงเกิดการปลงและการยอมรับกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น

“ฝัน ฝันว่าแกมานอนด้วย เหมือนกับครั้งที่เราอยู่ด้วยกันแบบนั้นแหละ แต่ว่ามันนานแล้ว หลังจากนั้นก็หายไป เหมือนกับแกมาอยู่กับเราปกติ แต่มันก็เป็นแค่ความฝัน นื่องเฮ้ย มันไม่มีทางกลับมาเป็นความจริงหรอก (ร้องไห้)”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“เวลานอน จะมีความรู้สึกเหมือนเขากลับมา เราก็ตกใจ ฝันว่าเหมือนเขากลับมาจากที่ทำงาน ได้ยินเสียงเรียก พอตื่นมาไม่มีเขา เรารู้สึกเสียใจ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

ความฝันส่งผลต่ออารมณ์ ความรู้สึกทั้งผู้ให้ข้อมูลและลูก ๆ และเกี่ยวข้องกับความเชื่อในสังคมไทยที่นำไปสู่พฤติกรรมกรรมการตอบสนองของความฝันเพื่อคลายความวิตกกังวลที่เกิดขึ้นด้วยรูปแบบการไปทำบุญให้กับสามี

“ป้าก็ฝัน ป้าฝันว่าเขาหนาว ไม่มีผ้าห่ม ป้าก็ซื้อผ้าห่มไปห่มพระประธานที่โบสถ์ ตั้งแต่นั้นมาก็ไม่ฝันอีกเลย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

“ฝันว่าเขามาหา ใส่เสื้อ (ขาด ขาด) แบบนั้น เราก็เลยสงสัยว่าเขาคงไม่มีเสื้อใส่ เลยไปซื้อเสื้อไปบริจาค พอฮารีรายอ (เทศกาลเฉลิมฉลองหลังถือศีลอดของชาวไทยมุสลิม) ฝันว่าเขาไม่ได้ใส่เสื้อ เราก็ไปซื้อเสื้อไปบริจาคให้คนที่ละหมาดให้เขา”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

2.1.2 **รู้สึกเหมือนสามียังคงอยู่ดูแลช่วยเหลือ** ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกว่ามีคนอยู่ เพื่อให้ความช่วยเหลือในเรื่องที่ผู้ให้ข้อมูลเดือดร้อน ทั้งเรื่องเงิน ชีวิต และความปลอดภัย ผู้ให้ข้อมูลให้เหตุผลว่าสามีของเธอไม่ยอมให้ตนและลูกต้องใช้ชีวิตอย่างยากลำบาก จึงคอยอยู่ดูแลคุ้มครอง ให้ความช่วยเหลือตลอดเวลา ผู้ให้ข้อมูลจึงรู้สึกอุ่นใจและมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต

“แต่แก (สามี) ก็ยังเหมือนอยู่กับพี่ตลอด เงินที่เราได้รับก็คือเงินของแก สี่พันห้าคือเงินของแฟนพี่ เหมือนกับแกทำงานส่งเงินมาให้เรา ให้เรามีเงินเลี้ยงลูก ถ้าแกไม่ได้เสีย(ชีวิต) ในเหตุการณ์แล้วเราจะเอาเงินมาจากไหน นี่เหมือนกับแกอยู่ บอกลูกทุกครั้งว่าป้ายังอยู่กับเรา ทุกบาท ทุกสตางค์ (เป็น) เงินป้าทั้งนั้น ป้าหาให้เรา เหมือนพี่พูดว่าป้าเขาไม่ให้ยอมให้พี่ลำบาก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“พี่ไปไหนก็จะแคล้วคลาด เพราะว่า (สามี) เขาจะดูแลเรา แม้กระทั่งขับรถเข้ามาในช่วงกลางคืน แต่ก่อนไฟฟ้าไม่มีนะ (พี่บอกว่า) พี่ ขับรถส่งน้องนะ (หัวเราะ) จะบ่นแบบนี้ตลอดทาง แล้วก็กลับมาถึงบ้านอย่างปลอดภัยทุกครั้ง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“เหมือนเวลาเราไม่สบาย เขาก็ยังมาดูป้า คือรับรู้ว่าเขาอยู่ เขายังห่วงเราอยู่ เราก็มักกำลังใจ เหมือนกับมีอะไรมาช่วย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

“งานศพของแฟนพี่ (จัดงาน) อยู่เก้าวันเก้าคืน แบบที่วัดไม่ว่างเลย มันไม่มีวันเลย ตั้งที่สมาคม พี่กลัวกลัว กลัวมันจะเกิดเรื่องกับแขกที่ไปในงานเรา พี่กลัว แบบว่าจุดธูปขอให้แฟนช่วยดูแลคุ้มครองแขกที่มาในงาน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

2.2 หวนระลึกถึงสามีผู้จากไป

ผู้ให้ข้อมูลแสดงความรู้สึกผ่านสิ่งของเครื่องใช้ หรือสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์กระตุ้นเตือนให้นึกถึงผู้เสียชีวิต รวมทั้งสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับสามี เป็นการย้อนระลึกด้วยความคิดถึงบรรยากาศและมีความทรงจำต่อสถานที่ รวมทั้งการหลีกเลี่ยงไม่ยอมผ่านหรือเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับข้าวของเครื่องใช้และสถานที่เหล่านั้น ดังนี้

2.2.1 ย้อนระลึกเมื่อเห็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสามี ผู้ให้ข้อมูลเก็บสิ่งของเครื่องใช้ที่ผู้เสียชีวิตรัก สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความสูญเสีย รวมทั้งการแสดงความรู้สึกที่มีต่อสถานที่หรือสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์กระตุ้นเตือนให้นึกถึงผู้เสียชีวิต เนื่องจากสิ่งของและสถานที่ดังกล่าว เป็นสื่อแทนความทรงจำระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับสามี เมื่อผู้ให้ข้อมูลนั่งดูหรืออยู่กับสิ่งเหล่านี้ ทำให้ย้อนระลึก อาลัยอาวรณ์ถึงสามี คิดถึง และมีความรู้สึกสบายใจเหมือนผู้เสียชีวิตอยู่กับตน โดยรับรู้และสัมผัสได้จากสิ่งของที่เป็นตัวแทนของสามี

“ข้าวของเครื่องใช้ เยอะแยะเลยคะ พี่เก็บไว้หมด พระแกเต็มเลย แกชอบพระไฉ่ พี่ก็เลยเก็บไว้ พวกเขียนพระเขาบอกว่าถ้าไม่ไหว พระของพี่เขามีเยอะแยะ เอามาปล่อยสิ พี่ไม่ทำร้ายของของเขา เขาชอบ เขารักของเขา เราก็รักของเขา (ร้องไห้) นี่นาฬิกาของเขาพี่ก็เก็บไว้เลย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“เสื้อผาก็เก็บไว้อยู่ เสื้อผ้าบางชุด พี่ชายพี่สาว(ของสามี) เขาเอาไปใช้หรือเอาไปไหนไม่รู้ เขาขอกก็เลยให้ไป ส่วนที่เก็บไว้ก็เป็นเสื้อผ้า กระเป๋าตังค์ ตังค์ที่ว่าให้ไปยังไม่ใช้ ยังเหลืออยู่ ทำบุญให้ร้อยหนึ่งก็ไม่หมดที่ ยังเก็บไว้อยู่ กระเป๋าตังค์ตอนนั้น ลูกเหรียญ(เศษเหรียญ) ของแกนั้น ยังไม่ได้เอาไปทำบุญให้แกก็ยังเก็บไว้ แกจะเก็บทุกบาทใส่กระปุกตลอด แกชอบทำบุญเหมือนกัน แกบอกจะเอาไว้ทำบุญ เก็บไว้อยู่นั้น แล ตอนนั้น คิด คิดไว้ดู ไว้ดู ไม่เห็นตัวก็เห็นเสื้อผาก็ยังดี เอาไว้ดูตัวเขา เอาไว้ดูต่างหน้า”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“บางครั้งเขาก็ถีบจักรยานไปเที่ยว บางครั้งเขาก็ขี่มอเตอร์ไซด์ไปเที่ยว (ด้วยกัน) ตรงนั้นมันสวยนะ (เห็นแล้ว) มันคิดถึง (ร้องไห้)”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

สิ่งของเครื่องใช้บางอย่างที่กระตุ้นผู้ให้ข้อมูลเกิดอารมณ์ ความรู้สึกสะเทือนใจ โดยเฉพาะสิ่งของ เครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตของสามี ไม่ว่าจะเป็น ผ้าห่อศพ ผ้าพันแผล บันทึกรประจำวันของร้อยเวร หนังสือพิมพ์ที่ลงข่าวเกี่ยวกับการเสียชีวิตของสามี ดังนี้

“พี่ถ่ายเอกสารไว้ ที่เจ้าหน้าที่เขาลงบันทึกประจำวัน เป็นบันทึกร้อยเวร เขาเอามาให้ พี่ดู เสร็จแล้วพี่ก็เอามาถ่ายเอกสาร พอพี่ดูบางที่พี่ว่าไม่รู้จะเก็บไว้ทำไม พอเก็บไว้ เห็นแล้ว มันทำให้เราคิด ยิ่งคิดก็ยิ่งสะเทือนใจ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“มีเอานาฬิกา แหวน มานั่งดู ตอนที่อยู่ เรา คิดแล้ว น้ำตาไหล ถ้าเขามี เราไม่ต้องอยู่ อย่างนี้ คิดไปเรื่อย เรื่อย หลาย หลายเรื่อง เราก็คิดถึงเขาเหมือนกันแหละ ไม่เห็นเขาก็เห็นของของเขาทำให้เราอึ้งนี่”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูลบางรายเก็บสิ่งของเครื่องใช้ และสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์กระตุ้นเตือนให้ นึกถึงผู้เสียชีวิต ไว้เพื่อให้ลูกนึกถึงพ่อและรำลึกว่าสิ่งของเหล่านี้เป็นของที่พ่อเขารักมากที่สุดและเป็น ความภาคภูมิใจที่พ่อได้ทำหน้าที่ก่อนเสียชีวิต

“เก็บหมดของเขา ใอนั้นไอนี้ก็เก็บหมด เอาไว้ให้ลูกดู ไอสองคนนี่ดูแล้วไม่พริ้อ (ไม่เป็นไร) แต่ตัวเล็กยังไม่ได้ดูที่ รูปถ่ายเขาก็ไปทำ หมดไปสองสามพัน รูปถ่ายที่เขา ถ่าย ก็เอาไปล้าง ทำอัดให้ใหญ่ แล้วก็เก็บไว้ ชุดทหารเขาก็มี เขาเอามาให้ เสื้อ กางเกง เขาติดยศเรียบร้อย ชุด เขายังอยู่สองชุดอีก ไม่ได้ให้ใคร แหวนไว้เรียบร้อย สิ่งดูไว้แล้ว เอาไว้แขวนโชว์”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“เก็บไว้ เก็บทุกอย่าง บริจาคบางส่วน เก็บไว้ด้วยบางส่วน เสื้อผ้า กางเกง แหวน นาฬิกาเก็บไว้ เก็บไว้เพื่อลูก ไว้ให้เขาดู ว่าเป็นของของพ่อเขา เป็นของที่พ่อเขารัก มากที่สุด”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

2.1.2 หลีกเลี้ยงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสามี จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า สถานะที่ สิ่งของเครื่องใช้ รวมทั้งสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์กระตุ้นเตือนให้นึกถึงสามีผู้เสียชีวิต ล้วนเป็นสิ่งที่ทำให้ ผู้ให้ข้อมูลย้อนนึกถึงความทรงจำหรือเหตุการณ์เกี่ยวกับผู้เสียชีวิต ส่งผลให้ทำใจยอมรับความรู้สึก ที่เกิดขึ้นไม่ได้ จึงแสวงหาวิธีการหลีกเลี้ยง หรือไม่ยอมรับรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือสิ่งของเหล่านั้น เพื่อ

ความสบายใจ หากเป็นเสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้อาจแจกจ่ายให้กับลูกหลาน หรือเก็บเอาไว้ไม่ให้เห็น ส่วนสถานที่ที่เกี่ยวข้องอาจหลีกเลี่ยงด้วยการไม่ผ่านเข้าไปหรือหลีกเลี่ยงจากสถานที่เหล่านั้น

“เสื้อผ้าพี่เขา (สามี) พี่เก็บแจกให้ลูกหลาน เสื้อผ้า ผ้าห่ม รูปถ่าย พี่เก็บใส่ถุงไว้
เรียบร้อย พี่ทำใจไม่ได้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“บางวันเห็นเขายิ้ม บางวันเห็นเขาน้ำตาไหลในรูปถ่าย ป้าจึงบอกแฟนเอาแบบนี้แล้ว
กัน จะไม่เข้าไปดู พอดูแล้วไม่มีกำลังใจทำงานเลย ลูกก็ต้องเรียน แล้วน้องอีก ขอเอา
ผ้าปิดไว้ก่อนนะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

“เหมือนโทรทัศน์ โทรทัศน์ที่ติดรถ วิทยูรอะอะไรแบบนี้ เราเคยเห็นว่าเขามีอยู่ ตรงจุด
นั้นหายไป อยู่ที่ไหนกับใครก็ช่างมันเถอะ พี่ไม่คิดอะไร ไม่เข้าไปเลย ไม่ดู ไม่อยากดู
คือพี่จะหลีกเลี่ยง เราทนไม่ได้ ไม่อยากอยู่ ไม่อยากอะไร คือจะจำในส่วนที่ดี ๆ
มากกว่า”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

“คือ หลีก พี่หลีกจากตรงนั้นตลอดเลย ไม่ได้เข้าไปมากมาย คือช่วงรดน้ำศพพี่
จะไป (อยู่ร่วมในงาน) หลังจากนั้นก็ออกมานั่งตรงจุดอื่น ไม่ได้ไปถ้าอยู่ก็คือทำใจ
ไม่ได้ ถ้าไม่เห็นยังง่ายกว่าอีก เพราะพี่ยังคิดเลยว่าเขาเสียชีวิต ทำไมเขาต้องมาเสีย
ตรงจุดที่พี่มองเห็นด้วยอะไรแบบนี้ คือเราทำตรงนั้นยังติดตามอยู่จุดที่ว่าเหตุการณ์
เกิดขึ้น”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

2.3 ดำรงชีวิตโดยยึดแบบของสามีเป็นแนวทาง

ผู้ให้ข้อมูลนำลักษณะนิสัย คำพูดหรือความตั้งใจของสามีที่ยังไม่บรรลุความตั้งใจ มาปรับ
ใช้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ทั้งนำมาใช้กับตนเองด้วยการนำลักษณะนิสัยที่เด่นของสามีมา
เป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต นำไปใช้ในการอบรมเลี้ยงดูลูกเพื่อให้ลูกได้รับรู้ตัวแบบและใช้
เป็นการสร้างความตระหนักในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ รวมทั้งเป็นวิธีการเสริมสร้างกำลังใจให้ลูก

2.3.1 เอนิสัยบางอย่างของสามีมาใช้ เป็นรูปแบบพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลที่นำ ลักษณะเด่นของสามีมาใช้ในชีวิต ทำให้รู้สึกอุ่นใจ สบายใจเหมือนสามีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต

“เรามีความรู้สึกมากที่สุดคือเขาไม่ตาย นิสัยทั้งหมดที่เป็นของเขา เราจะเอามาใช้หมด นิสัยของเราไม่รู้หายไปไหน นิสัยของเราจะเป็นคนเอะอะ โวยวาย ใจร้อน ژیโมโห ไม่รู้มันหายไปไหนหมดเขาจะเป็นคนอารมณ์ดี ช่วยเหลือเพื่อน จะเป็นคนเฮฮา จะคุยแบบไม่มีสาระอะไร แต่ทุกคนที่อยู่ด้วยจะมีความสุข จะเป็นเอื้อเฟื้อคน จะช่วยเหลือคน นี้อิสัยของเขา ที่เราเอามาปรับใช้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“นิสัยของเขาอยู่กับตัวเราหมดเลยจริง ๆ เราก็บอกว่า แต่ก่อนเราเกลียดนะนิสัยเขา ไม่มีสาระอะไรเลย แต่พอมันมาอยู่กับตัวเรา เออ มันก็ดีนะ มันไม่ทำให้เราเศร้าหมองเลยคือนิสัยจะมีความสุข มีเวลาที่ได้คุยกับเพื่อนด้วยเรื่องสนุกมาก ๆ มันสนุกจริง แล้วเป็นคนที่คบคนง่ายมาก เจอคนแก่ก็จะคบ แต่ลักษณะที่พบเขา น่อง (ผู้วิจัย) จะสัมผัสวันแรกที่พีมองหน้ามันนั่นแหละที่เด่นชัดที่สุด เขาจะมองหน้าก่อน แล้วจะมองเหมือนนกเงือก นี่แหละจะเด่นชัดมากเลย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

2.3.2 ใช้คุณลักษณะของสามีเป็นแนวทางอบรมเลี้ยงดูลูก ผู้ให้ข้อมูลนำ

คุณลักษณะเด่นของสามีมาใช้ในการอบรมเลี้ยงดูลูก โดยยึดเป็นต้นแบบในการอบรมสั่งสอน โดยการหยิบยกเอาลักษณะนิสัยที่เด่นของสามีมาอบรมเลี้ยงดูลูกตักเตือน สั่งสอน รวมทั้งเอาสามีมาเป็นหลักยึดให้ลูกตั้งตนอยู่บนความถูกต้องดีงาม เพื่อส่งเสริมสร้างกำลังใจให้ลูกได้ภาคภูมิใจในสิ่งที่ตนได้ทำ

“สอนให้ลูกเอานิสัยแบบป้า(มาใช้) ป้าเป็นคนดี ป้าเรียนหนังสือเก่ง ให้ตั้งใจเรียน เขาเป็นคนดี ไปที่ไหนก็มีคนรัก ใจ ผู้ใหญ่ก็รัก เขาเป็นคนเรียบร้อย คือเป็นแบบไม่ขัดใจเพื่อน คบเพื่อน เพื่อนก็รัก เป็นคนใจบุญด้วยและแกก็จะทำบุญตักบาตรทุกวัน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“พูดกับเขาทุกเช้า อย่าไปทำสิ่งที่ไม่ดี ต้องขยันเรียน สงสารแม่ด้วย แม่คนเดียวเลี้ยงลูก พ่อไม่อยู่แล้ว สงสารแม่มาก ๆ เขาก็บอกว่าเขาสาบานจะไม่ทำสิ่งที่ไม่ดี จะทำแต่สิ่งดี ๆ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

“กลางคืน ก็จะได้พูดกับเขาว่า เราไม่มีพ่อแล้วนะ เราต้องตั้งใจเรียน ให้ได้งานทำ เหมือนที่ (เราเคย) สัญญากับพ่อเอาไว้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

2.3.3 ทำความปรารถนาของสามีให้สำเร็จ ผู้ให้ข้อมูลทำสิ่งที่สามีตั้งใจไว้ก่อนเสียชีวิต ทั้งที่ยังไม่ได้รับเริ่มหรือยังไม่สำเร็จ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของสามี โดยผู้ให้ข้อมูลแสดงเหตุผลจากสิ่งที่สามีสั่งเสียเอาไว้ว่าเป็นความปรารถนาดีต่อตัวผู้ให้ข้อมูล ถึงแม้สามีจากไปแล้ว แต่สิ่งที่สามีได้ฝากเอาไว้เป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้ให้ข้อมูลและครอบครัว

“เขาว่าจะกู้เงินสักแสน มาสร้างบ้านให้เสร็จ นี่เขาให้มาแล้ว (เงินที่ได้จากสวัสดิการของสามี) เขาก็ต้องทำให้เขาให้เสร็จนั่นแหละ ทำสิ่งที่เขาตั้งใจให้สำเร็จ เขาอยากที่บ้านเขาเสร็จ ๆ เขาว่าเขาจะซื้อรถสักคัน จะเก็บเบี้ย (เงิน) เวลาไปไหนมาไหนมันลำบาก เขาก็ซื้อได้นั่นแหละรถ แต่ว่าไม่มีคนขับ กล้าไม่กล้าไม่พรี้อ(ไม่เป็นไร) แต่กะหึ่มันเตี้ยแต่เขาว่าไม่เป็นไร เลื่อนเบาอะได้ (หัวเราะ)”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“เขาบอกว่าถ้าเขาตาย ให้พี่จะออกจากบ้านนี้ทันทีเลย สอง เลี้ยงลูกให้ดี ทำแล้วเราก็มีความรู้สึก ว่า สิ่งที่เขาสั่งมา ไม่มีสาเหตุอะไรเลย แต่ว่าการสั่งเสียของเขา มีเหตุผล และประโยชน์ทุกอย่าง อย่างสมมติว่า เลี้ยงลูกให้ดีนั้นก็ถูกต้อง จะเห็นว่า บางครอบครัว เป็นอย่างไร พอพี่เลี้ยงลูกให้ดี พี่ก็จะบอกว่าพี่ทำตามคำสั่งแล้วนะ แล้วก็เรื่องนู่นนี่ เขาก็สอนเราแล้ว เรื่องย้ายออกจากบ้านเนี่ย พอตายปุ๊บ ออกปั๊บเลยทันที เพราะเขาไม่อยากจะให้เราเป็นทาสซึ่งเราอยู่ตรงนั้น คนที่มีอิทธิพลที่สุดคือแม่ สามีเขาอาจจะทำอะไรเราก็ได้ เราก็เลยรู้ว่า นี่คือนสิ่งที่เขาป้องกันเรา”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“ตอนนี้ก็ทำ ก็นั่งคุยกับเพื่อน ๆ ว่าจริงที่แบบเขาสั่งให้ดูลูกคนที่สองให้ดี เพราะเขาดี ตอนนั้นก็ดี คือจริง ๆ ไม่รู้จะพูดอย่างไรเขาคือจริงพอเราบ่น ๆ เขาก็บอกว่าชอบบ่น เราก็กินทุกวันนี่ก็ดี บ้างที่ก็ร้อง เขาก็กินไม่ว่าอะไร เขาก็ลุกไปอาบน้ำแต่งตัว เขาก็ไม่ว่าอะไร เราก็กินสารเขาอีก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

3. ชีวิตสู่การข้ามผ่านความทุกข์

เหตุการณ์ความสูญเสียที่เกิดขึ้นอย่างกะทันหัน ทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดภาวะต่อต้านกับสิ่งที่เข้ามาบีบคั้นจิตใจ ทำให้เกิดภาวะเสียสมดุล กลายเป็นความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้น ผู้ให้ข้อมูลมีมุมมองเกี่ยวกับการเผชิญเหตุการณ์ความสูญเสีย ได้เรียนรู้และหากวิถีต่าง ๆ เพื่อจัดการกับความเปลี่ยนแปลง ทั้งทางด้านความคิดและการกระทำเพื่อข้ามผ่านความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นไปได้ เป็นคุณค่าและบทเรียนหลังเหตุการณ์ความสูญเสีย ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ 2 ประเด็น คือ กลวิธีในการเยียวยาจิตใจตนเอง และการเห็นคุณค่าชีวิตจากความทุกข์ ดังนี้

3.1 กลวิธีในการเยียวยาจิตใจตนเอง

ผู้ให้ข้อมูลแสวงหากลวิธีต่าง ๆ เพื่อนำมาจัดการกับความทุกข์และสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง ด้วยรูปแบบและกลวิธีตามประสบการณ์และพื้นฐานความแตกต่างแต่ละบุคคล โดยเริ่มต้นจากการทำใจยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น เพื่อนำสิ่งที่อยู่ภายในผู้ให้ข้อมูลมาสร้างเป็นพลังทางบวกเพื่อการเยียวยาจิตใจจากความเจ็บปวด มีสิ่งเสริมพลังใจจากปัจจัยภายนอกและการได้รับความช่วยเหลือเยียวยาทางสังคม

3.1.1 การทำใจยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน ผู้ให้ข้อมูลหาเหตุผลอธิบายเหตุการณ์ เป็นกระบวนการทำให้เกิดการยอมรับกับเหตุการณ์ความสูญเสีย เพื่อรักษาความสมดุลทางด้านอารมณ์ และทำให้ผู้ให้ข้อมูลเริ่มเปิดรับกับการเผชิญความเจ็บปวดจากการสูญเสีย

3.1.1.1 หาเหตุผลอธิบายเหตุการณ์ ผู้ให้ข้อมูลใช้เหตุผลเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ มาอธิบายเหตุการณ์ความสูญเสียที่เกิดขึ้น เพื่อบรรเทาความเจ็บปวดภายในใจ ทำให้พร้อมที่จะยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยสะท้อนออกมาให้เห็นด้วยการน้อมรับอำนาจตามพระประสงค์ของพระเจ้า (อัลลอฮ์) ซึ่งเป็นสิ่งเคารพและศรัทธาสูงสุด ของชาวมุสลิมเพื่อเป็นการยอมรับกับความเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ผู้ให้ข้อมูล ได้นำเหตุผลเรื่อง "เคราะห์กรรม" และเรื่อง

“ดวง” ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนมาใช้อธิบายความสูญเสียที่เกิดขึ้น โดยคนที่ยังมีชีวิตอยู่แสดงถึงผล “บุญ” ที่ช่วยหนุนนำให้การมีชีวิตได้ดำเนินอยู่รอดปลอดภัยต่อไปได้

“แล้วแต่อัลลอฮ์ จะให้เป็นแบบไหนเราก็ไม่รู้ แล้วแต่บุญที่เขาสร้างมาว่าเป็นอย่างไร”
ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

“ถามว่าบุญเขาสร้างมาได้แค่นั้น เราก็ปล่อยเขาไปเถอะ ให้เขาไปเป็นสุข ๆ เราคนข้างหลังทำให้ดีที่สุดเท่าที่เราจะทำได้ และสิ่งที่เขาทำความดีนั้นเราจะไม่มีสิ่งไหนจะอยู่กับเราตลอดไป”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“มาย้อนนึกสภาพตอนนั้น คือหน้ามือเป็นหลังมือ มันไม่ใช่แล้ว ถ้าที่คิดอย่างนั้น ถ้าเป็นอย่างนั้นจริงๆ แล้วไม่ตายกันหมดแล้วหรือ ป่านนี้เราต้องไปเป็นอะไรแล้ว แต่ดีนะชีวิตเรายังมีพระ ยังมีบุญที่คุ้มครองเรา ทำให้เรามีชีวิตอยู่ ถือว่าเราสร้างบุญมา”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“ดวงป่า (ถ้า) ตายแบบนี้คงตายไปนานแล้วนะ มัน (ใจ) ต้องฆ่าป่าแล้วแหละ (เรา) สามคนแม่ลูก (แต่) นี้) แสดงว่าดวงเราคงไม่ถึงไซ้ใหม่”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9

3.1.1.2 ปล่อยวางจากความทุกข์ ผู้ให้ข้อมูลยอมรับกับเหตุการณ์ความสูญเสียตามความเป็นจริง มีการจัดระบบความคิดให้เกิดการยอมรับกับการเปลี่ยนแปลง ด้วยการ “ปลง” หรือ “ปล่อยวาง” ความทุกข์จากการพลัดพราก ทำให้เกิดประสบการณ์ “เติบโต” หลังเผชิญกับเหตุการณ์ความเจ็บปวด เมื่อผู้ให้ข้อมูลยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น ยอมรับเป็นก้าวสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีชีวิตอยู่กับปัจจุบัน ด้วยสภาวะสมดุลที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

“มีบ้างแหละ ที่เรานึกเนอะ แต่เขาก็มาแค่นี้ เราก็ลิขิตตัวเราเองไม่ได้ เรายอมรับในสิ่งที่เราได้รับ คนเรามันเลือกเกิดไม่ได้ แล้วไม่มีใครอยากไปเร็วหรือช้า เรานึก เราก็คิดถึงเขานะ แต่ทำอย่างไรได้ เขาไม่อยู่แล้ว เราคนข้างหลังต้องปลง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“เราถือว่าแกไปสบายแล้ว อย่าไปคิดอะไรมาก เราไงคือคนที่ลำบากอยู่ข้างหลัง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“เราก็อทำให้เขาอย่างเต็มที่ ชาวบ้านมากันเต็มเลย เรารู้ว่าเขาตายคุ่มนะ ตายสมศักดิ์ศรี สมเกียรติเลย ไม่ได้ตายแบบข้างถนน ยังติดกับธงชาติอีก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

3.1.2 การสร้างพลังทางบวกด้วยตนเอง ผู้ให้ข้อมูลจัดการกับความสูญเสียด้วยตนเองเพื่อรักษาความสมดุลทางด้านอารมณ์และความรู้สึกให้พ้นจากสภาวะที่บีบคั้นจิตใจ ด้วยการให้กำลังใจตัวเองทั้งทางด้านคำพูด ความคิดและการลงมือกระทำ เพื่อเสริมกำลังใจและสร้างพลังให้กับตนเองจากผล สามารถสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ดังนี้

3.1.2.1 ให้กำลังใจตัวเอง ผู้ให้ข้อมูลให้กำลังใจตัวเอง ด้วยการบอกกับตัวเองให้อดทน เข้มแข็ง ไม่ท้อกับความยากลำบาก ผู้กับปัญหาที่เข้ามารุมเร้า เพื่อให้ตนเองพ้นจากความทุกข์เพื่อเป็นหลักที่มั่นคงให้กับลูกต่อไป

“พี่ยึดว่าเราต้องเข้มแข็ง หลักก็คือเราต้องเข้มแข็ง เราอย่าอ่อนแอ เราอย่าท้อเรายังมีชีวิตอยู่ เราไม่ต้องกลัวงาน ความลำบาก เราทุกคนก็เคยผ่าน (ความลำบาก) มาแล้ว พี่ยึดคำนี้ ว่าเราต้องเข้มแข็ง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“พวกเรามีมือเหมือนกัน เราช่วยตัวเองได้ ต้องเข้มแข็ง มีกำลังใจ เข้มแข็งขึ้น”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

“คนอื่นจะคิดอย่างไรก็ช่างเขา ทุกสิ่งทุกอย่างมันอยู่ที่ใจ อยู่ที่ว่าจะคิด เหมือนคนติดเหล้าติดยา ป้ายืนยันว่าเลิกได้ มันอยู่ที่ใจหรอก (ความทุกข์ก็เหมือนกัน)”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9

“ป้าก็ทำ (อย่างที่) เขาบอกว่าชีวิตคือการต่อสู้ ป้าก็ไม่ท้อไม่ถอย สู้ วันนี้ยังมีแรง วันนี้คิดว่าเราทำดีที่สุดแล้ว”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

“เรามีลูกใช้ใหม่ ลูกกำลังโตทำนองนี้ เราก็มีความสุขอยู่ขณะนี้ ไม่ใช่แบบไม่มี ความหวัง ไม่มีใครเลย แล้วเราต้องอยู่เป็นตัวอย่างให้ลูกเห็น เกี่ยวกับการดำรงชีวิต การวางตัว ต้องเป็นตัวอย่างให้ลูก เพราะถ้าไม่มีเรา ลูกก็ไม่มีใครให้ดูแล เราต้องอยู่ เป็นหลักให้ลูกเห็นมากกว่า”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

3.1.2.2 ปรับเปลี่ยนมุมมองความคิด ผู้ให้ข้อมูลมีการปรับเปลี่ยนมุมมอง ความคิดเพื่อมองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในด้านบวกกับชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากผู้ให้ข้อมูล ได้รับโอกาสจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ทั้งการช่วยเหลือ ทางด้านการเงิน พัฒนาการทางด้านอาชีพ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลคลายจากความทุกข์และถือเป็นโอกาส สำคัญที่จะมีเวลาให้กับตัวเองเพิ่มมากขึ้น

“พี่ คิดว่าชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ถ้าถามแล้ว ร้อยเปอร์เซ็นต์ (เป็น)ไปที่ดีทุกอย่าง เช่น อาชีพหลักที่พี่หาตัวตนได้ ก็คือการนวด เราสามารถนวดได้ตามเจตนาของเรา สอง ขนมเราอยากทำ เราก็ทำได้แล้วตามเจตนารมณ์ของเรา พี่ซัฟกัสนครวัระ เขา อย่างนี้แล้วกัน พี่จะพูดให้ฟังนะ ก่อนสามีจะตายเจ็ดวันนี้ พี่เตรียมตัวแล้วว่าจะไป อยู่อย่างทอง แล้วก็คิดแล้วว่าถ้าไปอยู่ที่นั่นจะเลี้ยงเบ็ด จะปลูกผัก จะทำทุกอย่าง อย่างที่พี่ทำทุกวันนี้แหละ แต่พอ(สามี)ตาย เรา(ได้)มาอยู่ที่นี้เราได้ทำหมดทุกอย่าง เลย มันก็เลยเปลี่ยนแปลงไปในเรื่องที่ดีไง สิ่งที่เราทำไม่เป็นแล้วเราทำ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“ที่เราไม่เคยทำ เราได้ทำ แล้วถามว่ามีเวลาให้กับตัวเอง เท่าไหร่ เจ็ดสิบเปอร์เซ็นต์ ...ไม่มีอะไรเลยที่จะต้องมาบังคับเราว่า เธอทำนี่นะ เธอทำอย่างนั้นนะ มันไม่มีใคร บังคับมันเป็นตัวตนของตัวเอง แล้วก็ตั้งปณิธานว่า ฉันต้องทำให้เหมือนเหมือนกับ ผู้จัดการสาขาของเรา ซึ่งเขาเป็นผู้หญิง เขายังไม่แต่งงานเลย เขาเดินก้าวสูง ๆ ได้ ขนาดนั้น แล้วตอนนี้เราก็เดินก้าวสูงสุดแล้ว ตัวเราว่าเราสูงสุด”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“เหมือนพื้มองอีกอย่างหนึ่ง พี่เห็นสามีคนอื่นเขาโดนแบบไม่ใช่เหตุการณ์ แต่คนเรา สักวันหนึ่งก็ต้องตาย แบบคนอื่นเขาเสียชีวิต เขาไม่ได้ทำอะไรเลย แต่พวกเราไม่ใช่ อยากรู้ให้เกิดกับแฟนเรา ไม่อยากให้เกิดกับใคร...แต่เงินที่เราได้รับเป็นเงินของแก เหมือนกับแกทำงานส่งเงินมาให้เรา ถึงแม้เราจะไม่เห็นแก แต่เหมือนแกยังอยู่”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

3.1.2.3 เปรียบเทียบชีวิตกับคนที่ลำบากกว่า ผู้ให้ข้อมูลเลือกมองชีวิตบุคคลที่ลำบากกว่า คนพิการหรือคนที่โชคร้ายกว่าตน เพื่อสร้างความหวังและเพิ่มพูนกำลังใจให้เผชิญกับความสูญเสีย

“คนอื่นเขาแย่กว่าเราอีก พี่จะคิดตรงนี้ พี่จะมองตรงนี้ว่าขนาดเขาพิการแล้ว เขายังต่อสู้ แต่เรามีครบ ใช้แฟนเราจะเสียไปแล้วก็จริง แต่เรายังอยู่ เราต้องเป็นหลัก ความเข้มแข็งของจิตใจเรามันถึงจะอยู่ได้ ถ้าเราอ่อนแอก็จะอยู่ไม่ได้ พี่ถือว่าพี่ยังมีมือยังมีกำลังพี่ก็จะสู้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“เวลาดูสื่อบุคคล สงสารคนที่แย่กว่าเรา ดูไปพลางร้องไปพลาง แล้วก็มานั่งคิด เรายังดีกว่าเขาเรายังครบ 32 ประการ เราต้องสู้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

“ดูเพื่อนที่เขาลำบากกว่าเรา เด็กกำพร้า คนแก่ เขายังลำบากกว่า เราต้องสู้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“คนอื่นที่หนักกว่าเรา เขายังเป็นมนุษย์ เขายังเป็นคน เขายังสู้ชีวิต แล้วเรามันเรื่องอะไร เรามีขา มีมือ เหมือนกับเขา (พอดคิดแบบนี้) มันก็ดีขึ้นมา มันก็ไม่มีอะไร เหมือนว่าเรามีสติ คิดดีขึ้นมาได้ ถ้าเปรียบเสมือนเมื่อก่อนเราเป็นมาใหม่ ๆ จะคิดไม่ได้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

3.1.2.4 ทำงานหรือกิจกรรมที่ชอบ เมื่อผู้ให้ข้อมูลทำงานหรือทำกิจกรรมที่ตนรัก เป็นวิธีอย่างหนึ่ง ให้คลายความเจ็บปวดภายในจิตใจ เพื่อพาตนเองออกจากความหมกมุ่นในอารมณ์และความรู้สึกที่เป็นผลเกี่ยวเนื่องจากความสูญเสีย โดยเฉพาะความเครียดและความวิตก

กังวล ที่ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนแปลงไป ด้วยอาการที่แสดงออกทางกาย เช่น การกินไม่ได้ นอนไม่หลับ หรืออาการเจ็บป่วยอื่น ๆ ดังนั้น การทำงาน การออกกำลังกาย หรือ การได้ทำกิจกรรมที่ชื่นชอบ ย่อมทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีความสุข คลายจากความเครียด และรู้สึกสบายใจที่ได้ทำกิจกรรมเหล่านั้น

“ชีวิตเราหลังจากไม่มีเขาแล้ว เราต้องทำงานอย่างเดียว ถ้าเราอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ทำอะไรเราจะเบื่อเหงา ถ้าเราได้ทำงานถึงเป็นงานบ้านก็ช่าง เราทำนู่นทำนี่ เราจะได้สบายใจ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“เหมือนพี่ ถ้าไม่ได้ทำงาน พี่คงเครียด พอเราได้ทำงานมันจะลืม ไม่ใช่เราอยากลืมเขา แต่ถ้าเราหมกมุ่นอยู่กับตรงนั้นมากเกินไป เราจะทำอะไรไม่ได้ ถ้าเราคนเดียวไม่เป็นไร แต่เรามีลูก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“การพักผ่อน เราก็พักผ่อนไม่ได้พักผ่อนไม่ได้ แต่การกินยานอนหลับมันไม่ใช่ยาแก้ปัญหาหลับไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง พรุ่งนี้เช้าต้องมาคิดอีก แต่การออกกำลังกาย ถ้าเรามีเพื่อนสังคม เรามีอะไร เราหันหน้าเข้าหาเขา เราปรึกษาเขาสิ่ง ๆ นี้เป็นยาใจให้เราแล้วเราจะไม่เครียด...ถ้าไม่ได้ออกกำลังกาย สภาพจิตใจพุด่าง ๆ เลยกว่าฟุ้งซ่าน โยนินิดไอนินิด เก็บมาคิดหมดเลย แต่ถ้าเราออกกำลังกาย ไม่มีอะไร ในสมองมันจะไปร่งมันสว่าง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“ส่วนมากเวลาเหงาหัวค่ำ มันจะเงียบ บางทีก็ซื้รถเล่นให้มันสบายใจ กินกาแฟให้นอนหลับ แต่บางคนเขาไม่เข้าใจ เขาบอกว่ามันชอบออกไปเที่ยวช่วงค่ำ ๆ ก็ไม่ได้ออกไปเที่ยว ไปส่งลูกเขากลับก็ซื้รถให้สบายใจ พอกลับมาถึงจะได้หลับ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“ถ้าคิด ส่วนมากบ้างจะไม่ไปคุยกับเพื่อน จะไปเข้าสวนเข้าไปทำงานให้หนักแล้วก็มานอน เหนื่อย ๆ ก็เพลีย ก็หลับหาอะไรทำให้เหนื่อย ๆ จะได้มานอน หลับ ๆ หลับสบาย ไม่ต้องคิดอะไรจะได้ไม่ต้องคิด เพราะว่าอยู่คนเดียวหรือไม่ได้ทำอะไร มันยังทำให้เราคิด”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่ง เธอได้เขียนบันทึกความเจ็บปวดจากการสูญเสียสามี ตลอดระยะเวลาที่ใช้ชีวิตลำพัง โดยบรรยายอารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นหลังสามีจากไป ด้วยการแต่งเป็นบทกลอนสลับกับคำบรรยาย ทุก ๆ ครั้งทีลงมือเขียน เธอมักจะร้องไห้ไปพร้อมกับความเจ็บปวดที่ได้บันทึกเอาไว้

“พี่เขียนแล้วเก็บเอาไว้เล่มนี้ละ ก็คือมันกับพี่ต้องไปด้วยกัน วันไหนพี่หมดลมหายใจ ประวัติครั้งนี้ลูกอ่านไปแล้ว ลูกต้องเอาใส่ลงในนี้ (โงงศพ) คุณไม่มีสิทธิ์เก็บ (ครั้งแรกที่เขียน)หยดแรกน้ำตาก็ไหล แล้วเขียนมันก็ออกตลอด บางครั้งก็เป็นกลอนเขียนแล้วก็พักเอาไว้ แล้วค่อยมานั่งเขียนใหม่ ที่ฉีกออกไปเพราะว่าเราเขียนแล้วมันตกใจกับหลาย ๆ คำ เราก็เลยต้องฉีกออก เพราะว่าพี่พอเขียนเสร็จก็จะกลับมาอ่านพอเขียนผิดก็จะฉีกแล้วเขียนใหม่ แต่หลังจากที่ว่า เราปฏิบัติธรรมแล้ว การเขียนบันทึกจะไม่มีเกิดขึ้นอีกเลย เนื่องจากว่าเราทำใจได้แล้ว”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

3.1.3 วิธีเสริมสร้างพลังใจจากแหล่งภายนอก ผู้ให้ข้อมูลแสวงหาแนวทางที่จะรักษาความสมดุลจากเหตุความสูญเสีย ด้วยการหาหลักยึดเหนี่ยวหรือแสวงหาที่พึ่ง เพื่อคลายความทุกข์ที่เกิดขึ้น พร้อมสร้างพลังให้กับจิตใจ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีวิธีเสริมสร้างพลังใจจากแหล่งภายนอก ด้วยการนึกถึงลูกและคนใกล้ชิด การยึดคำพูดหรือแนวทางการปฏิบัติตนจากบุคคลที่ผู้ให้ข้อมูลเลื่อมใส การปฏิบัติตามหลักปฏิบัติและพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งการพึ่งพิงสิ่งลี้ลับหรือความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ เพื่อความอบอุ่นใจ และมั่นคงปลอดภัย ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีสิ่งเสริมพลังใจ ดังนี้

3.1.3.1 ยึดลูกหรือคนรอบข้างเป็นกำลังใจให้ต่อสู้ เมื่อผู้ให้ข้อมูลรู้สึกท้อสิ้น
สิ้นหวังในการดำเนินชีวิต สิ่งแรกที่ผู้ให้ข้อมูลคำนึงถึงคือ “ลูก” ผู้ให้ข้อมูลใช้ลูกเป็นหลักเพื่อเผชิญ
กับความทุกข์ใจ เป็นความหวังและเป็นกำลังใจที่เตือนสติผู้ให้ข้อมูลข้ามผ่านความทุกข์ไปได้ด้วย
ใจที่เข้มแข็ง

“ก็นึกถึงลูกแค่นั้น ก็มีกำลังใจแล้ว”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

“พี่มีลูกเป็นหลัก มีลูกเป็นหลักให้ต้องเข้มแข็ง พ่อเขาไม่อยู่แล้ว ถ้าเราแยแล้วลูกเรา
ละ ใครจะดูแล เราจะพึ่งคนอื่น เราพึ่งไม่ได้หรอก ...ขอให้มีรายได้ ขอให้กำลังใจ อย่า
เจ็บ อย่าใช้แค่นั้นแหละ ความลำบากไม่กลัว ผู้เพื่อลูก ใช้ลูกเป็นหลักให้เราพ้นจาก
ความทุกข์ตรงนี้ได้ แบบว่าให้กำลังใจกัน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“ตอนนั้นสภาพพร้อมแล้ว หนักสุดในชีวิตไม่เคยเจอ แต่นึกขึ้นมาได้ว่าเราจะเป็นผู้หญิงที่
อ่อนแอไม่ได้แล้ว เพราะลูกเรายังเล็กอยู่ เพราะพี่มีลูกสี่คน ...เราต้องไม่เป็นผู้หญิงที่
อ่อนแอ เราต้องเข้มแข็ง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“ถ้าเราท้อ เขาบอกว่า อย่าท้อนะ ต้องนึกถึงลูกเป็นที่หนึ่ง ต้องนึกถึง ลูกต้องมาก่อน
ทุกวันนี้อยู่เพื่อลูกจริง ๆ นะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

“พี่เลี้ยงลูกแบบพึ่งพาเหมือนกัน เราก็ขอคำปรึกษาเขา พอเราทุกข์ใจทำงานนี้ ก็
เหมือนที่เขาบอก คือพูดความจริงกับลูกทุกเรื่องเลย เหมือนแม่รู้ลึกอย่างไร แบบว่า
ต้องช่วยกันนะ ช่วยกัน ลูกต้องช่วยแม่ ลูกอย่ามีปัญหาทำงานนี้ คือเหมือนตอนนี้เรา
มีแค่ 2 คนแม่ลูก ลูกก็ต้องแบบว่าต้องอย่าเป็น อย่ามีปัญหา ทำให้แม่ต้องแบบ
หนักใจทำงานนี้ ลูกเหมือนกัน บางทีเราเลี้ยงลูกโตเกินคือรับรู้ว่ามากเกินไป ก็ช่วยได้เยอะ
มีอะไรก็พูดความจริงกับเขาพูดความจริงเลย เหมือนเงินก็เหมือนกัน ถ้าเราไม่
ประหยัดเราก็จะไม่มียาก ช่วยได้มากเลยสิ่งเหล่านี้ เขาก็ให้กำลังใจเขา เราให้กำลังใจ
กัน (สองแม่ลูก)”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

นอกจากนี้การดูแลเอาใจใส่ และความห่วงใยจากคนรอบข้าง เช่น เพื่อน ญาติพี่น้อง คนสำคัญในชีวิต เป็นแหล่งกำลังใจสำคัญที่ช่วยเกื้อหนุนผู้ให้ข้อมูลให้เห็นคุณค่าในตนเอง สร้างมีพลังที่พร้อมจะ “สู้” กับภาวะท้อแท้ สิ้นหวัง ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีพื้นที่ในการเปิดเผย อารมณ์ความรู้สึกที่ค้างคาอยู่ในใจ เพื่อรับพลังใจจากการเกื้อหนุนของบุคคลรอบข้าง

“ทุกคนในบ้าน มีน้องแพน พี่สาวแพน เขาเป็นกำลังใจให้เรา เขาก็ดี ดีกับพี่ กับลูก คือกับเราเขาก็ช่วยเหลืออยู่ เราไม่ท้อเท่าไร เราไม่ได้อยู่คนเดียว อย่างน้อยลูกเรามีคนรอบข้างเรา อย่างน้อยก็ให้กำลังใจ มีเพื่อนบ้าน เพื่อนทุก ๆ คน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“โทรไปหาเพื่อน ว่าเป็นอย่างนั้น อย่างนั้นะ (เพื่อนบอกว่า) ร้องเลย เอ็งเครียดอะไร ร้องให้หมด ร้องให้เต็มที่ แล้วตัวเองค่อยพูด (พี่) ร้องกับมันจนสุด หายร้องแล้วคุยให้มันฟัง แล้วมันจะหาย แล้วนั่นถ้าเราไม่มีเพื่อนคุย ไม่มีเพื่อนระบาย สภาพเราจะอยู่อย่างไร ข้อนี้จริงละ คือต้องมีเพื่อนคุย แล้วเราอย่าเก็บความรู้สึกไว้คนเดียว”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“เรารู้แล้วว่าทุกคนรอบข้างเรา หมายถึงญาติ พี่น้องเรานะ ทุกคนรักเราตลอด แล้วก็ไม่เคยห่างจากเราตลอด เพราะว่าสองวันโทรศัพท์ทีหนึ่ง บางวันโทรสองครั้ง ทุกคนเป็นห่วงเราขนาดนี้ ถ้ามแม่กระทั่งว่ามีตั้งค์ใช้หรือไม่ บางครั้งเราเข้าโรงพยาบาล (เขาก็) โทรมาบอกว่าเราเข้าโรงพยาบาล พูดแค่นั้นแหละ ถ้าเดินได้แล้ว ไปกต (เงินที่ตู้เอทีเอ็ม) เอาเองนะ เขาก็จะพูดแค่นี้ ก็บอก เดี่ยวมีตั้งค์จะคืน “ไม่ต้องคืนหรอก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“(สามี) เขาดีกับทุกคน ที่โรงพักก็เหมือนกัน เขามีเพื่อนเยอะ คนอื่นเขาไม่นึกถึงว่าเป็นแบ (แบ แปลว่า พี่ ในที่นี้หมายถึง สามีของผู้ให้ข้อมูล) แบเขาใจดี เต็มที่กับเพื่อน เงินนั้นถึงไม่มีก็ให้เพื่อนยืมก่อน หาไม่ได้ (อีกแล้ว) (เป็น) แบบนั้นตลอดเลย ถ้าเราบ่น ๆ ว่าไม่มีเงิน ให้เพื่อนได้ เรานั้นหาใหม่ได้ ให้เขายืมก่อน เขาจะเป็นแบบนี้ตลอด มากันหมดเลย เพื่อนที่โรงพยาบาลมากันหมดเลย อิม เพื่อน ๆ มากันเยอะมากเลย บางคนก็พาข้าวสารมา (ร่วมพิธีศพ) ไม่ต้องซื้อ เราก็สบายใจไปด้วย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

3.1.3.2 ยึดคติและแนวทางชีวิตจากบุคคลที่ศรัทธา ชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลัง ผ่านเหตุการณ์ความสูญเสียอันเปี่ยมไปด้วยความทุกข์ ความสับสน มีดบาดด้านหาทางออกไม่เจอ ผู้ให้ข้อมูลจึงยึดคติและแนวทางชีวิตจากบุคคลที่ผู้ให้ข้อมูลเลื่อมใส ศรัทธา มาเป็นพลังที่สำคัญ ที่ช่วยให้ตนเองได้ขุดคิด สร้างความหวังและกำลังใจเพื่อการต่อสู้กับความเจ็บปวดในใจ

“คำสอนของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ) บอกให้สู้นะ คนอายุ 80 เขายังวิ่งได้ แล้วเราอายุไม่เท่าไร เราต้องสู้ เหมือนเรา ห่อเหี่ยว กลายเป็นดอกไม้บาน เราเป็นประชาชนธรรมดา ท่านบอกแบบนี้ ถึงเราทำไม่ได้ เราก็ต้องทำให้ได้ วันนี้เราทำได้แค่นี้ พรุ่งนี้เราต้องทำให้ดีกว่า”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

“พี่ก็ขอบคุณสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ) ขอขอบคุณพี่ ๆ (เจ้าหน้าที่กองงานส่วนพระองค์) เขาพยายามสอนให้พี่เป็นคนเข้มแข็ง บางครั้งเขาเห็นเราร้องไห้ ก็ยังร้องให้ตาม (เขาบอกว่า) ร้องให้จบ พอเราร้องหนัก ๆ มันก็ไม่ได้อีก สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ท่านฉลาด ท่านมีวิธีให้คนปลุกหญ้า ปลุกทุกอย่าง เพื่อเป็นการเยียวยาจิตใจ ทำให้พี่ถึงคิดทำขนม เพราะสิ่งนี้แหละ เพื่อเป็นการตอบแทนท่าน ท่านจะทราบหรือไม่ทราบ พี่ไม่รู้ แต่พี่ทำด้วยใจ พี่ทำทุกครั้งไม่เคยคิดว่าขนมทุกชิ้นที่พี่ทำออกมาจะมีกำไรมากน้อยแค่ไหน ไม่เคยคิด”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“พี่ไปบวชชี 15 วันที่วัดสุโขทัย ท่านที่วัดแกลสอนทางธรรม แกลสอนดี แกบอกว่า คนเราต้องปลงเสียเนะโยม ท่านบอกพี่จำได้ที่ท่านสอน พี่ว่าจริงนะชีวิตมนุษย์ เราหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความตายเราหนีไม่พ้นถึงอย่างไรเราก็ต้องตาย แต่อยู่ที่เราจะทำบาปมากหรือน้อย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“ก็มีเพื่อนโทรมาปลอบใจ เขาบอกว่าถ้าอยู่แล้วคิดมากก็ไปบวชชีพราหมณ์ซะ พอป่าบวช ป่าก็เจอพระ พระท่านพูดว่า ขอโทษนะ หน้าที่เป็นชี้ร้อนตัวเน่าเปื่อยพอรถเข้ามาใกล้ มันยังหลีก มันยังรักชีวิต เรานะดีกว่ามันเยอะ ครบสามสิบสอง จะฆ่าตัวตายทำไม พระท่านก็ให้กล้วยมาหนึ่งเครือ แล้วท่านบอกให้มาทำทุน ก็วันนั้นป่าก็มีเงิน 110 บาท ป่าก็เลยไปถามคนที่ตลาดคนที่ป่าเคยไปรับของ เขาก็บอกว่าเอาไปเลยเขาให้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

3.1.3.3 ปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนา ผู้ให้ข้อมูลนำหลักธรรมคำสอน วิถีปฏิบัติ รวมทั้งพิธีกรรมทางศาสนามาใช้เป็นที่พึ่งทางใจ เพื่อเป็นช่องทางติดต่อ สื่อสารหรือแสดงความเป็นห่วงให้สามเณรที่จากไป ทั้งนี้รูปแบบกิจกรรมของผู้ให้ข้อมูลแต่ละศาสนามีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน สำหรับพุทธศาสนิกชน มีการทำบุญอุทิศส่วนกุศล ด้วยรูปแบบการทำบุญร้อยวัน การไหว้พระสวดมนต์ กรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล การทำบุญตักบาตรด้วยอาหารที่สามเณรชอบ การถวายสังฆทาน การทำบุญครบรอบวันเสียชีวิตให้สามเณร เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลมีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย พิธีกรรมทางศาสนาจึงเป็นช่องทางสำหรับผู้ให้ข้อมูลได้คลายความกังวลเกี่ยวกับผู้เสียชีวิต ส่วนผู้ให้ข้อมูลบางรายได้นำหลักธรรมคำสอน และการฝึกสมาธิวิปัสสนากรรมฐานมาใช้เพื่อเยียวยา รักษาใจตนเองเพื่อให้รู้เท่าทัน ความทุกข์ที่เกิดขึ้น

“หลังจากเสร็จงานศพ ครบร้อยวันพี่จะทำบุญ แล้วก็บอกเพื่อน ๆ ของแก เพื่อน ๆ ของพี่ บอก (พวกเขาว่า) พี่จะไปทำบุญที่วัด จะทำบุญร้อยวันให้แฟน เพื่อน ๆ เขาก็ดี พอจะทำบุญก็ใส่ซอง... ซองที่พี่ได้รับพี่ทำบุญให้วัดหมดเลย ขอให้เพื่อน ๆ ได้รับส่วนบุญ แล้วพอครบวันเสียแก พี่ก็จะเอาข้าว เอาอะไรไปถวายสังฆทานให้แก ...พอเราทำได้แบบนี้แล้ว เราก็ดีใจ แบบว่าถึงแกจะจากเราไป แต่เรายังนึกถึงแก เหมือนเราได้ทำให้แก แบบไม่อยากจะแกอดอยาก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“เขาอยากได้นุญหรืออะไร แบบคิดแบบนี้ ผันเห็นเขาก็เข้าวัด ทำบุญวันพระก็ทำ ก็ไปทุกวันพระ คนที่ศุภนย์พิกุลของถามว่าไปวัดอีกแล้วหรือ เขาถามว่า เห็นพ่อเขาหรือ (พี่) บอกเขาว่าเห็น คุณให้เขาฟัง ว่า พ่อ (สามี) จะกินข้าว พ่อมันจะกินข้าวเดียวเอาข้าวไปให้พ่อก่อน (หัวเราะ) จะถวายพระ ทุกวันพระ ทำของเขาชอบส่วนมาก ทำลาบ ต้มไก่ อาหารที่เขาชอบน้ำพริก น้ำพริกปลาร้านะ ต้มแบบนี้ นั่นแหละของเขาชอบ ก็ทำประจำ ทำแล้วเรารู้สึกสบายใจ ว่าเขาได้กินแล้ว

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

“พี่ก็เห็นแจ้งว่า การนั่งวิปัสสนากรรมฐานด้วยการกำหนดลมหายใจเข้าออกในระยะที่เท่ากันนี้ มันทำให้เรามีสติ มีความว่างเปล่า เป็นการพักผ่อน พักผ่อนในที่นี้ก็คือพักผ่อนร่างกายส่วนหนึ่ง สองเป็นการพักผ่อนทางด้านจิตใจส่วนหนึ่ง พอหลังจากนั้นเรามีความรู้สึกว่า บางครั้งเราทำอะไรผิดพลาดเพราะใจเราสั่ง เราหลงแยกใจออกจากกายเราดู เราอย่าไปเชื่อใจมัน ถ้าเราเชื่อใจตัวเรามากเกินไป เราก็จะมีความผิดแล้วเวลามองนี้ ให้มองรอบตัวเองแค่หนึ่งเมตร เราจะเห็นอยู่แค่หนึ่งเมตร ถ้าเราเลยไปจากหนึ่งเมตร เป็นสองเมตร สามเมตรเราจะเห็นผู้คน เราจะเห็นทุกสิ่งทุกอย่างที่มันไม่ดี ปากเราก็จะพล่อยออกไป ก็จะกำหนดเขาว่า เขาอย่างนั้น เขาอย่างนี้ ใอันนี้ไม่ดี ใอันนั้นไม่ดี แต่เราไม่ได้พิจารณาตัวเองว่า ตัวเองไปว่าเขาทำไม นั่นคือวิสัยของเขา แต่เรามองแค่หนึ่งเมตรนี้ หนึ่งเมตรรอบตัวเราแค่นี้ เราจะไม่เห็นอะไรเลย ชีวิตเราก็จะเป็นสุข”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

สำหรับผู้ให้ข้อมูลที่นับถือศาสนาอิสลาม ได้นำหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนามาใช้เพื่อสร้าง “ความสงบภายใน” ซึ่งทางศาสนาอิสลามเชื่อว่าเมื่อสามีเสียชีวิตไปแล้วจะไปใช้ชีวิตอยู่อีกโลก ดังนั้นการอ่านยาซีน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในคัมภีร์อัลกุรอาน จะช่วยให้ผู้เสียชีวิตได้รับอานิสงส์ผลบุญ ตามที่ฮะดีษกล่าวไว้ ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสมาชิกในครอบครัวจึงละหมาด อ่านคัมภีร์อัลกุรอาน และการดูอาห์ (สวดขอพรจากพระเจ้า) มาใช้เป็นการเยียวยารักษาใจทำให้รู้สึกสบายใจเสมือนผู้เสียชีวิตได้รับรู้อานิสงส์ผลบุญในครั้งนี้ด้วย

“อยู่คนเดียว เขาก็บอกว่าให้ละหมาด แต่ละหมาดพูดถึงก็ช่วยได้นะ มันทำให้สบายขึ้น พอเราคิดถึงเขาก็ละหมาด ละหมาด ใจเราก็จะสบายขึ้น ไม่ได้คิดอะไรที่ตอนนั้นเราก็อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้เขาหมดเลย ก็ตอนละหมาดทุกครั้ง เราก็อุทิศให้เขาหมด แต่ว่าหลังจากเขาตายก็อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้เขา ทำบุญนั้นแหละ ทุกบาททุกสตางค์ก็ทำบุญให้เขาหมดเลย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

“หลังละหมาดเสร็จก็จะอ่านอัลกุรอาน ทุกคืนเลย ส่งให้แบเขา (สามี) ลูกก็เหมือนกัน บอกลูกถ้าคิดถึงพ่อ ก็อ่านอัลกุรอาน และอ่านกุลสุลวัลเลาะห์ด้วย (บทหนึ่งในคัมภีร์อัลกุรอาน) คูอาห์ (สวดขอพรพระเจ้า) ให้พ่อสบาย ถ้าเราคิดถึงมาก ๆ ก็อ่านอัลกุรอานให้พ่อ อ่านเรื่อย ๆ ถ้าซีเกียจ ก็อ่าน 1 บทเหมือนกัน ยาซีนซูเราะห์ ตุลกะห์ฮ์ฟี (บทหนึ่งในคัมภีร์อัลกุรอาน) หลายซูเราะห์เหมือนกัน กะห์อ่านทั้งหมด 30 บท ลูกก็เหมือนกัน ลูกคนเล็กอ่านกุลสุลวัลเลาะห์ คิดว่าได้รับ เพราะกะห์ขอให้อัลลอฮ์ส่งถึง ให้แบได้รับผลตรงนี้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7

กะห์ไปอ่านยาซีน ลูก ๆ อ่านกุลสุลวัลเลาะห์ ช่วยกันอ่าน รู้สึกว่าเขารับรู้ที่เราไปสบายใจขึ้น เขาได้ยิน เขารู้สึกเย็น ถ้าเขาร้อนอ่านกุลสุลวัลเลาะห์ ถ้าถึงเขา เขาจะรู้สึกดีถ้าเขาลำบาก ในชะดิษบอก

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

3.1.3.4 ฟังพาดความเชื่อทางไสยศาสตร์ ผู้ให้ข้อมูลยึดถือความเชื่อที่ถูกปลูกฝังในสังคมหรือในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งความเชื่อในสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ ผู้ให้ข้อมูลจึงฟังพาดพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ เพื่ออธิบายเหตุผลทางความคิด ทำให้สบายใจ คลายความกังวลสงสัยเกี่ยวกับเรื่องชีวิตหลังความตายของสามี รวมทั้งเพื่อตัดสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องระหว่างสามีภรรยาเพื่อหลีกเลี่ยงการรับรู้เกี่ยวกับสามี เพื่อให้การดำเนินชีวิตประจำวันกลับมาเป็นอย่างปกติ

“พี่ก็สงสารพี่สาว เขาอยากทำ (มนต์) ให้เรา พี่ก็เข้าใจตรงนี้ เขาพาเรามาที่วัด แต่ดีที่วันเผาพี่ไม่เป็นอะไร เขาบอกให้พี่นั่งพี่นั่ง เหมือนเขาทำอะไรให้เราแข็งแรงขึ้นมา เหมือนพี่สาวแกมีมนต์อะไรเป่าให้เรา น้องนั่งตรงนี้แหละ น้องดูแลกันไม่ต้องขึ้นไป”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“บางวันพี่นะ ะโหยโหยแรงแบบไม่ยอมกนวด (ให้ใคร) เลย มันจะเป็นลักษณะนี้ มีพี่อีกคนบอกว่า ไปหาท่านอาจารย์สิ เพราะว่ามัน (ผู้ให้ข้อมูล) เคยเล่าว่าตัวมันไม่หย่า ก็ไปหาท่านอาจารย์ แกก็ชี้แนะให้ไปประคาก็เอากระดูกเขาออกมา เสกกระดูก พี่ก็เห็น ประคมา หมายถึงว่า การทำพิธีทางไสยศาสตร์ มันจะออกมาตามพวกใบไม้ที่เขาห่อ (กระดูก) พี่ไปวันแรก หม่าหอนเกรี้ยว สองทุ่มแล้วพี่ชายพาไป แล้วก็วันที่สองวัน ร้อง วักร้องรอบเลย พอวันที่สามไม่ได้ยินเสียงอะไรเลย พอวันที่สี่ก็ไปหามะนาวทางทิศตะวันออก หาใบมะกรูด ได้ไปสามลูกเอาไปให้ท่าน ท่านก็ทำคาถาเสร็จ ให้นำน้ำมนต์มาพรหมรอบบ้าน แล้วไอ้ นั้นเราก็กิน (น้ำมนต์ที่ทำพิธีประคมา มีลักษณะเหมือนยาต้มสมุนไพร) กินจนกระทั่งมันจืดแล้วนะ แล้วก็เอาไปทิ้งที่ไหนก็ช่าง(ซากของที่นำมาต้มเป็นน้ำมนต์และสิ่งที่ใช้ทำพิธีที่บ้าน) พี่ก็ยังมาเอาไปทิ้ง ตอนใส่กระบอก พอน้ำมันล้น มันก็ล้นไปตรงนั้นไปตรงนี้ ไม่รู้หายไปไหนหมด ก็เลยมีความรู้สึกที่ว่าพี่เขา (สามี) ไป (เกิด) แล้ว แต่ก็จะทำบุญให้แก้ตลอด”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“ภาพที่เขาถูกยิงตาย มันจะมาลอยอยู่ตรงหน้าป่า ป่าว่าจะทำอะไร ภาพนี้มันไม่หายไป เพราะตอนทำพิธีเราไม่ได้หย่ากับเขา เพราะถ้าเป็นคนไทยเขาต้องหย่าหมากกัน ถึงป่าก็ไปหาพระ พระเขาก็ทำให้เกิดใหม่ ทำตายแล้วก็เกิดใหม่ แล้วเขาก็บอกว่าคนละภพคนละชาติกันแล้ว อย่มาตาม ให้อิฎฐานไปสู่สวรรค์ นี่คนตายไปแล้วก็ไปอยู่คนละทิศ คนละทางกัน ไม่ต้องห่วงกัน เขาบอกให้ป่าเอาเสื้อผ้าเขาไปเผาทิ้งให้หมดที่ป่าช้า”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

ผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่ง นำความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ รวมทั้งความเชื่อที่ยึดถือกันมาของคนในท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับศาสนา มาอธิบายสิ่งเรอสังเกตุได้จากร่างกายสามี ขณะที่เขาเสียชีวิต เพื่อให้ตัวเองและครอบครัวสบายใจ

“ตอนที่แกเสียชีวิต ร่างแกนะ ตัวเขาจะสีทอง สีเหลืองเลยนะ เอ้อ จากตัวดำ กลายเป็นเหลืองเลย ซีดมัย ก็ไม่รู้อะนะ แต่ถ้าซิดน่าจะเป็นสีขาวนะ แต่นี่สีเหลืองหมดเลย เขาตายวันหัส (พฤษภัสดี) แต่เข้ากูโบร์ (หลุมฝังศพ) วันศุกร์ เขาว่าน้อยคนนะ ที่ได้เข้ากูโบร์วันศุกร์ เขาว่าเขามีบุญนะ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3

3.1.4 การได้รับความช่วยเหลือเยียวยาทางสังคม ผู้ให้ข้อมูลได้รับจากช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในรูปแบบเงินช่วยเหลือและสวัสดิการทางสังคม เช่น ข้าวของเครื่องใช้ สิทธิประโยชน์ รวมทั้งการศึกษาของบุตร นอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจ ดังนี้

3.1.4.1 เงินช่วยเหลือและสวัสดิการทางสังคม หลังจากผู้ให้ข้อมูลสูญเสียสามี ซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักในบ้าน ทำให้เกิดความทุกข์และปัญหาเข้ามารุมเร้า ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เยียวยาจังหวัด ศาลากลางจังหวัด พัฒนาสังคมฯ กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น จึงเข้ามาดูแลความต้องการพื้นฐาน ทั้งเรื่องค่าใช้จ่าย สิ่งของ เครื่องใช้ที่จำเป็นรวมทั้งค่าเล่าเรียนบุตร เพื่อสร้างความอุ่นใจและปลอดภัยให้ผู้สูญเสีย

“หลังจากพี่เขาเสียแล้ว ทางอำเภอ ทางศาลากลางเขาให้เป็นเงิน เขาให้เราไปยื่นหลักฐาน เขาให้จนลูกจบปริญญาตรี...ทางกระทรวงยุติธรรมก็ให้...แต่ต้องส่งเรื่องไปที่กรุงเทพ เรายื่นเรื่องทีนรา (นราธิวาส) แต่ตั้งคั่นเขาส่งมาให้จากกรุงเทพ โชคดีที่เขาช่วยเรา แบ่งเบาภาระที่ลูกเรียนหนังสือ ก็รับภาระลูกเราจนจบปริญญาตรี มันไม่ใช่บ่อย ๆ นะน้อง เงินเยอะนะ แต่ถามว่าตรงนี้ ถ้าเขาไม่ช่วยเหลือเราละ พี่จะพาไหวไหม โดนหลายตั้งค์ ลูกเรียนนะ น้องอย่าลืมสิ ไหนลูกเรียนพิเศษอีก”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“เยี่ยวยาจังหวัด กระทรวงยุติธรรม ให้เงิน ให้ทุนการศึกษาลูก กระทรวงยุติธรรมก็ให้เงินส่วนนั้นแหละ (พี่) กะห์ไปสร้างบ้าน ตอนนี่กะห์ (พี่) ก็สร้างบ้านอยู่กับลูก ใกล้บ้านแม่ ... ถ้าเขาไม่ช่วยเราก็ไม่มี (โอกาส) (ลูก) จะเรียนหนังสือก็ไม่มีโอกาส ถ้าเขาไม่ช่วยเหลือเรื่องเรียนหนังสือ คงไม่ต้องพูดถึง เรียนได้แค่จบ ป.6 เอง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8

“ลูก การพัฒนาสังคมก็ช่วย เอาเงินเข้าบัญชีให้ลูก ให้ทุน พอลูกมีงานทำลูกไปโรงเรียน เราก็ไม่ต้องใช้เงินมาก ไม่ต้องคิดอะไรมาก สบายใจ ถึงว่าเขาจะจากเราไป ก็ไม่ให้เราลำบาก ทีนี้ก็ไม่คิดอะไรมาก ไม่เครียด มีหน้าที่ก็ทำ อยู่ ๆ ก็ค่อย ๆ ลืม เราถือว่าเขาไปทำงานไกลมาก ไม่สามารถกลับมาได้อย่างนี้”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9

3.1.4.2 การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจและอารมณ์ ผู้ให้ข้อมูลได้รับ

การช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจและอารมณ์จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้วยการสอบถาม การจัดกิจกรรมนันทนาการ และการส่งต่อเพื่อเฝ้าระวังรักษาต่อไป เพื่อให้แผลบาดเจ็บที่เกิดจากความสูญเสียได้บรรเทาและคลายจากความทุกข์ อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลได้แบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับการเฝ้าระวังรักษาว่าช่วยได้ในระดับหนึ่งแต่ทั้งหมดขึ้นอยู่กับผู้ให้ข้อมูลเอง

“มีหน่วยงานเยอะเลยคะ ที่เขาเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ถึงแม้เขาไม่ได้ให้เงิน ไม่ได้ให้อะไรแบบนี้แต่เขาก็มาสอบถาม เมื่อก่อนก็มีพวกเซต พวกอะไรแบบนี้พาเราไปเที่ยว ได้คลายเครียดกิจกรรมพวกนี้ก็ช่วยได้บางครั้งแหละ เฉพาะเวลาที่เราไปแต่พอกลับมามันก็เหมือนเดิม”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

“มีหน่วยงานมาช่วยเหลือทางด้านจิต(ใจ) มาจากโรงพยาบาล เมื่อก่อนจะเข้ามาทุกเดือน แต่พอระยะหลัง ๆ เขาจะมีหนังสือ เป็นสมุดบันทึกว่าใครยังเป็นโรคซึมเศร้าอยู่ ใครที่ยังเป็นอะไรให้ตึก ตึก เขาก็สรุปมา ก็รู้สึกว่าแม่บ้านที่นั่นที่ซึมเศร้าอยู่ไม่กี่คน เขาก็จะส่งหนังสือมาส่วนตัวไปที่อนามัย มีหมอมเกี่ยวกับเฝ้าระวังด้านจิตใจ เขาก็ช่วยดูแลเราตลอด เขามาตรวจจิตใจเรา มาเยี่ยมเราว่าเป็นอย่างไรบ้าง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“ตอนที่อยู่ด้านนอกก็ไม่มีเลย มาอยู่ที่นี่ก็มีหน่วยงานแบบโรงพยาบาลแบบนี้แหละ เหมือนมาสภาพจิต มาทำให้มีความสุข ไร่เรียง เล่นเกม ทำนองอย่างนี้คะ ใครมีปัญหาที่ปรึกษาเขา คนแบบเครียดอะไรทำนองนี้ ของพี่ที่ทั้งไปเล่นแบบสนุก คืออยากพาลูกไปเล่นเท่านั้นเอง ไม่ได้คิดถึงจุดนั้น คือเหมือนใจเราก็ต้องเฝ้าระวังใจของเราเองมากกว่า ของพี่คือส่วนใหญ่คิดเอง ทำเองมากกว่า ไม่ได้แบบ ก็ไม่ได้ช่วยอะไรมากเท่าไร ส่วนใหญ่เราก็ไม่ได้เครียดไป เพราะเรามีความหวังอยู่ข้างหน้าไม่ใช่ไม่มี”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

“มีพวกกรมสุขภาพจิต มาทำแบบว่าให้เราสนุก มาแบบเล่นเกมในหมู่บ้าน เวลามาจัดก็ทำอาหารมาเลี้ยง ก็เพื่อนในหมู่บ้านเรานี้แหละ เขาก็จะมาแสดงให้เราดูพวกสาธารณสุขอะไรแบบนี้ก็มี พี่ว่าเขาช่วยไม่ได้หรอกมันอยู่ที่เราทั้งนั้นแหละ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

3.2 การเห็นคุณค่าชีวิตจากความทุกข์

หลังจากผ่านพ้นช่วงความเจ็บปวดครั้งสำคัญในชีวิต บางครั้งผู้ให้ข้อมูลกลับมานึกย้อน ทบทวนประสบการณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้น บนเส้นทางชีวิตที่ผ่านมา ผู้ให้ข้อมูลได้ตระหนัก คุณค่าที่เป็นบทเรียนแห่งชีวิตในช่วงเวลาหนึ่ง แม้ประสบการณ์ความเจ็บปวดยังไม่ได้ลบเลือนไป จากจิตใจ บางครั้งผู้ให้ข้อมูลอาจย้อนกลับมาใช้วิธีการจัดการกับจิตใจอีกครั้ง หากความรู้สึกที่ยัง ค้างคาภายในใจปรากฏขึ้น ผู้ให้ข้อมูลจึงเห็นคุณค่าของชีวิตที่มาจากความทุกข์ดังนี้

3.2.1 เข้าใจว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ผู้ให้ข้อมูลเรียนรู้ความจริงของชีวิต ว่าชีวิตของมนุษย์เกิดมา ย่อมมีเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นเรื่องธรรมดา ประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมาได้ สร้างความทุกข์และสุขให้กับชีวิต โดยภาพความทุกข์ที่ครั้งหนึ่งเคยใช้ชีวิตร่วมกัน พ่อ แม่ ลูก เป็น สายสัมพันธ์ที่สะท้อนความทรงจำอันงดงามที่วันเวลาไม่สามารถมาพรากความรู้สึกดีที่ผู้ให้ข้อมูล มีต่อสามีผู้ล่วงลับไปได้ ส่วนภาพความทุกข์เป็นความเจ็บปวดที่เกิดขึ้น โดยสามารถบอกล่า ความรู้สึก ได้อย่างเต็มปาก ทั้งหมดล้วนเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่สร้าง “ความหมาย” ให้กับ การดำเนินชีวิตต่อไป

“เพียงไม่รู้เลยว่าความตายเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่เกิดขึ้น ทำให้รู้ว่าความตายเกิดขึ้นได้ กับชีวิตของเรา แล้วก็พยายามบอกลูกให้ลูกได้รับรู้ถึงเรื่องแบบนี้เหมือนกัน มนุษย์ เราทุกคนเกิดมา มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นของธรรมดา ให้เราเข้าใจและยอมรับกับ สภาพที่เกิดขึ้นให้ได้ เหมือนความตายมันอยู่แค่รอบตัวเราเลย”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

“คนเราก็เหมือนต้นไม้ ที่พอที่เสียไปเหมือนต้นไม้อะไรทำนองนี้ ก็ต้องตายไป เดี่ยวก็ มีคนขึ้นมาใหม่แทน เหมือนลูกทำนองนี้ เหมือนบอกให้ลูกรู้ว่าถึงเวลาทุกคนต้อง ตาย กลัวลูกจะทำใจไม่ได้ค่ะ ต่ไปข้างหน้าถ้าแม่เกิดอะไรขึ้นมาอีกคนหนึ่งทำนองนี้ ให้ลูกได้เตรียมใจว่าชีวิตเราก็เหมือนต้นไม้ เมื่อต้นอะไรขึ้นมา สักวันหนึ่งมันก็ต้อง ตายไป แล้วมีอีกต้นงอกขึ้นมาแทน ให้ลูกดูแบบนี้ คนก็เหมือนกัน”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10

3.2.2 สู้อชีวิตเพราะต้องเป็นทั้งพ่อและแม่ ผู้ให้ข้อมูลชี้ให้เห็นประเด็นของการสู้อชีวิต แม้ว่าจะผ่านเรื่องราวอันแสนเจ็บปวดอย่างที่ไม่สามารถกำหนดหรือควบคุมได้ แต่ผู้ให้

ข้อมูลมีกำลังใจที่พร้อมจะต่อสู้กับเรื่องราวที่ผ่านเข้ามาด้วยใจที่เข้มแข็งและพร้อมทำหน้าที่ยุติและแก้ไขให้เต็มที่และดีที่สุด โดยไม่หวาดกลัวหรือท้อแท้สิ้นหวัง

“ชีวิตเราเลือกเกิดไม่ได้ มันเลือกไม่ได้เมื่อมันเกิดขึ้นกับเราแล้ว แบบว่าเราอย่าทำอะไรมีลูกก็ขอให้เรานึกถึงลูกไว้ก่อน ให้ลูกของเราเป็นหลักแล้วเราจะได้มีกำลังใจ กำลังใจต่อสู้ต่อไป”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1

“อย่าท้อ จะต้องสู้ต่อไป ชีวิตคือการต่อสู้ ต้องอยู่ให้ได้ต่อสู้ ถึงวันนี้เราจะเจ็บไข้ ไม่สบาย พรุ่งนี้เราต้องหาย อย่างน้อยมีลูก มีแม่ เราต้องเป็นทั้งพ่อทั้งแม่ ต้องทำให้ได้ท้อไม่ได้ เราสู้ เราต้องพยายาม ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6

“เหตุการณ์สอนให้เราเข้มแข็ง ให้เราเป็นทั้งพ่อทั้งแม่แล้วก็ต้องเข้มแข็ง อันไหนที่เราทำไม่ได้เราต้องทำให้ได้ เคยพูดกับเพื่อน บอกว่า เราอาบน้ำร้อนมาก่อน (แต่เดิมเรา) มีเขา (สามี) เดียวนี้เราไม่มีเขา เราก็ต้องเข้มแข็ง อยู่ให้เข้มแข็ง เราต้องหาเอง เราต้องไม่คิด เราทำใจให้เข้มแข็ง ตอนนี้มีลูก เราต้องเข้มแข็ง เลี้ยงลูกให้ดี”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4

3.2.3 เรียนรู้ความเข้มแข็งจากความยากลำบากในชีวิต ผู้ให้ข้อมูลได้เรียนรู้ความทุกข์ทรมานใจจากความสูญเสียที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามความทุกข์ดังกล่าวสามารถเป็นครูให้ค้นหาและเรียนรู้ ความสุขที่ซ่อนเอาไว้ ทำให้เกิด “การเติบโต” จากความทุกข์ เพราะการจากไปของสามีทำให้วิถีชีวิต บทบาทการทำหน้าที่ในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป “วิกฤติ” ดังกล่าวจึงเป็น “โอกาส” ที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเรียนรู้รสชาติความยากลำบากของชีวิต

“เวลาที่คุณมีความทุกข์นี่นะ พยายามหาว่าความทุกข์ของคุณเกิดเพราะอะไร แล้วพยายามวิ่งเข้าหาความทุกข์นั้น เพื่อที่จะไปหาความสุขบนความทุกข์นั้นให้ได้ ถ้าเราผ่านพ้นตรงนั้นไปได้นะ สูดยอด”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5

“แต่ก็ภูมิใจน้องเอ๋ย ถึงว่าเขาเสียชีวิตไป ถึงเราอยู่แบบนี้ ถ้ามองว่าเราจะได้อะไร เราจะได้รู้รสชาติคำ ว่าลำบากมันคืออะไร การที่เราไม่มีอะไรอยู่ เราไม่รู้หรอกว่าการลำบากเป็นอย่างไร นี่ เรื่องจริง บางคนเขาไม่รู้ด้วยซ้ำ เขาเคยอยู่สบายเขาไม่รู้ล่ะ บางคนคุยกับพี่ว่าเขาอยู่กับแฟนเขา เขาไม่เคยทำอะไร เงินเดือนออกก็รับเงินเดือน ให้อาหารลำบากสารพัด ทุกอย่าง”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“การที่สามีเราเสียชีวิต เขาให้เราเป็นผู้หญิงที่เป็นผู้นำที่เก่งขึ้น รู้จักการแยกแยะ รู้จัก การทำมาหากินว่าได้อะไรเป็นอย่างไร ใอันนั้นเป็นอย่างนั้นนะ การเป็นผู้นำครอบครัวไม่ใช่ เป็นเรื่องง่าย เราทำแล้ว ตอนนี่ใช่ใหม่นะ เมื่อก่อนเรามีสามีเป็นหัวหน้าครอบครัว เงิน มีไม่มีเขาทำงานอยู่ แต่ตอนนี้คือไม่ใช่ เราเป็นทั้งพ่อเป็นทั้งแม่”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

“บางครั้งมานั่งนึก ชีวิตมันเศร้ามันนะ แต่มันจะได้รู้ว่ามันเป็นอย่างไร ความเจ็บปวดนั้น มันเป็นอย่างไร ความที่เราดีใจมันเป็นอย่างไร เราจะได้รู้รสชาติชีวิตตรงนี้หมดเลย เราจะได้สัมผัสกับมันหมดเลย ณ ตอนนี่รู้แล้วแหละว่าเป็นอย่างไร อย่างนี้นะ การที่ เราเจ็บ ความรู้สึกเป็นอย่างไร เราบอกเพื่อนความรู้สึกที่เราเจ็บได้หมด ความดีใจมัน เป็นอย่างไร เราบอกได้เต็มปาก ”

ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ แนวปรากฏการณ์วิทยา เพื่อศึกษาและทำความเข้าใจประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดของการวิจัยโดยสรุป ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

2. ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ หญิงผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ใช้ชีวิตในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง อันเนื่องมาจากพระราชดำริในสมเด็จพระนางเจ้า สิริกิตติ์ พระบรมราชินีนาถ บ้านรอดันบาตู หมู่ 7 ตำบลกะลุวอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส จำนวน 10 ราย อายุ 37-54 ปี ที่สูญเสียสามีโดยกะทันหันจากกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ โดยการถูกลอบยิง โดยมีระยะเวลาไม่เกิน 7 ปีหลังจากเหตุการณ์สูญเสีย

ผู้ให้ข้อมูลประกอบ คือ บุคคลใกล้ชิดของผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อนำข้อมูลที่ได้อามาพิจารณาเพิ่มเติม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 10 ราย โดยให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกและชีวิตโดยภาพรวมที่เป็นผลเกี่ยวเนื่องจากการสูญเสียสามี ร่วมกับการลงพื้นที่ศึกษาและใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนร่วมกับผู้สูญเสีย พร้อมทั้งสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นระยะเวลา 15 สัปดาห์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามขั้นตอนระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเริ่มจากการนำข้อมูลที่ได้อามาจากการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์มาถอดความแบบคำต่อคำ (verbatim) และตรวจสอบความถูกต้องโดยการอ่านซ้ำหลายครั้งเพื่อถอดรหัส

ข้อความ (coding) แล้วนำมาวิเคราะห์โดยการจัดเป็นหมวดหมู่ (categories) นำรหัสที่มีลักษณะร่วมหรือมีความหมายเหมือนกันมาจัดไว้ด้วยกันเพื่อวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ของหมวดหมู่เพื่อสร้างประเด็นย่อย (subtheme) แล้วนำมาเชื่อมโยงเป็นประเด็นหลัก (theme) เพื่อหาความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ อย่างมีระบบ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสร้างข้อสรุปจากประเด็นหลัก รวมทั้งการตรวจสอบข้อมูลและนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์กลับไปตรวจสอบซ้ำกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

5. สรุปผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถสรุปได้ ดังนี้ ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มี 3 ประการ ประการแรก หญิงม่ายมีความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ 3 ลักษณะ คือ 1) ความทุกข์จากการพลัดพราก แสดงออกด้วยอาการสับสน ไม่รู้จะอยู่อย่างไร และเศร้าใจ อาลัยอาวรณ์ 2) ความทุกข์จากการขาดที่พึ่ง แสดงออกด้วยอาการ ว่าเหว่ ลินหวัง กลัว ขาดความมั่นใจในชีวิต 3) ความทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ เกิดจากความเจ็บปวดใจเมื่อถูกตอกย้ำ และถูกบีบคั้นจากคนรอบข้าง ประการต่อมา สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ มี 3 ลักษณะ คือ 1) รู้สึกเหมือนสามีผู้ล่วงลับยังวนเวียนอยู่ ด้วยการรับรู้การกลับมาของสามีและความรู้สึกเหมือนสามีคอยดูแลช่วยเหลือ 2) การหวนระลึกถึงสามีผู้จากไป ด้วยการย้อนระลึกและหลีกเลี่ยงข้าวของเครื่องใช้ รวมทั้งสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิต และ 3) การดำรงชีวิตโดยยึดแบบอย่างสามีเป็นแนวทาง ด้วยการเอานิสัยบางอย่างของสามีมาใช้ การใช้คุณลักษณะของสามีเป็นแนวทางอบรมเลี้ยงดูลูก และการทำความปรารถนาของสามีให้สำเร็จ ประการสุดท้าย ชีวิตสู้การข้ามผ่านความทุกข์ 2 ลักษณะ คือ 1) กลวิธีในการเยียวยาจิตใจตนเอง ด้วยการทำใจยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น การสร้างพลังทางบวกด้วยตนเอง การมีวิธีเสริมสร้างพลังใจจากแหล่งภายนอก และการได้รับความช่วยเหลือเยียวยาทางสังคม และ 2) การเห็นคุณค่าชีวิตจากความทุกข์ ด้วยการเข้าใจว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต การสู้ชีวิตเพราะต้องเป็นทั้งพ่อและแม่ รวมทั้งการเรียนรู้ความเข้มแข็งจากความยากลำบากในชีวิต

การอภิปรายผลการวิจัย

ประเด็นที่น่าสนใจจากการวิจัยซึ่งผู้วิจัยนำมาอภิปราย คือ

1. ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ

ผลการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ครั้งนี้ พบลักษณะความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ 3 ลักษณะ คือ ความทุกข์จากการพลัดพราก ความทุกข์จากการขาดที่พึ่ง และความทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ ซึ่งลักษณะความทุกข์ทั้ง 3 ประเด็น ล้วนเป็นสภาวะบีบคั้นทางจิตใจที่เกิดจากการสูญเสียสมาชิกอย่างกะทันหัน นับเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของชีวิต ที่ส่งผลกระทบต่อครอบครัวโดยภาพรวมทั้งด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม และการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับการศึกษาของ Holmes และ Rahe (1967) อ้างถึงใน Seaward, (2006) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดกับการเปลี่ยนแปลงของชีวิต พบว่า การสูญเสียคู่ชีวิต เป็นเหตุการณ์วิกฤตครั้งสำคัญที่ก่อให้เกิดความเครียดรุนแรงสูงสุด เช่นเดียวกับการสูญเสียสมาชิกจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีลักษณะความรุนแรงและเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน โดยบุคคลไม่ได้คาดคิดหรือเตรียมใจมาก่อน ทำให้เกิดการพลัดพรากอย่างกะทันหัน ย่อมส่งผลให้ความทุกข์ปรากฏขึ้นในใจ ในลักษณะของความทุกข์จากการพลัดพราก สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Provence (1988) ที่แสดงให้เห็นผลจากการพลัดพรากแยกจากบุคคลอันเป็นที่รัก หรือการสูญเสียบุคคลสำคัญต่อชีวิต ในลักษณะความทุกข์ที่เกิดขึ้นที่แสดงออกด้วย ความเศร้าโศก เสียใจ และความเจ็บปวดใจ

ความทุกข์จากการพลัดพรากของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบ เป็นอาการในระยะเริ่มต้นของปฏิกิริยาการตอบสนองต่อการสูญเสีย ผลการวิจัยพบว่า หญิงม่ายมีอาการตกใจอย่างสุดขีด มึนงง สับสน มีความรู้สึกเหมือนทุกอย่างในโลกใบนี้ ดับวูบ มีดมน ทำอะไรไม่ถูก ไม่รู้จะทำอย่างไรต่อไป ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลที่ว่า “คิดอะไรไม่ได้เลย มันจะคิดไม่ได้ มันจะตี้อ จะมิดในสมอง มันไม่ได้เปิดให้เราเลย มันจะมีดี (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2)” และ จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลอีกรายที่ว่า “เหมือนฝันร้าย นึกว่าฝันไปทำนองนี้ มันจริงหรือ หรือว่า มันคิดอยู่ แต่อย่างนี้คือไม่แน่ใจว่ามันเกิดขึ้นมาได้ยังไง แล้วมันไม่น่าจะใช้เรื่องจริง อยู่ ๆ แพนก็ไปนอนอยู่อย่างนั้นคือไม่มีอะไรเลย มีแต่ห่อหุ้มของโรงพยาบาลเลยตอนนั้น (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10)” ความทุกข์จากการพลัดพรากของผู้ให้ข้อมูลทั้งสอง แสดงให้เห็นว่าสอดคล้องกับปฏิกิริยาตอบสนองต่อการสูญเสียระยะเฉียบพลัน ของ Vacarolis (1994) ที่อธิบายการตอบสนองต่อการพลัดพรากในระยะเริ่มแรกว่าผู้สูญเสียจะแสดงอาการตกใจอย่างสุดขีด ตื่นตระหนก ตกใจ ตัวชา และไม่เชื่อว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ Engel (1964) อ้างถึงใน Ruth & Contance, (2003) ได้อธิบายถึงระยะแรกซึ่ง

เป็นระยะที่ผู้สูญเสียตกใจสุดขีดและไม่เชื่อกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (shock and disbelief) ไม่เชื่อว่าเหตุการณ์นั้นได้เกิดขึ้นจริง แสดงออกด้วยการแยกตัวอยู่คนเดียว หรือมีอาการมึนงง สับสน การจัดการกับความทุกข์จากการพลัดพรากในระยะนี้ ผู้ให้ข้อมูลจึงเลือกการปฏิเสธ ไม่เชื่อว่าเหตุการณ์เกิดขึ้นจริงแสดงให้เห็นการกลไกในการป้องกันตนเอง (defense mechanism) เพื่อลดความเครียดในระยะแรก สอดคล้องกับทฤษฎีความโศกเศร้าและการสูญเสียของ John Bowlby (1980 อ้างถึงใน Potter & Perry, 2005) ระยะตกใจสุดขีด และหลีกเลี่ยงความรู้สึก (shock and numbness) เป็นระยะเริ่มต้นภายหลังที่ผู้สูญเสียได้รับรู้ข่าวการจากไปของบุคคลใกล้ชิด โดยแสดงอาการตอบสนองด้วยอาการตกใจสุดขีด มึนงง สับสน มีชีวิตอย่างเลื่อนลอย ไม่รู้จะอยู่อย่างไรและผู้สูญเสียจะหลีกเลี่ยงความรู้สึกด้วยการใช้กลไกเพื่อป้องกันตนเอง (defense mechanism) สอดคล้องกับผลการวิจัยในประเทศของ ธีรจรรยา จรัสโยธินนุวัฒน์ (2547) ที่กล่าวถึงผู้ประสบเหตุการณ์รุนแรง จะมีการประเมินตนเอง และตอบสนองต่อเหตุการณ์ด้วยการเลือกใช้กลไกป้องกันตัวทางจิตเพื่อเผชิญความตกใจและความกลัวที่เกิดขึ้น ซึ่งการปฏิเสธเป็นวิธีที่จะช่วยลดความเครียดได้ดีในระยะแรก แต่จะขัดขวางการฟื้นตัวจากความสะเทือนใจ หากบุคคลมีการปฏิเสธมากเกินไป

ความทุกข์จากการพลัดพรากอีกประการหนึ่งที่พบ คือ ความรู้สึกเศร้าใจ อาลัยอาวรณ์ต่อสามี สะท้อนให้เห็นจากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งว่า “เมื่อเขาไปแล้ว สิ่งที่เขาหายไปนี่ก็คือ เขาให้เรามาตั้งแต่แต่งงานจนวินาทีสุดท้าย วันสุดท้าย เขาก็ไม่กอดเราแล้ว เราไม่มีตรงนั้นแล้ว บางครั้งเศร้านะ ร้องให้คิดถึงพี่เขา(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)” จากคำพูดแสดงให้เห็นอารมณ์เศร้าใจและอาลัยอาวรณ์กับการจากไปของสามี ทำให้หญิงม่ายย้อนนึกถึงความทรงจำในอดีต อยากกลับไปใช้ชีวิตร่วมกับสามี ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าสอดคล้องกับระยะโหยหาและเสาะแสวงหา (yearning and searching) ตามทฤษฎีความโศกเศร้าและการสูญเสียของ Bowlby (1980 อ้างถึงใน Potter & Perry, 2005) เป็นระยะที่ผู้สูญเสียแสดงอาการโหยหาความรู้สึกและความทรงจำในอดีตที่มีต่อผู้เสียชีวิต รวมทั้งการเสาะหาวิธีที่จะทำให้ผู้สูญเสียได้ใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิตอย่างเช่นที่ผ่านมา ซึ่งผลการวิจัยของ Hegge และ Fischer (2000) เรียกระยะนี้ว่า ระยะอารมณ์แปรปรวน ซึ่งผู้สูญเสียเริ่มทำใจยอมรับกับการสูญเสียและแสดงอารมณ์ความทุกข์จากการพลัดพรากด้วยการรู้สึกผิด โกรธ ร้องไห้ คร่ำครวญถึงสามี

ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจของหญิงม่ายประการต่อมาคือ ความทุกข์จากการขาดที่พึ่ง โดยหญิงม่ายจะแสดงอาการว่าเหว่ สิ้นหวัง กลัวและขาดความมั่นใจในชีวิต เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาเป็นสัมพันธ์ภาพที่แนบแน่น ใกล้ชิด ที่ในอดีตผู้ให้ข้อมูลเคยมี

สามีเป็นที่พึ่งให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกัน เมื่อสูญเสียสามี ย่อมส่งผลต่อการปรับตัว สอดคล้องกับการศึกษาของ Potter & Perry (2005) ที่กล่าวว่า ผลจากการสูญเสียคู่สมรสมีความสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อปรับตัวและการดำเนินชีวิต ที่มีลักษณะคุกคามต่อการรับรู้และบทบาททางเพศเนื่องจากเป็นความรู้สึกที่ยากต่อการสร้างสัมพันธภาพกับคนใหม่ ทำให้หญิงมีส่วนใหญ่จึงใช้ชีวิตอยู่กับลูกตามลำพัง ต้องเผชิญกับความทุกข์จากการขาดที่พึ่ง รู้สึกเจ็บเหงา ว้าเหว เหมือนแขนขาขาดทำอะไรไม่ได้เหมือนเช่นที่ผ่านมา ดังเช่นประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งที่ต้องทนทุกข์ทรมานกับการสูญเสียสามี “เรานอนคนเดียว ปรกติถ้าเป็นโรงพยาบาลของรัฐจะมีน้ำมาวางให้ มีแก้วมาวางให้ แต่ที่นี่ไม่ใช่ มีแต่โต๊ะเปล่า ๆ เรานอน อยากกินน้ำสักขวดหนึ่ง ก็ไม่มีคนซื้อให้ เพราะเราไม่มีคนเฝ้า บางครั้งก็นอนร้องไห้ ครั้นเราจะหิวน้ำเกลือลงไป หมอก็ไม่ให้อยู่ดี (ผู้ให้ข้อมูลร้องไห้) มันรู้ซึ่งละ ว่าเวลาเรานอนโรงพยาบาลคนเดียวเราเป็นอย่างไร (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)”

จากตัวอย่างสะท้อนสภาพความทุกข์ของการขาดที่พึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Shuchter และ Zisook (1993) พบว่า หลังจากบุคคลสูญเสียคู่สมรสไปแล้ว จะมีอาการว้าเหว ร้อยละ 59 ในช่วงระยะเวลา 1-2 เดือนแรก ในระยะ เวลา 2 ปี หลังจากนั้นความว้าเหวจะลดลง เพียงร้อยละ 39 และ 23 ตามลำดับ ซึ่งความว้าเหวนี้เองมีความสัมพันธ์กับการสูญเสีย โดยพบว่าผู้หญิงที่เพ่งเป็นมาย่จะมีความว้าเหวมากที่สุดและความว้าเหวนี้จะรุนแรงมากขึ้นหากหญิงไม่มีบุตรหลาน (Towsend, 1955 อ้างถึงใน Ryan and Patterson, 1987) นอกจากนี้จากการศึกษา ยังพบว่า หญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ยังมีความรู้สึกท้อแท้สิ้นหวัง และหวาดผวา ห่วงหน้าพะวง หลังส่งผลให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวลและอาการซึมเศร้าตามมาสังเกตได้จากคำพูดของผู้ให้ข้อมูล ที่ว่า “คิดๆ เวียนๆ คิดลูกมั่ง คิดแฟนมั่ง ไม่น่ามาทำแบบนี้เลย ลูกนั้นแหละลำบาก แล้วเราจะเลี้ยงลูกอย่างไร ตอนนั้นยังไม่ได้เป็นพนักงาน (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6)” พบว่า หลังจากสูญเสียสามีไปแล้ว หญิงม่ายส่วนใหญ่จะครุ่นคิด ห่วงหน้าพะวงหลังถึงอนาคตเกี่ยวกับภาระหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบ โดยเฉพาะเรื่องลูก สอดคล้องกับ เรียรชัย งามทิพย์วัฒนา (2535 อ้างถึงใน จริญญา ชำรัมย์, 2547) ที่กล่าวว่า ความเครียดของผู้สูญเสีย มีสาเหตุมาจากความกังวลว่าจะอยู่อย่างไรเมื่อปราศจากผู้ตาย ยิ่งผู้เสียชีวิตมีความใกล้ชิดสนิทสนมกับผู้สูญเสียแล้ว จะยิ่งทำให้เกิดความวิตกกังวลมากขึ้น เนื่องจากผู้สูญเสียรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต ขาดคนที่สามารถเป็นที่พึ่งพาและดูแลตนเองได้ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิระสุข สุขสวัสดิ์ และ อรรถญา ต้อยคำภีร์ (2553) ที่ศึกษาผู้ให้ข้อมูลจากเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีความรู้สึกหวาดระแวง วิตกกังวล กลัวจะโดนลูกหลง รู้สึกไม่แน่นอนในชีวิตและทรัพย์สิน ทำให้ระวังตัวมากขึ้น นอกจากนี้ยังเกิดความเครียด วิตกกังวล ท้อแท้ในชีวิต

ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจประการสุดท้ายคือ ความทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ จาก ความสูญเสียทำให้หญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบ มีบาดแผลที่ยังฝังใจอยู่ตลอด เมื่อได้รับรู้ สิ่งทีกระตุ้นเตือนให้ย้อนระลึกถึงสามี เช่น เมื่อลูกถามหรือเปรียบเทียบชีวิตในอดีตที่มีครบทั้งพ่อ แม่ลูก กับปัจจุบัน ทำให้หญิงม่ายต้องทุกข์ทรมานใจจากการตอกย้ำ รู้สึกว่าตนเองด้อย ความสามารถ ดังคำพูดของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งว่า “ลูก ลูกก็พูดกันสองคนพี่น้อง ว่านี่ถ้าพ่ออยู่นะสบายเลย ไซ้ พ่อได้ยิน ป้าก็เลยบอกคิดไปก็แค่นั้น ตอนนี่ก็มีแต่แม่ เจ็บนะ มันเจ็บ คือ (แล้วจะให้) ทำอย่างไรได้ละ (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9)” และอีกรายหนึ่งว่า “ปิดประตูอยู่แต่ในบ้าน ไม่ออกไปไหน ไม่อยากพบใคร พอลออกไปเจอใคร เขาชอบถามถึงเรื่องแฟนเสีย ไม่รู้จะถามทำไม พอลออกไป แล้วคนอื่นถามเรื่องแฟนเสีย ป้าเป็นยังไงมันไม่อยากได้ยิน มันเสียใจ จะตอกย้ำกันไปถึงไหน พอลถามเรื่องเขาบ่อย ๆ มัน เหมือนมีอะไรมาแทงใจเรา เราจะบอกว่าอย่าถามก็ไม่ได้ เขาก็ถาม เราก็ร้อง (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6)” จากประโยคดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการประทับตราว่าด้อยค่าที่เกิดขึ้นจากคนใกล้ชิดและทั้งตัวหญิงม่ายเอง โดยมีความรู้สึกและคำพูดของลูก หรือท่าทีของผู้คนรอบข้างเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกเจ็บปวด น้อยเนื้อต่ำใจ สอดคล้องกับการศึกษาของ Vogel, Wade, และ Hackler (2007) ที่บอกที่มาของการประทับตราว่าด้อยจากจาก 2 แหล่ง คือ จากแหล่งภายนอกตนเอง และจากแหล่งภายในตนเอง การประทับตราว่าด้อยค่าจากแหล่งภายนอกได้แก่ จากท่าทีของคนในสังคม และจากท่าทีของบุคคลใกล้ชิด ส่วนจากแหล่งภายในตนเอง คือ การประทับตราว่าด้อยค่าจากตนเอง (ธนวัต ปุณยกนก, 2553) ทั้งนี้จากการศึกษาของ Lawrence, Rosenberg, Rimmer และ Thombs (2010) แสดงให้เห็นว่า การถูกประทับตราว่าด้อยค่าเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของบุคคลที่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางจิตใจจากสังคม (social comfort) ทำให้บุคคลที่ได้รับการสนับสนุนทางจิตใจจากสังคมในระดับต่ำ มีแนวโน้มที่จะแยกตนเองออกจากผู้อื่นสูง นอกจากนี้กรณีของผู้สูญเสียได้ดึงดูความสนใจทั้งจากสื่อที่ต้องการสัมภาษณ์นำเสนอข้อมูลข่าวสาร ด้วยความสนใจ ให้เกิดอารมณ์และความรู้สึกเสียใจ คับแค้นใจ และสะท้อนใจกับการที่จะต้องตอบคำถามให้กับส่งผลทำให้ผู้สูญเสียเกิดความรู้สึกหงุดหงิด รำคาญและรู้สึกเบื่อ และแสดงออกด้วยการหลีกเลี่ยง แยกตัวออกจากสังคม เห็นได้จากคำพูดของหญิงม่ายท่านหนึ่ง ที่ว่า “มันสะท้อน มันเหมือนถูกสะกิดออกมา มันเป็นเหตุการณ์ที่เราจะต้องเจออีกหรือ นอกจากตอนนี้ ที่เขาจะเล่าให้เราฟังก็คือสมัยก่อนนี่ สื่อแรงมาก แรงชนิดที่ว่าออกข่าวทุกช่อง ข่าวของแฟนพี่นะ เป็นสิบวันยังออกอยู่เลย (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5)” แสดงให้เห็นความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Slone และ Shoshani (2006) ที่กล่าวว่า อิทธิพลของสื่อที่นำเสนอเหตุการณ์ความรุนแรงมีผลต่อความวิตกกังวล

จะเห็นได้ว่าความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจของหญิงมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ทั้ง 3 ลักษณะ มีความเกี่ยวข้องกับปฏิกิริยาการตอบสนองต่อการสูญเสียแม้ว่าทฤษฎีดังกล่าวจะมีที่มาจากต่างประเทศ แต่การสูญเสียและการตอบสนองต่อการสูญเสีย ล้วนมีความสอดคล้องและคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ทั้งงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับความทุกข์จากการสูญเสียคนรักโดยกะทันหันมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แม้อาจแตกต่างกันในเรื่องบริบทและความเชื่อของแต่ละเชื้อชาติ (Klass & Goss, 1999) แต่ความทุกข์ในใจจากการสูญเสียคนรักเป็นเรื่องสากลที่ครอบคลุมความทุกข์ในใจของมนุษย์ไม่ว่าจะเชื้อชาติใด ศาสนาใด ผู้สูญเสียจะมีการตอบสนองไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในเรื่องของความทุกข์จากการพลัดพราก ที่แสดงออกด้วยอาการสับสน ไม่รู้จะอยู่อย่างไร และความรู้สึกเศร้าใจ อาลัยอาวรณ์ ความทุกข์จากการขาดที่พึ่ง ที่แสดงออกด้วยอาการว่าเหว่ สิ้นหวัง ก้าว และขาดความมั่นใจในชีวิต รวมทั้งความทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ ด้วยความรู้สึกเจ็บปวดใจจากการตอกย้ำ และการถูกบีบคั้นจากท่าทีของคนรอบข้าง

2. สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ

การวิจัยครั้งนี้ พบว่า หญิงมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ การรับรู้การกลับมาของสามี ในรูปแบบที่สามีมาปรากฏตัวด้วยรูปร่าง เสียง กลิ่น ความฝันและการรับรู้ปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ ทำให้ผู้สูญเสียรับรู้ถึงลักษณะต่าง ๆ ของสามีได้อย่างชัดเจนเสมือนสามียังมีชีวิตอยู่ ซึ่งการกลับมาของสามีทำให้หญิงผู้สูญเสียมีความรู้สึกเหมือนสามียังรักและเป็นห่วง ไม่ได้จากเธอไปไหน รู้สึกว่าสามียังคงอยู่เพื่อให้ความช่วยเหลือในเรื่องที่ผู้ให้ข้อมูลเดือดร้อน ทั้งเรื่องเงิน ชีวิต และความปลอดภัย ให้ความคุ้มครองช่วยเหลืออยู่ตลอด ผู้ให้ข้อมูลจึงรู้สึกอุ่นใจและรู้สึกมีกำลังใจในการดำเนินชีวิต ดังคำพูดของผู้ให้ข้อมูล รายหนึ่งว่า “เหมือนเวลา เราไม่สบาย เขาก็ยังมาดูไข้ คือรับรู้ว่าเขาอยู่ เขายังห่วงเราอยู่ เราก็มักกังวล เหมือนกับมีอะไรมาช่วย(ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6)” เนื่องจากความรัก ความผูกพันของสามีและภรรยา มีระยะเวลาที่สัมผัสสายสัมพันธ์มาเป็นระยะเวลานาน เมื่อภรรยาสูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบอย่างกะทันหัน ทำให้จิตใจยังคงระแวงความใกล้ชิดระหว่างผู้ให้ข้อมูลกับสามี ก่อให้เกิดสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ 3 ลักษณะคือ รู้สึกเหมือนสามียังวนเวียนอยู่ หวนระลึกสามีที่ล่องลับไปแล้ว และดำรงชีวิตโดยยึดแบบของสามีเป็นแนวทางสอดคล้องกับงานวิจัยของ Khosravan และคณะ (2010) ที่ศึกษาประสบการณ์หญิงม่ายลูกติดในประเทศอิหร่าน ที่สูญเสียคู่ชีวิตจาก อาการเจ็บป่วย อาชญากรรม อุบัติเหตุ เป็นต้น พบว่า หญิงม่ายกลุ่มนี้มีอาการเศร้าโศกรุนแรง แสดงออกมาด้วยการปฏิเสธ โกรธแค้น วิดกกังวล ซึมเศร้า

ระลึกถึงคนรัก สิ้นหวังไร้จุดหมาย มีความเศร้าเสียใจกับการจากไปของสามี และมีสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องอยู่ในใจ ทำให้ไม่ยอมแต่งงานใหม่และหวนคิดถึงสามี รวมทั้งงานวิจัยของ Chan และคณะ (2005) ที่สนใจศึกษาประสบการณ์ของชาวจีนที่สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก โดยศึกษาเกี่ยวกับการให้ความหมายของความตายและสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง พบว่า รูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจของชาวจีนที่สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก จำนวน 17 ราย จาก 52 ราย แสดงถึงการรับรู้การกลับมาของผู้เสียชีวิต ด้วยการเห็นภาพ การได้ยินเสียง หรือรู้สึกถึงผู้เสียชีวิต นอกจากนี้กลุ่มผู้สูญเสียยังรู้สึกว่าผู้สูญเสียกับผู้เสียชีวิตไม่สามารถจะตัดขาดหรือแยกจากกันได้ ทำให้ผู้ตายยังคงมาพบกับคนรักหรือญาติพี่น้องของตนอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาปรกฤษณ์ พันธุ์งาม (2549) ที่ศึกษาสภาวะความผูกพันต่อเนืองค้างคากับระดับความเศร้าโศกในบิดามารดาที่สูญเสียบุตรจากเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ บริเวณชายฝั่งอันดามันของประเทศไทย พบว่า พ่อแม่ที่สูญเสียบุตรจำนวน 13 ราย จาก 20 ราย มีความรู้สึกที่ผู้เสียชีวิตยังวนเวียนอยู่ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยจากต่างประเทศ ของ Klass & Walter (2001) ที่กล่าวว่า สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องสามารถแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ การสัมผัสถึงวิญญาณหรือบุคคลที่สามารถรับรู้ได้แต่มองไม่เห็น การพูดคุยสื่อสารกับผู้เสียชีวิต การพูดกับผู้เสียชีวิตเพื่อสร้างกำลังใจ และการพูดคุยกับผู้เสียชีวิตซึ่งการรับรู้การกลับมาของสามี จึงมีความสอดคล้องกับความเชื่อของแต่ละศาสนา ในศาสนาพุทธมีความเชื่อที่เน้นในเรื่องกฎแห่งกรรมที่สะท้อนออกมาในเรื่องวิถีชีวิตและการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบศีลธรรม ความเชื่อเรื่องกฎไตรลักษณ์ ที่อธิบายปรากฏการณ์ของสรรพสิ่ง ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต และความเชื่อในเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น โชค ลาง เคราะห์ ลาง เป็นต้น (สุนทรี โคมิน, 2534 อ้างถึงใน ธีรจุฑา จรัสโยธินนุวัฒน์, 2547) ส่วนศาสนาอิสลาม มีความเชื่อว่าหลังจากมนุษย์ได้เสียชีวิตไปในโลกปัจจุบัน (ดุนยา) ไปแล้ว หลังจากนั้นจะไปใช้ชีวิตในโลกหลังความตาย (บารซัค) เพื่อรอฟื้นคืนชีพในวันอวสานของโลก (อาคิเราะฮ์) เพื่อถูกสอบสวนและรับผลกระทบจากโลกปัจจุบัน (นุรุดดีน สารีมิง, 2540) ความตายในศาสนาอิสลามจึงเป็นสภาวะของการเปลี่ยนสถานะจากอีกโลกหนึ่งสู่อีกโลกหนึ่ง จึงทำให้ผู้ให้ข้อมูลที่นับถือศาสนาพุทธและอิสลามมีความเชื่อเรื่องชีวิตหลังความตาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรับรู้การกลับมาของผู้เสียชีวิต

ลักษณะอีกประการหนึ่งของสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจของหญิงผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ คือ การแสดงออกต่อสถานที่ที่เคยเกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิตและสิ่งของ เครื่องใช้หรือสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์กระตุ้นเตือนให้นึกถึงผู้เสียชีวิต แสดงออกใน 2 ลักษณะ คือ การหลีกเลี่ยงสิ่งที่กระตุ้นได้หวนระลึกถึงสามีและ การระลึกถึง ความทรงจำที่มี

ต่อสถานที่และสิ่งของ เพื่อให้รู้สึกคุ้นใจและเสริมสร้างกำลังใจ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยเห็นว่าสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องในรูปแบบของการหวนระลึกถึงสามีผ่านสถานที่ ข้าวของเครื่องใช้หรือสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์กระตุ้น มีลักษณะใกล้เคียงกับรูปแบบแรก คือ การรับรู้เหมือนสามียังอยู่จากสัญลักษณ์กระตุ้นให้ระลึกถึงสามี ให้ผู้ให้ข้อมูลที่มีความใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิต ดังนั้นการรับรู้ผ่านข้าวของเครื่องใช้ และสถานที่ จึงเปรียบเหมือนผู้สูญเสียรับรู้ว่ามียังคงวนเวียนอยู่แต่แสดงออกมาผ่านสัญลักษณ์ตัวแทนของสามี ดังคำกล่าวผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งว่า “ข้าวของเครื่องใช้ เยอะแยะเลยคะ พี่เก็บไว้หมด พระแก่เต็มเลย แกชอบพระเิง พี่ก็เลยเก็บไว้ พวกเขียนพระเขาบอกว่าถ้าไม่ไหว พระของพี่เขามีเยอะแยะ เอามาปล่อยขี พี่ไม่ทำร้ายของของเขา เขาชอบ เขารักของเขา เราก็อารักของเขา นี่นาพิกาของเขาพี่ก็เก็บไว้เลย (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)” สอดคล้องกับการศึกษาของ Chan และคณะ (2005) พบว่า ชาวจีนที่สูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รักจะมีการพูดคุยกับรูปถ่ายของผู้เสียชีวิต โดยจะนำรูปถ่ายของผู้ตายไว้ในห้องอาหาร เมื่อสมาชิกจะออกจากบ้าน หรือรับประทานอาหารจะมีการหวนระลึกถึงและพูดคุยกับรูปถ่ายของผู้เสียชีวิต นอกจากนี้ จากการศึกษาของ Boelen และคณะ (2006) พบว่า การแสดงความรู้สึกผ่านข้าวของเครื่องใช้มีความสัมพันธ์กับระดับอาการความเศร้าโศก (grief) โดยจะสะท้อนระดับอาการเศร้าโศกผ่านพฤติกรรมการแสดงออก เช่น หากบางคนเก็บรูปถ่ายของสามีและหมกมุ่นอยู่กับเรื่องราวในอดีตย่อมส่งผลต่อระดับความเศร้าโศกในระดับสูง ซึ่งอาจพัฒนาเป็นอาการซึมเศร้าต่อไป

ลักษณะสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องประการสุดท้าย คือ การยึดแบบของสามีมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ด้วยการนำคุณลักษณะ นิสัย คำพูดหรือความตั้งใจของสามีที่ยังไม่บรรลุนความตั้งใจมาปรับใช้เป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ทั้งนำมาใช้กับตนเองและนำไปใช้อบรมเลี้ยงดูลูกเพื่อให้ลูกได้รับรู้ตัวตนและใช้สร้างความตระหนักในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน นอกจากหญิงม่ายยังเป็นการสร้างเป้าหมายให้กับชีวิต ด้วยการทำสิ่งที่สามีตั้งใจไว้ก่อนเสียชีวิตแต่ยังไม่ได้ริเริ่มหรือยังไม่สำเร็จ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของสามี ลักษณะสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องรูปแบบดังกล่าว มีผลต่อการปรับตัวของหญิงผู้สูญเสีย เนื่องจากพฤติกรรมแสดงออกเป็นลักษณะระยะสุดท้ายของปฏิกิริยาตอบสนองต่อความสูญเสียที่สะท้อนถึงการปรับตัวและจัดระบบชีวิตให้กับตนเอง ดังที่ Rando (1993) ได้อธิบายระยะที่ 3 ว่าเป็นระยะการทำให้ยอมรับ (accommodation phase) ซึ่งเป็นระยะที่บุคคลมีการปรับตัวเพื่ออยู่กับความสูญเสียและการใช้ชีวิตให้อย่างสมดุล เพื่อให้สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอกได้อย่างลงตัว ทำให้บุคคลในระยะนี้มีการปรับเปลี่ยนบทบาท และมีการจัดการอารมณ์ความรู้สึกเพื่อยอมรับกับความสูญเสียที่เกิดขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ พระมหาปรกฤษณ์ พันธุ์งาม (2549) ที่พบว่า การซึมซับเอาลักษณะ

เด่นของผู้เสียชีวิตมาปรับใช้ การนำผู้เสียชีวิตมาเป็นส่วนหนึ่งในการตัดสินใจจัดเป็นรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องที่สนับสนุนให้มีการปรับตัวที่สร้างสรรค์ ในบิดามารดาที่สูญเสียบุตร

จากการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ พบว่ามีรูปแบบสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องที่แสดงออกถึงการพยายามรักษาระยะความใกล้ชิดระหว่างผู้สูญเสียกับผู้เสียชีวิต ด้วยรูปแบบ 3 ลักษณะ ดังที่กล่าวมาข้างต้น อย่างไรก็ตาม ยังมีการศึกษาเกี่ยวกับสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องจากการสูญเสียบุคคลผู้เป็นที่รัก โดยแบ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างกันและเมื่อพิจารณาถึงรูปแบบการตอบสนองของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบ ทั้ง 3 ลักษณะพบว่าลักษณะดังกล่าวจะอยู่ในพื้นฐานของทุก ๆ รูปแบบ เช่น การศึกษาของ Chan และคณะ (2005) แบ่งลักษณะสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องอันเกิดจากผู้ตาย (continuation of bond initiated by deceased) ได้แก่ การรับรู้ว่าคุณเสียชีวิตยังวนเวียนอยู่ และ สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องอันเกิดจากผู้สูญเสีย (continuation of bond initiated by bereaved) ได้แก่ การระลึกถึงสามีผู้ล่วงลับผ่านข้าวของเครื่องใช้และสถานที่ และการยึดแบบอย่างของสามีมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต

3. ชีวิตสู่การข้ามผ่านความทุกข์

ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาเรื้อรังที่สร้างความเสียหายให้คนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง แม้เหตุการณ์ความสูญเสียของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบจะสิ้นสุดลง ด้วยการพลัดพราก แยกจาก สามีผู้เป็นที่รัก แต่ภาพความเจ็บปวดยังทิ้งบาดแผลที่มีได้ลบเลือนไปจากจิตใจ เมื่อมีเรื่องราวหรือปัญหากระทบทำให้ความเจ็บปวดที่อยู่ในใจของหญิงม่ายแสดงปฏิกิริยาตอบสนองทำให้เกิดความทุกข์เป็นระยะ โดยเฉพาะช่วงเวลาที่จิตใจของหญิงม่ายอ่อนแอ ชีวิตสู่การข้ามผ่านความทุกข์ของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด ที่หญิงม่ายใช้จัดการกับความทุกข์และสายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องอยู่ในใจ มี 2 รูปแบบ คือ กลวิธีในการเยียวยาจิตใจตนเอง และการเห็นคุณค่าชีวิตจากความทุกข์

กลวิธีในการเยียวยาจิตใจตนเองของหญิงผู้สูญเสีย เริ่มต้นจากการทำใจยอมรับกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เนื่องจากเหตุการณ์ไม่คาดฝันที่เกิดขึ้นทำให้ผู้สูญเสีย จำเป็นต้องหาเหตุผลอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นกระบวนการทำให้เกิดการยอมรับเหตุการณ์ความสูญเสีย เพื่อรักษาความสมดุลทางด้านอารมณ์นี้ไว้ ด้วยการนำความเชื่อทางด้านศาสนา มาอธิบายเหตุการณ์ความสูญเสียที่เกิดขึ้น เพื่อบรรเทาความเจ็บปวดภายในใจ ทำให้พร้อมที่จะยอมรับเหตุการณ์ที่

เกิดขึ้น โดยสะท้อนออกมาให้เห็นในรูปแบบของการน้อมรับอำนาจตามพระประสงค์ของพระเจ้า (อัลลอฮ์) ซึ่งเป็นสิ่งเคารพและศรัทธาสูงสุดของชาวมุสลิมเพื่อเป็นการน้อมรับกับความเปลี่ยนแปลง ดังคำพูดของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่งว่า “แล้วแต่อัลลอฮ์ จะให้เป็นแบบไหนเราก็ไม่รู้ แล้วแต่บุญที่เขาสร้างมาว่าเป็นอย่างไร (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7)” ซึ่งสอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลาม เกี่ยวกับการทำใจน้อมรับพระประสงค์ของอัลลอฮ์ ดังที่ นูรุดดีน ซารีมิง (2540) ได้อธิบายว่า มนุษย์จะมีองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ ร่างกายและวิญญาณ โดยร่างกายจะตายเมื่อถึงกำหนด แต่วิญญาณจะไม่ตายและไม่สลาย ความตายจึงเป็นพระประสงค์ของอัลลอฮ์ ในทางศาสนาอิสลาม จึงเชื่อว่า ความตายเป็นข่าวดีและนำความสบายใจมาให้ผู้ศรัทธา ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิการีหมี๊ะ นิจินิการี, อรัญญา ชาวลิต, และ อุไร หักกิก (2551) ที่พบว่า มุมนองทางด้านศาสนามีผลต่อการรักษาอาการเจ็บป่วยของผู้ป่วยไทยมุสลิม เนื่องจากผู้ป่วยมีมุมมองเกี่ยวกับความเจ็บป่วยและการตาย ว่าเป็นภาวะที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ทุกคนต้องเผชิญและยอมรับเพราะเป็นพระประสงค์ของอัลลอฮ์ ที่พระองค์ประทานชีวิตและสุดท้ายมนุษย์ย่อมกลับไปหาพระองค์ ความตายจึงเป็นประตูที่ก้าวผ่านจากชีวิตหนึ่งไปสู่อีกชีวิตหนึ่งซึ่งเป็นชีวิตที่นิรันดร์และทำให้ชีวิตมนุษย์สมบูรณ์แบบ ด้วยเหตุนี้การน้อมรับพระประสงค์ของพระเจ้า จึงเป็นรูปแบบในการเยียวยาใจตนเองของหญิงม่ายชาวมุสลิม ที่อ้างเหตุผลการจากไปของสามีว่ามาจากพระประสงค์ของพระอัลลอฮ์ เพื่อยอมรับกับเหตุการณ์ความสูญเสียที่เกิดขึ้น ทำให้หญิงม่ายส่วนใหญ่สามารถปล่อยวางความทุกข์ได้อย่างรวดเร็ว ส่วนหญิงผู้สูญเสียที่นับถือพุทธศาสนา ได้นำเหตุผลเรื่อง “เคราะห์กรรม” และเรื่อง “ดวง” ตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนมาใช้อธิบายความสูญเสียที่เกิดขึ้น โดยคนที่ยังมีชีวิตอยู่ แสดงถึงผล “บุญ” ที่ช่วยหนุนนำให้การมีชีวิตได้ดำเนินอยู่รอดปลอดภัยต่อไปได้ สอดคล้องกับงานวิจัยในเรื่องค่านิยมของคนไทย สุนทรี โคมิน (2534 อ้างถึงใน ธีร์จุฑา จรัสโยธินนุวัฒน์, 2547) พบว่า คนไทยมักใช้แนวคิดเรื่องกรรม เพื่ออธิบายสาเหตุภายหลังเหตุการณ์ด้านลบในชีวิต ทั้งความล้มเหลว ความสูญเสีย และเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้นต่อตนเองและคนรอบข้าง สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จริยา ชำรัมย์ (2547) ที่ศึกษาประสบการณ์ความเศร้าโศกของผู้ดูแลที่เป็นคู่สมรสภายหลังการเสียชีวิตของผู้สูงอายุที่ป่วยด้วยภาวะสมองเสื่อม ประเด็นที่น่าสนใจ คือ ผู้สูญเสียพยายามควบคุมความรู้สึกตัวเอง ด้วยการนำความเชื่อเรื่องศาสนามาใช้ทำใจ ปล่อยวางจากความทุกข์ โดยเชื่อว่าความตายหนีไม่พ้น ความตายเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งทุกคนต้องตายอย่างแน่นอนและอธิบายเหตุผลของผู้เสียชีวิตว่าเป็นเพราะหมดเวร หมดกรรม จึงทำให้สบายใจขึ้น

กลวิธีในการเยียวยาจิตใจตนเอง ประเด็นต่อมา คือ การสร้างพลังทางบวกให้กับตนเอง จากการผลการวิจัยพบว่า หญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบ รักษาสมดุลทางด้านอารมณ์และ ความรู้สึกให้พ้นจากสภาวะที่บีบคั้นจิตใจ ด้วยการให้กำลังใจตัวเองทั้งทางด้านคำพูด ความคิด และการลงมือกระทำ เพื่อเสริมกำลังใจและสร้างพลังให้กับตนเอง ผู้สูญเสียให้กำลังใจตัวเอง ด้วยการบอกกับตัวเองให้อดทน เข้มแข็ง ไม่ท้อกับความยากลำบากเพื่อลุกขึ้นสู้กับปัญหาที่เข้ามา รุมเร้าให้ตนเองพ้นจากความทุกข์เพื่อเป็นหลักที่มั่นคงให้กับลูก ดังคำพูดของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่ง ว่า “พี่ยึดว่าเราต้องเข้มแข็ง หลักก็คือเราต้องเข้มแข็ง เราอย่าอ่อนแอ เราอย่าท้อเรายังมีชีวิตอยู่ เราไม่ต้องกลัวงาน ความลำบาก เราทุกคนก็เคยผ่าน (ความลำบาก) มาแล้ว พี่ยึดคำนี้ ว่าเราต้อง เข้มแข็ง (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1)” จากการวิจัยยังพบลักษณะการเยียวยาตนเองด้วยการมองความสับสนบนความทุกข์ หรือมองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในด้านบวกจากชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือผู้สูญเสียที่ได้รับผลกระทบทำให้ผู้สูญเสียได้รับ โอกาสในด้านทางด้านการเงิน การพัฒนาตนทางด้านอาชีพ ทำให้หญิงม่ายบางรายมีสภาพ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ทำให้ผู้สูญเสียคลายจากความทุกข์และถือเป็นโอกาสสำคัญที่จะมี เวลาให้กับตัวเองเพิ่มมากขึ้น หญิงม่ายบางรายมีการมองชีวิตบุคคลที่ลำบากกว่า เช่น คนพิการ หรือคนที่โชคร้ายกว่าตน เพื่อเป็นการสร้างความหวังและเพิ่มพูนกำลังใจให้เผชิญกับความสูญเสีย พาดตนเองออกจากความหมกมุ่นในอารมณ์และความรู้สึกที่เป็นผลเกี่ยวเนื่องจากความสูญเสีย นอกจากนี้พบว่าการทำงานหรือทำกิจกรรมที่ตนรัก เป็นวิธีอย่างหนึ่งในการคลายจากความเครียด ความวิตกกังวล และความเจ็บปวดภายในจิตใจ ส่งผลให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้ให้ข้อมูล เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมีความสุข คลายจากความเครียด และรู้สึกสบายใจที่ได้ทำ กิจกรรมเหล่านั้น ดังคำพูดที่ว่า “ชีวิตเราหลังจากไม่มีเขาแล้ว เราต้องทำงานอย่างเดียว ถ้าเราอยู่เฉย ๆ ไม่ได้ทำอะไรเราจะเบื่อเหงา ถ้าเราได้ทำงานถึงเป็นงานบ้านก็ช่าง เราทำนั่นทำนี่ เราจะได้ สบายใจ (ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Steel และ Fitch (1996) ที่ศึกษาวิธีการ จัดการความเครียดของคู่สมรสผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย พบว่า กลุ่มตัวอย่างให้วิธีการจัดการ ความเครียด ด้วยการมุ่งทำงานหรือกิจกรรมที่สนใจ การปรับเปลี่ยนมุมมอง คิดในสิ่งที่ดี มีอารมณ์ ชื่น ใช้ชีวิตอยู่กับความเพลิดเพลินจากกิจกรรมที่ตนสนใจอย่างเต็มที่ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างนิยม ใช้การปรับเปลี่ยนมุมมองความคิดเชิงบวกจากเรื่องที่ทำให้ทุกข์ใจ มีการปรึกษา พูดคุยกับคน ใกล้ชิด ลงมือแก้ปัญหาไปที่ละขั้นเพื่อให้ดำรงชีวิตเหมือนคนปรกติสุขมากที่สุด และสอดคล้องกับ งานวิจัยของ สรวงสุดา เจริญวงศ์, วินีกาญจน์ คงสุวรรณ และ มุสลินท์ ไต่ะกานี (2549) ที่พบว่า ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยจังหวัดนราธิวาส มีพฤติกรรมการดูแลตนเองทางด้านจิตใจ ด้วยการออก

กำลังกาย การนอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ มีการวางแผนทำกิจกรรมหรือการพักผ่อนที่ตนเอง
 ครอบครอง หรือเพื่อนชื่นชอบ พฤติกรรมการดูแลตนเองทางด้านจิตใจดังกล่าวจึงเป็นการสร้างพลัง
 ทางบวกให้กับตนเอง

รูปแบบวิธีการเยียวยาจิตใจตนเองอีกกลุ่มหนึ่ง เป็นการแสวงหาสิ่งเสริมสร้างพลังใจ
 จากแหล่งภายนอก ด้วยการแสวงหาแนวทางที่จะรักษาความสมดุลทางด้านจิตใจจากเหตุ
 ความสูญเสีย หาดลภัยอันตราย หรือแสวงหาที่พึ่งเพื่อคลายความทุกข์ จากผลการวิจัย พบว่า
 หญิงม่ายมีสิ่งเสริมพลังใจจากแหล่งภายนอก ด้วยการนึกถึงลูกและคนใกล้ชิด การยึดถือคำพูด
 หรือแนวทางการปฏิบัติจากบุคคลที่เลื่อมใส การปฏิบัติตามหลักปฏิบัติและพิธีกรรมทางศาสนา
 รวมทั้งการพึ่งพิงสิ่งลึกลับหรือความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ เพื่อความอบอุ่นใจ และมั่นคง
 ปลอดภัย ข้อมูลจากงานวิจัยยังพบว่า หญิงม่ายส่วนใหญ่ได้รับความช่วยเหลือเยียวยาทางสังคม
 สอดคล้องกับ กลวิธีการเผชิญปัญหาของ Carver, Scheier และ Weintraub ที่ศึกษาการจัดการ
 ความเครียดตามทฤษฎีของ Lazarus (1989 อ้างถึงใน สุภาพรพรณ โคตรจรัส, 2539) ที่อธิบายถึง
 กลวิธีในการเผชิญปัญหาในด้านการแสวงหาการสนับสนุนว่า บุคคลจะมีการแสวงหาการ
 สนับสนุนทางสังคมเพื่อได้รับกำลังใจ (seeking social support for emotional reasons) คือ
 ต้องการความรัก ความเห็นใจ ต้องการกำลังใจ คำปลอบโยน และความเข้าใจจากบุคคลอื่น
 ตลอดจนหาสิ่งช่วยเหลือเพื่อการแก้ปัญหา (seeking social support for instrumental reasons)
 คือต้องการทราบข้อมูลหรือแนวทางในการเผชิญปัญหาจากผู้ หรือ ผู้ประสบเหตุการณ์เดียวกัน
 รวมทั้งการพึ่งพิงศาสนา (turning to religion) คือใช้ศาสนาเป็นแหล่งช่วยเหลือทางจิตใจในขณะ
 เผชิญความเครียด โดยการใช่วิธีทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ การนั่งสมาธิ เป็นต้น และยัง
 สอดคล้องกับ McIntosh, Silver และ Wortman (1993 อ้างถึงใน ธีรจุฑา จรัสโยธินนุวัฒน์, 2547)
 ที่ว่า ความเชื่อทางศาสนาร่วมกับความช่วยเหลือจากกลุ่มทางสังคมเป็นวิธีการที่ช่วยให้บุคคล
 เผชิญกับภาวะวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพกว่าวิธีอื่น ๆ เนื่องจากหญิงม่ายผู้สูญเสียอยู่ในภาวะขาด
 สมดุล จากความทุกข์ที่มาบีบคั้นจิตใจ ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือทางด้านสังคมและการยึดหลัก
 ศาสนาจึงเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งที่ช่วยให้หญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบสามารถนำมาใช้เป็น
 วิธีเยียวยาจิตใจตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปณต คุณวฑูโฒ (อิสกรกุล) และ สาระ มุขดี
 (2554) ที่ศึกษาผลของการเยียวยาจากความเศร้าโศกของผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักด้วยกิจกรรม
 ทางพระพุทธศาสนา และการปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา ผลการศึกษาพบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุก
 คนมีความเศร้าโศกลดลง โดยสามารถคลี่คลายเงื่อนไขในใจ จากรูปแบบกิจกรรมที่มีการถอด

การรับฟังเรื่องราว ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นคุณค่าของชีวิตและเกิดความเปลี่ยนแปลงภายในใจ
ประจักษ์ถึงความมั่งคั่งจากการสูญเสีย รวมทั้งเห็นคุณค่าของการมีชีวิตอยู่กับปัจจุบัน

จากผลการวิจัยข้างต้นเห็นได้ว่าหลังผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่มีประสบการณ์การสูญเสียบุคคล
ผู้เป็นที่รัก มีการเห็นคุณค่าของชีวิตหลังผ่านเรื่องราวเลวร้ายและได้รับการเยียวยาทางด้านจิตใจ
สอดคล้องกับงานวิจัยประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายในครั้งนี ที่หลังจากการสูญเสียสามี
และผ่านประสบการณ์ความทุกข์ทำให้หญิงม่ายจากเหตุการณ์เห็นคุณค่าของชีวิตจากความทุกข์
นับเป็นความมั่งคั่งทางจิตใจ ที่แสดงให้เห็นสภาวะความสัมพันธ์กันระหว่างความทุกข์ที่ปรากฏ
ขึ้นในใจกับการปรับตัวของหญิงม่ายเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีมุมมองการมองโลกที่ดีขึ้นและ
มีพัฒนาการแห่งความเข้มแข็งมั่นคงภายในจิตใจ กลายเป็นบทเรียนที่ได้จากความเจ็บปวด
(Tedeschi & Calhoun, 2004; อภิสราร อดพิทักษ์, 2548) เห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า “บางครั้งมานั่ง
นึก ชีวิตมันเศร้าแน่ แต่มันจะได้อยู่ของมันเป็นอย่างไ ความเจ็บปวดนั้นมันเป็นอย่างไ ความที่เราดี
ใจมันเป็นอย่างไ เราจะได้อยู่รสชาติชีวิตตรงนี้หมดเลย เราจะได้สัมผัสกับมันหมดเลย ณ ตอนนี้อยู่
แล้วแหละว่าเป็นอย่างนี้ อย่างนี้นะ การที่เราเจ็บ ความรู้สึกเป็นอย่างไ เราบอกเพื่อนความรู้สึกที่
เราเจ็บได้หมด ความดีใจมันเป็นอย่างไ เราบอกได้เต็มปาก ผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2” จากคำพูด
ข้างต้นแสดงให้เห็นมุมมองในการมองโลก และความเข้าใจตนเองหลังจากเผชิญเหตุการณ์ความ
สูญเสีย สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ รอดธานี เจอะอาแซ วันดี สุทธิรังษี, สรวงสุดา เจริญวงศ์ และ
มุสลินท์ เติชะกานี (2551) ที่พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความ
เข้มแข็งในการมองโลกในระดับสูง เป็นบุคคลที่มีความเข้าใจในตนเอง เชื่อว่าสามารถจัดการกับสิ่ง
ที่เกิดขึ้นได้ รวมทั้งเห็นคุณค่าและความหมายของตนเอง ผลจากเหตุการณ์ทำให้ประชาชน
สามารถปรับตัวกับเหตุการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป ข้อมูลจากผู้เข้าร่วมการวิจัยในครั้งนี้ชี้ให้เห็น วิธีการเผชิญกับความสูญเสีย
เริ่มต้นจากการยอมรับความจริงที่เกิดขึ้น มีการรักษาเยียวยาใจตนเอง โดยอาศัยหลักหลักยึด
เหนี่ยวทางใจ ทั้งจากตนเองและบุคคลที่อยู่รอบข้าง รวมถึงการได้รับความช่วยเหลือด้าน วัตถุ
สิ่งของและจิตใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้สูญเสียเห็นคุณค่าของการดำรงอยู่หลังเผชิญ
เหตุการณ์ความสูญเสีย การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นเพียงการนำเสนอภาพเพียงเสี้ยวหนึ่งจาก
ประสบการณ์ที่สร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่แก่ชีวิตของผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสียสามี
ซึ่งสะท้อนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการสูญเสีย และการให้
ความช่วยเหลือในภาวะวิกฤต บางส่วนของการสรุปและอภิปรายผลอาจสอดคล้องกับแนวคิดและ

การวิจัยที่มีมาแต่เดิม และบางส่วนก็คือลักษณะเฉพาะที่พบในบริบทของสังคมไทยที่เห็นได้จากกลุ่มหญิงม่ายในหมู่บ้านรอดันบาตู

ข้อจำกัดจากการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นเพียงการเสนอประสบการณ์บางส่วนของผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสียในบริบทหนึ่ง ที่ไม่อาจอ้างอิงผลเพื่อใช้กับผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสียในเหตุการณ์อื่น ๆ ได้

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. ควรมีการวิจัยขยายผลในเรื่องปัจจัยที่ช่วยในการฟื้นตัวจากความทุกข์จากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก รวมทั้งผลของกลุ่มการปรึกษากับประชากรที่ประสบความสูญเสียจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อหาปัจจัยที่ช่วยให้ผู้สูญเสียสามารถฟื้นตัวจากความทุกข์ และรูปแบบผลของกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยาที่มีความเหมาะสมกับบริบทของวัฒนธรรมและลักษณะความสูญเสีย
2. ควรมีการศึกษาข้ามวัฒนธรรม ในท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศ เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชนกลุ่มน้อย เป็นต้น เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมที่มีผลต่อการอารมณ์ ความรู้สึก สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง รวมทั้งวิธีการเผชิญปัญหาและฟื้นตัวจากความสูญเสียจากเหตุการณ์ความสูญเสียในวัฒนธรรมในท้องถิ่นอื่น ๆ
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในเรื่องความเศร้าโศก สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง รวมทั้งกลวิธีในการเยียวยาจิตใจตนเองจากความสูญเสียของหญิงม่ายที่สมรสใหม่ กับหญิงม่ายที่ดูแลเลี้ยงลูกตามลำพัง

ข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้กับการปรึกษาเชิงจิตวิทยา

1. การให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยา สามารถช่วยให้ผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสียได้สำรวจและทบทวนความรู้สึกและประสบการณ์ที่ผ่านมา และเอื้อให้เกิดการสร้างความหมายและเรียนรู้จากเหตุการณ์ จึงอาจใช้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสียในการฟื้นตัวจากความสะเทือนใจ เนื่องจากหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังได้รับความช่วยเหลือเยียวยาที่ไม่เหมาะสม ไม่สามารถเข้าถึงความทุกข์สภาพจิตใจกำลังประสบ จึงควรให้รูปแบบการให้ความช่วยเหลือด้วยกระบวนการปรึกษารายบุคคล

2. ผู้ให้บริการปรึกษาอาจให้ความช่วยเหลือผู้ประสบภัยความสูญเสีย โดยปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรทางศาสนาในชุมชนที่เกิดความสูญเสีย เนื่องจากพบว่าวัดและศาสนาสามารถเข้าถึงผู้คนในชุมชนและเป็นที่ยึดเหนี่ยวใจที่สำคัญ ควรมีการนำความเชื่อและคำสอนทางศาสนา มาประยุกต์ใช้กับการให้บริการปรึกษา

ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติการเพื่อช่วยเหลือหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบ

1. การให้ความช่วยเหลือภายหลังเหตุการณ์ความสูญเสียควรจะทำอย่างรวดเร็วที่สุดหรือทันที ภายหลังเหตุการณ์ เนื่องจากพบว่า การให้การสนับสนุนทางสังคมและการเผชิญปัญหาที่มีประสิทธิภาพในช่วง 2 สัปดาห์แรกจะช่วยให้ผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสียทำใจยอมรับเหตุการณ์และฟื้นตัวจากความสะเทือนใจได้ดีขึ้น ทั้งยังสามารถป้องกันพยาธิสภาพทางจิต เช่น ภาวะซึมเศร้า ภาวะสะเทือนใจอย่างรุนแรง (PTSD) และภาวะความเครียดและวิตกกังวลเรื้อรังได้

2. ควรให้ความช่วยเหลือทางด้านวัตถุ ได้แก่ เงิน ที่อยู่ เครื่องนุ่งห่มและสิ่งของที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งจำเป็นอันดับแรกสำหรับผู้ประสบภัยต้องการ เพื่อผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสียคลายความเครียดและความสะเทือนใจจากความรู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัยในด้านความเป็นอยู่และเศรษฐกิจ ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบควรให้ความช่วยเหลือสิ่งจำเป็นพื้นฐานแก่ผู้ประสบเหตุการณ์สูญเสีย และให้ความช่วยเหลือเยียวยาทางด้านจิตใจอย่างเร่งด่วน

3. บ่มเพาะความรู้สึกเคารพในคุณค่าของตนเอง และความเข้มแข็งจากภาวะวิกฤต เช่น เชื่อว่าตนเองมีค่า มีความสามารถ และรับมือกับปัญหาต่างๆ และความสูญเสียได้ ความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ให้กับผู้ประสบเหตุการณ์ความสูญเสีย เพื่อ สร้างความหวังและกำลังใจในช่วงเหตุการณ์วิกฤต

4. หน่วยงานทางด้านสุขภาพจิต และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรเตรียมบุคคลให้พร้อมรับเหตุการณ์วิกฤต (crisis prevention) จากการศึกษาครั้งนี้และงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับภาวะวิกฤต พบว่า ภายหลังเหตุการณ์วิกฤตครั้งหนึ่ง เราสามารถเตรียมบุคคลให้พร้อมเผชิญหน้ากับเหตุการณ์วิกฤตอื่นๆ ที่อาจเกิดในชีวิตได้ โดยการสอนให้บุคคลมีหลักปรัชญาความเชื่อทางศาสนาหรือทางจิตวิญญาณที่บุคคลยึดมั่นในชีวิตหรือการบ่มเพาะวิธีการคิดในด้านบวก เช่น ให้มองเห็นโอกาสในการเติบโตจากความสูญเสียหรือให้มองว่าเหตุการณ์ความสูญเสียเป็นสถานการณ์ที่ทำให้ทลายความสามารถและการมีชีวิตมากกว่าเป็นสิ่งที่คุกคาม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กัณฑ์พร ยอดไชย, ปิ่นทิพย์ นาคดำ, และ เพลินพิศ ฐานิวัฒนานนท์. (2550). ประสบการณ์การบาดเจ็บ ผลกระทบ และการจัดการการบาดเจ็บของผู้ได้รับบาดเจ็บและครอบครัวจากเหตุระเบิดในพื้นที่อำเภอหาดใหญ่จังหวัดสงขลา. *วารสารสงขลานครินทร์เวชสาร*, 25, 211-223.
- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554). *เด็กกำพร้าและสตรีหม้ายจากเหตุการณ์ไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. คัดมาเมื่อ 24 เมษายน 2554, จาก http://www.m-society.go.th/content_stat_detail.php?pageid=589
- กรมสุขภาพจิต. (2550). *ผลกระทบทางสุขภาพจิตจากภัยพิบัติและบาดแผลทางจิตใจที่มีต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชน: องค์ความรู้และการช่วยเหลือ*. นนทบุรี: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ชนิษฐา แสนใจรักษ์. (2552). ในหัวข้อของการฆ่าตัวตาย: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาในผู้ที่ผ่านประสบการณ์การพยายามฆ่าตัวตาย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จริยา ชำรัมย์. (2547). *ประสบการณ์ความเศร้าโศกของผู้ดูแลที่เป็นคู่สมรสภายหลังการเสียชีวิตของผู้สูงอายุที่ป่วยด้วยภาวะสมองเสื่อม*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิระสุข สุขสวัสดิ์ และ อรุณญา ต้อยคำภีร์. (2552). ประสบการณ์ความรุนแรง การเผชิญปัญหาและความสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย: การวิจัยนำร่องแบบผสมผสานวิธี. *วารสารประชากรศาสตร์*, 26, 22-48.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบันวิจัยสังคม. (2552). *ฝนกลางไฟ: พลังชีวิต พลังใจ ห้ำหือเสียงจากผู้หญิงชายแดนใต้*. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุขภาพการพิมพ์ จำกัด.
- ชาย โปธิสิตา. (2552). *ศาสตร์และศิลป์แห่งวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ชวนชม พีชพันธุ์ไพศาล. (2542). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและสัมพันธภาพระหว่างคู่สมรสกับความเศร้าโศกของผู้สูงอายุที่สูญเสียคู่สมรส*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพยาบาลผู้สูงอายุ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.

- ชูลีพร วิรุณหะ. (2549). เรียนรู้ประวัติศาสตร์ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. แก้ว วิฑูรย์เจียร, ญัฐกา สงวนวงษ์, และดวงพร ริมดูลิต. (บรรณาธิการ). *ความรู้และความไม่รู้ 3 จังหวัดชายแดนใต้*. กรุงเทพมหานคร: อุษากาการพิมพ์.
- ธนวัต ปุณยกนก (2553). *โมเดลเจตจำนงต่อการแสวงหาความช่วยเหลือจากนักวิชาชีพ: บทบาทการส่งผ่านของการประทับใจตราว่าด้อยค่าตามการรับรู้และเจตคติต่อการแสวงหาความช่วยเหลือ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีร์จุฑา จรัสโยธินนุวัฒน์. (2547). *ประสบการณ์ความสะเทือนใจของผู้ประสบเหตุการณ์ไฟไหม้: กรณีศึกษาชุมชนในเขตบางเข้ชั้น*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีร์ศักดิ์ พงศ์ปริตร. (2552). *แนวทางพัฒนาสวัสดิการโดยรัฐสำหรับสตรีหม้ายที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้*. สารนิพนธ์สังคมสงเคราะห์ ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิการีหมีะ นิจินิการี, อรัญญา เชาวลิต, และอุไร หัตถกิจ. (2551). มุมมองเกี่ยวกับการตัดสินใจในระยะสุดท้ายของผู้ป่วยเรื้อรังไทยมุสลิม. *สงขลานครินทร์เวชสาร*, 26, 431-439.
- นริฏญญา ฆาบุญญา. (2548). *การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานสุขภาพจิตในอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ในการช่วยเหลือผู้ที่มีภาวะวิกฤติทางอารมณ์ : กรณีศึกษาในบุคคลที่คู่สมรสเสียชีวิต*. รายงานการศึกษาระดับปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นินสา ชูโต. (2540). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: พี.เอ็น.การพิมพ์.
- นุรุคติน สารีมิง. (2540). *แนวทางของศาสนาอิสลามเกี่ยวกับความตายและการปฏิบัติต่อคนไข้มรณวิถี*. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 3, 75-91.
- เบญจพร ปัญญาสงค์ และรัชนี เขี่ยมผ่อง. (2552). อาการโรคเครียดภายหลังเหตุการณ์สะเทือนขวัญและภาวะซึมเศร้าในเด็กและวัยรุ่นที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 54, 347-356.
- บำเพ็ญจิต แสงชาติ. (2547). *ความตายและภาวะใกล้ตาย: แนวคิดและการพยาบาล*. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา.

- ผานิต บุญตระกูล. (2549). *ภาวะสูญเสียและเศร้าโศก: ประสบการณ์ของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ ธรณีพิบัติภัย*. สารนิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช คณะพยาบาลศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พรทิพย์ พันธุ์นา. (2549). *ความเครียดและการเผชิญความเครียดของหญิงม่ายที่สามีเสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้: กรณีศึกษาหญิงม่ายที่อยู่ในศูนย์รอดันบาตู่ จังหวัดนราธิวาส*. สารนิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช คณะพยาบาลศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พระปณต คุณทวฑูโต (อิสรสกุล) และสาระ มุขดี. (2554). ผลของการเยียวยาความเศร้าโศกของผู้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักด้วยกิจกรรมทางพุทธศาสนา และการปรึกษาเชิงพุทธจิตวิทยา. *วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย*, 56, 403-412.
- พระมหาเกษม สบุญโต. (2534). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องทุกข์ในพระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาปรกฤษณ์ พันธุ์งาม. (2549). *การศึกษาสภาวะความผูกพันต่อเนื่องค้างคากับระดับความเศร้าโศกในบิดามารดาผู้สูญเสียบุตรจากเหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ภัทรสุดา ฮามคำไพ. (2538). *ผลของการปรึกษาจิตวิทยาแบบกลุ่มตามแนวคิดพิจารณาความเป็นจริงต่อกลวิธีการเผชิญปัญหาของนักศึกษาพยาบาล*. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- มหาวิทยาลัยมหิดล, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, โครงการสุขภาพคนไทย. (2554). *ยุติธรรมไม่มาปัญหาไฟใต้ไม่จบ: 10 สถานการณ์เด่นทางด้านสุขภาพ*. คัดมาเมื่อ 13 เมษายน 2555: จาก http://www.hiso.or.th/hiso/picture/reportHealth/ThaiHealth2011/thai2011_18.pdf
- รักสกุล ชีวะโกเศษฐ. (2551). *ปัญหาการก่อการร้ายและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รัตนา ปรีชาสุชาติ. (2552). *ความสามารถในการฟื้นฟ้อุปสรรค การสนับสนุนทางสังคมและคุณภาพชีวิตของหญิงที่สามีเสียชีวิตจากสถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดยะลา*. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาชุมชน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- รุ่ง แก้วแดง. (2548). *สงครามและสันติสุขชายแดนภาคใต้*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.

รอฮานี เจอะอาแซ, วันดี สุทธิรังษี และ วิณา คันซ็อง. (2551). ความสุขและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์
กับความสุขของประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประสบกับเหตุความไม่สงบ.

รายงานการวิจัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.

วัฒน์ะ พรหมเพชร และสุวิมล นราองอาจ. (2551). ภาวะสุขภาพจิตของครูในเขตพื้นที่สามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 15,
629-658.

ศิริพร จิรวัดน์กุล. (2553). *การวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: วิทยพัฒน์.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2549). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย วัยรุ่น-วัยสูงอายุ (พิมพ์ครั้งที่ 9)*.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2549). ประวัติศาสตร์สังคม จากคนในท้องถิ่น. แก้ว วิฑูรย์เธียร, ณัฐกา
สงวนวงษ์, และ ดวงพร ริมดุสิต. (บรรณาธิการ). *ความรู้และความไม่รู้ 3 จังหวัดชายแดนใต้*.
กรุงเทพมหานคร: อุษากการพิมพ์.

ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. (2553). *สรุปหกปีไฟใต้: พลวัตการก่อความไม่สงบกับการสร้างจิตรกรรม
ของการก่อความรุนแรง*. คัดมาเมื่อ 24 เมษายน 2555 จาก [http://www.deepsouthwatch.
org/sites/default/files/Srisompob_six_year.pdf](http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/Srisompob_six_year.pdf)

ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี, พะเยาว์ ละกะเต็บ, ราชีตะ ระเด่นอาหมัด, และ อาคม ไสวณา. (2543).
พลวัตทางสังคมกับปัญหาความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารรัฐสภา*, 21,
47-53.

ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบใน
จังหวัดชายแดนภาคใต้. (2551). *ศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่และแนวทางเยียวยา
ครอบครัว ผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้:
กรณีศึกษาจังหวัดปัตตานี*. คัดมาเมื่อ 12 มกราคม 2554 จาก [http://medipe2.psu.ac.th/~
dsccl/webold/download/abstract_th_std_living.pdf](http://medipe2.psu.ac.th/~dsccl/webold/download/abstract_th_std_living.pdf).

สมบุญ จารุกษมทวิ. (2544). ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบความผูกพัน ความวิตกกังวล และ
กลวิธีการเผชิญปัญหาของนักศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยา
การปรึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สรวงสุดา เจริญวงศ์, วินีภาญจน์ คงสุวรรณ, และ มุสลิมห์ ไต่กะกานี. (2549). ความเครียดและพฤติกรรมการดูแลตนเองด้านจิตใจของประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยจังหวัดนราธิวาส. รายงานการประชุมวิชาการและการนำเสนอผลงานวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, ประเทศไทย, 17-27.
- สุชาดา ลีติระวีวงศ์. (2553). การเปลี่ยนแปลงบทบาทสตรีในทัศนะของสตรีมุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 21, 148-161.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2554). *วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ยุคใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สามลดา.
- สุนีย์ เกรานวล, อุไร หักกิจ, และ อุมามพร บุญญโสพรรณ. (2552). การให้ความหมาย ความรู้สึก แรงจูงใจ และเงื่อนไขการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาลในสถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารสภาการพยาบาล*, 24, 64-77.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2550). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพรรณ โคตรจรัส. (2539). *ความเครียดและการบริหารความเครียด*. เอกสารการประชุมวิชาการประจำปีของสมาคมจิตวิทยาแห่งประเทศไทย. เรื่องเทคนิคทางจิตวิทยาในการพัฒนาคุณภาพคน, วันที่ 6-7 กรกฎาคม 2536.
- สุนันท์ พิศสุวรรณ. (2543). ผู้นำความขัดแย้งและความรุนแรง: สภาวการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารรัฐสมิแล แลใต้*, 21, 37-46.
- อรุณทัฬห พูลเทพ. (2552). การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ของหญิงม่ายที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมกิจกรรมในชมรมหญิงม่าย. สารนิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช คณะพยาบาลศาสตร์. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อังคณา นีละไพจิตร. (2552). *บทบาทและความท้าทายของผู้หญิงมลายูมุสลิมท่ามกลางความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย*. คัดมาเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2554 จาก http://www.wgjp.org/documents/aw_thai.pdf.
- อัมภา ศรารักษ์. (2546). การสูญเสียและความทุกข์โศก: บทบาทในการช่วยเหลือของพยาบาล. *วารสารกองการพยาบาล*, 30, 129-143.
- อารีย์วรรณ อ่วมตานี. (2553). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางการพยาบาล (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อุทัย เอกสะพัง, ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์, ไพฑูรย์ พัฒนีย์ใหญ่ยิ่ง และ อ้อมใจ วงษ์มณฑา. (2547). รายงานวิจัยเรื่องวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตตามวิถีชาวพุทธในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อภิสรารอดพิทักษ์. (2548). การศึกษาการพัฒนาตนเองหลังการประสบภัยพิบัติสึนามิ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Altindag, A., Ozen, S. & Sir, A. (2005). One-year follow-up study of posttraumatic stress disorder among earthquake survivors in Turkey. *Comprehensive Psychiatry*, 46, 328– 333.
- Aranda, S., & Milne, D. (2000). *Guidelines for the assessment of complicated bereavement risk in family members of people receiving palliative care*. Melbourne: Centre for Palliative Care.
- Attig, T. (2004). Meaning of death seen through the lens of grieving. *Death Studies*, 28, 341-360.
- Besser, A. & Neria, Y. (2010). The effects of insecure attachment orientations and perceived social support on posttraumatic stress and depressive symptoms among civilians exposed to the 2009 Israel–Gaza war: A follow-up Cross-Lagged panel design study. *Journal of Research in Personality*, 44, 335–341.
- Boelen, P. A, Stroebe, M. S., Schut, H. A. W., & Zijeveld, A. M. (2006). Negative cognitions and avoidance in emotional problems after bereavement: A prospective study. *Behavior Research and Therapy*, 44, 1657–1672.
- Bonanno, G. A., Papa, A., Lalande, K., Noll, J.G. & Zhang, N. (2005). Grief processing and deliberate grief avoidance: A Prospective comparison of bereaved spouses and parents in the United State and the People’s Republic of China. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73, 86-98.

- Bower, F. L. (1980). *Nursing and the concept of loss*. New York: Publication John Wiley.
- Burgess, A.W. (1990). *Psychiatric nursing*. Norwalk: Appleton & Lange.
- Baumeister, R. F. (1991). *Meaning of Life*. New York: Guilford Press.
- Canine, J. D. (1996). *The psychological aspect of death and dying*. Stanford: Appleton & Lange.
- Chan, C.L.W., Chow, A.Y.M., Ho, S.M.Y., Tsui, Y.K.Y., Tir, A.F., Koo, B.W.K. & Koo, E.W.K. (2005). The experience of Chinese bereaved persons: A preliminary study of meaning making and continuing bonds. *Death Studies, 29*, 923-947.
- Chen, J. H., Bierhals, A. J., Prigerson, H. G., Kasl, S. V., Mazure, C. M., & Jacobs, S. (1999). Gender differences in effects of bereavement related psychological distress in health outcomes. *Psychological Medicine, 29*, 367-380.
- Corr, C. A., Nabe, C. M., & Corr, D. M. (2009). *Death and dying life and living*. Canada: GAGE Learning.
- Croissant, A. (2005). *Unrest in South Thailand: Contours, Causes, and Consequences Since 2001. Strategic Insights*. Retrieved January 17, 2011. from : <http://www.nps.edu/Academics/centers/ccc/publications/OnlineJournal/2005/Feb/croissantFeb05.pdf>.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (eds.) (1994). *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Field, N. P. & Friedrichs, M. (2004). Continuing bonds in coping with the death of a husband. *Death Studies, 28*, 597-620.
- Field, N. P., Gao, B., & Paderna, L. (2005). Continuing Bonds in Bereavement: An attachment theory based perspective. *Death Studies, 29*, 277-299.
- George, L.E. (1976). The bereavement of death of spouse. *Critical Care Nursing, 15*, 51-57.
- Goenjian, A.K., Walling, D., Steinberg, A.M., Roussos, A., Goenjian, H.A. & Pynoos, R.S. (2009). Depression and PTSD symptoms among bereaved adolescents 6½ years after the 1988 Spitak earthquake. *Journal of Affective Disorders, 112*, 81-84.

- Hegge, M. & Fischer, C. (2000). Grief Response of Seniors and Elders: Practice Implications. *Journal of Gerontological Nursing*, 26, 35-43.
- Henry, H.M., Stiles, W.B., & Biran, M.W. (2005). Loss and mourning in immigration: Using the assimilation model to assess continuing bonds with native culture. *Counseling Psychology Quarterly*, 18, 109-199.
- Hickling, E.J., Blanchard, E.B. & Kuhn, E. (2005). Brief, Early Treatment for ASD/PTSD Following Motor Vehicle Accidents. *Cognitive and Behavioral Practice*, 12, 461-467.
- Hobfoll, S. E., Canetti-Nisim, D. & Johnson, R. J. (2009). Exposure to terrorism, stress-related mental health symptom, and defensive coping among Jews and Arabs in Israel. *Consulting and Clinical Psychology*, 74, 207-218.
- Hillifeld, M., Eckert, V., Warner, T. D., Jenkins, J., Krakow, B., Ruiz, J., et al. (2005). Development of an inventory for measuring war-related events in refugees. *Comprehensive Psychiatry*, 46, 67-80.
- Johnson, R.J., Palmieri, P.A., Varley, J., Canetti, D., Galea, S. & Hobfoll, S.E. (2009). A prospective study of risk and resilience factors associated with Posttraumatic Stress Symptoms and Depression Symptoms among Jews and Arabs exposed to repeated acts of terrorism in Israel. *Psychological Trauma Theory Research Practice and Policy*, 1, 291-311.
- Khosravan, S., Salehi, S., Ahmadi, F., Sharif, F. & Zamani, A. (2010). Experiences of widows with children: A qualitative study about spousal death in Iran. *Nursing and Health Science*, 12, 205-211.
- Kozier, B., Erb, G. & Bufafino, P. M. (1989) *Introduction to nursing*. California: Addison-Wesley Publishing Company.
- Lawrence, J. W., Rosenberg, L., Rimmer, R. B., & Thombs, Brett D. (2010). Perceived stigmatization and social comfort: the constructs and their measurement among pediatric burn survivors. *Rehabilitation Psychology* 55, 360-371.
- Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer Publishing.

- Lee, W.-H., Lee, M., Kim, S. & Kang, K.A. (2005). Characteristics of the grieving process: a pilot study of 10 Korean spouses of the patients who passed away from cancer. *The International of Nursing Studies*, 42, 399-408.
- Lincoln, Y., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic enquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Mayin, M., Chanlett-Avery, E., Cronin, L.N., Niksch, L. & Vaughn, B. (2004). *Terrorism in Southeast Asia*. Retrieved January 24, 2011, from: <http://fpc.state.gov/documents/organization/35795.pdf>.
- Murray, P.A. (1975). *Psychiatric nursing*. Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Norris, F.H., Perilla, J., L. & Muphy, A.D. (2001). Post disaster stress in the United State and Mexico: A cross-cultural test of the muticriterion conceptual model of Posttraumatic Stress Disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 110, 553-563.
- Gilbar, O. & Benzur, H. Z. (2002). Bereavement of Spouse Caregivers of Cancer Patients. *America Journal of Orthopsychiatry*, 72, 422-432.
- Palmieri, P. A., et al. (2008). The psychological impact of the Israel-Hezbollah War on Jews and Arabs in Israel: The impact of risk and resilience factors. *Social Science & Medicine*, 67, 1208-1216.
- Parkes, C.M.(1998). Bereavement in adult life. *British Medical Journal*, 316, 958-1290.
- Patton, M. Q. (1990). *Qualitative research and evaluation methods*. 2nd ed. Thousand Oaks: Sage.
- Peterson, C., & Seligman, M. E. P. (1984). Causal explanations as a risk factor for depression: Theory and evidence. *Psychological Review*, 91, 347-374.
- Potter, P.A., & Perry, A.G. (2005). *Loss, death and grief*. In *Basic Nursing Theory and Practice*. New York: Mosby Inc.
- Powell, S., Butollo, W. & Hagl, M. (2010). Missing or Killed: The differential effect on mental health in women in Bosnia and Herzegovina of the confirmed or unconfirmed loss of their husbands. *Journal of European Psychologist*, 15, 185-192.

- Provence, S (1988). *Psychoanalytic views of separation in infancy and early children*. In Feshbach, J. B., & Feshbach, S. B. (Eds.). *The psychology of separation and loss* (2 nd ed., pp. 87-108). CA: Jossey-Bass.
- Rachmalia, Hatthakit, U. & Chaowalit, A. (2011). Tsunami preparedness of people living in affected and non-affected areas: A comparative study in coastal area in Aceh, Indonesia. *Australasian Emergency Nursing Journal*, 14, 17-25.
- Reid, J. K. & Dixon, W. A. (2000). The Relationship Among Grief Experience, Problem – Solving Appraisal and Depression: Exploratory Study. *Journal of Personal & Interpersonal Loss*, 5, 1081-1443.
- Rensshaw, K. D., Rodebaugh, T. L. & Rodrigues, C. S. (2010). Psychological and marital distress in spouses of Vietnam veterans: Importance of spouses' perceptions. *Journal of Anxiety Disorders*, 24, 743–750.
- Rich, S. (2002). Caregiver Grief: Taking Care of Ourselves and Our Patients. *International Journal of Trauma Nursing*, 8, 24-37.
- Ruth, F.C. & Contance, J.H. (2003). *Fundamental of Nursing: Human health and function* (4 th ed.). Philadelphia: Lippincott Company.
- Seaward B. L. (2006). *Managing stress principles and strategies for health and well-being*, 5 ed. Boston: Jones and Bartlett Publishers, Inc.
- Shuchter, S. R. & Zisook, S. (2001). The course of normal grief. Handbook of bereavement theory. Research and intervention. Cambridge: Cambridge Univ. press.
- Slavin, L. A., Rainer, K.L., McCreary, M.L., & Gorda, K.K. (1991). Toward a multicultural model of the stress process. *Journal of Counseling and Development*, 70, 156-163.
- Smith, A. L. (2004). *Trouble in Thailand's Muslim South: Separatism, not Global Terrorism*. *Asia Pacific Center for Security Studies*, 3(10). Retrieved January 17, 2011, from: <http://www.apcss.org/wp-content/uploads/2010/PDFs/APSSS/TroubleinThailandsMuslimSouth.pdf>.
- Steele, L. (1992). Risk factor profile for bereavement spouse. *Death Studies*, 16, 387- 399.

- Slone, M., & Shoshani, A. (2006). Evaluation of Preparatory Measures for Coping With Anxiety Raised by Media Converge of Terrorism. *Journal of Counseling Psychology*, 53, 535-542.
- Streubert, H. J., & Catpenter, D. R. (2007). *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative*. Philadelphia: J. B. Lippincott.
- Tedeschi, T. G., & Calhoun, L. G. (2004). Posttraumatic growth: Conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological Inquiry*, 15, 1-18
- Vacarolis, C. S. (1994). *Grief and bereavement care in terminal illness*. Philadelphia: J.B. Lippincott.
- Van Manen, M. (1990). *Research lived experience: Human science for and action sensitive pedagogy*. Ontario: Althouse.
- Vogal, D. L., & Larson, L. M. (2007). Avoidance of counseling: Psychological factors that inhibit seeking help. *Journal of Counseling and Development*, 85, 410-422.
- Wilcox, S., Aragaki, A., Mouton, C.P., Evenson, K.R., Wassertheil-Smoller, S. & Loevinger, B.L. (2003). The Effects of Widowhood on Physical and Mental Health, Health Behaviors, and Health Outcomes: *The Women's Health Initiative*. *Health Psychology*, 22, 513-522.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

1. หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล
2. ใบรับรองโครงการวิจัย
3. เอกสารข้อมูลสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ที่ ศธ 0512.7/ 1202

คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ชั้น 7 อาคาร บรมราชชนนีศรีศศพรพรช
ถนนพระราม 1 วังใหม่ ปทุมวัน กทม. 10330

21 มิถุนายน 2554

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าปฏิบัติงานและเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน ประธานคณะกรรมการศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุ
ความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศวชต.) มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์

เนื่องด้วย นายหริรักษ์ แก้วกับทอง นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
จิตวิทยาการศึกษา คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการวิจัยเพื่อเสนอเป็นวิทยานิพนธ์
เรื่อง "ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้" โดยมี
รองศาสตราจารย์ ดร.โสรัจ โพรแก้ว เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ รองศาสตราจารย์ ดร.จิราพร
เกศพิชญ์วัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

ในการนี้คณะจิตวิทยาใคร่ขอความอนุเคราะห์ให้ นางสาวพารว้า นิธิธชา หัวหน้า
สำนักงานคณะกรรมการศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเหตุ
ความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศวชต.) เป็นผู้ประสานงานในการติดต่อดูแลตลอดระยะเวลา
การปฏิบัติงานและการเก็บข้อมูลของนิสิต เพื่อประโยชน์ทางวิชาการและการศึกษาวิจัย ทั้งนี้หากท่านมี
ข้อสงสัยต้องการทราบรายละเอียดของงานวิจัยเพิ่มเติม ท่านสามารถติดต่อนิสิตได้ที่หมายเลขโทรศัพท์
081-346-1844

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณางค์ มณีศรี)

คณบดีคณะจิตวิทยา

ฝ่ายวิชาการ

โทร 0 2218 9925, โทรสาร 0 2218 9923

AF 01-12

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสถาบัน ชูตที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
อาคารสถาบัน 2 ชั้น 4 ซอยจุฬาลงกรณ์ 62 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทรศัพท์: 0-2218-8147 โทรสาร: 0-2218-8147 E-mail: eccu@chula.ac.th

COA No. 136/2554

ใบรับรองโครงการวิจัย

โครงการวิจัยที่ 111.1/54 : ประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผู้วิจัยหลัก : นายหริรักษ์ แก้วกับทอง

หน่วยงาน : คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสถาบัน ชูตที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้พิจารณา โดยใช้หลัก ของ The International Conference on Harmonization – Good Clinical Practice (ICH-GCP) อนุมัติให้ดำเนินการศึกษาวิจัยเรื่องดังกล่าวได้

ลงนาม.....
(รองศาสตราจารย์ นายแพทย์ปริดา ทักสันประดิษฐ์)

ลงนาม.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทรี ชัยชนะวงศาโรจน์)

ประธาน

กรรมการและเลขานุการ

วันที่รับรอง : 23 สิงหาคม 2554

วันหมดอายุ : 22 สิงหาคม 2555

เอกสารที่คณะกรรมการรับรอง

- 1) โครงการวิจัย
- 2) ข้อมูลสำหรับกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยและใบยินยอมของกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย
- 3) ผู้วิจัย

เลขที่โครงการวิจัย 111.1/54
วันที่รับรอง 23 ส.ค. 2554
วันหมดอายุ 22 ส.ค. 2555

เงื่อนไข

1. ข้าพเจ้ารับทราบว่าเป็นการผิดจริยธรรม หากดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัยก่อนได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยฯ
2. หากใบรับรองโครงการวิจัยหมดอายุ การดำเนินการวิจัยต้องยุติ เมื่อต้องการต่ออายุต้องขออนุมัติใหม่ล่วงหน้าไม่ต่ำกว่า 1 เดือน พร้อมส่งรายงานความก้าวหน้าการวิจัย
3. ต้องดำเนินการวิจัยตามที่ระบุไว้ในโครงการวิจัยอย่างเคร่งครัด
4. ใช้เอกสารข้อมูลสำหรับกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ใบยินยอมของกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และเอกสารเชิญเข้าร่วมวิจัย (ถ้ามี) เฉพาะที่ประทับตราคณะกรรมการเท่านั้น
5. หากเกิดเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ร้ายแรงในสถานที่เก็บข้อมูลที่ขออนุมัติจากคณะกรรมการ ต้องรายงานคณะกรรมการภายใน 5 วันทำการ
6. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัย ให้ส่งคณะกรรมการพิจารณารับรองก่อนดำเนินการ
7. โครงการวิจัยไม่เกิน 1 ปี ส่งแบบรายงานสิ้นสุดโครงการวิจัย (AF 03-12) และบทคัดย่อผลการวิจัยภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น สำหรับโครงการวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์ให้ส่งบทคัดย่อผลการวิจัย ภายใน 30 วัน เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้น

AF 04-09

ข้อมูลสำหรับกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ชื่อโครงการวิจัย ประสพการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้
ชื่อผู้วิจัย นายहरिरักษ์ แก้วกับทอง นิสิตระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะจิตวิทยา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ติดต่อผู้วิจัย

199/16 (หมู่บ้านวิชาน้อย) ถนนประชาราษฎร์ ซอยศรีพรสวรรค์ หมู่ 2 ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง
จังหวัดนันทบุรี 11000 โทรศัพท์ที่บ้าน 0-2969-5728 โทรศัพท์มือถือ 0-81346-1844 E-mail:
harirakaha@hotmail.com

1. ขอเรียนเชิญท่านเข้าร่วมในการวิจัย ก่อนที่ท่านจะตัดสินใจเข้าร่วมในการวิจัย มีความจำเป็น
ที่ท่านควรทำความเข้าใจว่างานวิจัยนี้ทำเพราะเหตุใด และเกี่ยวข้องกับอะไร กรุณาใช้เวลาในการอ่าน
ข้อมูลต่อไปนี้อย่างละเอียดรอบคอบ และสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมหรือข้อมูลที่ไม้ชัดเจนได้ตลอดเวลา

2. โครงการนี้เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง “ประสพการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์
ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยประสพการณ์ทางจิตใจหมายถึง การรับรู้ มุมมอง สภาวะ
อารมณ์และความรู้สึกนึกคิดที่เกิดขึ้นหลังจากสูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย งานวิจัยชิ้นนี้กระทำให้ขึ้นเพื่อศึกษาถึงประสพการณ์ทางจิตใจของ
หญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้

4. รายละเอียดของกลุ่มประชากรหรือผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยนี้ ประกอบด้วย ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลประกอบและผู้แนะนำเข้าสู่
แหล่งข้อมูล ดังนี้

4.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักคือ หญิงม่ายผู้สูญเสียสามีจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้
ที่ดำเนินชีวิตอยู่ใน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง ศูนย์รอดันบาดู ตำบลกะลวอเหนือ อ.เมือง
นราธิวาส จ.นราธิวาส มีคุณสมบัติ ดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือก คือ

4.1.1 เป็นหญิงม่าย อายุ 18 ปีขึ้นไป

4.1.2 เป็นภรรยาของผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนใต้

โดยมีสาเหตุการตายเกิดจากกลุ่มผู้ก่อความไม่สงบ เช่น การถูกลอบยิง ถูกลอบวางระเบิด เป็นต้น

4.1.3 ระยะเวลาอยู่ในช่วง 5 ปีจากเหตุการณ์สูญเสีย

4.1.4 สามารถสื่อสารและเข้าใจภาษาไทยได้ดี

4.1.5 มีความยินดีในการให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมการวิจัย ตามแบบการขอ

ความร่วมมือ ดังรายละเอียดการพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมการวิจัยและมีความยินดีที่จะพูดคุยถึงประสพการณ์และ
ความรู้สึกของตน

4.1.6 มีภาระหน้าที่ในการดูแลครอบครัว โดยการเปลี่ยนบทบาทหน้าที่จากแม่บ้านเป็น
ผู้นำครอบครัวหรือมีการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ความรับผิดชอบอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความสูญเสีย

เลขที่โครงการวิจัย 111-1/54

วันที่รับรอง 23 ส.ค. 2554

วันที่ลงนาม 22 ส.ค. 2555

AF 04-09

4.1.7 เป็นหญิงม่ายที่ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล พิจารณาแล้วว่า สามารถทำการศึกษาค้นคว้าได้ โดยไม่เป็นอันตรายต่อสภาพจิตใจและชีวิตของผู้สูญเสีย

4.2 ผู้ให้ข้อมูลประกอบ คือ บุคคลใกล้ชิดของผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อนำข้อมูลที่ได้นำมาพิจารณาเพิ่มเติม โดยพิจารณาตามคุณสมบัติ ดังนี้

- 4.2.1 เป็นบุคคลในครอบครัว เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง ผู้นำชุมชนหรือผู้นำศาสนาที่อาจให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพิ่มเติม
- 4.2.2 สามารถสื่อสารและพูดได้ตอบกับผู้วิจัยได้เข้าใจ
- 4.2.3 มีสติสัมปชัญญะ ไม่เป็นผู้มีความบกพร่องทางคำจำกัดความหรือมีอาการที่เป็นผลเกี่ยวเนื่องจากเหตุการณ์ความสูญเสีย
- 4.2.4 มีความสมัครใจและยินดีเป็นผู้ให้ข้อมูลประกอบ

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลประกอบมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหาแต่ไม่มากเกินไปหรือลึกลงไปหรือลึกลงที่จะนำมาวิเคราะห์เป็นหลัก โดยนำข้อมูลส่วนนี้มาใช้ในการประกอบการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับและความตรงของข้อมูลในส่วนที่เป็นปรากฏการณ์หรือข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ และใช้ข้อมูลในส่วนนี้มาประกอบการวิเคราะห์และอภิปรายผลโดยฉายภาพเหตุการณ์ให้ชัดเจนขึ้น

เกณฑ์การคัดออก คือ

1. ไม่มีคุณสมบัติตรงกับเกณฑ์ที่กำหนด
2. ไม่สามารถจดจำเหตุการณ์ และความรู้สึกลงในช่วงเวลาดังกล่าว
3. ไม่สะดวกในการให้ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสิ้นจำนวน 8-12 คน และใช้จำนวนผู้ให้ข้อมูลประกอบตามความเหมาะสม โดยผู้ที่มีผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล

4.3 ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลทำหน้าที่เป็นคนกลางในการเข้าถึงและคัดกรองผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย โดยผู้นำทางเข้าสู่แหล่งข้อมูล มีคุณสมบัติดังนี้

4.3.1 เป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และ/หรือรู้จักมักคุ้นกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เช่น เป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือ หรือเป็นญาติสนิทมิตรสหายของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นต้น และสามารถเป็นคนกลางนำผู้วิจัยเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยได้

4.3.2 สามารถสื่อสาร พูดได้ตอบกับผู้วิจัยได้เข้าใจ และมีสติสัมปชัญญะดี

4.3.3 มีความสมัครใจและยินดีเป็นผู้นำทางเข้าสู่แหล่งข้อมูลให้กับผู้วิจัย

ผู้วิจัยได้รับการอนุเคราะห์จาก ประธานกลุ่มสตรีผู้ได้รับผลกระทบ ๗ ศูนย์รอดัน-บาด ทำหน้าที่เป็นผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

เลขที่โครงการวิจัย 111-1/54
วันที่รับรอง 23 ส.ค. 2554
วันหมดอายุ 22 ส.ค. 2555

AF 04-09

หากการเข้าถึงผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย ต้องผ่านหน่วยงานหรือองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือ ในที่นี้ ได้แก่ ศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศวชต.) สำนักอธิการบดี อาคาร 01 ห้อง 0112 วิทยาลัยเทคนิคนราธิวาส มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ถนนระแงะมรรคา อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส หรือกองงานส่วนพระองค์ฯ ในสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถผู้ดูแลรับผิดชอบหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง ศูนย์รอดันบาดู ผู้วิจัยจะทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากหน่วยงานก่อน

5. กระบวนการการวิจัย

5.1 ในขั้นตอนการคัดกรอง ผู้วิจัยจะขอความร่วมมือจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล โดยในที่นี้คือ ประธานกลุ่มสตรีผู้ได้รับผลกระทบ ฯ เพื่อขอทราบข้อมูลและคัดกรองผู้สูญเสียที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ ซึ่งในจำนวนนี้จะมีรายชื่อของท่านอยู่ด้วย โดยผู้วิจัยจะขอให้ประธานช่วยประสานเบื้องต้นกับท่านและผู้สูญเสียรายอื่น ๆ เพื่อขออนุญาตเชิญเข้าร่วมงานวิจัย

5.2 หากต้องใช้ข้อมูลส่วนตัวจากองค์กรเพื่อการคัดกรองในขั้นนี้ ผู้วิจัยจะขออนุญาตจากผู้มีอำนาจหน้าที่ เช่น ศูนย์รอดันบาดูหรือศูนย์ประสานงานวิชาการให้ความช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากความไม่สงบจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศวชต.) ก่อนเสมอ

5.3 หากท่านแจ้งกลับประธานกลุ่มสตรีผู้ได้รับผลกระทบ ฯ ว่าสนใจเข้าร่วมงานวิจัย ผู้วิจัยจะติดต่อกับท่านด้วยตนเอง พร้อมทั้งอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัยให้ทราบในเบื้องต้น และขอทราบความสมัครใจจากท่านในการเข้าร่วมงานวิจัย

5.4 หากท่านสมัครใจที่จะร่วมในงานวิจัย ผู้วิจัยจะนัดพบในวันและเวลา ตามความสะดวกของท่าน โดยใช้สถานที่ของศูนย์รอดันบาดู เพื่ออธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัย และตอบคำถามต่าง ๆ ให้ท่านเข้าใจ พร้อมทั้งให้ท่านได้อ่านเอกสารข้อมูลสำหรับผู้ร่วมการวิจัย และเอกสารใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย หรือในกรณีที่ท่านไม่สามารถอ่านภาษาไทยได้ผู้วิจัยเป็นผู้อ่านให้ท่านฟังและตอบปัญหาข้อสงสัยให้กับท่าน หากท่านแสดงความยินดีที่จะร่วมการวิจัย ผู้วิจัยจะขอให้ท่านลงนามหรือประทับลายนิ้วมือในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

5.5 ผู้วิจัยจะนัดพบในวันและเวลาตามความสะดวกของท่าน ทุกครั้งที่ดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์ที่ศูนย์รอดันบาดู แทนการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวที่บ้านของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยคำนึงถึงหลักศาสนาและวัฒนธรรมของคนในชุมชน ในแต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 45 นาที ถึง 1 ชั่วโมง 30 นาที รวมทั้งพร้อมขอบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ โดยจะไม่มีภาระระบุชื่อของท่านบนไฟล์ข้อมูลบันทึกเสียงแต่ระบุเป็นรหัสในการวิจัย ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บไฟล์บันทึกเสียงเหล่านั้นในที่ที่ไม่มีใครสามารถเข้าถึงนอกจากตัวผู้วิจัย และจะทำลายไฟล์บันทึกเสียงทันทีเมื่อเสร็จสิ้นการวิจัย ทั้งนี้หากการสัมภาษณ์ในครั้งแรกยังไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยอาจขอสัมภาษณ์เพิ่มเติมอีกครั้ง โดยใช้เวลาประมาณ 30 นาที ถึง 60 นาที

5.6 กรอบแนวคำถามในการสัมภาษณ์ มีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อศึกษาประสบการณ์ความทุกข์จากการสูญเสีย รวมทั้งการเปลี่ยนแปลง การปรับตัว การฟื้นตัวหลังเหตุการณ์ ตามลักษณะคำถามที่ใช้แบ่งออกเป็น คำถามเริ่มต้นและคำถามเจาะลึก ดังนี้

3/5

เลขที่โครงการวิจัย 111-1/54
วันที่รับรอง 23 ส.ค. 2554
รับทราบโดย
รับทราบโดย 23 ส.ค. 2555

AF 04-09

ความช่วยเหลือให้ผู้สูญเสียสามิจจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ เพื่อให้ทราบถึงความรู้สึก สภาวะทางอารมณ์ รวมถึงการรับรู้มุมมองชีวิตจากเหตุการณ์ที่ประสบ นอกจากนี้ข้อมูลดังกล่าวยังเป็นแนวทางที่จะนำมาซึ่งความเข้าใจ และการบำบัดเยียวยาทางจิตใจให้กับผู้สูญเสียจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในสภาวะจิตใจของกลุ่มเหยื่อนำจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ยิ่งขึ้น

9. ไม่มีการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ท่านในการเข้าร่วมการวิจัย

10. หากมีข้อสงสัย ท่านสามารถสอบถามเพิ่มเติมจากผู้วิจัยได้ตามสถานที่ และเบอร์โทรศัพท์ที่ระบุไว้ข้างต้น

11. หากท่านไม่ได้รับการปฏิบัติตามข้อมูลดังกล่าวสามารถร้องเรียนได้ที่คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน กลุ่มสหสถาบัน ชุดที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชั้น 4 อาคารสถาบัน 2 ซอยจุฬาลงกรณ์ 62 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330. โทรศัพท์ 0-2218-8147 โทรสาร 0-2218-8147 E-mail: eccu@chula.ac.th

เลขที่โครงการวิจัย 111 1 / 54
วันที่รับรอง 23 ส.ค. 2554
วันหมดอายุ 22 ส.ค. 2555

ภาคผนวก ข

1. รายละเอียดตงนามการวิจัย
2. แนวคำถามในการสัมภาษณ์
3. แบบบันทึกภาคสนาม

**โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
บ้านรอดต้นบาต หมู่ที่ 7 ตำบลกะลุวอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส**

1 ความเป็นมาของโครงการฯ

หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงฟาร์มตัวอย่าง บ้านรอดต้นบาต จัดสร้างขึ้นเนื่องจากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงมีความห่วงใยครอบครัวเจ้าหน้าที่และราษฎรที่ประสบเคราะห์กรรม จากการกระทำของผู้ก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ (นราธิวาส, ยะลา, ปัตตานี) จึงทรงมีพระราชเสาวนีย์ เมื่อวันที่ 6 กันยายน 2547 เวลา 01.30 น. ณ พระตำหนักทักษิณราชินีเวสต์ ให้กรมราชองครักษ์ร่วมกับกองราชเลขาธิการในพระองค์ เป็นผู้อำนวยการประสานงานโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและโครงการฟาร์มตัวอย่างขึ้น ณ บริเวณใกล้หมู่บ้านรอดต้นบาต หมู่ที่ ๗ ตำบลกะลุวอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส โดยให้จัดซื้อที่ดินว่างเปล่ามาทำการจัดสรรแบ่งแปลงและจัดสร้างหมู่บ้าน เพื่อทำการช่วยเหลือครอบครัวราษฎรผู้ประสบเคราะห์กรรมดังกล่าว

2 วัตถุประสงค์ของโครงการฯ

- 2.1 เพื่อช่วยเหลือครอบครัวราษฎรที่ประสบเคราะห์กรรมจากการกระทำของผู้ก่อความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้
- 2.2 เพื่อสร้างงานให้ราษฎรมีอาชีพ มีรายได้และมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- 2.3 เพื่อสร้างหลักประกันความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ให้แก่ครอบครัวผู้เสียชีวิตจากการกระทำของผู้ก่อความไม่สงบเป็นการตอบแทนบุญคุณผู้เสียสละชีวิตในการปกป้องผืนแผ่นดินไทย

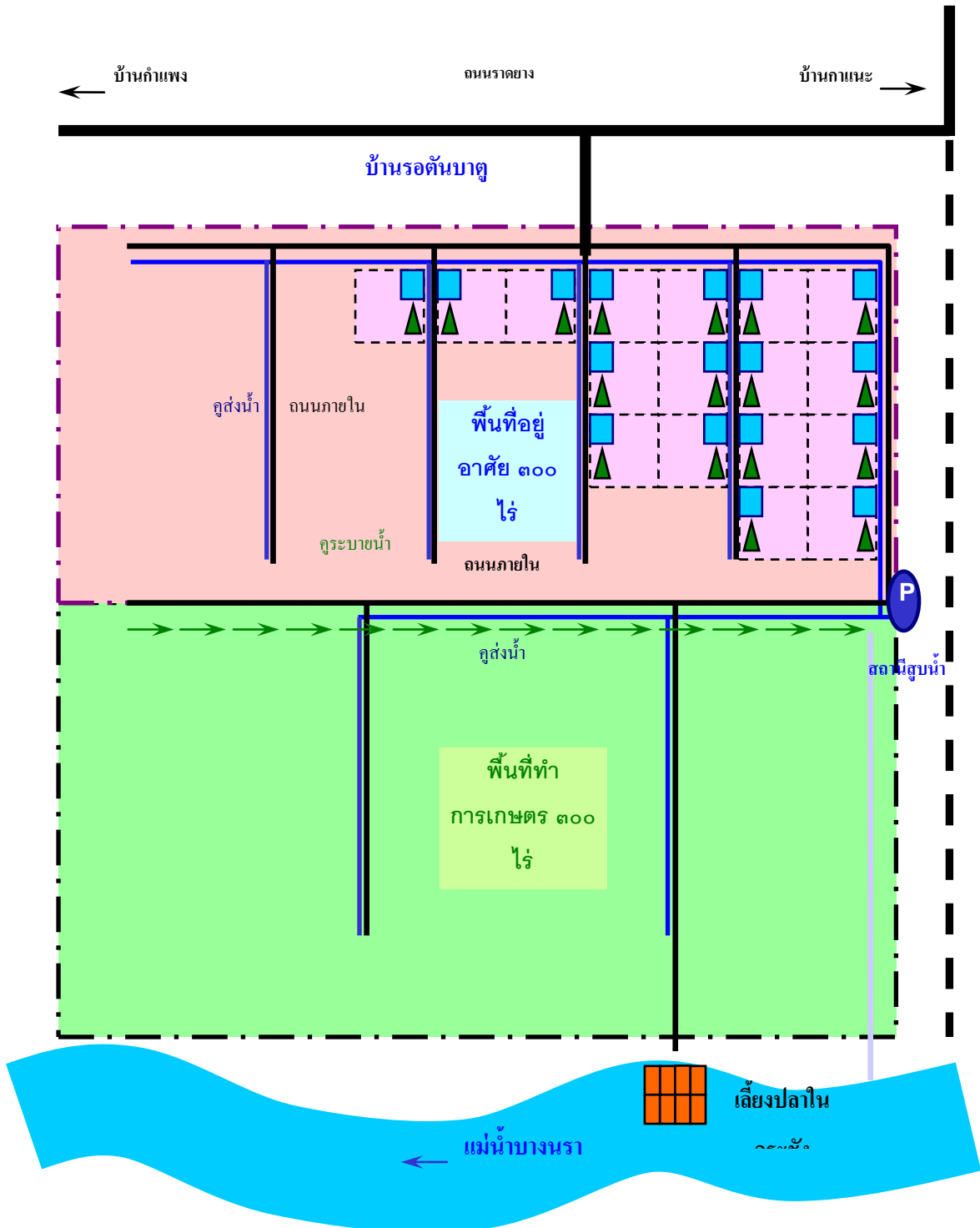
การจัดสรรพื้นที่ภายในโครงการฯ แบ่งเป็น 2 ส่วน

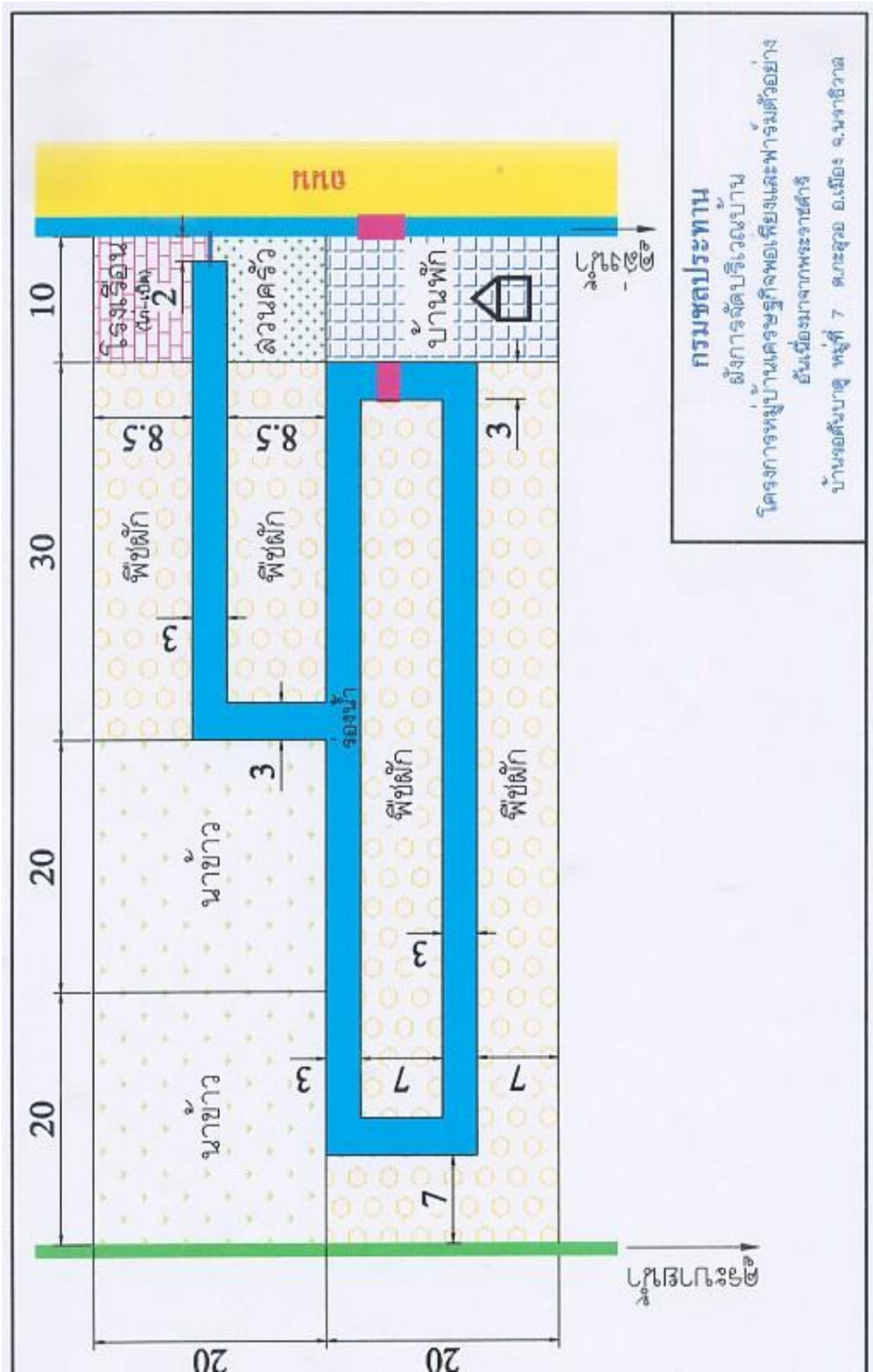
บ้านรอดต้นบาต ตำบลกะลุวอ อำเภอ เมือง จังหวัดนราธิวาส โดยมีเนื้อที่ 71 ไร่ จัดแบ่งสรรที่ดิน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ทำการแบ่งแปลงสำหรับจัดสร้างหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 329 ไร่ โดยแบ่งสรรพื้นที่จำนวน 2 ไร่ต่อหนึ่งหลังคาเรือน รวมทั้งสิ้น 150 หลัง

ส่วนที่ 2 จัดทำฟาร์มตัวอย่าง จำนวน 387 ไร่

ภาพจำลองผังหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่าง บ้านรอดันบาดู

กรมชลประทาน
 ฝั่งการจัดบริเวณบ้าน
 โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและแฟรนไชส์อย่าง
 ยั่งยืนเนื่องมาจากพระราชดำริ
 บ้านจอนต้นบาด หมู่ที่ 7 ต.มะขาม อ.เมือง จ.น่าน

3. ลักษณะบ้าน

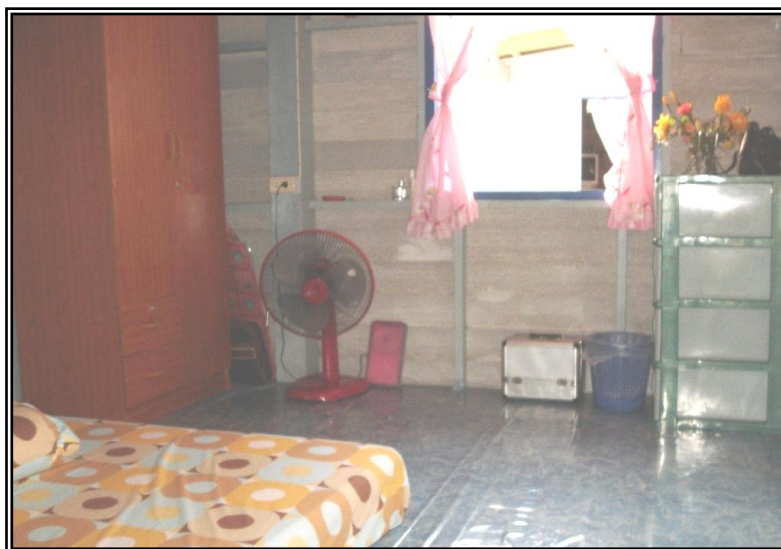
แบบบ้าน

เป็นบ้านทรงจั่วผสม ชั้นเดียว พื้นใต้ถุนยกสูง มี 2 ห้องนอน 1 ห้องน้ำ พื้นที่ตัวอาคาร ขนาด 5.40 x 6.00 ตารางเมตร พื้นที่ห้องนอนใหญ่ ขนาด 3.00 x 5.40 ตารางเมตร พื้นที่ห้องนอนเล็ก ขนาด 3.00 x 4.00 ตารางเมตร โครงสร้างบ้านเป็น คอนกรีตเสริมเหล็ก โครงหลังคาไม้ มุงกระเบื้องลอนคู่ ผนังไม้เฒ่ารำ ฝ้าไม้

ของใช้ภายในบ้าน จำนวน 16 รายการ ประกอบด้วย

- พระบรมฉายาลักษณ์	จำนวน	2	รูป
- ที่นอน, หมอน, มุ้ง	จำนวน	2	ชุด
- ตู้เสื้อผ้า	จำนวน	2	ใบ
- พัดลมตั้งพื้น	จำนวน	2	ตัว
- เสื่อน้ำมันปูพื้น	จำนวน	1	ม้วน
- เตาไรต์พร้อมโต๊ะรองไรต์	จำนวน	1	ชุด
- ชุดเตาแก๊สพร้อมตู้รอง	จำนวน	1	ชุด
- ตู้กับข้าว	จำนวน	1	ใบ
- จาน, ช้อน, แก้ว	จำนวน	1	ชุด

- โต๊ะเก้าอี้รับประทานอาหาร	จำนวน	1	ชุด
- แคร่ไม้ไผ่	จำนวน	1	หลัง
- หม้อหุงข้าว	จำนวน	1	ใบ
- กระทิกน้ำร้อน	จำนวน	1	ใบ
- อุปกรณ์เครื่องครัว หม้อ,กระทะ	จำนวน	1	ชุด
- พรอมเช็ดเท้า	จำนวน	2	ผืน
- ไม้กวาด	จำนวน	1	ด้าม

4. บริเวณบ้าน

ในบ้านแต่ละหลังมีการพัฒนาพื้นที่ในลักษณะบ้านเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

- 1) บ้านพักอาศัย จำนวน 1 หลัง
- 2) แปลงนาข้าว จำนวน 2 แปลง
- 3) เล้าเปิด,ไก่ จำนวน 1 หลัง
- 4) ร่องน้ำสำหรับเลี้ยงปลา, ปลุกผัก และใช้สอยภายในบ้าน
- 5) แปลงพืชผักสวนครัว เช่น ผักกวางตุ้ง , ผักบุ้ง , คะน้า ,
พริกทอง , ข้าวโพดหวาน เป็นต้น

5. การจัดสร้างธนาคารข้าว

ในพื้นที่โครงการมีการก่อสร้างธนาคารข้าว จำนวน 2 หลัง สำหรับเป็นที่เก็บสำรองข้าวไว้รับประทานในหมู่บ้าน

บรรยากาศภายในหมู่บ้าน

6. การคัดเลือกผู้เข้าพักอาศัยภายในโครงการฯ

การพิจารณาคัดเลือกใช้ข้อพิจารณาดังนี้

1 เป็นครอบครัวของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และราษฎรที่เสียชีวิตจากการก่อความไม่สงบ

2 มีสมาชิกครอบครัวที่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดู

3 มีรายได้น้อย

4 มีความพร้อมที่จะเข้าอยู่ในโครงการฯ

คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาคัดเลือกผู้เข้าพักอาศัยแล้ว จำนวน 135 ครอบครัว

7. การดำเนินงานของฟาร์มตัวอย่าง แบ่งเป็นพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

1 ด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

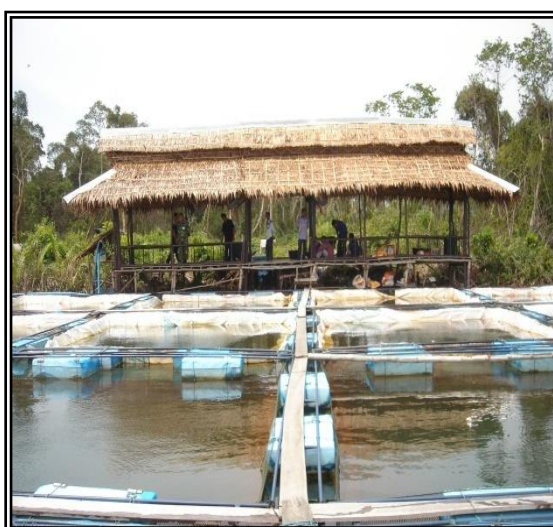
มีพื้นที่ ประมาณ 50 ไร่ ดำเนินกิจกรรมโดยเป็นแหล่งผลิตพันธุ์ปลา เพื่อสนับสนุนให้กับฟาร์มฯ ใกล้เคียง เลี้ยงปลาในบ่อดินและในกระชังบริเวณแม่น้ำบางนรา โดยได้ดำเนินการ ดังนี้

- อาคารเพาะฟักไข่ปลา แล้วเสร็จ 100%

- บ่อเลี้ยงกบ จำนวน 6 บ่อ

- บ่อเลี้ยงปลา (บ่อดิน) จำนวน 25 บ่อ ได้แก่ ปลาแรด , ปลานิล , ปลาจิ้น , ปลาดุกรัสเซีย และปลาสวาย

- เลี้ยงปลาในกระชัง จำนวน 30 กระชัง ได้แก่ ปลาทับทิม , ปลาสวาย ปลาแรด

2 ด้านปศุสัตว์

มีพื้นที่ประมาณ 46 ไร่ (แบ่งออกจากเขตทำนาเดิมซึ่งมีพื้นที่ 105 ไร่) เพื่อการเลี้ยงแพะนม , แพะเนื้อ , ไก่วง , นกกระจอกเทศและสัตว์ปีกอื่นๆ และจะเป็นแหล่งผลิตอาหารสัตว์ให้กับฟาร์มฯ ไกล่เคียง โดยได้ดำเนินการดังนี้

- ก่อสร้างโรงเรือนเลี้ยงไก่ผสมพื้นเมือง จำนวน 2 อาคาร
- โรงเรือนเลี้ยงไก่วง จำนวน 1 โรง (100 ตัว)
- โรงเรือนเลี้ยงนกกระจอกเทศ จำนวน 2 โรง
- เลี้ยงพันธุ์โค, กระบือ จำนวน 25 ตัว
- ก่อสร้างคอกเปิด (อีเหลียง) จำนวน 1 คอก

3 ด้านนาข้าว

มีพื้นที่ ประมาณ 59 ไร่ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวก็สามารถปลูกพืชไร่อื่นๆ ต่อได้ตลอดปี โดยได้ดำเนินการดังนี้

- ปักดำ (นาปรัง) จำนวน 10 ไร่
- ปักดำ (นาปี) จำนวน 18 ไร่

4 ด้านปลูกพืชผักเศรษฐกิจ

มีพื้นที่ ประมาณ 112 ไร่ บริเวณพื้นที่ทั้งหมดกำหนดให้มีการจัดรูปแบบนาลักษณะที่ 3 (ขุดคู - ยกร่อง) เพื่อการปลูกพืชผัก พืชไร่ ไม้ผล นอกจากนี้ เขตดังกล่าวจะสร้างอาคารผสมปุ๋ย อาคารผลิตเชื้อเห็ด ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการสนับสนุนฟาร์มฯ ใกล้เคียง โดยได้ดำเนินการดังนี้

- ขุดยกร่องแล้วเสร็จ จำนวน 100 เปอร์เซ็นต์ ปลูกพืชผักเศรษฐกิจ ได้แก่ มะละกอบ , มะเขือยาว , มะเขือกลม , มะระ , กัลฉวย , พักแพง และพุทราพันธุ์บีบบอม
- โรงเพาะเห็ด จำนวน 5 โรง ประกอบด้วย โรงเรือนเปิดดอก จำนวน 4 หลังและ โรงเรือนบ่มเชื้อ จำนวน 1 หลัง
- ก่อสร้างโรงเรือนเพาะบอนสีและพรรณไม้พื้นเมือง มีพื้นที่ 2ไร่เศษ

5 ด้านป่าไม้ มีโครงการที่จะดำเนินการ จำนวน 5 โครงการ คือ

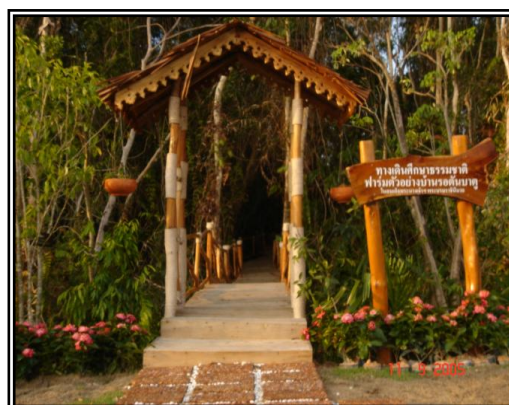
1 โครงการผลิตกล้าไม้ ทั้งกล้าไม้ป่าและไม้ประดับ เพื่อเตรียมจำหน่ายหารายได้เข้าสู่ฟาร์มและสมาชิก รวมทั้งเพื่อใช้เป็นของฝากและของที่ระลึก ไว้มอบให้ผู้มาเยี่ยมชมฟาร์มโดยจะทำการผลิตทั้งในโรงเรือนเพาะชำ และปลูกกลางแจ้งในแปลงเป็นแปลงขยายพันธุ์ไม้ดอกและไม้ประดับ แล้วจะขุดล้อมออกขายเมื่อต้นไม้โตได้ขนาดตามความต้องการของตลาด ทั้งนี้จะเน้นพันธุ์ไม้ในท้องถิ่น เช่น หมากแดง , ปาล์มบังสุกุล พืชสมุนไพร และอื่นๆ

2 โครงการเลี้ยงผึ้งในป่าเสม็ดขาว

3 โครงการศึกษาวงชีวิตของหิ่งห้อย เป็นโครงการที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มีพระราชเสาวนีย์ เมื่อคราวเสด็จทรงงานเมื่อเดือนตุลาคม 2547 ทั้งนี้ เพื่อจะได้หาทางเพิ่มปริมาณหิ่งห้อยปล่อยคืนสู่ป่าต่อไป

.4 โครงการจัดสร้างทางเดินศึกษาธรรมชาติ ทั้งนี้เพราะป่า ณ จุดนี้มีพรรณไม้และระบบนิเวศที่พิเศษ การจัดสร้างทางเดินศึกษาธรรมชาติจะได้ใช้เป็นทางเดินให้นักเรียน และประชาชนผู้มาเยี่ยมชมฟาร์มได้เรียนรู้และพักผ่อน

.5 โครงการปลูกไม้โตเร็วและไม่ทองถิ่น ปลูกแสดงขอบเขตของฟาร์ม และปลูกเพื่อปรับภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อมในฟาร์ม

6. อาคารอเนกประสงค์เฉลิมพระเกียรติฯ

เป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และถวายเป็นพระราชกุศล เพื่อใช้รับเสด็จสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในขณะที่ทรงงานในพื้นที่โครงการฯ และสามารถใช้ในกิจกรรมส่วนรวมอื่นๆ ของราษฎรในโครงการฯ นอกจากนี้ ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจแก่ครอบครัวราษฎรและข้าราชการที่ได้รับผลกระทบ และสูญเสียจากการก่อการร้ายในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้บัญชาการทหารบกได้อนุมัติให้ ทภ.4 โดย จทบ.ป.น. ดำเนินการก่อสร้างอาคารอเนกประสงค์เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ขึ้นในพื้นที่โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและฟาร์มตัวอย่างฯ บ้านรอดันบาดู ต.กะลุวอ อ.เมือง จังหวัดนราธิวาส

แนวคำถามการสัมภาษณ์

ลำดับ	แนวคำถาม	คำถาม	หมายเหตุ
แนวคำถามทั่วไป	- rapport	- เกริ่นนำ/สารทุกข์สุกดิบ/ชวนคุยเรื่องราวต่างๆ / warm up / -ชี้แจงรายละเอียดโครงการวิจัย/ การอธิบาย/ตอบคำถาม/ กรอกใบยินยอม/ถามความรู้สึก/	
	- ข้อมูลทั่วไป	- ชื่อ-สกุล - อายุ/ ส่วนสูง /น้ำหนัก - การศึกษา - ภูมิลำเนา - การประกอบอาชีพผู้ให้ข้อมูลหลัก/ สามี - ประวัติครอบครัวผู้ให้ข้อมูล/ สามี - ชีวิตสมรส/ ความสัมพันธ์ /ระยะเวลา/การแต่งงาน/ครอบครัวหลังแต่งงาน/ลูกๆ - ลักษณะนิสัยของสามี	
แนวคำถามเริ่มต้น	ก่อนเกิดเหตุ	- ก่อนหน้าสามีเสียชีวิตมีกลางบอกเหตุอะไรบ้าง/ ความฝันหรือลักษณะอื่น ๆ ที่เกิดขึ้น -สังหรณ์ใจอย่างไรบ้าง -มีอะไรผิดปกติที่เกิดขึ้นกับสามีอย่างไรบ้าง	
	ช่วงเกิดเหตุ	- เหตุการณ์วันนั้นเป็นอย่างไร -รับรู้เหตุการณ์แล้วเกิดอะไรขึ้น : อาการ/พฤติกรรม/ความรู้สึก/ปฏิกิริยาตอบสนอง - หลังเห็นสภาพศพ/ อยู่ในเหตุการณ์/โรงพยาบาล/งานศพ/วันเผา (ฝัง)ศพ -หลังเสร็จงานศพ/ กลับมาอยู่บ้านคนเดียว -ญาติพี่น้อง/เพื่อนๆ/ลูกๆ เป็นอย่างไรบ้าง (การพูดคุย/ช่วยเหลือ/แรงใจ)	
แนวคำถามเจาะลึก	หลังจากสูญเสีย 1. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง	- ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตนเอง -อารมณ์/ความรู้สึก/ชีวิต...	

	<p>ความรู้สึกต่อผู้สูญเสีย (สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่อง)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ข้ำวของเครื่องใช้/สิ่งของที่กระตุ้นถึงผู้เสียชีวิต 2. ความทรงจำเกี่ยวกับผู้เสียชีวิต 3. การแสดงออกต่อสถานที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียชีวิต 4. อาการผุดแทรกขึ้นมา 5. การรับรู้ว่าคุณเสียชีวิตยังวนเวียนอยู่: 6. การสนทนากับผู้เสียชีวิต 7. การฝันถึงผู้เสียชีวิต: 8. การตัดสินใจที่มีผลมาจากผู้เสียชีวิต 9. เอลักษณะเด่นของสามีมาใช้ 10. เปลี่ยนแปลงตนเองไปทางด้านบวก... <p>**แนวทางในการสำรวจเรื่องราว**</p>	
	<p>2. การปรับตัวต่อความสูญเสีย</p>	<ul style="list-style-type: none"> -มีวิธีการทำใจกับความสูญเสียอย่างไร -ใช้เวลานานเท่าไรกับการทำใจ -ใช้หลักอะไรในการทำใจกับความสูญเสีย/ได้หลักเหล่านั้นมาได้อย่างไร -มีวิธีส่งเสริมหรือเพิ่มกำลังใจให้กับตนเองอย่างไร 	
	<p>3. ผลกระทบต่อครอบครัวอย่างไรบ้าง</p>	<ul style="list-style-type: none"> -เมื่อรู้ว่าต่อไป ตนเองจะต้องรับผิดชอบเป็นทั้งแม่และพ่อ ในคนเดียวกัน ตอนนั้นเป็นอย่างไร/รู้สึกอย่างไร/เกิดอะไรขึ้นบ้าง - การแบ่งเวลา/การทำหน้าที่เลี้ยงดูบุตร/รูปแบบ/การบริหารจัดการ/งานหลัก+งานในบ้านทำอย่างไร -สิ่งที่กังวล/เหนื่อยใจ/ท้อใจ/กับการทำหน้าที่เป็นทั้งแม่และพ่อคืออะไร/เกิดอะไรขึ้น -หลังจากไม่มีพ่อแล้วลูกๆเป็นอย่างไรบ้าง/เกิดอะไรขึ้นบ้าง/...เมื่อพบกับสภาพดังกล่าวแม่เป็นอย่างไรบ้าง...ทำอย่างไรต่อไป -รูปแบบการเลี้ยงดู/ การอบรมสั่งสอนเป็นอย่างไร 	

	<p>4. รูปแบบการได้รับความช่วยเหลือ</p>	<p>- ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานใดบ้าง/ รูปแบบการช่วยเหลือเป็นอย่างไร</p> <p>- รูปแบบดังกล่าวช่วยเหลือได้มาก-น้อย เพียงใด อย่างไร</p> <p>- รูปแบบการช่วยเหลือเยียวยาจิตใจที่ได้รับ เป็นอย่างไร/จากหน่วยงานใด/อย่างไร</p> <p>- มุมมองต่อรูปแบบการให้ความช่วยเหลือ เป็นอย่างไร.....</p>	
	<p>5. ชีวิตปัจจุบัน</p>	<p>- การดำเนินชีวิตทุกวันนี้เป็นอย่างไรบ้าง</p> <p>- เมื่อได้ฟังข่าว/ได้รับรู้ข่าว/เห็นคนอื่น ๆ หรือ การได้ร่วมงานศพคนอื่น ๆ เป็นอย่างไร</p> <p>- อารมณ์ความรู้สึกทุกวันนี้เป็นอย่างไร</p>	
	<p>6. ข้อคิด/การเรียนรู้</p>	<p>- จากเหตุการณ์สูญเสีย ชีวิตเปลี่ยนแปลงไป อย่างไร ท่านได้เรียนรู้อะไรบ้างจากความเจ็บปวด</p> <p>- ข้อคิด/ความรู้สึกต่อเหตุการณ์/สิ่งที่อยากจะบอกเพิ่มเติม.....</p>	

แบบบันทึกภาคสนาม

หมายเลขผู้ให้ข้อมูล.....การสัมภาษณ์ครั้งที่วันที่/...../.....

เวลา.....สถานที่.....

ความคิด ความรู้สึก

.....

.....

.....

.....

บรรยากาศและเหตุการณ์

.....

.....

.....

.....

.....

ปัญหา

.....

.....

.....

.....

การแก้ไข

.....

.....

.....

.....

นัดหมายสัมภาษณ์ครั้งต่อไป วันที่.....

บันทึกเมื่อ...../...../.....

เวลาบันทึก.....น.

ภาคผนวก ค

1. ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูล
2. บันทึกการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
4. สะท้อนคิดจากนักผู้วิจัย

ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูล

358 R: สั่งน้ำ แต่ว่าที่ทนนอยู่ไปตั้งหลายปีก่อนที่พี่จะมาอยู่ที่นี่ ก็แฟนนี่ตอน
 359 ปี 47 ไซ้ใหม่อะ แล้วก็ประมาณ 3 ปีได้จึงได้มาอยู่จุดนี้ แต่ว่า เรา
 360 ไม่มีความสุขเลยแบบว่าเครียดมากเลย ลูกนี่ก็ไม่สามารถออกไป
 361 เล่นข้างนอก เราก็ไม่กล้าปล่อยลูกไซ้ใหม่เหลือแม่คนเดียวก็ซึ้ง
 362 แล้วปล่อยให้ลูกอยู่คนเดียว ลูกเล่นอยู่ตรงนั้นลงสารลูกมากเลย
 363 ไม่มีแบบสังคม ไม่มีแบบอะไรจากเมื่อก่อนเขาไปไหนไปไม่ได้ พอ
 364 เหลือเราคนเดียวก็วิตกกังวลแล้วก็ประกอกับบ้านโดนงัดมึงอะไร
 365 ยั้งแหละ ทั้งๆที่เราอยู่ยั้งยั้ง ทั้งๆที่เราอยู่ยั้งยั้งแหละ เขายังมา
 366 งัดอีก คือเขาไม่กลัวเลยความรู้สึก แบบว่าเราไม่กลัวเราไม่กลัว
 367 ทั้งๆที่รู้ว่าเรายังไม่นอนเลย ประมาณ 11 กว่าๆเข้ามางัด ก็อก
 368 แก๊ก! อยู่อีกข้างนึงแล้วแล้วกลัวมากเลยเราไม่มีความสุขเลย
 369 เครียดตลอดเวลาเลยแบบเครียดคิดคิดพรืดเลย แล้วเราก็จะเลือก
 370 อะไรแบบว่าลูกจะอยู่สภาพแบบนั้นไปตลอดเลยหรือ เหมือนที่
 371 จักรยานก็ยังขี่ไม่ได้ ซ่อนนี่คือติดถนนใหญ่ ถ้ามีรถก็กลัวง อิม เรา
 372 ก็แบบไม่มีที่ไปจะพาลูกไปสนามเด็กเล่นก็ไม่มีเวลาแล้ว ถ้าเกิดมา
 373 อยู่ที่นี้มีสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าก็คงจะดี ก็เลยตื่นนอน ทำเรื่องจน
 374 ได้มาอยู่ในหมู่บ้าน แล้วก็ลูกก็ไม่ได้รู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจมากนัก
 375 เพราะทุกคนก็เป็นเด็กกำพร้าเหมือนกันหมด ก็จุดนี้ลูกก็จะไม่ขาด
 376 มากไป แต่ถ้าอยู่จุดไหนทุกคนเขามีพ่อแม่ มีครอบครัว พ่อแม่ก็
 377 ฐานะดี เราก็ ไม่อยากให้ลูกรู้สึกอะไรมากไป ก็เลยลองดูติดต่อว่า
 378 ลองมาอยู่ที่นี้ดีกว่า เมื่อแล้วก็มีบริเวณให้ลูกเล่นมีความสุขถึงว่า
 379 เราจะขายของได้น้อยกว่า เราไม่ต้องห่วง อยู่ที่นั่นเราพอมีเงินแต่
 380 เราก็ไม่รู้ว่าจะรอดไปจากคืนนี้หรือเปล่า พอมีขโมยเข้ามาอยู่ไม่รู้

Handwritten notes on the right side:

- เครียดมาก ลูกก็ไปไม่ได้
- ไม่มีแบบสังคม เครียดมาก
- ไม่กล้าปล่อยลูก
- กลัว
- หวาดกลัว
- พอลูกโดนงัดก็วิตกกังวล
- กลัวมาก ไม่สามารถจะวิตกกังวลตลอดเวลา
- เครียด + กระวนกระวายใจ
- ที่ที่อยู่นี้มันอยู่ในหมู่บ้าน
- ไม่สนใจในลูกหรือพ่อที่ไปไม่พอ
- อยู่ที่นั่นมีเงิน แต่ไม่รู้ว่าจะรอดไปจากคืนนี้หรือเปล่า

ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูล

บันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นทางการวิเคราะห์	
p.5	
146 - 152	<ul style="list-style-type: none"> พิจารณาความหมายของคำในการสนทนา ไม่ช่วย ไม่ถูก (เขาตรงกันข้าม)
154 - 155	<ul style="list-style-type: none"> เปรียบเทียบบริบท เช่น ทั้งเพื่อน (เพื่อน คำนวณคณิตศาสตร์)
168 - 169	<ul style="list-style-type: none"> ลักษณะของคำ มีต่อผู้ใด
175-176/435-46	<ul style="list-style-type: none"> พิจารณาบริบทที่กว้างไกล
205-207	<ul style="list-style-type: none"> สิ่งที่เกิดขึ้นที่เวลาเดียวกัน
213-215	<ul style="list-style-type: none"> สถานการณ์ที่เกิดขึ้น
221 - 224	<ul style="list-style-type: none"> รูปแบบการสนทนา
230 - 232	<ul style="list-style-type: none"> ไม่สนใจบริบทอื่น
240 - 242	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
255 - 254	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
263 - 265	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
266 - 270	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
272 / 276	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
276 - 283	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
292 - 293	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
302 - 305	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
315 - 316	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
321 - 323	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
334 - 338	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
338 - 340	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
341 - 343	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
344 - 352	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
352 - 353	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
356 - 358	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
370	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
374 - 376	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
377	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
399 - 401	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล
403 - 406	<ul style="list-style-type: none"> การวิเคราะห์บริบทที่กว้างไกล

บันทึกการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้วิจัยตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของนักวิจัยที่ต้องสร้างสัมพันธภาพ เพื่อให้เกิดความเชื่อถือ ไว้วางใจต่อกันและเป็นสะพานเชื่อมผู้วิจัยให้เข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลักได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ได้มาซึ่งความลึกซึ้ง หนักแน่นของข้อมูล อย่างไรก็ตามผู้วิจัยตระหนักอยู่เสมอที่ต้องระวังไม่ให้คนในหมู่บ้านมีความรู้สึกที่ผู้วิจัยเป็น “พวก” หรือฝักใฝ่อยู่กับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในหมู่บ้าน หรือมีความสนิทสนมกับใครเป็นพิเศษ เพื่อไม่ให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก และมีอคติต่อผู้วิจัยในภายหลัง ดังนั้นเพื่อไม่ให้เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการเก็บข้อมูลวิจัย ผู้วิจัยจึงเตือนตนเองและวางตัวให้เป็นกลาง โดยไม่ให้สนิทสนมกับใครคนใดคนหนึ่งมากเกินไปเป็นพิเศษ และแสดงจุดยืนในการเข้ามาเพื่อศึกษาและเก็บข้อมูลให้ชาวบ้านได้รับทราบอย่างทั่วถึง ผู้วิจัยจึงนำเสนอ การเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละรายเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจของหญิงม่ายจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 1

ผู้วิจัยพบผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 1 ครั้งแรกที่บ้านของผู้ให้ข้อมูลหลัก ในวันนั้นช่วงเวลาประมาณ เกือบเที่ยง ผู้วิจัยกับผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลเดินทางไปเปลี่ยนหลอดไฟที่บ้านของหญิงคนหนึ่งที่อาศัยอยู่ติดกับบ้านของผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้ให้ข้อมูลหลักเดินเข้าไปหาผู้วิจัยและถามสารทุกข์สุกดิบว่าเป็นใครมาจากที่ไหน เข้ามาทำอะไรที่ในหมู่บ้าน ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลจึงแนะนำผู้วิจัยเธอทราบที่มา หลังจากนั้นผู้วิจัยได้แนะนำตัวและอธิบายรายละเอียดให้ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 1 ทราบ หลังจากนั้นประมาณ 3 สัปดาห์ ผู้วิจัยไปกับค่าน้ำประปา เห็นเธอนั่งอยู่บนระเบียงบ้าน จึงเข้าไปทักทาย สอบถามความเป็นอยู่ แต่คุยได้ไม่นานเพราะผู้วิจัยต้องไปเก็บค่าน้ำบ้านหลังอื่นอีก ครั้งนี้จึงเป็นครั้งที่ 2 ที่ผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักได้พูดคุยกัน ส่วนวันอื่น ๆ ช่วงที่ผู้วิจัยปั่นจักรยานผ่านหน้าบ้านของผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยรู้สึกแปลกใจที่เห็นประตูบ้านผู้ให้ข้อมูลหลักปิดอยู่ตลอด

ผู้วิจัยได้มีโอกาสสนิทกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 1 เพิ่มขึ้นจากการประชุมในหมู่บ้าน ในครั้งนั้นผู้วิจัยนั่งใกล้ผู้ให้ข้อมูลหลัก ระหว่างการประชุมเธอชวนผู้วิจัยคุยเป็นระยะ ๆ หลังจากประชุมเสร็จเธอนั่งคุยกับผู้วิจัยที่บริเวณศาลาหน้าอาคารเฉลิมพระเกียรติ เรื่องราวที่คุยกันในครั้งนั้นเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับลูกทั้ง 3 คนของเธอและเธอได้เล่าเรื่องราวของสามีให้ผู้วิจัยฟังคร่าว ๆ ในการสนทนาครั้งนั้นทำให้ผู้วิจัยได้รับทราบว่าช่วงวันปกติ เธอไม่ได้อยู่ในหมู่บ้าน เธอจะเข้ามาในหมู่บ้านทุก ๆ วันศุกร์และกลับออกไปข้างนอกวันอาทิตย์ เนื่องจากวันธรรมดาเธอต้องไปขายของ

อยู่ในที่ว่าการอำเภอแห่งหนึ่งของจังหวัดนราธิวาส วันนั้นเป็นวันที่ผู้วิจัยมีโอกาสได้คุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 1 เป็นระยะเวลาานานมาก เมื่อผู้วิจัยไปขอคำปรึกษาจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาประสบการณ์จิตใจของผู้ให้ข้อมูลหลัก เนื่องจากคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลักผ่านเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดเอาไว้ ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งได้แสดงความคิดเห็นและเห็นชอบกับการเลือกศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้มีโอกาสพบผู้ให้ข้อมูลหลักอยู่บ่อยครั้ง โดยเฉพาะในงานที่สำคัญของหมู่บ้าน เธอจะเข้ามาช่วยเหลือกิจกรรมของหมู่บ้านโดยตลอด หรือช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ผู้วิจัยมักเห็นเธอปลูกผัก รดน้ำผักและทำความสะอาดบริเวณรอบบ้านเป็นประจำ

ประมาณสัปดาห์ที่ 8 ของการใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้เข้าพบผู้ให้ข้อมูลหลักอีกครั้ง แจ้งรายละเอียด วัตถุประสงค์การวิจัย ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการวิจัย ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยและรายละเอียดอื่น ๆ ตามแบบฟอร์มของคณะกรรมการการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อทำการสัมภาษณ์ศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจ ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 1 มีความสนใจร่วมการศึกษาคั้งนี้ เพราะรู้ว่าผู้วิจัยเข้ามาศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจ เธออยากจะช่วยผู้วิจัยเพราะเธอเห็นผู้วิจัยช่วยงานในหมู่บ้านมามาก ผู้วิจัยรับปากว่าจะเข้ามาคุยกับเธอพร้อมขอเบอร์โทรศัพท์ติดต่อ และนัดวันเวลาสัมภาษณ์

ในวันที่สัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักบริเวณระเบียงหน้าบ้านซึ่งอยู่ติดกับถนน เธอได้ถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตเธอตั้งแต่วัยเด็กที่เธอเริ่มรู้จักกับสามีจนกระทั่งความรู้สึกหลังสามีเสียชีวิตไปแล้ว ระยะเวลาที่สัมภาษณ์เธอได้ร้องไห้เป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะเมื่อพูดถึงความทรงจำที่ดีเกี่ยวกับสามีทำให้เธออดกลั้นน้ำตาไว้ไม่อยู่ ผู้วิจัยถามเกี่ยวกับความรู้สึกจากการได้ถ่ายทอดเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลหลักอยู่เป็นระยะ ๆ เนื่องจากเกรงว่าผู้ให้ข้อมูลหลักจะได้รับผลกระทบทางจิตใจที่รุนแรง ซึ่งหากผู้ให้ข้อมูลหลักขอยุติผู้วิจัยก็พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจอยู่ตลอดเวลา แต่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ให้ความร่วมมือตลอดมาจนสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ภายหลังจากผู้วิจัยจึงชวนผู้ให้ข้อมูลหลักคุยเรื่องลูกที่กำลังจะตัดสินใจเลือกเรียนในระดับอุดมศึกษา ผู้วิจัยจึงอยู่คุยจนการสัมภาษณ์สิ้นสุด การสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักอย่างเต็มรูปแบบ ในครั้งแรกผู้วิจัยอาจตื่นเต้นอยู่บ้างแต่ผลจากการซ้อมและการอ่านข้อคำถามการสัมภาษณ์จนชินใจทำให้การสัมภาษณ์ในวันนี้เป็นไปอย่างธรรมชาติมากที่สุดและได้ผลครบถ้วนตามที่กำหนดเอาไว้

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 2

ผู้วิจัยพบกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 2 ครั้งแรกในงานศพสมาชิกในหมู่บ้านท่านหนึ่งที่เสียชีวิตจากการลอบยิงและเผาฆ่า ในครั้งนั้นผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 2 รับผิดชอบเห็นผู้จัดการ ติดต่อบริษัทงานกับวัดแห่งหนึ่งบริเวณใกล้เคียงหมู่บ้าน รวมทั้งเป็นแม่ครัวจัดการเรื่องทำกับข้าวภายในงาน ในวันนั้นผู้วิจัยเข้าไปช่วยงานในครัวและได้พบกับผู้ให้ข้อมูลหลักกำลังชะมัทซ์หมัก อยู่กับการทำกับข้าว ผู้วิจัยจึงอาสาเข้าไปช่วย ระหว่างที่ช่วยกันทำงานผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักได้พูดคุยหยอกล้อกัน ทำให้ผู้วิจัยเริ่มสนิทและมีความเป็นกันเองกับผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยเฉพาะเมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักรู้ว่าแม่ของผู้วิจัยเป็นคนจังหวัดเดียวกันกับสามีของตนทำให้เธอยิ่งเอ็นดูผู้ให้ข้อมูลหลักเพิ่มมากขึ้น

หลังจากนั้นผู้ให้ข้อมูลหลักได้มีโอกาสพบผู้ให้ข้อมูลหลักบ่อยครั้ง ทุก ๆ ครั้งที่ผู้ให้ข้อมูลหลักปั่นจักรยานผ่านหน้าบ้าน เธอจะเรียกผู้วิจัยได้แวะพักดื่มน้ำและนั่งสนทนาร่วมกันเกือบทุกครั้ง ทุก ๆ ครั้งที่ผู้วิจัยแวะที่บ้านเธอ หลานของเธอจะชอบเข้ามาหาผู้วิจัยและเข้ามาอ้อนผู้วิจัยให้อุ้มพาเธอไปเที่ยวทุกครั้ง นอกจากนี้ลูกสาวของผู้ให้ข้อมูลหลักพร้อมกับเด็กคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านมักเข้าไปให้ผู้วิจัยสอนการบ้านเป็นประจำ ทำให้ผู้วิจัยกับเธอมีความสนิทสนมกันเร็วขึ้น

ช่วงเทศกาลสารทเดือนสิบ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้มีโอกาสไปร่วมทำบุญกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 2 และคนในหมู่บ้านอีกจำนวนหนึ่ง ครั้งนี้ผู้วิจัยได้อาสาขับรถยนต์พาเธอและสมาชิกในหมู่บ้านจำนวนหนึ่งไปร่วมทำบุญกันที่วัด เมื่อไปถึงที่วัดเธอแนะนำผู้วิจัยให้ญาติ ๆ พี่น้องของเธอได้รู้จัก และบอกกับบางคนในวัดว่าผู้วิจัยเป็นญาติทางสามีของเธอ ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกประทับใจที่เธอให้เกียรติ รักและเอ็นดูผู้วิจัยเหมือนสมาชิกคนหนึ่งในรอบครัว

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลไปเล่าให้ข้อแนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลฟัง ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลสนับสนุนให้ผู้วิจัยศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 2 เนื่องจากเธอเป็นครูสอนเต้นแอโรบิกประจำหมู่บ้านและเธอยังเป็นที่ปรึกษาให้หญิงที่สูญเสียสามีรายใหม่ ๆ ผู้วิจัยจึงติดต่อแจ้งรายละเอียดโครงการและได้รับคำตอบรับจากเธอเป็นอย่างดี

ในวันที่สัมภาษณ์เธอนัดผู้วิจัยให้ไปสัมภาษณ์ที่บ้าน เราเลือกบริเวณระเบียงชั้นสองของบ้านเป็นที่พูดคุยกัน ก่อนที่จะสัมภาษณ์หลานของเธอได้ขอเธอมาร่วมนั่งฟังด้วย แต่เธอปฏิเสธทำให้ตลอดระยะเวลาการสัมภาษณ์เป็นไปได้ด้วยดีมาโดยตลอด เมื่อผู้วิจัยถามคำถามที่เริ่มเจาะลึกเรื่อย ๆ ผู้วิจัยสังเกตเป็นเธอเอามือจับหน้าอก ผู้วิจัยจึงถามเธอว่าไหวพอกที่จะให้ข้อมูลหรือไม่ เธอบอกว่าไหวแต่ยังคงหยุดนิ่งอยู่ท่าเดิม ผู้วิจัยจึงขอยุติจากการสัมภาษณ์เพื่อจะให้ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจแต่ได้รับการปฏิเสธเนื่องจากเธอบอกว่าเธอยังไหวอยู่ ผู้วิจัยจึงหยุดสัมภาษณ์

ชั่วคราวและให้เธอหายใจลึก ๆ เมื่อเธออาการดีขึ้นเธอเริ่มกลับมาให้มูลเช่นดั้งเดิม มีบางช่วงบางตอนที่เธอร้องไห้ออกมาเนื่องจากความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจในชีวิต แต่เธอก็ยังระครองใจของเธอได้ และสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ความสูญเสียจนการสัมภาษณ์สิ้นสุด

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3

ผู้วิจัยพบกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 ครั้งแรกที่โรงแรมแห่งหนึ่งในตัวจังหวัดนราธิวาส วันนั้นผู้วิจัยพร้อมทั้งหญิงผู้ได้รับผลกระทบฯจากหมู่บ้านจำนวนหนึ่ง เข้าร่วมกิจกรรมสลายใจสัมพันธ์แม่ลูก ที่โรงพยาบาลนราธิวาสราชนครินทร์จัดให้กับหญิงม่ายและเด็กกำพร้า เมื่อผู้วิจัยไปถึงที่จัดงาน เจ้าหน้าที่ถามผู้วิจัยว่า แม่ของผู้วิจัยอยู่ไหน ขณะที่ผู้วิจัยกำลังอ้างอิงกับคำถาม ได้มีหญิงผู้ได้รับผลกระทบฯ ที่มาด้วยกันจากหมู่บ้านรอดันบาตูได้แนะนำให้เจ้าหน้าที่พยาบาลทราบว่าเป็นผู้วิจัยเป็นลูกชายคนโตของเธอ ผู้วิจัยยิ้มด้วยความเขินและแอบดีใจที่ผู้หญิงท่านนี้รักและเมตตาผู้วิจัย

ตอนพักเที่ยงของวันนั้น ผู้วิจัยรับประทานอาหารเที่ยงร่วมกับแม่ใหม่ของผู้วิจัย และผู้วิจัยได้รู้จักผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 เพราะนั่งรับประทานอาหารติดกัน ระหว่างรับประทานอาหารเธอสันทากับผู้วิจัยด้วยท่าทีที่เป็นมิตร ในช่วงทำกิจกรรมผู้วิจัยได้มีโอกาสอยู่กลุ่มเดียวกับเธอและได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับความสูญเสียจึงมีความสนใจ แต่ในตอนนั้นผู้วิจัยยังไม่ได้ชวนเธอสัมภาษณ์ เนื่องจากเป็นการพบกันครั้งแรก ผู้วิจัยอยากสร้างสัมพันธภาพให้แนบแน่นมากกว่านี้ก่อน

หลังจากประชุมเสร็จ ผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 จากแม่ใหม่เพิ่มเติม เนื่องจากแม่ใหม่กับผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน

เมื่อกลับมาที่บ้านผู้วิจัยไม่ค่อยมีโอกาสพบผู้ให้ข้อมูลหลักเนื่องจากเธอต้องออกไปอยู่นอกหมู่บ้านเพื่อควบคุมดูแลการสร้างบ้านใหม่ของเธอ แต่ผู้วิจัยได้มีโอกาสคุยโทรศัพท์กับเธอเนื่องจากแม่ใหม่ได้ติดต่อกับเธอเป็นประจำ เมื่อผู้วิจัยได้คุยกับผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลเพื่อให้คัดกรองผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลบอกว่า เธอเพิ่งสูญเสียสามีมาปีกว่า ๆ หากผู้วิจัยไปสัมภาษณ์เธอเกรงว่าจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจเธอ แต่ให้ผู้วิจัยลองไปถามความสมัครใจของเธอดูก่อน ผู้วิจัยจึงน้อมรับคำแนะนำที่เป็นประโยชน์จากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลและนำเรื่องดังกล่าวไปปรึกษาแม่ใหม่ แม่ใหม่บอกให้ลองคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 เพราะคิดว่าเธอทำได้แล้วในระดับหนึ่ง

หลังจากนั้นอีก 3 สัปดาห์ แม่ใหม่นัดผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 มาที่บ้าน ทั้งแม่ใหม่ ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 และผู้วิจัยช่วยกันทำสื่งรับประทานร่วมกัน ระหว่างนั้นผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 ได้ชวนผู้วิจัยคุยเรื่องความทรงจำในอดีตเกี่ยวกับสามี ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสทราบถึงข้อมูล

เกี่ยวกับสามีของเธอในเบื้องต้น เมื่อผู้วิจัยลองสอบถามเกี่ยวกับการขอสัมภาษณ์เก็บข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 3 ยินดีที่จะเข้าร่วมการวิจัย และบอกกับผู้วิจัยว่าไม่ต้องกังวลเรื่องผลกระทบทางจิตใจ เพราะเธอคิดว่าการที่เธอได้คุยเรื่องนี้กับคนอื่นถือเป็นการระบายความรู้สึก ดีกว่าการเก็บไว้คนเดียว ผู้วิจัยจึงอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการวิจัยให้เธอได้รับทราบ และนัดแนะวันเวลาเพื่อสัมภาษณ์

ในวันสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักนัดผู้วิจัยที่บ้านของแม่ใหม่ โดยที่หญิงคนนั้นเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักได้พูดคุยกันที่ห้องรับแขก ส่วนตัวเธอได้เดินออกไปคุยกับเพื่อนบ้านที่อยู่ติดกัน เราเริ่มพูดคุยเกี่ยวกับการประชุมที่โรงพยาบาลที่ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักเคยไปประชุมร่วมกัน จากนั้นได้พูดคุยถึงชีวิตประจำวันและค่อย ๆ ลงลึกถึงปัญหา ผู้วิจัยเล่าเรื่องราวชีวิตให้ผู้วิจัยฟังเป็นภาษาถิ่นภาคใต้ ผู้วิจัยจึงคุยภาษาถิ่นภาคใต้ด้วยกันกับผู้ให้ข้อมูลหลัก นับเป็นครั้งแรกที่ผู้วิจัยคุยภาษาถิ่นเพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเชิงลึก แต่ก็ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกว่าได้ใกล้ชิดและได้สนิทสนมกับผู้ให้ข้อมูลหลักเพิ่มมากขึ้น

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 4

ผู้วิจัยพบกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 4 ครั้งแรก เนื่องจากผู้วิจัยปั่นจักรยานหามะม่วงเพื่อนำไปประกอบอาหาร เมื่อผู้วิจัยปั่นจักรยานไปหน้าบ้านหญิงคนหนึ่ง มีเด็กคนหนึ่งอายุประมาณ 7-8 ขวบ เข้ามาทักทายผู้วิจัยและสอบถามผู้วิจัยว่ากำลังจะไปไหน ผู้วิจัยบอกว่ากำลังจะไปหามะม่วง เด็กน้อยคนนั้นจึงรับอาสาพาผู้วิจัยไปช่วยกันเก็บมะม่วง เมื่อได้มะม่วงเป็นที่เรียบร้อยแล้วผู้วิจัยถามเด็กคนดังกล่าวว่าบ้านอยู่ที่ไหน เด็กคนนั้นจึงพาผู้วิจัยไปเที่ยวที่บ้าน ทำให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสแนะนำตัวและพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้

หลังจากนั้นเมื่อผ่านหน้าบ้านของเธอผู้วิจัยจะแวะเข้าไปหาเธอทุกครั้ง นอกจากนั้นลูกชายของเธอมักไปเที่ยวที่บ้านพักของผู้วิจัยเป็นประจำเนื่องจากเด็กคนดังกล่าวชอบเอากรวยบ้านมาให้ผู้วิจัยสอนทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสพบกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้เป็นประจำ

ครั้งหนึ่งที่ผู้วิจัยรู้สึกครั้นเนื้อครั้นตัวไม่สบาย ลูกชายของผู้ให้ข้อมูลหลักได้ทราบข่าวจึงไปบอกแม่ จากนั้นเธอได้นำใบฟ้าทะลายโจรมาให้ผู้วิจัยชงกับน้ำร้อนดื่มก่อนนอน ทำให้ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในน้ำใจของผู้ให้ข้อมูลหลัก หลังจากวันนั้นผู้วิจัยจึงเข้าไปเด็ดใบฟ้าทะลายโจรที่บ้านของเธอมาชงน้ำร้อนดื่มเป็นประจำ

ผู้วิจัยได้รับทราบเรื่องราวเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้เพิ่มเติมจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล ว่าเธอเป็นคนขยันทำงานและลูกชายของเธอเป็นเด็กที่มีความกตัญญู ทุก ๆ เช้า ลูก

ชายของเธอจะช่วยเอาผักที่แม่ปลูกไปขายให้คุณครูที่โรงเรียนหรือบางครั้งเขาได้เอาผักของคุณยายบ้านใกล้เคียงไปช่วยขายให้ จึงเป็นที่ชื่นชมของคนในหมู่บ้าน ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลจึงแนะนำให้ผู้วิจัยเข้าไปศึกษารูปแบบการใช้ชีวิตเลี้ยงลูกตามลำพังของเธอ เมื่อผู้วิจัยพิจารณาตามเกณฑ์คัดเข้า-คัดออกที่กำหนดเอาไว้ พบว่าเธอมีคุณสมบัติตามที่วางไว้จึงติดต่อขอเก็บข้อมูล

ในช่วงแรก ๆ ของการแนะนำและแจ้งรายละเอียดการวิจัยเธอรู้สึกเคอะเขินและไม่กล้าที่จะเข้าร่วมการวิจัยเนื่องจากเธอบอกว่า เธอจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ไม่มีความรู้อะไรและพูดไม่ค่อยเก่ง กลัวจะทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ไม่ดีเพียงพอ ผู้วิจัยจึงอธิบายรายละเอียดของการศึกษาในครั้งนี้ซึ่งเป็นการศึกษาประสบการณ์ทางจิตใจ ที่จะเน้นเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก และประสบการณ์ทางจิตใจที่เธอได้รับหลังสูญเสียสามีพร้อมบอกทั้งประโยชน์และจุดเสียของการวิจัย เธอจึงตกลงเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยถึงสอบถามความสมัครใจอีกครั้งเพราะเกรงว่าผู้ให้ข้อมูลหลักจะเกรงใจผู้วิจัยจึงไม่กล้าปฏิเสธ แต่เธอบอกว่าเธอไม่ได้รู้สึกอย่างนั้นแต่เธอกลับจะทำให้ผู้วิจัยเสียการเสียงาน ผู้วิจัยจึงบอกให้เธอไม่ต้องกังวลเพราะข้อมูลที่ได้เป็นการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยภาพรวม เธอจึงยินยอมตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัย

ในวันที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ลูกชายคนเล็กของเธอได้นั่งฟังเรื่องราวที่ผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักได้พูดคุยกัน ขณะสัมภาษณ์ไปลูกชายคนเล็กของเธอได้ถ่ายทอดประสบการณ์เกี่ยวกับพ่อของเธอให้ผู้วิจัยฟังด้วย เมื่อแม่ของเธอออกไปทำการบ้าน ลูกชายของเธอจึงย้ายจากวงสนทนาไปที่โต๊ะหนังสือของเขา เมื่อการสนทนาเริ่มลงลึกถึงประสบการณ์ทางจิตใจอันเนื่องมาจากเหตุการณ์สูญเสีย ผู้วิจัยสังเกตเห็นผู้ให้ข้อมูลหลักเสียงเริ่มสั่น ๆ และเอาหัวแม่มือสองข้างวางไปมา ผู้วิจัยจึงหยุดถามสภาวะอารมณ์ขณะช่วงเวลานี้ ว่าผู้ให้ข้อมูลหลักพร้อมที่จะให้ข้อมูลต่อไปอีกหรือไม่ เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักเริ่มให้ข้อมูลต่อไป ผู้วิจัยสังเกตเห็นลูกชายของผู้ให้ข้อมูลหลักร้องไห้ และวิ่งมาซุกที่ตักของเธอ เธอบอกกับผู้วิจัยว่าเมื่อลูกของเธอได้ยินเธอพูดถึงพ่อ เขามักจะร้องไห้คิดถึงพ่อเป็นประจำ ผู้วิจัยจึงหยุดคุยเพื่อรอให้ลูกชายของเธอกลับมาเป็นปกติ และได้ถามความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูลหลักว่ายังพร้อมที่จะถ่ายทอดเรื่องราวอีกหรือไม่ ผู้ให้ข้อมูลหลักพยักหน้าและกลับมาเล่าเหตุการณ์ต่อจนการสัมภาษณ์สิ้นสุด แต่การสัมภาษณ์ครั้งนี้สร้างความสะเทือนใจให้ผู้วิจัยด้วยเช่นกัน ที่เห็นผลพวงจากความรุนแรงจากเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนใต้ ที่นอกจากคร่าชีวิตผู้คนจำนวนมากแล้ว ยังทำลายจิตใจของเด็กผู้บริสุทธิ์

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 5

ผู้วิจัยรู้จักผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 5 ครั้งแรก ประมาณ สัปดาห์แรกที่ผู้วิจัยเริ่มฝังตัวเก็บข้อมูลในสนาม วันนั้นผู้วิจัยปั่นจักรยานผ่านหน้าบ้านผู้ให้ข้อมูลหลักและสังเกตเห็นชายสูงอายุคน

หนึ่งกำลังตัดแต่งกิ่งต้นผักอยู่ที่สวนริมทางเดิน ด้วยความสนใจผู้วิจัยจึงแวะทักทายชายสูงอายุคนนั้น ลูกคนดังกล่าวคิดว่าผู้วิจัยเป็นนายทหารเข้ามารับตำแหน่งใหม่ในหมู่บ้าน เขาจึงชวนผู้วิจัยคุยถึงเรื่องในแวดวงทหาร เนื่องจากเขาเป็นอดีตทหารคนหนึ่ง แต่ปัจจุบันเขาได้ปลดเกษียณและเดินทางมาพักอยู่กับน้องสาวในหมู่บ้านแห่งนี้

ผู้วิจัยกับคุณลุงคุยกันอย่างสนิสนมมาก จนคนลุงเชื้อเชิญผู้วิจัยได้แวะพักที่บ้านก่อนระหว่างเข้าไปนั่งสนทนากันในบ้าน ผู้วิจัยได้เล่าประวัติที่มาและวัตถุประสงค์ของการเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ที่หมู่บ้านแห่งนี้ อยู่มาไม่นานผู้ให้ข้อมูลหลักภายใน 5 วันทางกลับมาจากการทำงานในตัวเมื่องนราธิวาส เมื่อครั้งแรกที่เธอเดินเข้ามาในบ้าน เธอทำหน้าที่แปลกใจและหลบสายตาและไม่ยอมมองหน้าผู้วิจัย ผู้วิจัยถึงยิ้มให้และไหว้ผู้ให้ข้อมูลหลัก เธอรับไหว้แต่ไม่ได้สนใจผู้วิจัย หลังจากนั้นเธอดำเนินขึ้นไปบนบ้าน เมื่อถามคุณลุง ลุงบอกว่าผู้ให้ข้อมูลหลักเขาไม่ค่อยอยากคุยกับใคร โดยเฉพาะคนแปลกหน้า ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลลักษณะนิสัยและบุคลิกภาพของผู้ให้ข้อมูลหลักภายในเบื้องต้น

หลังจากวันนั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักจะปั่นจักรยานแวะไปคุยกับคุณลุงทุก ๆ เย็น มีอยู่วันหนึ่งคุณลุงชวนผู้วิจัยเข้าไปในสวนหลังบ้าน ที่นั่นปลูกสมุนไพรไว้หลายชนิด คุณลุงพาผู้วิจัยเดินชมสมุนไพรชนิดต่าง ๆ ไม่นานผู้ให้ข้อมูลหลักเดินเข้ามาหาผู้วิจัยกับคุณลุง เธอช่วยคุณลุงอธิบายสมุนไพรที่เธอปลูกไว้ พร้อมบอกสรรพคุณของสมุนไพรให้แก่ผู้วิจัย จุดนี้เองจึงทำให้ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักภายในเริ่มสนิทกันมากขึ้น

หลังจากวันนั้นทำให้ผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักภายในจึงเริ่มคุยกันและสนิสนมกันมากขึ้น หากช่วงไหนที่ผู้ให้ข้อมูลหลักขาดคนช่วยทำขนม คุณลุงจะไปตามผู้วิจัยมาช่วยเป็นประจำ เนื่องจากผู้วิจัยได้อาสากับผู้ให้ข้อมูลหลัก ว่าอยากเรียนการทำขนมเค้กและคุกกี้เนื่องจากที่บ้านเธอมีเตาอบขนมและรับสั่งทำขนมเนื่องในโอกาสวันสำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

เมื่อผู้วิจัยรู้สึกว่สัมพันธ์ภาพระหว่างเธอกับผู้วิจัยได้สนิทกันในระดับหนึ่ง ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลไปปรึกษาผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลเพื่อให้ช่วยคัดกรองผู้ให้ข้อมูลหลักภายในเนื่องจากเธอผ่านเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ แต่ผู้วิจัยได้รับคำเตือนจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลว่าไม่ควรไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักภายใน เนื่องจากเธอมีปัญหาเกี่ยวกับอาการซึมเศร้าและเคยคิดสั้นจบชีวิตตัวเองมาแล้วครั้งหนึ่ง (ตามคำบอกเล่าของผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล) ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลเกรงว่ากระบวนการศึกษา เก็บข้อมูลของผู้วิจัยจะไปกระทบต่อสภาพจิตใจของเธอทำให้เธอกลับมามีอาการแบบเดิมอีกครั้ง แต่ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลมิได้ห้ามผู้วิจัยไม่ให้ไปศึกษาผู้ให้

ข้อมูลหลักรายนี้โดยเสียทีเดียว ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลบอกกับผู้วิจัยว่าหากผู้ให้ข้อมูลหลักยินยอมผู้วิจัยก็สามารถศึกษาได้ ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลที่ได้จากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลไว้พิจารณา หลังจากนั้นประมาณสัปดาห์ที่ 9 ของการลงสนามเก็บข้อมูล ระหว่างที่ผู้ให้ข้อมูลหลักกับผู้วิจัยช่วยกันทำขนมเพื่อเตรียมรับ รองนายกรัฐมนตรีนที่เข้าตรวจเยี่ยมหมู่บ้าน เธอได้เล่าเรื่องราวชีวิตของเธอให้ผู้วิจัยฟัง ทั้งเรื่องส่วนตัวก่อนใช้ชีวิตคู่แต่งงานและเรื่องการเสียชีวิตของสามี ผู้วิจัยสังเกตลักษณะบุคลิกภาพ ท่าทาง น้ำเสียง พบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักมีเสียงสั้น ๆ บ้างเมื่อต้องพูดถึงสามี แต่ผู้วิจัยได้สอบถามอยู่ตลอด จนเธอได้จบ ผู้วิจัยจึงถามผู้ให้ข้อมูลหลักว่าทุกวันนี้เริ่มทำใจเกี่ยวกับเหตุการณ์การเสียชีวิตของสามีได้มากน้อยเพียงใด เธอจึงบอกผู้วิจัยว่าทำใจได้แล้ว ผู้วิจัยจึงขอเก็บข้อมูลจากเธอซึ่งเธอให้การตอบรับการเข้าร่วมเป็นผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยเป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงชี้แจงรายละเอียดของโครงการวิจัยและนัดวัน เวลาเพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกต่อไป

ผู้วิจัยตระหนักถึงบทบาทหน้าที่นักวิจัยที่ต้องปฏิบัติตามหลักการของคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในคนในการสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ อย่างเคร่งครัดและหากเกิดเหตุการณ์ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดภาวะสะเทือนใจ จากการให้ข้อมูล ผู้วิจัยพร้อมที่จะยุติบทบาทตนเอง และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจแก่ผู้ให้ข้อมูลหลักรายดังกล่าวด้วยตัวผู้วิจัยเองในฐานะนักจิตวิทยาการปรึกษา อย่างไรก็ตามตลอดระยะเวลาของการสัมภาษณ์พบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้สามารถให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย ตลอดกระบวนการสัมภาษณ์ และหลังจากยุติการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สอบถามความรู้สึก อารมณ์ที่เกิดขึ้น พบว่าเธอมิได้สะเทือนใจจากการให้ข้อมูลในครั้งนี้แต่เธอบอกกับผู้วิจัยว่า เธออยากให้ความเจ็บปวดจากชีวิตเธอในครั้งนี้ เป็นบทเรียนให้กับคนอื่นได้เรียนรู้ชีวิตที่ต้องเผชิญกับความสูญเสีย

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 6

ผู้วิจัยเห็นผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 6 ปั่นจักรยานผ่านบ้านพักของผู้วิจัยเป็นประจำทุกเช้า ในช่วงแรก ๆ ของการลงสนามฝังตัวเก็บข้อมูล ผู้วิจัยไม่มีโอกาสพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ มีแต่ยิ้มทักทายเป็นประจำ

วันหนึ่งผู้วิจัยปั่นจักรยานไปซื้อของที่ร้านค้าประจำหมู่บ้าน ผู้วิจัยสังเกตเห็นผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้กำลังล้างผักนึ่งอยู่ภายในบริเวณบ้าน จึงแวะเข้าไปทักทาย เธอบอกว่าเธอกำลังเตรียมผักนึ่งไปขายที่ฟาร์มตัวอย่าง หลังจากพูดคุยกันไปเรื่อย ๆ ทำให้ผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้เริ่มรู้จักกัน แต่ในวันนี้ทั้งผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักคุยกันได้ไม่นาน ก็ต้องแยกย้ายกันไป

หลังจากวันนั้น หากผู้วิจัยปั่นจักรยานผ่านหน้าบ้านผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ ผู้วิจัยจะแวะเข้าไปพูดคุย ทักทาย เป็นประจำ และเมื่อผู้วิจัยได้สอบถามรายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้จากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล พบว่าชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้มีความน่าสนใจ เมื่อพิจารณาตามเกณฑ์การคัดเลือก คัดออก พบว่าเธอผ่านเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดเอาไว้ แต่เนื่องด้วยสัมพันธภาพระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ ยังมีไม่มากพอ ผู้วิจัยจึงไม่ได้ขอสัมภาษณ์เธอตั้งแต่นั้น

เหตุการณ์ที่ทำให้ผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้เริ่มสนิทกันมากขึ้น นอกจากการพูดคุยสนทนาร่วมกันที่บ้านแล้ว ผู้วิจัยได้มีโอกาสพาผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ไปตรวจสุขภาพที่อาคารเฉลิมพระเกียรติประจำหมู่บ้าน เนื่องจากวันนั้นผู้วิจัยขับรถจักรยานยนต์ไปซื้อของในช่วงสาย ๆ เห็นเธอกำลังเดินจูงจักรยานอยู่ข้างทาง ผู้วิจัยจึงแวะถามและอาสาพาเธอไปส่งที่อาคารเฉลิมพระเกียรติระหว่างทางผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักได้พูดคุยกันมากขึ้น สนิทสนมกันมากขึ้น เมื่อผู้ให้ข้อมูลหลักมีความไว้วางใจ ประกอบกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ผ่านการคัดกรองจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงนัดวันเวลาเพื่อขอสัมภาษณ์เธอ

ผู้วิจัยขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้หลังจากที่เธอได้จัดเตรียมผักเพื่อนำไปขายในวันรุ่งขึ้น เมื่อเธอจัดการเสร็จเรียบร้อยแล้ว เธอจึงไปซิงกาแพให้ผู้วิจัยดื่มขณะสัมภาษณ์ เธอใช้เวลาประมาณเกือบสามทุ่มบริเวณระเบียงหน้าบ้านของเธอ ระหว่างที่เธอถ่ายทอดประสบการณ์ความสูญเสีย เสียงเธอสั่นเป็นระยะ ๆ แต่เธอมิได้ร้องไห้ เธอบอกกับผู้วิจัยว่าเธอทำใจยอมรับกับความสูญเสียที่เกิดขึ้นได้แล้ว ระหว่างที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์เธอได้เติมน้ำร้อนและดูแลผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นอย่างดี จนผู้วิจัยเกรงใจแต่ผู้ให้ข้อมูลหลักบอกว่าไม่ต้องเกรงใจ การสัมภาษณ์ครั้งนี้จึงเป็นไปด้วยสัมพันธภาพที่แสนอบอุ่นระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 7

ผู้วิจัยได้พบผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 7 ครั้งแรกในช่วงเทศกาลวันฮารีรายอ ซึ่งเป็นวันเฉลิมฉลองของพี่น้องชาวมุสลิมหลักจากผ่านช่วงถือศีลอด ก่อนวันฮารีรายอเป็นวันที่ชาวมุสลิมในหมู่บ้านจัดเตรียมทำอาหารและขนมเพื่อใช้เลี้ยงแขกที่มาเยี่ยมเยียนที่บ้าน ในวันดังกล่าวผู้วิจัยได้ไปเยี่ยมบ้านหญิงชาวมุสลิมรายหนึ่งหมู่บ้าน ระหว่างการพูดคุยอยู่นั้น ผู้วิจัยได้พบกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 7 ซึ่งนำอุปกรณ์เพื่อใช้ทำขนมตูปี๊ะ (เป็นขนมที่ใช้ในวันเฉลิมฉลองวันฮารีรายอมีลักษณะเป็นทรงสามเหลี่ยมห่อด้วยใบพ้อ) จากวันนั้นผู้วิจัยได้เรียนทำขนมและได้สนทนาในวงน้ำชาพร้อมกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 7

หลังจากวันนั้นผู้ให้ข้อมูลหลักก็มีโอกาสพบผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้อีกครั้งขณะที่เธอกำลังเข้าเวรยามประจำหมู่บ้าน บริเวณหน้าอาคารเฉลิมพระเกียรติ ผู้วิจัยจึงแวะไปนั่งคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ตลอดระยะเวลาที่ได้นั่งสนทนาด้วยกัน ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ระบายความในใจเกี่ยวกับเรื่องลูกชาย ผู้วิจัยนั่งสิ่งที่เธอได้ระบายออกมาด้วยความจดจ่อ จากการพูดคุยในครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยได้รู้จักชีวิตของผู้ให้ข้อมูลหลักในเบื้องต้น ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบความทุกข์ของคนเป็นแม่ที่ต้องทนแบกรับภาระต่าง ๆ ไว้โดยลำพัง

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้ขอคำแนะนำจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล เพื่อร่วมคัดกรองผู้ให้ข้อมูลหลัก เมื่อพิจารณาคุณสมบัติพบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ผ่านเกณฑ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดเอาไว้จึงได้นัดเพื่อขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักตามวันเวลาที่สะดวก

แต่เนื่องจากผู้วิจัยให้ความสำคัญเกี่ยวกับหลักศาสนาและวัฒนธรรมของคนในชุมชน เนื่องจากบทบัญญัติของศาสนาอิสลามห้ามมิให้ชายหญิงอยู่ด้วยกันสองต่อสองในที่ลับตาคน ดังนั้นผู้วิจัยจึงนัดขอสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักขอสัมภาษณ์บริเวณศาลาที่ผู้ให้ข้อมูลหลักเคยอยู่เวรยามประจำหมู่บ้าน ซึ่งบริเวณดังกล่าวมีที่นั่งสะดวกและเป็นที่มีผู้คนสัญจรผ่านไปมาอยู่เรื่อย ๆ

ในวันที่สัมภาษณ์ผู้วิจัยได้เริ่มพูดคุยเกี่ยวกับชีวิตทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลักทำให้บรรยากาศช่วงแรกเป็นไปด้วยความสนุกสนาน ครั้นคราง แต่เมื่อเริ่มเจาะลึกถึงประสบการณ์จิตใจ ทำให้เธอร้องไห้ออกมาเป็นระยะ จนเพื่อนเธอที่เดินทางผ่านมาเห็นผู้ให้ข้อมูลหลักกำลังเช็ดน้ำตา จึงเดินเข้ามาดู เมื่อเพื่อนของเธอเห็นผู้วิจัยที่นั่งอยู่ใกล้ ๆ เขาจึงเดินกลับออกไป ทำให้ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักดำเนินการสัมภาษณ์ต่อไปจนเสร็จสิ้น

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 8

ผู้วิจัยพบผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ครั้งแรก กลุ่มสตรีประจำหมู่บ้านของช่วงแรกที่ผู้วิจัยได้ลงสนามฝังตัวเก็บข้อมูล ในกลุ่มมีจำนวนหญิงผู้สูญเสียประมาณ 12 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม

ในวันนั้นผู้วิจัยเข้าไปที่กลุ่มสตรีตามคำแนะนำของประธานหมู่บ้านฯ ระหว่างทางผู้วิจัยได้พบกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 7 ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 8 กำลังเดินทางไปกลุ่มสตรีฯ เช่นกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเดินทางไปพร้อมกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 7 ระหว่างทางที่เราเดินด้วยกัน ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 7 ได้เล่าชีวิตความเป็นอยู่ของเธอหลังจากย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน มี

อยู่ช่วงหนึ่งเธอได้พูดถึงผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 8 ทำให้ผู้วิจัยได้รับรู้รายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 8 เบื้องต้น เมื่อไปถึงที่กลุ่มสตรีฯ ผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 7 ได้แนะนำตัวผู้วิจัยให้คนในกลุ่มรวมทั้งผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 8 ได้รู้จักกับผู้วิจัย แต่ในวันนั้นผู้วิจัยมีโอกาสได้คุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 8 ไม่มากนัก เนื่องจากเธอเป็นคนขี้อายและไม่ค่อยกล้าพูดจากับคนแปลกหน้า (ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 7)

หลังจากนั้นผู้วิจัยได้มีโอกาสสนิทกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 8 มากขึ้น เนื่องจากผู้วิจัยได้ร่วมกันทำขนมเพื่อใช้เฉลิมฉลองในวันฮาโลวีน เธอเริ่มพูดจากหยอกล้อกับผู้วิจัยมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเธอยังคงพูดน้อยและมีเขินอายผู้วิจัยอยู่บ้าง

ในวันที่ทำพิธีมอบทุนการศึกษาให้กับเด็ก ๆ จากครอบครัวผู้ได้รับผลกระทบในวันนั้นผู้วิจัยทำหน้าที่ในการตรวจสอบรายชื่อนักเรียนที่เข้ารับทุนการศึกษา ซึ่งรวมทั้งลูกสาวของผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อนี้ด้วย ก่อนหน้านั้นในช่วงที่ผู้วิจัยปั่นจักรยานสำรวจหมู่บ้านทุก ๆ เย็นผู้วิจัยมักพบและพูดจากหยอกล้อกับลูกสาวคนเล็กของผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อนี้เป็นประจำ ทำให้ผู้วิจัยมีความสนิทสนมกับลูกสาวของเธอในระดับหนึ่ง วันนั้นหลังจากเสร็จพิธีเธอก็เข้ามาพูดคุยกับผู้วิจัยอย่างสนิทสนมและกล้าที่จะพูดจากับผู้วิจัยโดยไม่เขินอายเหมือนในอดีต

หลังจากที่ผู้ให้ข้อมูลหลักสัมภาษณ์เก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 7 เสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 7 ได้แนะนำให้ผู้วิจัยสัมภาษณ์เพื่อนของเธอ ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 8 อีกคน ผู้วิจัยจึงนำข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 8 ไปขอคำแนะนำและได้รับความเห็นชอบจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูล ประกอบกับเธอได้ผ่านเกณฑ์ตามที่คุณวิจัยกำหนดไว้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอนัดวันเวลาเพื่อสัมภาษณ์เธอในเวลาต่อมา

ในวันที่สัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อผู้วิจัยสัมภาษณ์ที่กลุ่มสตรีฯ ผู้วิจัยจึงและผู้ให้ข้อมูลหลักจึงเลือกสถานที่ที่ผู้คนไม่พลุกพล่านและไม่มีเสียงดังรบกวนเริ่มสัมภาษณ์เก็บข้อมูล ก่อนเริ่มสัมภาษณ์ผู้วิจัยชวนผู้ให้ข้อมูลหลักคุยถึงลูกสาวคนเล็ก เธอได้เล่าเรื่องความซุกซนของลูกสาวเธอจนบางเหตุการณ์ทำให้ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหัวเราะถึงวีรกรรมความซนของลูก เมื่อผู้วิจัยเริ่มรู้ว่าการสนทนาเริ่มออกประเด็นไปมาก ผู้วิจัยจึงใช้ทักษะเบื้องต้นเกี่ยวกับการปรึกษาเชิงจิตวิทยาเพื่อพาผู้ให้ข้อมูลหลักกลับมาพูดคุยประเด็นที่ต้องการศึกษาอย่างละมุนละม่อม ระหว่างที่พูดคุยมีบ้างที่เธอเสียง สั้นและร้องไห้ แต่เธอก็สามารถให้ข้อมูลจนการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 9

ทุกครั้งเมื่อผู้วิจัยผ่านหน้าบ้านของผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อผู้วิจัยจะได้ยินเสียงเพลงของสุรพล สมบัติเจริญเป็นประจำ วันหนึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อกำลังตากผ้าอยู่หน้าบ้าน ผู้วิจัยจึง

จดจำกรยานไปพักท่าย ชวนผู้ให้ข้อมูลหลักคุยกันเรื่องเพลงลูกทุ่งเนื่องจากผู้วิจัยคุ้นเคยกับเพลงของสุรพล ตั้งแต่ผู้วิจัยเล็ก ๆ เนื่องจากครอบครัวของผู้วิจัยชอบฟังเพลงประเภทนี้ เมื่อคุยกันทำให้เธอคุยกับผู้วิจัยอย่างสนุกสนานเกี่ยวกับเพลงที่เธอชอบ หลังจากนั้นทั้งผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักจึงมีความคุ้นเคยกันในระดับหนึ่ง หลังจากนั้นผู้วิจัยมีโอกาสมพบผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้เป็นประจำเมื่อมีการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน

ครั้งหนึ่งเมื่อผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลพาผู้วิจัยไปที่สวนที่ศูนย์ฝึกอาชีพเซรามิกในหมู่บ้าน ผู้วิจัยเห็นผู้ให้ข้อมูลหลักกำลังเขียนลวดลายบริเวณเครื่องปั้นได้อย่างงดงาม ผู้วิจัยจึงเข้าไปนั่งมองเธอทำงาน ตลอดระยะเวลาที่เธอกำลังทำงาน เธอจะไม่ค่อยสูงส่งกับใคร ยกเว้นเวลาว่างหรือเวลาพักเที่ยงเธอจะเข้าไปนั่งร่วมวงกับเพื่อนร่วมงาน

หลังจากนั้นผู้วิจัยมีโอกาสนัดชิดกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้อยู่เสมอเนื่องจากเธอชอบมาเดินออกกำลังกายเวลาช่วงเย็น ๆ ผู้วิจัยจึงชอบเข้าไปเดินคุยกับผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นประจำ บางครั้งเธอก็เล่าเรื่องราวชีวิตของเธอให้ผู้วิจัยฟังอย่างคร่าว ๆ

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 9 เป็นบุคคลที่ผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลแนะนำให้ผู้วิจัยศึกษา เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักมีเรื่องราวที่น่าสนใจ และเป็นคนกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาอยู่ที่หมู่บ้านแห่งนี้ เมื่อผู้วิจัยพิจารณาตามเกณฑ์การคัดเลือกแล้ว จึงได้ขอนัดสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี แต่ผู้ให้ข้อมูลหลักได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ถ้าเป็นคนอื่นเธอจะไม่อนุญาตให้สัมภาษณ์เนื่องจากเธอไม่ชอบให้ใครมาขุดคุ้ยเรื่องราวชีวิตเธอ ผู้วิจัยจึงถามย้ำอีกครั้งหนึ่งเกี่ยวกับการเข้าร่วมการวิจัยซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลักก็ให้ความมั่นใจที่จะเข้าร่วมเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักมีความเอ็นดูผู้วิจัยเหมือนลูกหลานคนหนึ่งของเธอ

ในวันที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลนี้ผู้วิจัยมาสัมภาษณ์ที่บ้าน ในตอนนั้นลูกสาวของเธอกำลังนอนดูโทรทัศน์อยู่ใกล้ ๆ เธอ แต่เสียงโทรทัศน์ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการสัมภาษณ์ในครั้งนี้เนื่องจากลูกสาวของเธอเปิดเสียงไม่ดังมาก ผู้วิจัยเริ่มต้นสัมภาษณ์ ช่วงที่สัมภาษณ์พบว่าผู้ให้ข้อมูลรู้สึกแน่นและเหมือนมีอะไรจุกอยู่ในอก มีความรู้สึกสะท้อนใจในบางประเด็น คือ เมื่อพูดถึงเหตุการณ์วันเกิดเหตุ เธอจะมีอาการน้ำตาไหล และบอกให้รู้ว่าเธอยังมีความเปราะบางกับประเด็นดังกล่าวกับการพูดในเรื่องนี้ ผู้วิจัยรับรู้ความรู้สึกดังกล่าว และพิจารณาที่จะไม่ซักถามเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ลึกซึ้งในประเด็นนี้ เพื่อป้องกันการกระทบกระเทือนใจผู้ให้ข้อมูล เมื่อสอบถามความสมัครใจผู้ให้ข้อมูลยังพร้อมที่จะให้ข้อมูลต่อไป อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีความสะท้อนใจพึงขึ้นอยู่กับการพิจารณาของผู้วิจัยแต่ละคน การเลือกปฏิบัติของผู้วิจัยในครั้งนี้ไม่ได้เป็นการกำหนดว่าผู้วิจัยรายอื่น ๆ จะต้องปฏิบัติตามแนวทางของ

ผู้วิจัย หากแต่สิ่งสำคัญที่สุด ที่ผู้วิจัยพึงคำนึงถึงคือ ภาวะจิตใจของผู้ให้ข้อมูล ที่เกิดขึ้นเพื่อแสดงถึงการให้เกียรติ และรับผิดชอบต่อการทำหน้าที่นักวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 10

ผู้วิจัยได้รับคำแนะนำจากผู้แนะนำเข้าสู่แหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 5 ให้ทำการศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลักรายชื่อที่ 10 เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้เป็นคนที่อภิปรัชญาดี เป็นมิตร มีรูปแบบวิธีการเลี้ยงลูกที่น่าสนใจ เมื่อผู้วิจัยได้ตรวจสอบเกณฑ์ที่กำหนดเอาไว้ พบว่าผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจที่จะศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ แต่เนื่องจากสัมพันธภาพระหว่างผู้ให้ข้อมูลหลักกับผู้วิจัยยังไม่ดีพอ ผู้วิจัยจึงวางแผนไว้ว่าจะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ในอนาคตแต่ช่วงนั้นผู้วิจัยก็ได้สร้างสัมพันธภาพกับเธออยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะช่วงที่ผู้วิจัยเก็บค่าน้ำประปา ผู้วิจัยมักชวนผู้ให้ข้อมูลหลักพูดคุย ได้ถามเรื่องราวชีวิตประจำวัน แต่ทุกครั้งที่ผู้วิจัยมีโอกาสได้เข้ามาที่บ้านของผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยมักเห็นลูกสาวของผู้ให้ข้อมูลหลักนั่งอ่านหนังสือที่โต๊ะในบ้านเป็นประจำ

หลังจากระยะเวลาผ่านไป 4 สัปดาห์ของการมาอยู่ในหมู่บ้าน ผู้วิจัยได้สำรวจนักเรียนเพื่อจัดทำรายชื่อผู้เข้ารับทุนการศึกษา ผู้วิจัยได้มีโอกาสทราบรายละเอียดเกี่ยวกับครอบครัวของเธออย่างคร่าว ๆ

ผู้วิจัยได้สนิทสนมกับผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้มากขึ้น จากการจัดเตรียมสถานที่ต้อนรับคนใหญ่คนโตในบ้านเมืองท่านหนึ่ง ที่ลงมาตรวจเยี่ยมชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบฯ ขณะที่ร่วมกันเตรียมสถานที่ผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักช่วยกันกวาดอยู่บริเวณใกล้เคียงกันทำให้มีโอกาสได้พูดคุยด้วยกันขณะที่ทำงาน เมื่อผู้วิจัยเห็นว่าสัมพันธภาพระหว่างผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้วิจัยมีความสนิทสนมกันพอสมควร ผู้วิจัยจึงนัดผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อขอสัมภาษณ์ตามวันเวลาที่ได้ตกลงกันได้

วันที่สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลนัดผู้วิจัยสัมภาษณ์บริเวณชั้นล่างของบ้าน ในช่วงเวลานั้นลูกสาวของเธอขึ้นไปดูโทรทัศน์ที่บ้านชั้นบน บรรยากาศช่วงที่ดำเนินการสัมภาษณ์เงียบสงบ เมื่อเริ่มสัมภาษณ์ไปประมาณ 15-20 นาที มีเพื่อนบ้านของผู้ให้ข้อมูลเข้ามานั่งพูดคุย ผู้วิจัยจึงหยุดการสัมภาษณ์ไว้ชั่วคราว และเริ่มสัมภาษณ์อีกครั้งเมื่อเพื่อนบ้านได้กลับไปแล้ว เพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบให้เกียรติและรับผิดชอบต่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างที่พูดถึงประเด็นการเยียวยาจิตใจตนเอง เธอได้หยิบสมุดบันทึกที่เธอจดคิดเตือนใจต่าง ๆ มาให้ผู้วิจัยใช้เป็นข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์ และเมื่อการสัมภาษณ์ได้สิ้นสุดลง ผู้ให้ข้อมูลหลักอนุญาตให้ผู้วิจัยนำสมุดเล่มดังกล่าวกลับไปอ่านที่บ้าน

ตัวอย่างการวิเคราะห์ข้อมูล

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 1(ID1)

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ	ทุกข์จากการพลัดพราก	“ทำอะไรไม่ได้เลย ความรู้สึกแบบว่าไม่รู้จะทำอย่างไร สงสาร (สามี) เรียกแก สงสัยแกได้ยินเราพูดนะ แต่แกพูดไม่ออก คือแบบเสียใจ ไม่รู้จะทำอย่างไร พาแกไปโรงพยาบาล ตอนแรกมันคิดไม่ออก คือต้องช่วยแกก่อน”
	ทุกข์จากการขาดที่พึ่ง	“ว่าเหว่นะ มันเหมือนเราไม่มีอะไรเลย เหมือนมือไม้มันไปไหนหมด เหมือนเรา แขนขาด มือขาด อะไรแบบนี้แหละ เหมือนเราทำอะไรไม่เป็น”
	ทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ	
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ	รับรู้ว่ามียังคงอยู่หลังเสียชีวิตไปแล้ว	“ฝัน ฝันว่าแกมานอนด้วย เหมือนกับครั้งที่เราอยู่ด้วยกันแบบนั้นแหละ แต่ว่ามันนานแล้ว หลังจากที่แกเสียไป เหมือนกับแกมาอยู่กับเราปกติ แต่มันก็เป็นแค่ความฝัน นื่องอ้อย มันไม่มีทางกลับมาเป็นความจริงหรอก”
	หวนระลึกถึงสามี	“ข้าวของเครื่องใช้ เยอะแยะเลยคะ พี่เก็บไว้หมด พระแกเต็มเลย แกชอบพระไง พี่ก็เลยเก็บไว้ พวกเขียนพระเขาบอกว่าถ้าไม่ไหว พระของพี่เขามีเยอะแยะ เอามาปล่อยสิ พี่ไม่ทำร้ายของของเขา เขาชอบ เขารักของเขา เขาก็รักของเขา (ร้องไห้) นี่นาพิกาของเขาพี่ก็เก็บไว้เลย
	ดำรงชีวิตโดยยึดแบบอย่างสามีเป็นแนวทาง	“สอนให้ลูกเอานิสัยแบบป้า ป้าเป็นคนดี ป้าเรียนหนังสือเก่ง ให้ตั้งใจเรียน (ร้องไห้) เขาเป็นคนดี ไปที่ไหนก็มีคนรักใจ ผู้ใหญ่ก็รัก เขาเป็นคนเรียบร้อย คือเป็นแบบไม่ขัดใจเพื่อน คบเพื่อน เพื่อนก็รัก เป็นคนใจบุญด้วยและแกก็จะทำบุญตักบาตรทุกวัน”

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการ เยียวยาจิตใจ ตนเอง	การทำใจยอมรับ	“มีบ้างแหละ ที่เรานึกเนอะ แต่เขาก็มาแค่นี้ เราก็ลิขิตตัวเราเองไม่ได้ เรายอมรับ ยอมรับในสิ่งที่เราได้รับคนเรามันเลือกเกิดไม่ได้ แล้วไม่มีใครอยากไปเร็วหรือช้า เรานึก เราก็คิดถึงเขาเนะ”
	การสร้างพลังทางบวกให้ตนเอง	“พี่ยึดว่าเราต้องเข้มแข็ง หลักก็คือเราต้องเข้มแข็ง เราอย่าอ่อนแอ เราอย่าท้อ เรายังมีชีวิตอยู่ เราไม่ต้องกลัวงาน ความลำบาก เราทุกคนก็เคยผ่าน (ความลำบาก) มาแล้ว พี่ยึดคำนี้ว่าเราต้องเข้มแข็ง”
	สิ่งเสริมพลังใจจากปัจจัยภายนอก	“ทุกคนในบ้าน แบบมีน้องแฟน พี่สาวแฟน เขาเป็นกำลังใจให้เรา เขาก็ดีใจ ดีกับพี่ กับลูก คือเราเขาก็ช่วยเหลืออยู่ เราไม่ท้อเท่าไร เราไม่ได้อยู่คนเดียว อย่างน้อยลูกเรามี คนรอบข้างเราอย่างน้อยก็ให้กำลังใจ แล้วเพื่อนบ้าน เพื่อนทุก ๆ คน”
	การได้รับความช่วยเหลือทางสังคม	“มีหน่วยงานเยอะเลยคะ ที่เขาเข้ามาให้ความช่วยเหลือ ถึงแม้เขาไม่ได้ให้เงิน ไม่ได้ให้อะไรแบบนี้แต่เขาก็มาสอบถามเมื่อก่อนก็มีพวกเขต พวกอะไรแบบนี้พาเราไปเที่ยว ได้คลายเครียดกิจกรรมพวกนี้ก็ช่วยได้บางครั้งแหละ เฉพาะเวลาที่เราไปแต่พอกลับมามันก็เหมือนเดิม”
การเห็นคุณค่าของชีวิตจากความทุกข์	เข้าใจว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต	
	สู้ชีวิตเพราะต้องเป็นทั้งพ่อและแม่	“ชีวิตเราเลือกไม่ได้ มันเลือกไม่ได้ เมื่อมันเกิดขึ้นกับเราแล้วแบบว่าเราอย่าท้อ แต่ถ้าเรามีลูกก็ขอให้เรานึกถึงลูกไว้ก่อน ให้ลูกของเราเป็นหลักแล้วเราจะได้มีกำลังใจ กำลังใจต่อสู้”
	เรียนรู้ความเข้มแข็งจากความยากลำบาก	“(การสูญเสีย) สอนให้เราเข้มแข็ง ให้เราพึ่งตัวเรา เพราะเราไม่มีใครอีกแล้ว เราต้องพึ่งตัวเราเอง ให้เราเข้มแข็งและพึ่งตัวเองให้ได้ ต้องต่อสู้ (ต้อง)อดทน”

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 2 (ID2)

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ	ทุกข์จากการพลัดพราก	“ตอนนั้นพี่ไม่รู้ตัวเองเลย รู้ตัวอีกที่ตอนอยู่โรงพยาบาล ... พี่บอกพี่อยากไปวัด อยากดูศพพี่เขาว่าเป็นอย่างไร พี่สาวบอกว่าถ้าน้องไปน้องอย่าอ่อนแอ น้องต้องเข้มแข็ง เราก็รับปากว่าน้องจะไม่ร้องแล้ว แกก็หารถไปรับ ไปรับมาก็เหมือนเดิม นึกซ็อก นอนเหมือนคนไม่เหลืออะไรแล้ว อยู่โรงพยาบาลอีก”
	ทุกข์จากการขาดที่พึ่ง	“ความคิดตรงนั้นพี่คงเลี้ยงลูกไม่ได้รอดแน่ นี่จริงๆเลยนะ พี่ต้องเลี้ยงลูกไม่รอดแน่ๆ ลูกจะอยู่สภาพอย่างไร ลูกจะกินอะไร จะเอาเงินมาจากไหน จะไปหามาจากไหน คือมันมืดมิด มันไม่สว่าง มันมืดไปหมด”
	ทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ	
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ	รับรู้ว่ามียังคงอยู่หลังเสียชีวิตไปแล้ว	“วันที่สาม ของในโรงซ่อมมอเตอร์ไซด์ พวกอะไหล่จะเป็นของแกหมดเลย อยู่ๆปั๊มลมมันดังขึ้น มันดังขึ้นมาอย่างไร มีออกมา เครื่องเดินหยอม หยอม หยอม พี่ก็ตกใจ มันดังได้ยังไง พี่ก็บอกพ่อเอ๊ย ในเมื่อพ่อไปแล้วก็ขอให้พ่อไปสบาย อย่ามาอะไรกับแม่เลย แค่นี้แม่ก็ไม่สบายใจแล้ว ให้แม่เลี้ยงลูกเถอะ พ่อไม่ต้องทำอะไรแล้วพ่อทำอย่างนี้แม่ก็ยังไม่สบายใจหนักเข้าไปอีก ยิ่งกลัวหนักเข้าไปอีก ยิ่งแรงเข้าไปอีก”
	หวนระลึกถึงสามี(หลีกเลี่ยง)	“เสื้อผ้าพี่เขา พี่เก็บแจกให้ลูกหลาน เสื้อผ้า ผ้าห่ม รูปถ่าย พี่เก็บใส่ถุงไว้เรียบร้อย พี่ทำใจไม่ได้”
	ดำรงชีวิตโดยยึดแบบอย่างสามีเป็นแนวทาง	“ให้กำลังใจลูก(บอกว่า) นี่ถ้าพ่อของลูกอยู่ พ่อคงมีความสุขเนอะ ดีใจที่ลูกสาวเรียนเก่ง มันก็หัวเราะ มันก็บอกว่าพี่อยู่ที่นี่นะ ลูกนี้สุดยอดเลย เพราะแกเคยพูดไว้”

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
กลวิธีในการ เยยวยาจิตใจ ตนเอง	การทำใจยอมรับ	“พลิกกลับมาคิด พี่ว่าพี่ ทำใจได้แล้ว พี่คิดตรงนั้น พี่ว่าพี่สบายใจ ที่(เรา)ปลงได้”
	การสร้างพลัง ทางบวกให้ ตนเอง	“การฟังหมอบ เรายังฟังได้ ไม่ใช่ฟังไม่ได้ แต่การกินยานอนหลับ มันไม่ใช่ยาแก้ปัญหา หลับไปชั่วระยะเวลาหนึ่งพุงนี้เข้าต้อง มาคิดอีก แต่การออกกำลังกาย ถ้าเรามีเพื่อนสังคม เรามีอะไร เราหันหน้าเข้าหาเขา เราปรึกษาเขาสิ่งๆนี้เป็นยาใจให้เรา แล้ว เราจะไม่เครียด”
	สิ่งเสริมพลังใจ จากปัจจัย ภายนอก	“น้อยใจในชีวิต นิ่งนึ๊ก ๆ ก็นึกถึงคำสวดมนต์ชินบัญชร เอา หนังสือมาเปิดๆ เอ้อ สวดมนต์ดีกว่า สวดแล้วมันดีขึ้น ใจเรา มันไม่(คิด)อะไร สวด สวด สวด สัก 5-6 เที้ยว มันโล่งใจ ใจ มันก็ดีขึ้น สิ่งนี้ก็คิดว่าเรื่อยเปื่อย มันไม่ใช่ตรงนั้น กลับคิด ขึ้นมาได้”
	การได้รับความ ช่วยเหลือทาง สังคม	“ถ้าทางรัฐไม่ช่วยเราก็ไม่ไหวน้องเอ๋ย ผู้ไม่ไหวหรอก เพราะ คนเราต่อให้เงินเดิน หกพัน เจ็ดพัน มันก็ไม่พอ ไหนค่าน้ำ ค่า ไฟ ค่ากับข้าว เดือนเท่าไร ถึงเรากินประหยัด เราไม่ฟุ่มเฟือย มันก็ไม่ค่อยจะพอ”
การเห็น คุณค่าของ ชีวิตจาก ความทุกข์	เข้าใจว่าความ ตายเป็นส่วน หนึ่งของชีวิต	“ชีวิตมนุษย์มันก็เป็นอย่างนี้แหละ มีเกิดแก่เจ็บตาย มีทั้งสุข มี ทั้งดิบ มีทั้งร้าย มีทั้งทุกข์ มันมีหมด อยู่ที่เรารู้ว่าเรารับได้ หรือไม่ เราจะปลงได้หรือไม่ แต่ถ้าเราปลงมันได้นั้นแหละ สุด ยอดแล้ว”
	ผู้ชีวิตเพราะต้อง เป็นทั้งพ่อและ แม่	“การที่สามีเราเสียชีวิตเขาให้เราเป็นผู้หญิงที่เป็นผู้นำที่เก่งขึ้น รู้จักการแยกแยะ รู้จักการทำมาหากินว่าอันนี้เป็นอย่างนี้ นั่นไอ้ นั่นเป็นอย่างนั้นนะ การเป็นผู้นำครอบครัวไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย เรารู้แล้ว ตอนนี้อยู่ใหม่ละ เมื่อก่อนเรามีสามีเป็นหัวหน้า ครอบครัวเงินไม่มีเขาทำงานอยู่ แต่ตอนนี้คือไม่ใช่ เราเป็นทั้ง พ่อเป็นทั้งแม่”
	เรียนรู้ความ เข้มแข็งจากความ ยากลำบาก	“แต่ก็ภูมิใจน้องเอ๋ย ถึงว่าเขาเสียชีวิตไปถึงเราอยู่แบบนี้ ถ้าม ว่าเราจะได้อะไรจากคำว่าการลำบากมันคืออะไร การที่เรามีสามี อยู่ เราไม่รู้หรือว่าการลำบากเป็น”

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 3(ID3)

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ	ทุกข์จากการพลัดพราก	โทรศัพท์เข้ามาไม่รู้เท่าไรนะโทรศัพท์ โทรมาเดี๋ยวมันโทรมาว่า พี่เป็นแฟนของพันธ์(นามสมมติ)ใหม่คะ บริจาคเงินหมื่นสองหมื่น สามหมื่น กูไม่รู้เรื่องว่าเขาหลง (พูด) อะไร มันคือไม่หมดเลย ไม่รู้เรื่อง
	ทุกข์จากการขาดที่พึ่ง	“เราก็อธิบายอะไรสักอย่าง รู้อย่างเดียวว่าจะทำแบบไหนวะ จะอยู่แบบไหนวะ คิดอย่างเดียว อยากจะตายเหมือนกันกูอยากจะไปด้วย มันเหงา มันว่าเหว่ บอกไม่ถูก”
	ทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ	
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ	รับรู้ว่ามียังคงอยู่หลังเสียชีวิตไปแล้ว	“ เขาเสียดีสิบียี่สิบ วันพฤหัสบดี ที่ยี่สิบสามกันจ๋า วันนั้นบ้ายสองโมงช่วงบ้ายเขาไปหาลูกเก่าแก่ที่กรุงเทพฯ เขาอยู่แบบพี่แบบน้อง ก็ตอนทำงานเขาสนิทตั้งแต่เด็กๆ สมัยทำงานเขาเรียกแฟนว่าบัง เขาไปหา เหมือนหลานเขานั่นแหละ เขารัก ชีรธอนดำเวฟ สีดำ แต่งชุดทหารไปหา (น้องเขา)บอกว่าไปหน้าดำ วิญญาณเขาไป ชีรธไปขึ้นชั้นสิบ จอดหน้าประตู เสร็จแล้วเคาะประตู ลูกเก่าแก่เปิด ก็ถามว่าบังมาใส่อะ (มาทำไม) มาหาน้องดาว บังฝากกะหัดด้วยนะ ช่วยดูๆด้วย ช่วยเดินเรื่องเขาให้เสร็จๆ กะหัดเขาไม่รู้เรื่องหรอก ช่วยบอก มาฆ่าด้วย ว่าช่วยกะหัดให้ถึงที่สุด ให้ได้เบ๊ยให้หมด เดินเรื่องให้เสร็จ กะหัดไม่รู้เรื่องหรอก น้องดาวบอกว่าได้ๆ เออเดี๋ยวน้องดาวจะบอกมาฆ่าเอง น้องดาวจะช่วย น้องดาวบอกว่าจะดูแลกะหัดเอง”
	หวนระลึกถึงสามี	“เก็บไว้ เก็บหมดทุกอย่าง ผ้าที่เขาห่อมาจากโรงพยาบาล ผ้าปิดศพ ที่มันมีสีขาว สีดำ สีแดงในตัวเขา ที่ปิดเขาปิดศพที่เหลือส่วนมากโรงพยาบาล จะเอากลับไหม้ยี้ นี้กะหัด บอกว่าขอตะ (ขอเถอะ) ไม่ให้กลับ บางทีก็ เก็บไว้ ไม่ได้ซักที อยู่ทั้งเลือดนั้นแหละ อยู่ในตู้เก็บไว้เรียบบร้อย ลูกว่ากลัวอีตาย (กลัวจะตาย) กะหัดบอกว่ากลัวทำไมละ ก็เก็บไว้หมดแหละ เป็นความจริงจ้า

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
สายสัมพันธ์ ที่ต่อเนื่อง ภายในใจ (ต่อ)	ดำรงชีวิตโดยยึด แบบอย่างสามี เป็นแนวทาง	“เขาว่าจะกู้เงินสักแสน มาสร้างบ้านให้เสร็จ นี่เขาให้มาแล้ว เราก็ต้องทำให้เขาให้เสร็จนั่นแหละ ทำสิ่งที่เขาตั้งใจให้สำเร็จ เขาอยากให้บ้านเขาเสร็จๆ เขาว่าเขาจะซื้อรถสักคัน จะเก็บ เบี้ย เวลาไปไหนมาไหนมันลำบาก”
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการ เยียวยาจิตใจ ตนเอง	การทำใจยอมรับ	“มันไม่อยากจะทำอะไร มันก็เป็นเรื่องธรรมดาอะ แต่เดี๋ยวนี้ยังชั่ว (ดีขึ้นแล้ว) มีนั่นแหละ บางสิ่งบางอย่างว่า เออมันก็คิด ๆ นั่นแหละ แต่ก็ช่างมันเหอะ มันไปแล้ว เราก็สบายเหมือนกัน มันไปแล้วนี่เราก็ไม่ต้องเหนียวอะไร”
	การสร้างพลัง ทางบวกให้ ตนเอง	“ส่วนมากเวลาเหงาหัวค่ำ มันจะเจียบ บางทีก็ขี่รถเล่นให้มัน สบายใจ กินกาแฟให้นอนหลับ แต่บางคนเขาไม่เข้าใจ เขา บอกว่ามึงชอบออกไปเที่ยวช่วงค่ำ ๆ ก็ไม่ได้ออกไปเที่ยว ไป ส่งลูกชากลับก็ขี่รถให้สบายใจ พอกลับมาถึงก็เอ่อ จะได้หลับ”
	สิ่งเสริมพลังใจ จากปัจจัย ภายนอก	“เค้าแก่ ดี ดีมากๆเลย ดีกว่าพี่น้องอีก ยอมรับ เค้าดี ดีจริงๆ เลย เค้าช่วยที่สุดเลย ถ้าไม่มีเค้า เงินก็ไม่ได้แบบนี้ นี่ทำงาน อยู่กับเค้า ก็ไปช่วย...เราไปช่วยเค้า เค้าดีจริงๆแหละ เค้า ปลอบใจตลอดเลย”
	การได้รับความ ช่วยเหลือทาง สังคม	“มีพวกกรรมสุภาพจิต มาทำแบบว่าให้เราสนุก มาแบบเล่น เกมในหมู่บ้านนี้แหละ เวลามาจัดก็ทำอาหารมาเลี้ยง ก็เพื่อน ในหมู่บ้านเรานี่แหละ เขาก็จะมาแสดงให้เราดู”
การเห็น คุณค่าของ ชีวิตจาก ความทุกข์	เข้าใจว่าความ ตายเป็นส่วน หนึ่งของชีวิต	
	ผู้ชีวิตเพราะต้อง เป็นทั้งพ่อและ แม่	“ชีวิตเราหลังจากไม่มีเขาแล้ว เราต้องทำงานเลี้ยงลูก ถึงไม่มี เขาเราต้องอยู่ให้ได้ อยู่เพื่อลูกไง”
	เรียนรู้ความ เข้มแข็งจากความ ยากลำบาก	

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 4 (ID4)

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ	ทุกข์จากการพลัดพราก	“ง มั่นมึดแปดด้าน มั่นคิดไม่ออก ทำไมสมองเรามันเหมือน กับคนไม่รู้เรื่อง ที่ว่าจริงๆแล้วพี่ไม่ได้เป็นคนแบบนั้น พอช่วงนั้นพี่คิดไม่ออกเลยว่าจะต้องทำอะไรต่อไป”
	ทุกข์จากการขาดที่พึ่ง	“หลังจากที่อยู่วัด คนมันเยอะเราก็ไม่เป็นไร ที่นี้กลับบ้านเราไม่มีใคร มั่นว่าเหว”
	ทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ	“สงสารลูกมาก ที่เขา(สามี)เสีย เมื่อก่อนยังไม่บอก บอกว่าพ่ออยู่กับพี่ที่สวรรค์ ลูกอยู่กับแม่ที่โลกมนุษย์ เดียวนี้เขา(ลูก)รู้แล้วว่าพ่อไม่อยู่แล้ว แต่ก็มี(ที่ลูก)น้อยใจบ้างเวลาเพื่อน ๆ ล้อ เวลาเห็นเขามีพ่อ มีแม่พร้อมหน้า เราก็เสียใจ แอบร้องไห้ สงสารส่วนนี้ ทำให้เราคิดมาก ”
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ	รับรู้ว่าสามียังคงอยู่หลังเสียชีวิตไปแล้ว	“2- 3 ปีนี้ละ ถ้าวันพระวันไหนไม่ได้ไปวัดนั่นมีแหละจะต้องฝันถึงเขาตลอด เป็นประจำ ส่วนใหญ่จะฝัน ฝันว่าข้ามคลองเขาอยู่ คลองนั้น ป่าอยู่ฝั่งนี้ ก็ตะโกนมาว่าทำอะไร นี่ถ้าฝันเจอเขาวันพระ ก็ทำบุญ ส่วนมากก็จะทำบุญอยู่ เอาข้าวไปวัด ก็นึกถึงเขา 2 คนนั่นแหละ พ่อกับลูก บ่อย ก็ส่วนมากก็จะอยู่คนละฝั่ง ก็ตะโกนเรียก แล้วหันหลังให้กัน แบบนี้ บางทีเดิน เดินเจอ ก็บางทีเขาก็ไม่ทัก เรายื่นแหละทัก เราเรียก เรียก อ้ายนิด อ้ายนิด (นามสมมติ) คนอีสานเขาเรียก ไปไสแล้วมานี่ แกก็จะหัน หันมาแกก็หันหลังแล้วก็เดินไป”
	หวนระลึกถึงสามี	“เสื้อผ้า(ของสามี) ก็เก็บไว้ เสื้อผ้า บางชุด พี่ชายเขาพี่สาวเขาเอาไปใช้หรือเอาไปไหนไม่รู้แหละ เขาขอก็เลยให้ไป ส่วนที่เก็บไว้ก็เป็นเสื้อผ้า กระเป๋าตังค์ ตังค์ที่ว่าให้ไปยังไม่ใช้ยังเหลืออยู่ ทำบุญให้ ร้อยหนึ่ง ก็ไม่ทำหมดที่ ยังเก็บไว้อยู่ กระเป๋าตังค์ตอนนั้น ลูกเหรียญของแกนั้น ยังไม่ได้ทำบุญให้แกก็ยังเก็บไว้ แกจะเก็บทุกบาทใส่กระปุกแล้วแกเก็บตลอด ชอบทำบุญเหมือนกัน แกบอกจะเอาไว้ทำบุญ เก็บไว้อยู่นั้นแล ตอนนั้น คิด คิดไว้ดู ไว้ดู ไม่เห็นตัวก็เห็นเสื้อผ้างี้ยังดี เอาไว้ดูตัวเขาเอาไว้ดูต่างหน้า”

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
สายสัมพันธ์ ที่ต่อเนื่อง ภายในใจ	ดำรงชีวิตโดยยึด แบบอย่างสามี เป็นแนวทาง	“เมื่อก่อนยังไม่บอก ไม่บอกว่าพ่อเสีย บอกว่าพ่อไปสวรรค์ เขาก็ถามว่าพ่อไปสวรรค์กลับเมื่อไหร่ เราก็บอกว่าเขาไม่กลับ มาแล้ว เขาไปอยู่กับพี่ ลูกอยู่กับแม่ แยกกันอยู่แล้ว (บอกลูก) เราต้องทำดีเหมือนพ่อ เราจะได้ไปอยู่สวรรค์เหมือนพ่อ”
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการ เยียวยาจิตใจ ตนเอง	การทำใจยอมรับ	“ก็ยอมรับนั่นแหละว่า ชีวิตเราเปลี่ยนแปลงไปเยอะเหมือนกัน เมื่อก่อนยังลำบาก ลำบากเรื่องเงินแบบเราหมดไปกับลูกพอ ลุงแก่เสีย เงินช่วยเหลือก็ได้ กันเยอะ ก็ดีขึ้น เหมือนเสียอย่าง ได้อย่าง แต่บุญเขาก็มีเท่านั้น”
	การสร้างพลัง ทางบวกให้ ตนเอง	“ถ้าคิด(ถึงสามี) ส่วนมากบ้าจะไม่ไปคุยกับเพื่อน จะไปเข้า สวนเข้าไปทำงานให้หนักแล้วก็มานอน เหนื่อยๆก็เพลียก็หลับ หาอะไรทำให้เหนื่อยๆได้มานอน หลับๆ หลับสบาย ไม่ต้องคิด อะไร จะได้ไม่ต้องคิด เพราะว่าอยู่คนเดียวหรือไม่ได้ทำอะไร มันยิ่งทำให้เราคิด
	สิ่งเสริมพลังใจจาก ปัจจัยภายนอก	“ก็นึกถึงลูกแค่นั้น ก็มีกำลังใจแล้ว”
	การได้รับความ ช่วยเหลือทาง สังคม	“มีหน่วยงานข้างนอกมาช่วยเกี่ยวกับ จิตใจก็ มี อสม. เขาก็ ปลอบใจเรา ปลอบใจให้เราเข้มแข็ง ก็ได้เยอะอยู่บางที่ก็ สนุกสนานไปเล่นกับเขา”
การเห็น คุณค่าของ ชีวิตจาก ความทุกข์	เข้าใจว่าความ ตายเป็นส่วน หนึ่งของชีวิต	
	สู้ชีวิตเพราะต้อง เป็นทั้งพ่อและ แม่	“(หลังจากสูญเสียสามีได้) สอนให้เราเข้มแข็ง ให้เราเป็นทั้งพ่อ เป็นทั้งแม่ แล้วก็ต้องเข้มแข็ง อันไหนที่เราทำไม่ได้ เราก็ต้อง ทำให้ได้”
	เรียนรู้ความ เข้มแข็งจาก ความ ยากลำบาก	“บอกกับเพื่อนว่า เราอาบน้ำร้อนมาก่อน ก่อนหน้ามีเขา เดี๋ยวนี้เราไม่มีเขา เราต้องเข้มแข็ง บอกเขาให้เข้มแข็ง ต้องหา มาเอง ต้องไม่คิด เราทำใจเรานี้แหละให้เข้มแข็ง”

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 5(ID5)

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ	ทุกข์จากการพลัดพราก	“ขาดสะบั้นแล้ว เหมือนอยู่ในที่มีดแล้ว เคঁาต่างหากคือแสงเทียน เราคิดนะ เคঁาเป็นคนดีแท้ๆ แต่ทำไมถึงเป็นขนาดนี้ มันใจหาย มือสองข้างจับลูกเอาไว้กลัวเคঁาจะหายไปจากเรา จับแบบคนไม่มีแรง”
	ทุกข์จากการขาดที่พึ่ง	“เรานอนคนเดียว ปกติถ้าเป็นโรงพยาบาลของรัฐ จะมีน้ำมาวางให้ มีแก้วมาวางให้ แต่ที่นี่ไม่ใช่ มีแต่โต๊ะเปล่าๆ เราอน อยากกินน้ำสักขวดหนึ่ง ก็ไม่มีคนซื้อให้ เพราะเราไม่มีคนเฝ้า บางครั้งก็นอนร้องไห้ ครั้นเราจะหิวน้ำเกลือลงไป หมอก็ไม่ให้อยู่ดี มันรู้ซึ้งละ ว่าเวลาเราอนโรงพยาบาลคนเดียวเราเป็นอย่างไร”
	ทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ	“มันสะเทือน มันเหมือนถูกสะกิดออกมา มันเป็นเหตุการณ์ที่เราจะต้องเจออีกเหวอ นอกจากตอนนี้ ที่เขาจะเล่าให้เราฟังก็คือสมัยก่อนนี่ สื่อแรงมาก แรงชนิดที่ว่าออกข่าวทุกเรื่อง ข่าวของแพนพีนะ เป็นสิบวันยังออกอยู่เลย”
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ	รับรู้ว่ามียังคงอยู่หลังเสียชีวิตไปแล้ว	“มาอยู่หมู่บ้านนี้ใหม่ๆ จะฝันทุกวัน ส่วนใหญ่จะฝันว่าเขามาหยอก มาเล่นมาอะไร ก็เหมือนว่าเขามีชีวิตอยู่ เขาจะมานอนด้วย ห้องเราเป็นสิทธิ์ของเขาอยู่แล้วไง เขาก็จะไม่มีคำว่าขอ มาถึงกอดแล้วก็จะนอนกับเรา มีความรู้สึกว่าเขาแล้ว เหมือนกับเขามีเนื้อหนังอยู่”
	หวนระลึกถึงสามี	“ที่นั่นแหละ เวลาพีจะผ่านแล้วมันจะมีทางไปท่าเรือ พีจะอยู่กับเขาช่วงระยะหลังก่อนเขาตาย พีจะมาที่นี่สิบสามชั่วโมงนั่งรถไปด้วยกัน บางครั้งก็ไม่ได้กินข้าวไป ข้าวเหนียว บางครั้งเราก็ก้อนใส่ปากเขา บางครั้งเราปวดท้องฉี่ เขาก็จอดรถแล้วก็บังให้เราเข้าไปฉี่ หรือบางครั้งเนี่ยขับรถเขา อารมณ์ดี เขาก็กอดเรา บางครั้งอารมณ์ดีเขาก็ให้เราไปหนุนตักเขา พอถึงตรงนั้น ร้องไห้ จะร้องไห้ทุกครั้ง”

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
สายสัมพันธ์ ที่ต่อเนื่อง ภายในใจ	ดำรงชีวิตโดยยึด แบบอย่างสามี เป็นแนวทาง	นิสัยของเขาอยู่กับตัวเราหมดเลยจริงๆ เราก็บอกว่า แต่ก่อน เราเกลียดคนนิสัยเขาไม่มีสาระอะไรเลย แต่พอมันมาอยู่กับตัว เรา เออ มันก็ดีนะ มันไม่ทำให้เราเศร้าหมองเลย คือนิสัยจะมี ความสุข มีเวลาที่ได้คุยกับเพื่อนด้วยเรื่องสนุกมากๆ มัน สนุกจริงๆ แล้วเป็นคนที่คบคนง่ายมาก เจอคนแกก็จะคบ แต่ ลักษณะที่คบเขา น้องจะสัมผัสวันแรกที่พีมองหน้าน้องนั้น แหละที่เด่นชัดที่สุด เขาจะมองหน้าก่อน แล้วจะมองเหมือน นักเลง นี่แหละจะเด่นชัดมากเลย
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการ เยียวยาจิตใจ ตนเอง	การทำใจยอมรับ การสร้างพลัง ทางบวกให้ ตนเอง	พี่ คิดว่าชีวิตเปลี่ยนแปลงไป ถ้าถามแล้ว ร้อยเปอร์เซ็นต์ ไปที่ดีทุกอย่าง เช่นอาชีพหลักที่พี่หาตัวตนได้ก็คือการนวด ใช้ใหม่ เราสามารถนวดได้ตามเจตนาของเรา สองขนมเรา อยากทำ เราก็ทำได้แล้วตามเจตนารมณ์ของเรา พี่ซึกสวน ครั้นนะ เอาอย่างนี้แล้วกัน พี่จะพูดให้ฟังนะ ก่อนสามีจะตาย เจ็ดวันนี่นะ พี่เตรียมตัวแล้วว่าจะไปอยู่อย่างทอง แล้วก็คิดแล้ว ว่าถ้าไปอยู่ที่นั่นจะเลี้ยงเปิด จะปลูกผัก จะทำทุกอย่าง อย่าง ที่พี่ทำทุกวันนี้แหละ แต่พอตาย เรามาอยู่ที่นี้เราได้ทำหมดทุก อย่างเลย มันก็เลยเปลี่ยนแปลงไปในเรื่องที่ดีใจ สิ่งที่เราทำไม่ เป็นแล้วเราทำเป็น ถ้าเกิดยังอยู่บ้านแม่สามี ตอนนั้นก็ร้องไห้
สิ่งเสริมพลังใจ จากปัจจัย ภายนอก		แต่พี่ก็ขอบคุณสมเด็จฯ ขอขอบคุณพี่ๆเค้าที่พยายามสอนให้พี่ เป็นคนเข้มแข็ง บางครั้งเค้าเห็นเราร้องไห้ ก็ยังร้องให้ตาม ร้อง ให้จบ พอเราร้องหนักๆ มันก็ไม่ได้อีก สมเด็จฯ นี้ ท่านฉลาด ท่านมีวิธีให้คนปลูกหญ้า ปลูกทุกอย่าง เพื่อเป็นการเยียวยา จิตใจ ทำไมพี่ถึงคิดทำขนม เพราะสิ่งนี้แหละ เพื่อเป็นการ ตอบแทนท่าน ท่านจะทราบหรือไม่ทราบ พี่ไม่รู้ แต่พี่ทำด้วย ใจ พี่ทำทุกครั้งไม่เคยคิดว่า ขนมทุกชิ้นที่พี่ทำออกมา จะมี กำไรมาน้อยแค่ไหน ไม่เคยคิด

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการ เยียวยาจิตใจ ตนเอง...(ต่อ)	การได้รับความ ช่วยเหลือทาง สังคม	“มีพวกกรรมสุภาพจิต มาทำแบบว่าให้เราสนุก มาแบบเล่น เกมในหมู่บ้านนี้แหละ เวลามาจัดก็ทำอาหารมาเลี้ยง ก็เพื่อน ในหมู่บ้านเรานี้แหละ เขาก็จะมาแสดงให้เราดู พวก สาธารณสุขอะไรแบบนี้ก็มีแหละค่ะ พี่ว่าเขาช่วยไม่ได้หรอก มันอยู่ที่เราทั้งนั้นแหละ”
การเห็น คุณค่าของ ชีวิตจาก ความทุกข์	เข้าใจว่าความ ตายเป็นส่วน หนึ่งของชีวิต	“(หลังจากเสียสามี) พี่ก็เริ่มปฏิบัติธรรม แล้วก็อ่านหนังสือพระ มาตลอด...อ่านแล้วนำมาวิเคราะห์เอ้อ ไซ้ ชีวิตเรามันก็เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ที่ท่านเขียนมันเป็นความจริง”
	สู้ชีวิตเพราะต้อง เป็นทั้งพ่อและ แม่	“เหตุการณ์สอนให้เราเข้มแข็งๆให้เราเป็นทั้งพ่อทั้งแม่แล้วก็ ต้องเข้มแข็ง อันไหนที่เราทำไม่ได้เราต้องทำให้ได้เคยพูดกับ เพื่อน บอกว่า เออ นี้นะ เราอาบน้ำร้อนมาก่อน มีเขา เดียวนี้ เราไม่มีเขา เราก็ต้องเข้มแข็ง เคยบอกเขาอยู่ให้เข้มแข็ง เรา ต้องหาเอง เราต้องไม่คิด เราทำใจให้เข้มแข็งแค่นี้ เรามีลูก ถ้า เราไม่มีลูก ตอนนี้อยู่มีลูก เราต้องเข้มแข็ง เลี้ยงลูกให้ดี”
	เรียนรู้ความ เข้มแข็งจาก ความ ยากลำบาก	“เวลาที่คุณมีความทุกข์นี่นะ พยายามหาว่าความทุกข์ของคุณ เกิดเพราะอะไร แล้วพยายามวิ่งเข้าหาความทุกข์นั้น เพื่อที่จะ ไปหาความสุขบนความทุกข์นั้นให้ได้ ถ้าเราผ่านพ้นตรงนั้นไป ได้นะ สูดยอด”

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 6 (ID6)

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ	ทุกข์จากการพลัดพราก	“ร้องทุกวันพอจอดรถ พอถึงหน้าบ้านแล้วข้าวปลาก็ไม่กิน เข้าห้องไปร้อง มันจะคิดอยู่ตลอด เขาไม่น่าเลยนะ ไม่น่าตายเร็วเลย”
	ทุกข์จากการขาดที่พึ่ง	“หมดแล้ว ไม่เหลืออะไรแล้ว ไม่รู้จะทำอะไรเพื่อใคร ก็ถามตัวเอง ที่เราทำทุกวันนี้ ที่น้ำเขา(สามี)อยู่ เราทำเพื่อแม่ ลูกหลานก็ต้องเรียนก็ต้องทำ แต่เขาไม่มีเราไม่รู้จะทำไปทำไม ตอนอยู่กับ 2 คนเวลามีปัญหาอะไรเราก็ปรึกษาเขา แต่ตอนนี้เขาไม่อยู่ ต้องอยู่คนเดียวไม่รู้จะพูดกับใคร”
	ทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ	“ปิดประตูอยู่แต่ในบ้าน ไม่ออกไปไหน ไม่อยากพบใครพอออกไปเจอใคร เขาชอบถามถึงเรื่องแฟนเสีย ไม่รู้จะถามทำไม พอออกไป แล้วคนอื่นถามเรื่องแฟนเสีย ป้าเป็นยังไง มันไม่อยากจะยิน มันเสียใจ จะตอกย้ำกันไปถึงไหน พอถามเรื่องเขาบ่อย ๆ มันเหมือนมีอะไรมาแทงใจเรา เราจะบอกว่าอย่าถามก็ได้ เขาก็ถาม เราก็อธิง”
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ	รับรู้ว่ามีสามียังคงอยู่หลังเสียชีวิตไปแล้ว	“เวลาอยู่คนเดียวก็ฝันอยู่เรื่อยๆ ว่าเขามาบอกให้เราทำใจให้สบาย เหมือนเขายังอยู่ไม่ได้ไปไหน”
	หวนระลึกถึงสามี	“บางวันเห็นเขายิ้ม บางวันเห็นเขาน้ำตาไหลในรูปถ่าย ป้าจึงบอกแฟนเขาแบบนี้แล้วกัน จะไม่เข้าไปดู พอดูแล้วไม่มีกำลังใจ ทำงานเลย ลูกก็ต้องเรียน แล้วน้องอีก ขอเอาผ้าปิดไว้ก่อนนะ”
	ดำรงชีวิตโดยยึดแบบอย่างสามีเป็นแนวทาง	

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการ เยียวยาจิตใจ ตนเอง	การทำใจยอมรับ	“ไม่รู้คนอื่นเขาจะคิดอย่างไร แต่ป่าคิดแบบนี้ ป่าว่าชาตินี้เรามี เวร ทำอะไรก็ทำ ๆ ไป เรายับของเราแบบนี้แหละคิดแบบนี้เรา ก็ทำใจได้”
	การสร้างพลัง ทางบวกให้ ตนเอง	“เรามั่นใจ เรามั่นทำอะไรไม่ได้สักอย่าง เพื่อนบอกอะไร เราก็ เชื่อเขาหมดแล้ว ต่อไปนี้เราจะไม่เป็นควาย เราต้องทำให้ได้ ทุกอย่าง เราต้องสู้ เราต้องอยู่ให้ได้”
	สิ่งเสริมพลังใจ จากปัจจัย ภายนอก	“คำสอนของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ) บอกให้สู้ละ คนอายุ 80 เขายังวิ่งได้ แล้วเราอายุไม่เท่าไร เราต้องสู้ เหมือนเรา ห่อเหี่ยว กลายเป็น ดอกไม้บาน เราเป็นประชาชนธรรมดา ท่านบอกแบบนี้ ถึงเราทำไม่ได้เรา ก็ต้องทำให้ได้ วันนี้เราทำได้แค่นี้ พรุ่งนี้เราต้องทำให้ดีกว่า”
	การได้รับความ ช่วยเหลือทาง สังคม	“พอสี่ห้าเดือน อาจารย์ที่ ม.อ. (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์) เขามาถามว่าติดต่อกระทรวงยุติธรรมแล้วยัง เขามีค่าทำศพ ให้เป็นแสนเลย ถึงป่าก็ถามว่าไม่ได้จดทะเบียนสมรสได้ไหม เขาก็บอกว่าให้ไปเอาเอกสารที่อำเภอไปยื่น ถึงป่าก็ไปทำ”
การเห็น คุณค่าของ ชีวิตจาก ความทุกข์	เข้าใจว่าความ ตายเป็นส่วน หนึ่งของชีวิต	
	สู้ชีวิตเพราะต้อง เป็นทั้งพ่อและ แม่	“อย่าท้อ จะต้องสู้ต่อไป ชีวิตคือการต่อสู้ ต้องอยู่ให้ได้ต้องสู้ ถึงวันนี้เราจะเจ็บไข้ ไม่สบาย พรุ่งนี้เราต้องหาย อย่างน้อยมี ลูกมีแม่ เราต้องเป็นทั้งพ่อทั้งแม่ ต้อง ทำให้ได้ ท้อไม่ได้ เราสู้ เราต้องพยายาม ”
	เรียนรู้ความ เข้มแข็งจาก ความ ยากลำบาก	“(หลังจากสามีจากไปแล้ว) จากที่เราทำอะไรไม่เป็นสักอย่าง พอเขาไม่อยู่เราก็ต้องทำเพื่อลูก เพื่อแม่ และสิ่งไหนที่เราทำ ไม่ได้เราก็ต้องตั้งใจทำ และทำได้เอง เราต้องอยู่ให้ได้”

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 7 (ID7)

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ	ทุกข์จากการพลัดพราก	“รู้สึกที่โลกนี้หายไป ลืมหมดเลย มองอะไรไม่เห็น มันคือหมดเลย เหมือนมันไม่มีใครเลย”
	ทุกข์จากการขาดที่พึ่ง	“รู้สึกหมดกำลังใจ ไม่รู้จะทำอย่างไร ก็บอกลูกคนเล็กทุกวันว่า พี่ได้ทำงานดี เวลาหนูโตขึ้นจะได้ มีงานต้องตั้งใจเรียน ต้องไปโรงเรียน บอกเขาทุกวัน เขาก็เลยยอมมาโรงเรียน ถ้าไม่เรียน หนังสือลำบาก ต้องทำงานหนัก”
	ทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ	
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ	รับรู้ว่ามีสิ่งยังคงอยู่หลังเสียชีวิตไปแล้ว	“เวลานอน จะมีความรู้สึกเหมือนเขากลับมา เราก็ตกใจ ผันว่าเหมือนเขากลับมาจากที่ทำงาน ได้ยินเสียงเรียก พอตื่นมาไม่มีเขา เราก็รู้สึกเสียใจ”
	หวนระลึกถึงสามี	“มีเอานาฬิกา แหวน มานั่งดู (หัวเราะ) ตอนที่ดูเรา คิดแล้วน้ำตาไหล ถ้าเขามีเราไม่ต้องอยู่อย่างนี้ คิดไปเรื่อยๆ หลากหลายเรื่อง เราก็คิดถึงเขาเหมือนกันแหละ ไม่เห็นเขาก็เห็นของเขา ทำให้เรายิ่งนึก”
	ดำรงชีวิตโดยยึดแบบอย่างสามีเป็นแนวทาง	
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการเยียวยาจิตใจ	การทำใจยอมรับ	“แล้วแต่อัลลอฮ์ จะให้เป็นแบบไหนเราก็ไม่รู้ แล้วแต่บุญที่เขาสร้างมาว่าเป็นอย่างไร”
ตนเอง	การสร้างพลังทางบวกให้ตน	“บอกเราเอง ว่าเราต้องอยู่ให้ได้ ต้องอยู่เพื่อลูกให้ได้”

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการ เยียวยาจิตใจ ตนเอง	สิ่งเสริมพลังใจ จากปัจจัย ภายนอก	“จะพาลูกๆไป วันศุกร์ ไปอ่านยาซีน กุลฮุสวัลเลาะห์ นานๆไป ครั้ง พาลูกไป พอไปแล้วก็อดนึกถึงเข้าไม่ได้ แต่ก็อยากให้เรา ได้บุญ ได้รู้ว่าเรามาหา ทำให้เราสบายใจขึ้น เหมือนเราได้ทำ อะไรให้เขา เราไม่รู้ว่าเขาเป็นอยู่ยังไง เราทำแบบนี้ก็ทำให้เรา ได้รับเหมือนกัน ทำให้เราสงบ ไม่คิดมากด้วย ทุกคนนั้น แหละ ที่เป็นอิสลาม คิดไม่รู้ว่าเขาอยู่ในกูโบร์เป็นแบบไหน อ่า กูรออ่าน ให้เขาอยู่สบายๆ”
	การได้รับความ ช่วยเหลือทาง สังคม	“พอแบ่เสียชีวิตมีเยียวยาอย่างเดียว ให้เงินด้วย อบจ. (องค์การบริหารส่วนจังหวัด) เขามาถามเป็นอย่างไรบ้าง เลี้ยง ลูกแบบไหน เขาให้ ห้าแสน งวดที่1 ให้ แสนห้า เขามาถึงบ้าน มาถามถึงบ้าน”
การเห็น คุณค่าของ ชีวิตจาก ความทุกข์	เข้าใจว่าความ ตายเป็นส่วน หนึ่งของชีวิต	
	สู้ชีวิตเพราะต้อง เป็นทั้งพ่อและ แม่	“(บททดสอบของพระเจ้า) สอนความอดทน ต้องอดทน ทำตัว เป็นตัวอย่างให้ลูก เราต้องเป็นแบบอย่างให้ลูก ต้องเข้มแข็ง ในใจรู้สึกอย่างไรไม่(แสดง)ออก กลัวลูกเห็น”
	เรียนรู้ความ เข้มแข็งจาก ความ ยากลำบาก	

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 8 (ID8)

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ	ทุกข์จากการพลัดพราก	“พอรู้ว่าเขาเสียหมดแล้วเรา หมดแล้ว ไม่มีแล้ว ไม่เหลืออะไรอีกแล้ว ไม่รู้จะอยู่อย่างไรจะทำอะไรก็ ไม่เป็น ทำไม่เป็นไหน ลูกอีก ไม่อยากให้เขาจากไปแบบนี้ไง”
	ทุกข์จากการขาดที่พึ่ง	“เราไม่อยากให้เขาไปแบบนี้เลย อยากให้อยู่กับเรา กะห์ที่จริง ๆ กะห์ทำอะไรไม่เป็นไง ที่จริง ๆ เขาเสียแล้ว”
	ทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ	“เวลาเราเครียดยิ่งไปคุยกับคนอื่นเรายังเครียด บางทีเขาคุยไม่ถูกใจไม่เข้าใจ เราก็คิดอีก เราไม่ค่อยออกไปข้างนอกไม่ค่อยสนิท อยู่แต่บ้าน ถ้าออกมาทีไรเราก็คงอยากอยู่เฉยๆสบายๆ ไม่ต้องคิดอะไร”
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ	รับรู้ว่ามียังคงอยู่หลังเสียชีวิตไปแล้ว	“ฝันว่าเขามาหา ใส่เสื้อแบบนี้ เราก็เลยสงสัยว่าเขาคงไม่มีเสื้อใส่ เลยไปซื้อเสื้อไปบริจาค พอฮาริรายอฝันว่าเขาไม่ได้ใส่เสื้อ เราก็ไปซื้อเสื้อไปบริจาคให้คนที่ละหมาดให้เขา”
	หวนระลึกถึงสามี	“ซูด(เสื้อผ้า) ตอนที่แบเขาเป็น ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน. ก็เก็บไว้ในตู้ ส่วนรูปเขาก็มีเก็บ ก็คิดว่า ถ้าเรามีลูกชาย เก็บไว้ให้ลูกชายได้ นี่เราไม่มี เก็บไว้แบบนี้แหละ เก็บแล้วนึกถึง”
	ดำรงชีวิตโดยยึดแบบอย่างสามีเป็นแนวทาง	“ตอนนี้ก็ทำ(ตามที่สามีสั่งเสีย) ก็นั่งคุยกับเพื่อนๆว่าจริงที่แบเขาสั่งให้ดูคนที่สองให้ดี เพราะเขาดื้อ ตอนนี่ก็ดื้อ ดื้อจริง ดื้อจริงๆ ไม่รู้จะพูดยังไง เขาดื้อจริงพอเราบ่นๆ เขาก็บอกรว่าชอบบ่น เราก็เงียบ ทุกวันนี้ก็ดื้อ บางทีก็ร้อง เขาก็เงียบไม่ว่าอะไร เขาก็ลุกไปอาบน้ำแต่งตัว เขาก็ไม่ว่าอะไร เขาก็สงสารเขาก็ก”

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการ เยียวยาจิตใจ ตนเอง	การทำใจยอมรับ การสร้างพลัง ทางบวกให้ ตนเอง	“ถ้าเราท้อ เขาบอกว่า อย่าท้อนะ ต้องนึกถึงลูกเป็นที่หนึ่ง ต้องนึกถึงมาก่อน ทุกวันนี้อยู่เพื่อลูกจริงๆนะ ตอนเราไม่ สบาย หกโมงรถมารับไปโรงเรียนแล้ว เราต้องตื่นมาหุงข้าว ข้าวตลาดลูกไม่กินกันต้องหุงกินที่บ้าน”
	ส่งเสริมพลังใจ จากปัจจัย ภายนอก	“กะหีไปอ่านยาซีน ลูกๆอ่านกุลฮุสวัลเลาะห์ ช่วยกันอ่าน รู้สึก ว่าเขารับรู้ที่เราไป สบายใจขึ้น แต่ว่าปีนี้ไม่ได้ไปเขาได้ยิน เขารู้สึกเย็น ถ้าเขาร้อน อ่านกุลฮุสวัลเลาะห์ ถ้าถึงเขา เขาจะ รู้สึกดี ถ้าเขาลำบาก ในสะดิชบอก(ไว้)”
	การได้รับความ ช่วยเหลือทาง สังคม	“เยียวยาจังหวัด กระทรวงยุติธรรม ให้เงิน ให้ 6,000 บาท ให้ทุนการศึกษาลูกกระทรวงยุติธรรมให้หนึ่งแสนบาท เงินส่วน แหละกะหีไปสร้างบ้าน แล้วก็ขายที่ของกะหีที่พ่อให้มาสร้าง บ้าน ตอนนี้กะหีก็สร้างบ้านอยู่กับลูก บ้านอย่าใกล้บ้านแม่ จะอยู่กับแม่ตลอดไปได้ไง ลูกเราโตขึ้นทุกวัน อย่างน้อยเขา ช่วยเรา ถ้าเขาไม่ช่วยเราก็ไม่มี จะเรียนหนังสือก็ไม่มีโอกาส ถ้าเขาไม่ช่วยเหลือเรื่องเรียนหนังสือ คงไม่ต้องพูดถึง เรียนได้ แค่จบป.6 เอง”
การเห็น คุณค่าของ ชีวิตจาก ความทุกข์	เข้าใจว่าความ ตายเป็นส่วน หนึ่งของชีวิต	
	สู้ชีวิตเพราะต้อง เป็นทั้งพ่อและ แม่	“ต้องอดทนและทำใจมาก มีชีวิตอยู่ต่อไปเพื่อลูก เราปฏิบัติ หน้าที่เราให้ดีที่สุดเมื่อมีอะไรเข้ามาเราก็คิดถึงลูกให้มากที่สุด”
	เรียนรู้ความ เข้มแข็งจาก ความ ยากลำบาก	

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 9 (ID9)

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ	ทุกข์จากการพลัดพราก	มันเวียนอยู่ที่เดิม หัวป้านี้รู้สึกว่ามันใหญ่มากเลย พองออกๆ นะ ความดันหรืออะไรพองออกๆ ตาพินะมันรู้สึก มันยื่นออกมาข้างหนึ่ง พอนึกขึ้นได้เป็นอะไรๆ ก็แข็งแรง ลูกอีกๆจะไปให้ได้จะไปหาแฟนที่โดนยิงจะไปให้ได้เลย
	ทุกข์จากการขาดที่พึ่ง	ไม่เหลือใครอีกแล้ว ป้าภานี้คิดว่า ตัวเองนี้ไม่รู้จะไปหากินทางไหน เหมือนมีดแปดด้าน ไม่รู้จะไปปรึกษาใคร ลูกเราเรียนอีกล่ะ ความรู้เราก็ไม่มี ไม่รู้จะหางานทำได้อย่างไร เราจะไปหาเงินทองมาเลี้ยงลูกเรา เราจะไปทำงานอะไร
	ทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ	“หมอมาทูเดือนมารักษาดูแล มาจัดงานมาเล่นให้สนุกสนาน คือเขามาแบบว่ามาถามทุกข์สุขมาถาม มาเล่นกิจกรรม เหมือนกับเด็กๆ ไม่ให้คิดอะไร มีกิจกรรม ให้รำเรง ตบไม้ตบมือ ซ้อมรำ มีการมาพูดมาคุย มาถามจิตใจเป็นอย่างไร คิดอะไรมั่ง แบบไม่ให้เราคิดมาก ไม่ให้เราคิดเรื่องเดิม ๆ พยายามจะให้ลืม จะเอาเรื่องทุกอย่างทุกอย่างมาพูดคุยให้เราลืม ก็ไม่ค่อยจำ พยายามจะลืมเรื่องเก่าก็มาช่วยไม่ได้ มันยังไง คือว่า รำคาญ เลยไม่ฟัง ถ้าเขาถามก็นั่งซิม เวลาหัวเราะก็ยิ้ม มันคล้าย ๆ ใจเราฝืนใจเรา เราสู้เขาพยายามให้เรารำเรง แต่ไม่รู้จะ คนอื่นจะคิดยังไง แต่ป้าไม่สนุกรำคาญจะมาเยียวยาบำบัดมารักษา แบบนี้ดีไหม จะให้ทำอะไร บอกคือนั่งจ้องไม่พูด คนอื่นคือเขาก็คุย ป้านั่ง ไม่แต่ใจคิดเรื่องแฟนอย่างเดียว”
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ	รับรู้ว่าสามียังคงอยู่หลังเสียชีวิต	
	หวนระลึกถึงสามี	“รูปถ่ายแกยังมีนะ หนังสือพิมพ์หน้าหนึ่งนั่นมีไม่รู้เด็กมันเก็บไว้ที่ไหน ที่แกโดนยิง แกนอนขาอีกข้างหนึ่งเขาค้างอยู่บนเบาะรถ อีกข้างรถทับรถอยู่ในเกียร์สี่”
	ดำรงชีวิตโดยยึดแบบอย่างสามีเป็นแนวทาง	

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการ เยียวยาจิตใจ ตนเอง	การทำใจยอมรับ	“ถ้าว่าดวงป่าตายแบบนี้คงตายไปนานแล้วนะ มันต้องฆ่าป่า แล้วแหละสามคนแม่ลูก แสดงว่าดวงเราคงไม่ถึงใช้ใหม่แต่ แฟนเราดวงเขามาเท่านั้น ทำอย่างไรได้”
	การสร้างพลัง ทางบวกให้ ตนเอง	“คนอื่นจะคิดยังไงซึ่งเขา ทุกสิ่งทุกอย่างมันอยู่ที่ใจ อยู่ที่ว่าจะ คิด เหมือนคนติดเหล้าติดยา ป่าภายืนยันว่าเลิกได้ มันอยู่ที่ใจ หรือ”
	สิ่งเสริมพลังใจ จากปัจจัย ภายนอก	“นี่ถึงสมเด็จฯ(พระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ) ถ้าไม่ มีสมเด็จป่าภาคงลำบาก คงต้องทำงานหนัก ป่าภาก็ยัง อ่อนแอ อยู่แล้ว พอได้เข้ามาอยู่ในบ้านเหมือนมีบุญ ความรู้สึกมันดีขึ้น มันโล่ง นี่ถึงบุญคุณของท่าน ที่ได้กินได้ใช้ อยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะท่าน มีเงินพออยู่พอใช้ ชีวิตอยู่รอด นี่ถึง แฟน นี่ถึงความดีของเขา เขาทนทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อลูกเพื่อ เมีย เพื่อให้ลูกเมียสบาย เขายอมอด แต่ไม่ให้เราอด”
	การได้รับความ ช่วยเหลือทาง สังคม	“การพัฒนาสังคมก็ช่วย เอาเงินเข้าบัญชีให้ลูก ให้ทุน พอลูกมี งานทำลูกไปโรงเรียน เราก็ไม่ต้องใช้เงินมาก ไม่ต้องคิดอะไร มาก สบายใจ ถึงว่าเขาจะจากเราไป ก็ไม่ให้เราลำบาก ทีนี้ก็ ไม่คิดอะไรมาก ไม่เครียด มีหน้าที่ก็ทำ อยู่ๆก็ค่อยๆลืม เราถือ ว่าเขาไปทำงานไกลมาก ไม่สามารถกลับมาได้อย่างนี้”
การเห็น คุณค่าของ ชีวิตจาก ความทุกข์	เข้าใจว่าความ ตายเป็นส่วน หนึ่งของชีวิต	
	ผู้ชีวิตเพราะต้อง เป็นทั้งพ่อและ แม่	“ตอนนี้อ่าก็เป็นเหมือนพ่อ(ของลูก) ต้องดูแลลูก ต้องเป็นทุก อย่าง...ค่าใช้จ่ายก็ต้องประหยัด”
	เรียนรู้ความ เข้มแข็งจากความ ยากลำบาก	“ทุกสิ่งทุกอย่างมันอยู่ที่ใจ อยู่ที่ว่าจะคิด(หรือไม่คิด) เหมือน คนติดเหล้า ติดยา ป่ายืนยันว่ามันเลิกได้ มันอยู่ที่ใจหรือ”

ตัวอย่างคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายที่ 10 (ID10)

ประเด็น		ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
ความทุกข์ที่ปรากฏขึ้นในใจ	ทุกข์จากการพลัดพราก	“จะทำอะไรไม่ได้เลย ไม่รู้เรื่องอะไรสักอย่าง แต่รู้ว่าตัวเองมีสติอยู่ แต่ถ้าให้ทำอะไรนี้ ทำไม่ได้ๆ คือรู้้อย่างเดียวมีลูกยืนอยู่ข้างๆเท่านั้นเอง”
	ทุกข์จากการขาดที่พึ่ง	“มันแบบ มันก็แบบโดดเดี่ยวมาก แบบว่าไม่รู้จะทำยังไงกับอนาคต แบบว่าต้องคิด แบบไม่มีอะไรเหลือเลยในชีวิต”
	ทุกข์จากคนรอบข้างไม่เข้าใจ	“เพราะเขาไม่รู้ ว่าเรามีผู้หญิงกับเด็กเท่านั้น บ้านเราไม่มีผู้ชายเลย เขาเลยเข้ามางัดร้านเรา ตอนนั้นเครียดสูงมาก คิดไว้ว่าจะผ่านคืนนี้ไปได้หรือเปล่า”
สายสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องภายในใจ	รับรู้ว่ามียังคงอยู่หลังเสียชีวิตไปแล้ว	“ฝันเห็นเขากลับมา กลับมาเหมือนก่อนข้างเหมือนเดิมแต่ก็ฝันแค่นั้นเอง แล้วก็พอตื่นมา อ้อมมันไม่จริง เหมือนเราคิดเท่านั้นเอง แต่ครั้งเดียวเองนะที่เราฝัน เอ๊ะ! ทำไมเราไม่เคยฝันอะไรแบบนี้ครั้งเดียวเอง ปกติเขามาอยู่ด้านหน้าเรา แต่พอเราไปดูมันไม่ใช่ มันไม่มี แค่ฝันไป”
	หวนระลึกถึงสามี	“ไม่เอาเหมือนโทรทัศน์ โทรทัศน์ที่ติดวิทยุ รถอะไรนี้เราเคยเห็นว่าเขามีอยู่ ตรงจุดนั้นหายไป อยู่ที่ไหนกับใครก็ข้างมันเถอะ พี่ไม่คิดอะไร ไม่เข้าไปเลย ไม่ดูไม่อยากดู คือพี่จะหลีกเลี่ยง ว่าเราทนไม่ได้ ไม่อยากอยู่ไม่ทำอะไร คือจะจำในส่วนที่ดีๆ มากกว่า”
	ดำรงชีวิตโดยยึดแบบอย่างสามีเป็นแนวทาง	
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
กลวิธีในการเยียวยาจิตใจตนเอง	การทำใจยอมรับ	“พี่ปลง คือ เราวางแผน เหมือนพี่นี้ พี่ยังไม่รู้เลยว่าความตายเป็นอย่างไร ที่เกิดขึ้นได้กับชีวิตของเรา แล้วก็พยายามบอกลูกให้ลูกได้รับรู้ถึงเรื่องแบบนี้เหมือนกัน มนุษย์เราทุกคนเกิดมามีเกิด แก่เจ็บได้เป็นของธรรมดา ให้เราเข้าใจและยอมรับกับสภาพที่เกิดขึ้นให้ได้”

ประเด็น	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์	
กลวิธีใน การเยียวยา จิตใจตนเอง	การสร้างพลัง ทางบวกให้ ตนเอง <p>ข้างหน้าเรามีลูกใช้ใหม่ ลูกกำลังโตทำนองนี้ เราก็คงเราก็มีความสุขอยู่ขณะนี้ เราไม่ใช่แบบไม่มีความหวังไม่มีใครเลย แล้วเราต้องอยู่เป็นตัวอย่างให้ลูกการดำรงชีวิต การวางตัว ทั้งความการใช้ชีวิตต้องเป็นตัวอย่างให้ลูก เพราะถ้าไม่มีเรา ลูกไม่มีใครให้ดูแล อยู่เป็นหลักมากกว่าให้ลูกเห็นว่าเหมือนเราเกิดมาก็ต้องทำงานต้องมีงานก่อนอันดับแรก</p>
สิ่งเสริมพลังใจ จากปัจจัย ภายนอก	<p>เพราะที่ร้านเปิดขายหนังสือ เขาฝากขายที่ร้าน หนังสือพิมพ์ หนังสืออะไรเราก็เอา ข้อความที่ว่าเป็นคติ เป็นคำสอนเหมือนคำสอนธรรมะเล็ก ๆ พูดถึงก็เยอะนะ แต่บางครั้งก็เคยจดไว้ แต่ช่วงหลังไม่ค่อยได้เอามาอ่าน เมื่อก่อนเอามาอ่าน จำอะไรบ้างเหมือนคำสอนของพระ เหมือนของชาวสควมมี คอลัมน์เล็กๆที่เป็นเกี่ยวกับธรรมะอะไรอย่างนี้แหละ เกิด แก่ เจ็บ ตายทำนองนี้ ก็หยิบหนังสือนั้นมาสอนชีวิต ได้ คิด หยิบหนังสือมาเยอะมากเลย คือหนังสือดี ๆ ก่อนหน้านี้ก็อ่านอยู่ ชอบอ่านหนังสือ คืออ่านแล้วก็เก็บ อ่านที่ว่ามันได้สติ ให้ข้อคิดเราก็เขียนมาจดไว้ แล้วเอามาอ่านช่วยได้เยอะ ทุกอย่างเดี๋ยวที่จำหนังสือไม่ได้แล้ว แต่ที่เคยจดไว้ เมื่อก่อนอ่านแบบทุกคืนเลย เกี่ยวกับชีวิตเกิด แก่ เจ็บ ตาย เคยจดไว้เป็นเล่มๆเลย คือตอนหลังมาอยู่ที่นี้ก็ไม่ค่อยได้ใช้ แต่ว่าไม่ค่อยแน่ใจว่าอยู่ตรงไหนค่อยหาดู เกี่ยวกับสติ เยอะมากเลย มันช่วยได้เยอะ</p>
การได้รับความ ช่วยเหลือทาง สังคม	<p>ตอนพี่อยู่ด้านนอกก็ไม่มีเลย มาอยู่ที่นี่ก็มีหน่วยงานแบบโรงพยาบาลแบบนี้แหละ เหมือนมาสภาพจิตอะไรแบบนี้ มาทำให้มีความสุข ไร่เรียง เล่นเกม ทำนองอย่างนี้ ใครมีปัญหาที่ปรึกษาเขาแบบนี้ คงแบบเครียดอะไรทำนองนี้ พอปรึกษาเขาของพี่ที่ทั้งไปเล่นแบบสนุกคืออยากพาลูกไปเล่นเท่านั้นเอง ไม่ได้คิดถึงจุดนั้น คือเหมือนใจเราก็ต้องเยียวยาใจของเราเองมากกว่า ของพี่คือส่วนใหญ่คิดเอง ทำเองมากกว่า ไม่ได้แบบ</p>

ประเด็น	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์	
มุมมองชีวิตสู่การก้าวข้ามความทุกข์		
		ก็ไม่ได้ช่วยอะไรมากเท่าไร ส่วนใหญ่เราก็ไม่ได้เครียดใจ เพราะเรามีความหวังอยู่ข้างหน้าใช่ไหม เราก็ไม่ใช่แบบไม่มี
การเห็นคุณค่าของชีวิตจากความทุกข์	เข้าใจว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต	“คนเราก็เหมือนต้นไม้ ที่พอที่เสียไปเหมือนต้นไม้ทำอะไรทำนองนี้ ก็ต้องตายไป เดียวก็มีคนขึ้นมาใหม่แทนเหมือนลูกทำนองนี้ เหมือนบอกให้ลูกรู้ว่าถึงเวลาทุกคนต้องตาย กลัวลูกจะเข้าใจไม่ได้ค่ะ ต่อไปข้างหน้าถ้าแม่เกิดอะไรขึ้นมาอีกคนหนึ่งทำนองนี้ ให้ลูกได้เตรียมใจว่าชีวิตเราก็เหมือนต้นไม้ เมื่อดันอะไรขึ้นมา สักวันหนึ่งมันก็ต้องตายไป แล้วมีอีกต้นงอกขึ้นมาแทนให้ลูกดูแบบนี้ คนก็เหมือนกัน”
	ผู้ชีวิตเพราะต้องเป็นทั้งพ่อและแม่	
	เรียนรู้ความเข้มแข็งจากความยากลำบาก	ทุกวันนี้ทุกอย่างเรียบง่าย แบบไม่มีอะไร ตอนนี้ไม่ได้เครียดอะไร ไม่มีปัญหาอะไร (เพราะ)ปัญหา มันอยู่ที่ตัวเรา เหมือน(เรา)ได้รู้ได้เข้าใจชีวิตมากขึ้น

สะท้อนคิดจากผู้วิจัย

แสงอาทิตย์ค่อย ๆ เลื่อนลับขอบฟ้า แมกไม้ใหญ่ค่อย ๆ เอนอ่อนรอรับแสงยามเย็น แสงสี
แสดงกระทบกิ่งไม้ที่อยู่รายรอบคั่นนาเป็นประกายสีทอง ความมืดเริ่มมาเยือนอย่างแผ่วเบา ผุ่ยนก
พากันบินกลับรัง จิ้งหรีดและจักจั่นเริ่มเปล่งเสียงผ่านสายลมให้ทุกชีวิตรับรู้การแปรผ่านของ
กาลเวลา

ภาพธรรมชาติที่อยู่ตรงหน้าชวนใจให้ระลึกการแปรผ่าน หากมนุษย์เปิดรับภาพความจริง
ที่อยู่ตรงหน้าอย่างเต็มที่ ทำให้ใจสามารถเข้าถึงความงดงามของสรรพสิ่งที่อยู่รายรอบได้อย่าง
ละเอียดอ่อน เท่าทันความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตรงหน้า แต่ถ้าใจมัวขัดขึ้นต่อต้านกับความ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ย่อมบีบใจให้ดำดิ่งสู่ห้วงความทุกข์ ผ่านพบกับความระทมที่คอยเป็นเงา
หลอกตัวไปชั่วชีวิต

หลอดไฟฟ้าข้างทางเริ่มติดทีละดวง บางดวงก็กระพริบเป็นระยะ ผู้วิจัยเดินเลาะริมทาง
เรื่อย ๆ จากบ้านพักเพื่อไปพบกับพี่สาวคนหนึ่ง ตามที่นัดกันไว้เมื่อสัปดาห์ก่อน ตลอดระยะเวลา
ของการเดิน ความเยือกเย็นจากสายลมได้เข้ามากระทบกับจิตใจทำให้ครุ่นคิดถึงวันเวลาที่ผ่านมา

ครั้งหนึ่ง ผู้วิจัยไม่ต่างอะไรกับเด็กทารกที่กำลังหัดเดิน มีครู ผู้เป็นที่เลี้ยงที่คอยประคับ
ประคองให้การก้าวเดินแต่ละก้าวได้สัมผัสกับความจริงของชีวิต ค่อย ๆ เรียนรู้กับบรรดาเหล่า
สหายน้องพี่ ที่ร่วมก้าวเดินไปพร้อม ๆ กัน บางครั้งก็มีหัวเราะ ร้องไห้ ดีใจ เสียใจ คละเคล้ากันไป
แต่การแปรผ่านของเวลาที่ได้ออกรวมหัวใจพวกเราให้ใกล้ชิดกัน แม้วันนี้ผมกำลังก้าวเดินไปทำ
หน้าที่แห่งการเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์เพียงลำพัง แต่ทุก ๆ ก้าว ที่กล้าก้าวบนพื้นถนนแห่งนี้ มิได้ทำให้
ผมรู้สึกว้าวุ่น หรือหงอยเหงา กลับทำให้ผมรู้สึกอุ่นใจเหมือนมีครู มีเพื่อน มีพี่ มีน้องเดินเคียงข้าง
ตลอดเส้นทาง

คำครูที่ประพรมใจให้ชุ่มชื่นในยามที่ต้องใช้ชีวิต ณ สถานที่แห่งนี้ คือ “อยู่เป็นแสงแดดอัน
อบอุ่นให้ชุมชน” นับเป็นพรอันประเสริฐในการทำหน้าที่ “นักจิตวิทยา” แสงแดดอ่อนละมุน ทำให้
สรรพสิ่งที่ระทมทุกข์อยู่กับภาวะหนาวเหน็บได้สัมผัสกับไออุ่น แสงแดดส่องแสงประกายฉายแสง
ให้ความมืดบอดที่กักขังหัวใจ ให้ค่อย ๆ จางหายไปทีละน้อย เพื่อต้อนรับความสว่างของชีวิต ให้
ข้ามผ่านอุปสรรคและได้ดำเนินชีวิตได้ตามวิถีของตนเอง

“ทาง” พาผู้วิจัยไปถึงบ้านพี่สาวที่เรานัดกันไว้ บรรดาหลาน ๆ วิ่งมาทักทาย เด็กหญิงวัย
อนุบาลวิ่งมาสวมกอดด้วยความดีใจ พร้อมอุ้มให้ผมอุ้ม หล่อหอมแก้มผม โบหน้าเธอเปี่ยมด้วย
รอยยิ้ม เด็กน้อยคนนี้มีคุณค่ากับผม เธอเป็นหลานของพี่สาวที่ผู้วิจัยจะสัมผัสได้ในวันนี้

เธอไม่ต่างอะไรกับเด็กในหมู่บ้านแห่งนี้ ที่มีแต่แม่คอยเลี้ยงดูตามลำพัง ผมทักทายกับหลานสัก ระยะเวลาหนึ่ง จึงทำการย้ายพื้นที่พูดคุยกับพี่สาวไปสถานที่ที่จัดเตรียมไว้ ผมอธิบายรายละเอียดของงานวิจัยครั้งนี้ให้ฟัง หลังจากนั้นการสัมภาษณ์ก็เริ่มขึ้น

ผ่านไปไม่ถึงสิบนาที พี่สาว หวนระลึกถึงอดีตที่ผ่านมาน้ำตา ค่อย ๆ ไหลออกมา พร้อมกับนั่งเงียบไปครู่หนึ่ง หลังจากพูดคุยสักระยะเวลา ผมจำเป็นต้องยุติบทบาทของนักวิจัยลงทันที สิ่งที่ผมทำต่อไปคือ หน้าทีของเพื่อนมนุษย์ ที่เห็นไฟทุกข์ที่กำลังไหม้กระหน่ำ ดวงใจผู้หญิงที่อยู่ตรงหน้า พาใจให้ออกจากกองไฟที่กำลังแผดเผา กระบวนการปรึกษาได้เริ่มต้นขึ้น

ความเงียบ เป็นสะพานเชื่อมใจ ให้ภาวะกดดันที่อยู่ในใจของผู้หญิงที่อยู่ตรงหน้าประดังออกมา คำถามที่ค้างค้ำอยู่ในใจ ความเศร้าโศก ความเคียดแค้น ความน้อยใจ ความสงสัย สภาพอารมณ์ที่ผูกติดกับอดีตค่อย ๆ ถ่ายทอดออกมาเป็นระยะ ๆ “ทำไม ต้องเกิดเหตุการณ์นี้กับครอบครัวเรา” “เราไปทำอะไรให้พวกเขา” “เขาต้องการอะไร ทำไมต้องมาทำกับครอบครัวเราแบบนี้” หลากหลายคำถามที่ผูกใจติดอยู่กับอดีต และต่อต้านการแปรเปลี่ยนของเวลาด้วยความเจ็บปวดที่ตั้งมั่น ถือมั่น อยู่กับความคาดหวัง สะท้อนให้เห็นความทุกข์ที่กัดกินหัวใจของผู้หญิงคนนี้เป็นระยะเวลาช้านาน

สายลมเอื่อย ๆ พัดความเยือกเย็นเข้ามาเป็นระยะ ผู้วิจัยนั่งฟังเรื่องราวพร้อมสมานตนเองให้เท่าทันกับกระแสภายใน เพื่ออยู่กับพี่สาวอย่างเต็มที่ เสมือนใจผมตกไปอยู่กับห้วงความทุกข์ เช่นเดียวกับสตรีที่อยู่ตรงหน้า น้ำตาผมค่อย ๆ ไหลไปพร้อม ๆ กับเรื่องราวที่ถ่ายทอดออกมา ความเงียบ สายลม เสียงจิ้งหรีดผสมจ๊กจั่น พัดผ่านเข้ามาเป็นระยะ การได้สงบนิ่งอยู่กับความทุกข์ของคนที่อยู่ตรงหน้าทำให้ภาพจิตแห่งความปั่นป่วนในดวงใจค่อย ๆ คลายให้เห็นถึงรากเหง้าของความทุกข์ ทำให้เห็นคำถามที่สะท้อนสิ่งค้างคาอยู่ในใจ และผูกใจเจ็บอยู่กับอดีต

คงไม่มีความเจ็บปวดใดเทียบเท่ากับการพลัดพรากและสูญเสียบุคคลที่รักอย่างกะทันหัน ถึงแม้ความตายจะเป็นความจริงของธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนก็ต้องเผชิญ แต่เสียงปืน ระเบิด ระเบิดคราบเลือด คราบน้ำตา ที่เกิดจากเพื่อนมนุษย์อันเป็นผลผลิตอย่างหนึ่งที่ธรรมชาติได้สร้างขึ้น เป็นพี่น้องที่เกิดจาก แม่แห่งธรรมชาติ กลับต้องมาฆ่ากันชีวิตกัน มาพรากลูก พรากผัว พรากเมียและทิ้งรอยแผลใจ แม้ผ่านมานานแต่แผลเหล่านี้กับหมักหมมด้วยคราบน้ำตาและความขัดแย้งภายใน แม้ตายก็ไม่มีวันลืม

มีอีกหลายชีวิตและหลายครั้งที่ชีวิตมนุษย์มักกระทบทุกข์อยู่กับเหตุการณ์หรือสิ่งต่าง ๆ ที่พรากหัวใจให้สลายไปกับเหตุการณ์ไม่พึงปรารถนา สะท้อนออกมาให้เห็นถึงความคาดหวังซึ่งเป็นตัวการสำคัญคอยดูแลใจเราต่อต้านและไม่ยอมรับกับการแปรเปลี่ยนของเวลาทั้ง ๆ ที่ทุกสิ่ง

ทุกอย่างที่เกิดขึ้นบนโลกใบนี้ตั้งอยู่บนฐานแห่งพลวัต ที่แปรเปลี่ยนไปทุก ๆ เวลา เร็วบ้าง ช้าบ้าง หรือบางทีเราอาจมองไม่เห็นบ้างจนทำให้ใจเราลึ้มที่จะเปิดใจยอมรับกับความเปลี่ยนแปลง จนหลงระเริงและยึดติดอยู่กับความคงเดิม คงที่ ตราบใดที่โลกนี้มีกลางวัน กลางคืน มีฤดูกาลต่าง ๆ ผันเปลี่ยนไปย่อมไม่ต่างไปกับใจเราที่จักต้องเผชิญกับเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งที่เป็นและไม่เป็นไปตามใจปรารถนา ทั้งหมดมิได้เป็นเวรกรรม หรือการดลบันดาลจากอำนาจลึลับ แต่ทั้งหมดคือความเป็นไปของ “ชีวิต” หลายครั้งที่มนุษย์พยายามหรือต่อต้านกับความจริงของธรรมชาติ แต่ไม่มีใครเอาชนะธรรมชาติที่สร้างเรามาได้ สิ่งที่สำคัญคือทำอย่างไรที่ใจเรา จะอยู่กับ ความจริงของธรรมชาติ แม้บางครั้งเขาอาจแกลมาด้วยชีวิตก็ตาม

ผู้วิจัยนั่งสนทนาเป็นระยะเกือบสองชั่วโมงครึ่ง ริมถนนในคำคืนที่มีดวงดาว ระเบียบระยับเต็มท้องฟ้า แม้ความมืดจะครอบคลุมพื้นที่โดยทั่วไป แต่ดวงดาวน้อย ๆ ต่างกระพริบแสงประดับฟ้าให้แจ่มใสขึ้นมา “จิตรักษา” ริมทางในคำคืนนี้มีได้ยุติไว้แค่คนสองคนหยุดสนทนาและอีกฝ่ายรู้สึกโล่งใจจากความเจ็บปวด แต่จิตรักษาในครั้งนี้เป็นพลังใจ ให้ผมพร้อมและอาสาที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการพาดวงใจ ที่กำลังหลงทาง เจ็บปวด ทุกข์ระทมกับความมืดบอดแห่งความทุกข์ ที่คอยกัดกินพื้นที่ชีวิต ให้เกิดความสอดคล้องกับการแปรผ่านของกาลเวลาที่หอบเอาความเปลี่ยนแปลงมาให้ชีวิตได้ลิ้มลอง กลับมาอยู่กับความจริง ที่บ้านของใจ

แต่..ดอกไม้งาม ...แห่งบ้านรอดต้นบาตู่

วังวน น้ำเขียว ไหลกราก
 ดั่งเรือ อับปาง กลางคลอง
 หลงทาง อ่างว่าง หนาวเหน็บ
 ร้าให้ หวาดกลัว ทุกข์ทน
 สายเลือด เชือดใจ ให้ขาด
 ย่อยยับ ถมทับ ดวงมลาย
 บางช่วง บางตอน กลิ่นกล้า
 บางครั้ง บางคราว ฝ้ามอม
 คราบเลือด แห้งเหือด เลือนจาก
 เสียงปืน บังปัง ลั่นไก
 นอนเถิด ลูกน้อย ของแม่
 เป็นพ่อ เป็นแม่ คอยเตือน
 แม่ไร้ เสาใจ จากพ่อ
 หัวใจ แม่พ่อ รวมกัน
 จงเดิน ข้ามผ่าน ห้วงทุกข์
 ลูกจ๋า เจ้าอย่า ร้องเลย

กระชาก ชัดใจ ให้หมอง
 น้ำตา เอ่อนอง ท่วมท้น
 กรีดใจ ให้เจ็บ สับสน
 กอดลูก ผ่านฝัน ยักษ์มาร
 เชื้อนบาด หัวใจ ไหม้ผลาญ
 เหลือเศษ แก้วถ่าน ให้มอง
 บางคืน บางคำ หม่นหมอง
 แลลูก ร้าร้อง อาลัย
 เสียงร้อง กระชาก สิ้นไหว
 กู้ก้อง ในใจ ไม่เลือน
 จักคอย ดูแล ให้เหมือน-
 เป็นพี่ เป็นเพื่อน ผูกพัน
 เจ้าอย่า ตัดพ่อ เพื่อฝัน
 กับใจ เจ้านั้น ลูกเคย
 แม่จัก ปลอดภัย ลูกเอ๋ย
 จงเถย หน้าสู้ ความจริง

หริรักษ์ แก้วกับทอง

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นายหริรักษ์ แก้วกับทอง เกิดวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2528 ภูมิลำเนา จังหวัดสงขลา สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนวรนารีเฉลิม จังหวัดสงขลา สำเร็จการศึกษา ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศึกษาศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 1 สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษาและการแนะแนว คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และเข้าศึกษาต่อหลักสูตร ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา คณะจิตวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2552

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษาเชิงจิตวิทยา

1. ผู้ให้การปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบรายบุคคล (individual counseling) จำนวน 350 ชั่วโมง
2. ผู้นำกลุ่มการปรึกษาเชิงจิตวิทยา (group counseling) จำนวน 360 ชั่วโมง

ประสบการณ์ทำงาน

พ.ศ. 2551-2552: ปฏิบัติงานในตำแหน่งอาจารย์พิเศษ หลักสูตรสังคมศาสตร์ สาขาวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังเป็นวิทยากรร่วมด้านทักษะการปรึกษาเชิงจิตวิทยา ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ อาทิเช่น โรงเรียนสตรีวิทยา 2 บ้านวัยใส กองกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น